

AGRIA

atölele
biztos
ledbet
halott
hoz életet ad
mindig csatla
nem leszün

AGRIA

CS NO
veridde

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TÖZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.

Előfizethető: info@brody.iif.hu

Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.

3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különbéféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Tartalomjegyzék

ARTériák

<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
Advent küszöbén	11
Az ablak	11
A kútnál	12
Beteg ember imája	12
A jó Pásztor	13
Péter anyósa	13
<i>Fecske Csaba</i>	
Fejesugrás	14
Sötét van	14
Menekülés	14
Semmiség	14
<i>Baka Györgyi</i>	
Átmozduló léthatárok – <i>Kisded Jézus álmom</i>	15
<i>Csontos Márta</i>	
Jézus és az agyaggalambok	18
Száműzetésben	18
Napkelte a felhők alatt	19
Távollét	19
<i>Antal Attila</i>	
A Nagy Háború emlékfalára (<i>LövészárokJ; Legényhalál; Nagyapa álma a békéről</i>)	20
Apa-tájak	20
Csak a fák, bokrok, szőlőtőkék	21
Archaikus ködben	21
<i>B. Tóth Klára</i>	
Elpattant buborék	22
Óbora napfény	23
Disztichon	23
Belső forrás	24
Csoportbeszélgetés	24
<i>Fazekas József</i>	
Vaku nélkül (1–7)	25
Kitartó konokok	26
Van	26
Aranyvasárnap	26
A tolcsvai hegyen	26
<i>Gósi Vali</i>	
Apokalipszis	27
Ultramarinban	28
béke	28
Szeress	28
<i>Aknay Tibor</i>	
Vállamon szelíd madár	29
Ághegyen ül még	29
Foszlik az éj	29

szóemberek	29
Vaksötét	29
Engedd, Uram!	30
Lilává szöve	30
A parton, itt a tó felett	30
Így, csak vannak...	30
Anyám keze	30
Tamás Tímea	
A bárkán	31
Műhely	
Bertha Zoltán	
„Titkok léte”. <i>Oláh János intellektuális költészetéről</i>	32
ARTériák	
Lajtos Nóra	
Csillaglécson vándorló (<i>Tornai Józsefemlékére</i>)	39
A tölcserjázmin éneke	39
Kaiser László	
Középre állni	40
Gyerekszoba II.	40
De sírnak a gyerekek!	40
Bojkottált múlt	40
Kötődés	40
A. Túri Zsuzsa	
Párbaj	41
DE(pressz(ió))	41
Vérzik...	42
Boszorkány	42
Anga Mária	
A favágó ajándéka	43
Műhely	
Nagy Zita	
Hat évtizednyi hang. <i>Serfőző Simon: Arcunk az ég (összegyűjtött versek 1959–2019) című kötetéről</i>	45
ARTériák	
Serfőző Simon	
Ami lealacsonyít	52
Ami megkötné	52
A kanyarok	52
Résein e hazának	53
Kellene	53
Akkor	53
Hegyen-völgyön	53
Viharral pereltem	54
Elmegyek	54
Nem voltam	54
Mégis	54
Csak ami mérték	54
Egyszer	55
Ami örök	55
Világfa	55
Otthon voltam	56

Veres Tamás		
Eger járatain. 5. fejezet – Természet és szabadságvágy		57
Fellinger Károly		
Töketeremesi járás (Zétény; Bodrogszentmária; Zemplén; Szinyér; Bodrogszentes; Mészköves kis Ladamóc; Csarnahó; Bűbájos a Kistoronya; Kiskövesd; Bodrogszerdahely; Nagykövesd; Nagygyéres; Szolnocska, Boly; Bély; Ágcsernyő; Kistárkány, Nagytárkány; Tiszacsernyő; Szűrnyeg, Imreg; Szlovákújhely; Borsi; Díszes Királyhelme; Garany, Töketeremes; Dúdoló)		69
<hr/>		
ArtMűhely		
Mihályi Molnár László		
„Emlékezés egy nyár-éjszakára”. Száz év múltán a Felvidéken		75
<hr/>		
ARTériák		
Olasz Valéria		
Képzelt találkozás anyámmal		80
Szeptember		80
Lesz-e még		81
Szerelem		81
Hadnagy József		
Új maszkabál		82
Az asszociáció		82
Az asszonánc		82
A metafora		83
Kégl Ildikó		
Viszockij szerelmei		84
mi itt a kérdés (a tagankai gitáros Hamlethez)		84
Oláh András		
[talán]		85
megint más		85
[záróra]		86
Káliz Sajtos József		
Este lett		87
Örök advent		87
Patakomb most már...		87
Szólnak a bronzharangok		88
M. Fehérvári Judit		
Dafke		89
Vasárnapi hajnal (Dr. Seres Gábornak szeretettel ajánlva)		90
Nagyatádi Horváth Tamás		
Fehér galamb		91
Első közlés		91
Hangol		92
Az utolsó ház		92
Thália szekerén		
Szokolczay Lajos		
Harag György és Vidnyánszky Attila – vivát!		93
<hr/>		
ARTériák		
Konczek József		
Apokrif		95

Németh András		
Közös vonásokról, premier előtti éjjel		96
Festő, modellinségben		96
Kovács Daniela		
Rívó könyörgés		97
Vigyétek csak!		97
Tizennegyedik ősz		97
Sipos Erzsébet		
Recski rapszódia		98
Móritz Mátyás		
Költemény a poézisről		100
Németh István Péter műfordításai		
Rainer Maria Rilke: Mária (<i>Mária születése; Mária látogatása; József bizalmatlansága; Piéta; Mária halála</i>)		102
ArtMűhely		
<hr/>		
Szakolczay Lajos		
A látás öröme		105
Palotai János: Benkő Imre élet – mű		105
ARTériák		
<hr/>		
Vitéz Ferenc		
Szakolczay Lajosnak – könyvekről, költőkről (<i>tenger és diólevél; „éneklő ország”; „...fekete rózsza”; a „cselekvő” puszta; „élő holt”</i>)		108
Kedves Lajos!		110
In memoriam		
<hr/>		
Bertha Zoltán		
„Gyökerek fogják szívemet”. <i>A tizenöt éve elhunyt Körömdi Lajosra emlékezve</i>		111
ARTériák		
<hr/>		
Török Nándor		
Epistola Dantéhoz (I–XII.) – <i>Baranyi Ferencnek tisztelettel a 83.-ra</i>		114
Lukács János		
Hegyek alján, tornyok között...		118
Sólyom Sándor		
Műteremben – <i>szeretteimnek</i>		132
Kis Pál István		
Március idusán		133
Sziki Károly		
hajtóvadászat – <i>Visky Árpai emlékére</i>		135
ArtMűhely		
<hr/>		
Sz. Tóth Gyula		
Írások, írók, emberek ünnepi csokorban		136
ARTériák		
<hr/>		
Bozók Ferenc		
Augusztusi horror		139

Ady a Facebookon	139
Rimbaud – limerick	139
Kassák – limerick	139
Kisdiák verse, 1980	139
Koncsek József	
Boldog bölcsész emlékeimből	140
Véghelyi Balázs	
Rend a lelke...	141
Sose halunk meg	141
Ízlés szerint	141
Malacka farsangja	141
Felelősség	142
Metakommunikáció	142
Petrozsényi Nagy Pál	
Betegen	143
Saitos Lajos	
152. zsoltár	147
Ember és a Hold	147
Kertemből – Csanádi Imre emlékének	
ArtMűhely	
<hr/>	
Lisztóczy László	
Adalékok Dsida Jenő életművéhez. <i>Tallózás dedikált könyveim között</i>	149
ARTériák	
<hr/>	
Csáky Anna	
Úgy élek veled...	159
A didergő rózsza	159
Szerelmünk oszlopa	159
Segélykiáltás karácsony előtt	160
Kegyelet és emlékezet	
<hr/>	
Mózes Huba	
Csillaggá változol. <i>Lisztóczy Lászlóné Kékessy Margit emlékére</i>	161
ARTériák	
<hr/>	
Vadász János	
Halotti beszédek I–II.	163
Sírfelirat	163
Birtalan Ferenc	164
Aquincumi epigrammák – <i>Gyimesi Lacinak</i>	164
Tudósítás	164
Kegyelet és emlékezet	
<hr/>	
Pintér Márta Zsuzsanna	
In memoriam Szecső Károly	165
ARTériák	
<hr/>	
Lipcsei Márta	
Vírusrózsza II.	167

Bobory Zoltán	
Égi sirató	175
Átutazóban...	176
Pozsgai Györgyi	
Magam	177
Képek egy halódó világból	177
Misztikum	177
Lopva	177
Múlóban	178
Ébredés után	178
Egyedül	178
Átváltozás	178
ArtMűhely	
Domonkos László	
Az én Margaritám, a te Wardened. <i>Irodalom és film, film és irodalom</i>	179
ARTériák	
Balajthy Ferenc	
A végtelenszelidítő	185
Mégis van remény	185
ArtMűhely	
Bérczessy Lajos	
Maszkák	186
A próba	186
Diskurzus	187
In honorem Deák-Sárosi László	
Adamik Tamás	
Deák-Sárosi Lászlónak (<i>A megújulás lendülete című fényképektől ihletve</i>)	188
B. Tóth Klára	
Ludas Laci – <i>Deák-Sárosi László születésének 50. évfordulójára</i>	189
Baka Györgyi	
A szellem szőnyegén repülsz – <i>Deák-Sárosi László 50. születésnapjára</i>	190
Vitéz Ferenc	
A jel helyreállítása	191
ArtMűhely	
Deák-Sárosi László	
Újabb vízió a pozsonyi csatáról. <i>Bakacsi Ernő: Árpád álma – A 907-es pozsonyi csata</i>	192
ARTériák	
Bottyán Judit	
A Napkeltegető, aki csillagazda is	198
Könnycseppek	199
Bíró József	
Karácsony – 1950-es évek	200
Szabadkéz	
H. Barbócz Ildikó	
Fedezzük fel Portugáliát! III.	203

ARTériák

<i>Demeter József</i> Karanténiáda (<i>Égtájablakok tükrében; Milyen zöld; Titok; Csoda</i>)	207
<i>Juhász Zsuzsanna</i> Anyafüggők	210
<i>Debreczeny György</i> egy tucat bagatell (<i>hogya elmúlt; inspiráció; ki viszi át?; könnyű; mindent lehet; nem látja; ó emlékezet; rendelkezésre áll; eszméletlen; felépült; hamarosan</i>)	213
félreolvasások (38–40.)	214

Szabadkéz

<i>Szüle Tamás</i> Aforizmák	216
---------------------------------	-----

ARTériák

<i>Sztaskó Richard</i> Tisztára ölelt szív	217
<i>Farkas Gábor</i> kisdéd	221
Bizonyosság	221
<i>Farkas Csaba</i> A tenger, a tenger	222
<i>Csatáné Bartha Irénke</i> Sorok a kockás noteszből (<i>Radnóti Miklós emlékének</i>)	224
Magyar arcon gyalázat vert tanyát (<i>Sütő András emlékezetére</i>)	225
<i>Szigeti Lajos</i> Don-kanyar	226

Műhely

<i>Molnár Péterné</i> Öszentannától Nadwornáig. <i>Vitéz Molnár Andor őrnagy a Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély visszavételében</i>	227
--	-----

Kortárs hangon

<i>Kovács Gabriella</i> Actus tragicus	238
Apám ritkán, de szeret	239
<i>Fülöp Beáta</i> Kincskeresés	240
<i>Kopacz Tímea</i> Rynek Główny	241
<i>Balogh Klaudia</i> Ember	243
<i>Hubai Gábor</i> Az ötödik évszak	244
Oktogon	244
<i>Baliga Béla</i> Silentio	245

Balassa Olívia		
Állami gondozás		246
Rump Tímea		
Tescovina határa – <i>ad sinistram</i>		249
Könyvjelző		
Verók Attila		
Eger ezer éve (<i>szerkesztette: Kristóf Ilona és Berecz Anita</i>)		250
Frang Gizella		
Zentai László: Bolhasípok Jankó városában		255
Oláh András		
Bakacsi Ernő: Árpád álma – A 907-es pozsonyi csata		260
Bakacsi Ernő		
Pósa Zoltán: Az ezerkettedik, avagy az első éjszaka		262
Jahoda Sándor		
Kaiser László: Dr. Hársing Lajos hivatása. <i>Kalandozás a magyar szinkron és a műfordítás világában</i>		265
Bölöni Domokos		
Baricz Lajos: Telehold – Karanténvirágok		267
ARTériák		
Jámbor Ildikó		
Kampaj!		268
A vírus alatt...		268
Drotleff Zoltán		
Vízparton		270
Eszedbe sem jutott		270
Jellemző hibák		270
Amikor engedem		270
Könyvjelző		
Ködöböcz Gábor		
Lukáts János: Évek tornya		271
Madarász Imre		
Matilda Gustavsson: Elitklub. <i>Hatalom és szexuális erőszak a Nobel-botrány mélyén</i>		273
Tusnády László		
Madarász Imre: Magasságok magánya. Olasz klasszikusok közelében		275
Herédi Rebeka		
Kortárs Hangan '20 (<i>szerkesztette: Jónás Zoltán, Káélné Kovács Rita</i>)		283
In memoriam Kun Zsuzsanna		
Oszlanczi Krisztina		
„Leszek sehol – és mindenütt leszek”		286
ARTériák		
Szekeres Mária		
fészek ...		288
Csend a tengerek fölött		288

Sebestény-Jáger Orsolya

Advent küszöbén

Még zöldellő nyarakat álmodnak a fák,
mint ki visszanéz egy messzi utcavégről,
de kezed már hús kavicsra lel,
s az ég zsebéből ezüstös pára száll.

Már kabátot húz az esti szél,
fércelt gomblyukán kikandikál a bánat,
s reszketeg kezekkel szürkére mos
 eget és fákat e felhős november.

Mégis a horizonton túl feldereng,
s különös krikszkrakszot ír az égre,
mintha Valaki járna a fény taván.
Lépte harangdal: a remény ébredése.

Az ablak

Ablakom este az égig kitárom,
múltam fonala rajta átszalad,
mint évgyűrűk benső, megfejtetlen álma,
mit bölcsen elrejt hársfák alatt a pad.

Ennyi volt? Percek és órák kavalkádja?
Csak tudnám: mit viszek innen el?
Mi marad belőlem, homokba írva,
mint alkonyi ég alatt a titokzatos jel?

Nézem a fák fölött a felhők
tűnődő fehér foszlányait,
századok múltán ugyan ki fogja tudni:
valaha egyszer én éltem itt?

Nézem a fákat, a bölcsen őrködőket,
s hallgatag titkuk - titok marad.
Ám este mégis ablakom kitárom,
és áldom a percet, mit Isten ad.

A kútnál

(Jn 4)

Asszonyi arcának tükre
széttöredezett cserépdarab.
A kérkedő máz földre hullik
egy roppant ecset alatt.

Szemtől-szemben megállt:
kérdezni, beszélni vágyott,
mert hitte: nem törhetik le
a világra született virágot.

Minden találkozásból a legszebb,
mely hívatlan érkezik,
titka egy távoli túlpart,
a hullámok keresztülszelik.

Egy felhőraj szalad s kibomlik,
hogy mint hófehér, nehéz selyem
takarjon, vagy inni adjon
de túlmutasson az életen.

Hordom a képet belém ivódva:
inni kért – és mégis Ő adott,
s ha mások felé elindul kezem,
már Ő adja a mozdulatot.

Beteg ember imája

Ezer könny mossza, marja arcomat,
gyógyíts meg Uram és meggyógyulok,
olykor még a létezés is fáj,
szabadíts meg és megszabadulok.

Nem tudhatom adsz-e gyógyulást,
de hinni tanítod jelenléted,
s ha partot érnek Benned hullámain,
már csak Téged dicsérlek.

A jó Pásztor

(Jn 10)

Messzire nézőn szemekkel nézi a nyáját.

Vélnéd: soha nem fárad. Övé a táj,
mikor fűszálak élén nyújtózik a reggel.

Botja erő. A mindegyre táguló végtelenbe ér.

Magához húzza vele a törékeny, kicsi lábat,
ha szökni próbál, és csitítja: no ne félj.

Utána indul, távlatot szel át lépte határtalan hossza.

S bárány ha sír, a sziklák rejtett, zord zugában,
még aligha érti: Ő már hazahozta.

Péter anyósa

(Mk 1,29-31)

...és elhagyta a láz, mely belülről éget,
hogy feleméssze a hétköznapi erőt,
teste bágyadt rezdülését az Úr karolta át,
hogy immár fénylő erővel követhesse Őt.

(Epilogus: Péter látta ezt a legbelső szobában,
s bár nem kötötte hozzá földi vér,
rábízta az asszonyt e legfőbb Jóságára:
anyósból így születhet testvér.) ☺

Fecske Csaba

Fejesugrás

erdőszagú csönd
 békés hegyi tó
 fény vesszőzte sima víztükör
 amit most hirtelen
 egy becsapódó test összetör
 felszisszen a megzavart elem
 megnyílik a mély
 mohón elnyeli a betolakodót
 riadtan szétszaladó vízkörök
 jelzik itt valami volt
 néhány pillanat
 és megnyugszik a víz
 szépen elsimul szikrázva
 ráhasal a nap mintha azt keresné
 hova lett az a villámgyors
 vakmerő mozdulat

Sötét van

hogyan vagy kérdezi
 de nem várja meg
 úgymond tudja
 szél szalad el mellettünk
 hóna alatt a nyárral
 várhatott volna még
 nyílnak a völgyben a kerti virágok
 de este már sötét van
 holddal világítanak az angyalok
 az ember hazaangyalog
 mint üres meszesgödör
 ásít a ház a komor falak közt
 süket és vak csönd tanyáz

Menekülés

verssel bajlódok
 kétségbeesetten kapálózok
 a nyelvben mint az úszó
 akinek hínár tekeredett a lábára
 és minden erejével azon van
 hogy kijusson a partra szeretném
 kimenteni a verset ami ugye én vagyok
 a hol készségesnek mutatkozó
 hol örvénnyel fenyegető közegből
 és elheverni a napsütötte parton
 hogy adandó alkalommal újra
 fejest ugorjak a mélybe

Semmiség

a világ olyan szanaszét
 nem tudod fonákját színét
 hogyha magadnak akarod
 egy életért megkaphatod

az élet mindig élni ok
 nem kérdezték vállalod
 sosem egészen a tiéd
 ez a gyönyörű semmiség

a fűben tücsök ciripel
 életét ezzel tölti el
 kitárulkozó nyári rét
 fény döfi át a csönd szívét

mint szemem kék a kamasz ég
 rest angyaloknak menedék
 aki nem lehetsz mindig az
 szeretnél lenni te pimasz

a csúcsra fel hiába jutsz
 legurul a kő Sziszifusz
 a hegyen kövér csönd hever
 amid volt itt vesztetted el

Baka Györgyi

Átmozduló léthatárok

Kisded Jézus álmom

Anyjának éreztem magam,
féltettem Őt, a kiszolgáltatottnak
hitt kicsiny csecsemőt, aki
szobámban röppent erre-arra,
szekrény fölé, ablakpárkányra,
bújt asztal alá, ágyam mögé.

Mosolyogva intett felém,
emelkedjek föl hozzá,
játszunk együtt, lebegjünk
könnyedén a kitárult térben.

Mozdulásra képtelenül,
ámuló szemmel néztem,
és óvtam volna egyre Őt
kicsinységében, nem tudva,
hogy Ő tart engem,
gyöngesége megtartó erőm.

Áthatott gyermeki tisztasága,
amire úgy áhítozik a lélek,
miként a vízre a füvek, a fák,
a föld, s a szomjazó mezők.

Szüless meg! Szabadulj föl!
Felszakadó sebeid feszítenek
– szólógatott hangtalan.

Felfoghatatlansága belém
hasított, fölébresztve belső
bénultságomból, némán
üzente az ölelő csöndben:
Engedj el mindent, jöjj
hozzám bátran, a vízen járva.

Csontos Márta

Jézus és az agyaggalambok

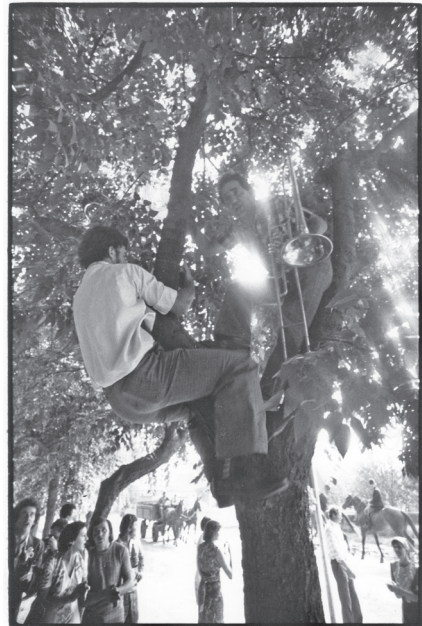
Ma Krisztus agyaggalambjai szárnyra keltek, Júdás meg ott maradt a széttaposott darabok között, ott maradt, mint magányos barbár a szétdúlt csatamezőn; sápadó öröm lángolt arcán, mert hiába rombolt, - nem halt meg a repülés, nem voltak igazi áldozatok a homokréteg közepén, s a napsugárral festett délután udvarán csak ő térdelt ott, ő, egy fekete folt, vergődve önnön, megroggyant árnyékán.

Az életre hívott agyaggalambok ott ültek a templomablak párkányán, hol az égből hulló vakolat kék homályba vonta a látóteret, s ott maradt a megkínzott törmelék alatt Júdás és az elárvult gyűlölet.

A légben a pillanat fényes selyemfonalán egy távoli hang a végtelen mélyből égre hívta a madarakat.

Száműzetésben

Minden kellék kint vár a kertben, egy egész készletet halmoztál fel a naponta-gürcölés műhelyében, most is folyton készülődsz, azonosulni kívánsz a feladattal, büszkén és önérzetesen, pedig elegend van már a fejedben zakatoló ajtódoromböléstől, szabadulni akarsz talajlakó rögeszméidről, melyek feltöltik sejtjeidet, s engedik, hogy egyfolytában moralizálj egyszemélyes tengeralttjáródban, mely ott vesztegel a tükörsima elhallgatás vastagodó iszapjában.

© Benkő Imre: Lakodalom. Balmazújváros, 1977

Napkelte a felhők alatt

Az elázott járdaköveken
sírnak a hajnal angyalai,
a hirtelen támadt fényhiányban
tér és idő keresztjére feszülve
alig lehet az ősi dalt hallani.

A szél még csörtet a kert végében,
de lassan megszédül, összezavarodik,
nekidől a csupa-lomb császárfá
oldalának, - látszik, alulmarad,
s egy barbár imát mormolva
lét előtti csendbe iramodik.

Valaki felszólít engem is, el kell
fogadni az új szereposztást.
Próbálom a régi lendülettel dobni
a követ a váratlanul fölfénylő
színpadra festett ugróiskolába.

Magamhoz térek az ébredés
mélységeiből végre – a látóhatár
fölött tépett virágarc a Nap.

Távollét

*„egyszer csak-ledobbansz berezelve
a Földre – ledobbansz
megadod magad”
(Határ Győző)*

Összeszorított foggal utaztál
át az életen, a hiány halott
maszkját mindig takargattad,
s összetört mosolyod alatt
nem látszott az ajkad
kemény vonalára tetovált dac.

Csak a kérdőjeleket hagytad
nekem, törékeny ráncaidba
rejtetted a halmozódó
indulatot, hagytad, hogy
menjek a magam útján, hagytad
hogy arcomat mossa a részeg
októberi eső, hagytad, hogy kihordjak
minden önpusztító gondolatot.

Odalent, csont-fehér ujjaid
között talán még mindig nekem
szűröd a mélybe lopakodó holdvilágot,
s talán még most is érzed, hogy még
mindig Belőled lélegezem.

Antal Attila

A Nagy Háború emlékfalára

Lövészárokéj

Szűnik a gránátverés
ki-ki
saját csillagaival pihen le
asszonyarc süt fel
gyerekmosoly
ezüstöz vigaszt álom-egekre

Legényhalál

Holtával a jövő megrabolva
és kifosztva a leendő múlt
asszonyt nem lángít kedve pirosra
emléke nem büszkélтет fiút

Nagyapa álma a békéről

Égről csukaszürke
felhők tünedeznek

halál tojásai
csövekben rekednek

szurony útfélre hull
cikkann rozsdaport ver

fűben páncélsisak:
lepkeleszállóhely

Apa-tájak

Kiszállásairól ha
pöfögő motorja hazahozta
mályvaszín alkonyokon
vagy hősörét-lyuggatta esteken át
viharkabátjából
falvak bontakoztak ki
borzas hegyek fűrészpor-
lehető tanyák

éreztem őket
vizsgálgattam őket
mint apámhoz tartozókat
általa létezőket...

Ki húsát csontját
vesztegeti porban
szélnek ereszti
tájait is sorban

de kiszállásaimról ha
zúgó motorom hazahoz
mályvaszín alkonyokon
vagy hősörét-lyuggatta esteken át
bördzsekimből
kibontakoznak a falvak
a borzas hegyek s a fűrészpor-
lehető tanyák

és érzik gyermekeim őket
vizsgálják őket
mint hozzám és apámhoz tartozókat
általunk létezőket

Csak a fák, bokrok, szőlőtőkék

Zsibbadt
kontinensnyi alkonyat –
felejtés ködében
lelkek fagylakat alatt

csak a póre fák bokrok radarozzák
a ködön túli tért
csak a leharcolt szőlőtőkék menetelnek
zárt rendben a tavaszért

Archaikus ködben

Berregő roppant bogarak
fényei derengnek tűnnek
oly sűrű a köd a fáradt
este akár nekidülhet

bálvány terel csaliton át
ágak rácsán dérpatina
vadlúdiadalom terjeng
kő- és fémkorok vad szaga

menedéked ha int feléd
– hamun átpillogó parázs –
tudod: csakhamar tűzhely óv
hű szemek fényköre vigyáz

B. Tóth Klára

Elpattant buborék

*„Tempora mutantur et nos mutamur in illis”:
Az idők változnak és mi változunk velük. (I. Lothar)*

Senki se léphet többé úgy, ugyanabba a nyárba, télbe, folyóba, ha minden változik, és vele testünk sejtjei, én-tudatunk és múltó szellemi lényünk... Elpattant buborék – oly véges az emberi élet, egyszeri, kis töredék-létünkről bölcs bizonyosság: minden perc (m)érték, soha nem tér vissza a régi. Persze kevés „megtörténnünk”, mintegy „balesetként”, tetteiért van megmértve az ember a földön. Nem kormányozhatjuk a létünk szembe magunkkal, versenyt futva az úton visszafelé, anyaméhig, honnan elindultunk hódítani ezt a világot, s minthogy örökké hajt, pulzál bennünk ez a rezgés, merre keressük utunk, vagy az út meglelhet-e minket?

© Benkő Imre: Havanna. Kuba, 1985

Óbora napfény

Disztichon

„Nunc vino pellite curas!
Borral üzzétek el most a gondot!”
(Horatius)

Szőlődombok közt zakatol vonatunk fel a hegyre,
égre tekint ez a táj, döfködi szálfá karó.
Ősi ligúr szellem, s erkölcs keveredve a mával,
templomi orgona hív, elhagyatott temetők.
Sziklás tengere partján körbetekint a turista,
távcsöve lencséjén mozdul a gazda s a kéz:
teste kinyíló bicska, a légben tartva egyensúlyt,
keskeny földterazon éppen előrehajol,
permetcsővel eléri az alsó szinten a tőkét
– hajdani mozdulat és mostani permetező –,
óbora napfény íze a szádban, tűz a kebelben,
gondúzó a nedű, tudd, vele mennyi a gond:
míg kortyintod a hegy vérét és bő adományát,
képzeld, mívese mint hajlik a tőke fölé...
Hányszor mássza a sziklán kígyózó kicsi földjét,
szőleje szintjein át, lelkét adva belé,
hányszor is áll szemben zivatarral, nap melegével,
míg lenn zúgva a mély inti az arra menőt:
meddig a mámor, meddig mézzel, borral az élet?
Termi e föld s ez a kor benned a krisztusi vért?

Belső forrás

Határait közé bezárva
a külső ingerek hiánya
belső forrásaimhoz terel.
Mélységek útvesztőivel
feljutok az ön-kálvárián?
Telítődik belül a hiány?
Mert mindkét útírány végtelen.
Sokasodó kérdőjeleken
szorongás verejtékcseppjei,
pedig a lélek fénytel teli!
Rigófütty nyitogatja vágyam,
hogy magasságod megtaláljam,
pacsirta tanít feléd szállnom,
merre nyílik meg térirányom,
nem repülhetek gúzsba kötve...
Lélek, hozz reményt a Földre!

Csoportbeszélgetés

Ma este hétre hív az új csoportbeszélgetés,
a Föld különböző felére online-érkezés.
Ma éjbe csúszva összeér öröm s a hangzavar,
egymás szavába vágva, mert az emlék felkavar...
A kényszerű „otthon maradj” miatt van rá idő,
hogy így, hatan meséljük el, mi még megfejtendő
a múlt közös emlékein, megannyi részletet
terít elénk az éjszakánk, a hangulat remek!
Adunk-veszünk, felejthetetlen gyermekéveink
az életünk alapja lett. De jó együtt megint!
Aztán a régi dallamok kerülnek most elő,
fülkékben élnek, így akármelyik elérhető,
az egyikünk már fújja is a dal kezdő sorát,
a másikunk meg ráfelel, s teremt harmóniát.
Együtt tudunk csak énekelni, s nem feledni el,
a vírus itt leselkedik, talán ez égi jel,
mert nem vigyáztunk itt e Földre, nem gondoltuk át...?
Hát búcsúzáskor fújuk el a reménység dalát!

Fazekas József

Vaku nélkül

1

A képek összeálltak:
csönd szövi tovább bennem az élményt,
pihen a képzelet karmester pálcája.
Mi történt? Semmi,
ami föl vagy elsorolható.
Mégis a minden, keretben.

2

Csupán egy föl villanás a kép,
alig üzen valamit,
a részletek mégis beszélnek
az ilyenről s az olyan életről.
Mindnyájan benne vagyunk
mindenben.

3

Fut, fut az áradat,
minden nap lemarad
a jó idő, a nem robotos,
a fontos, az egyetlen fontos.
Mégis késik a föl ismerés,
szorításokat átütő rés,
a mindig van menekvés.

4

Ebédet osztanak,
a sorok nem hűlnek ki,
előbbre lép a koldus,
az egyre több senki,
még az is, aki azzá lett,
a van-életből kipergett.
Kaján vigyor pezsdül az arcon.
Belül sír az emlékezet.

5

Minden milyen olcsó,
megéri.
Csak most, rögtön, még ma...
aztán jöhet a megtévedt ragyogás,
adósság-börtön
sóhajós szabad levegővel.
Megérte!
Félre harangozott az eszünk.
Egyszer úgyszólván ér minden,
liftben a lélek,
liftben a félelem.

6

A klasszikus olyan unalmas kultúra,
mint a káté,
szajkózza dohos szájjal:
„keskeny az út”.
Leng a palló,
minek annyi útravaló,
elég a színlelt patyolat lélek.

7

Végre egyedül vagyok.
Nem szónokol bennem
az ideális-ma,
a tegnap sem.

Altatgatom magam:
mostanában nem vétkeztem.

Fénylő búzatábla álmodik kezemen.

Kitartó konokok

Még szellőzködik a nyár,
 ágcsúcsig fut
 az elgyöngült sugár,
 csönd, csönd: néma pillanat,
 keresi helyét a remény,
 a múlás jót mulat,
 de alább
 a kert,
 a mindig élet,
 takarja kérges hó,
 idővel ébred
 s hiába dagadnak
 folyamként új bajok,
 a fű, a fák, a föld,
 mint az ember,
 kitartó konokok.

Szépség rak fészket szívemre.

Van

A van, az van,
 mindig van,
 mélységekben
 magasságban,
 van a szívben,
 nagy szükségben,
 kis bőségben.
 Vanból vagyunk,
 vanná leszünk,
 ebből fakad
 az életünk,
 néha biztos,
 vagy tünemény,
 mindig áldás:
 ő a remény.

Aranyvasárnap

Nem maradt lángtalan egy gyertya sem,
 csöndes imák közt megérintett Isten.

Immánuel, lobogták a lángok,
 hírért hozták pásztorok, királyok.

Ember, ki ma csak magadban hiszel,
 kérdezed a végtelent, neked is üzent.

Semmi sem véletlen: szent szándék,
 titok, csillagfény, megváltó ajándék,

bűneink váltsága örök időkre.
 A kegyelem emel tenyerére.

Lobog hírvivőn a négy gyertya,
 eléd borulok hódolón, imádvá
 Jézusom.

A tolcsvai hegyen

Egy üvegnyi fény,
 egy üvegnyi élet,
 egy üvegnyi szín,
 munkálták érted.

A hegy a lelkét
 szánta mind oda,
 a ráncos tőkék
 reményt: van csoda.

Minden verítékben
 a jövő rejtőzik,
 minden új napban
 két kéz fáj s izzik.

Nyíló száj az ízt,
 a dülök az illatot
 őrzik évről évre
 a varázst, a titkot.

Gósi Vali

Apokalipszis

lehettem volna
bátor és merész
bölcstanonk hangos szószólója is
lehettem volna
ha megtalálom Ariadne fonálát
de nem lelem ma sem az utat
ami e bűnös világ labirintusából – ahol a szelíd hang
üvöltő visszhanggá váló gyűlöletbeszéd
a mosoly vicsorgó torz vigyor – kifelé mutat

ahol a jövő sorskönyvének egyetlen tézise
az utolsó idők sötét apokalipszise

lehettem volna
szegények szószólója
fészekből kihullt madár vigasztalója is
lehettem volna
és lelkeket gyógyító orvos vagy tanár
de nem láttam meg a fényt s az alagút falán
a barlangrajzokat benőtte már a gaz
és senki sincs aki megmondaná mit jelent az „igaz”
nem létezik már ott a szó amely gyógyító és jó

ahol a jövő sorskönyvének egyetlen tézise
az utolsó idők sötét apokalipszise

lehettem volna sziklaszirt
tisztáson virító katáng
lehettem volna sas talán vagy költöző madár is
lehettem volna
és tiszta vizű tó hűs patak
sziklaszirten daliás fenyő vagy délceg ág
ha megtalálom Ariadne fonálát
de nem lelem ma sem az utat
már minden a régiben marad ott

ahol a jövő sorskönyvének egyetlen tézise
az utolsó idők sötét apokalipszise

Ultramarinban

áttör az égen az ultramarin
hosszan vajúdnak a voltok
múlt-igét szülnek a kínok
megérint
ezernyi tűnt-szép
rám zúdul
tengernyi kékség
heves királykék búvöl
éled sok néhai emlék
a megfagyott világ kobaltekék
megcsúfolt reményű
relikviád
ultramarinban elvész

béke

magasztossá szépül
a táj a délutánban
földig hajol a nap a víz fölött
a kék csöndön átragyog a béke
s én meghajlok e fönység előtt

Szeress

Látod,
ennyik vagyunk most mind csupán;
kegyelemért könyörgő áhítat a világ.
Lehetsz koldus, lehetsz itt király,
ugyanazért nyílik ma imára a száj.
Minden tenyér egymáshoz simul,
mikor az első csillag odafönt kigyúl,
egyszólamú dal a föld sóhaja,
az életért hangzik a fohász, ima;
szeress, Nagy Úr!

Látod,
senki nem több és nem kevesebb,
mindegy, ki mennyit birtokol
a föld javaiból, mind egyként kesereg;
bezáródott a házak kapuja,
de az emberszív tárva, Uram!
Könyörögve kérünk, térj be oda,
hol cifraság és dölyfösség helyett
új életet dajkál a kikelet;
bimbózik a romlatlan,
féltő szeretet.

Aknay Tibor

Vállamon szelíd madár

Fanyar az éj.
Plakát arcom
fénylik az
ablaküvegen.
Vállamon szelíd
madár a csend,
sápadt Hold
dereng.

Ághegyen ül még

Pókháló feszül a rácson,
szinte láthatatlan.
Megcsillan fénylő ezüstje
a reggeli napban.

Ághegyen ül még a harmat,
reszket, és halni száll.
Csőrébe kapja, s elviszi
magával egy madár.

Foszlik az éj

Mint édes puha kalács,
foszlik szerte az éj.
Ködfátylat tűz
a tündérek fejére
és a folyóba szórja
csillagait.

szóemberek

vannak szavaim
vannak szavaid
csak szavaink vannak
szavakból vagyunk
szóemberek

Vaksötét

A vaksötét
nem fekete,
nincs színe, sem
színezete.
Nem tud magáról,
csak úgy van,
önmagának
látszatlan.
A vaksötétben
nincs idő,
sem tér,
lépve mérhető.
Ha befogad,
már nem érzed,
hol kezdődik
a végzet,
és úgy van, ahogy
képzelem:
bennem van
a végtelen.

Engedd, Uram!

Vízcsepp volnék szikkadt földre,
szép igének szava volnék.
Jaj, ha sorsom összetörne...
engedd, Uram, mondanom még!
Nem jártam be minden ösvényt,
remény zsákom most szakad szét.
Adj hát erőt, hogy kibírjam...
engedd, Uram, mondanom még!
Úgy őrizz, hogy el is engedj,
ne tarts vissza, hogyha szállnék.
Hadd gyűjtsem be kincseimet...
engedd, Uram, mondanom még!

Lilává szőve

Emlékeim kertjét belepték
különös, nagy tarka lepkék,
és lilává szőve az estét
a világot csendben visszavették.

A parton, itt a tó felett

A parton, itt a tó felett,
minden lábnyomot ismerek.
Elém hozzák a víz szagát
fátyolos nyári reggelek.
A parton, itt a tó felett,
ki ismerne, nincs senki már.
Idegen vagyok magam is,
míg befogad a szemhatár.

Így, csak vannak...

Van, hogy felszínre jönnek
holtak hitt vers telérek,
mint elhagyott bányákból
az utolsó utáni „jó szerencsét!”,
de már nem tudod, hová illeszd
valaha féltett soraidat.
Így, csak vannak, mint
egymásra dőlt gerendák,
melyeket gyermekkorom
marokkó játékaként próbálok
megbontani, anélkül,
hogy rám zuhannának
álmaim.

Anyám keze

Anyám kezét nézem.
Az ujjak csontvázáról
lekopott a hús,
áttetsző bőre alatt
a duzzadt erekben
sötét vér lüktet.
Mint öreg vesszőkosár,
mely minden teherrel
volt már viselő,
víz áztatta,
szél cserzette,
a sóhajtás kiesik
belőle.
Mégis, a legerősebb,
mert az övé.
Fekszik az ágyon,
összekulcsolt keze
utolsó menedékem.

Tamás Tímea

A bárkán

sohasem fogok kikötni
örökké utas maradok
a többiek már rég kiszálltak
s én azt sem tudom hol vagyok

valahol itt lehetsz Uram
s talán te biztos tudhatod
hogy a teremtésből a részemet
(vagyonrészt birtokot jussot)
akarhatnám-e mint bírhatót
vagy csak ez az eső marad

fölöttem szállnak a darvak
zboară cocorii
több nyelven énekelnek
értem

állok a korlátnál
maszkban
mindenemet kívül hagytam
Noé nem engedett fel semmit
tudom már az Ararát is csak álom
s örökre utas maradok
ezen a borzasztó tákolmányon

© Benkő Imre: Győri Balett, 1981

Bertha Zoltán

„Titkok léte”

Oláh János intellektuális költészetéről

Előjáróban két jellegzetes, manapság meglehetősen divatos terjedt irodalom-szemléleti babonára, téves hiedelemre kívánnék utalni. Az egyik szerint az irodalom önelvűségét csorbítaná bizonyos meghatározó nemzeti és társadalmi sors-problémák sajátos tematizálása vagy előtérbe kerülése, vagyis kettéválasztható szövegszerűség és világszerűség, értékközpontú nemzettudat és nemzetközpontú értéktudat. Ennek a felfogásnak a tévedését annak a nyilvánvaló belátása cáfolhatja ékesen, hogy az irodalom a maga teljes szabadságát és autonómiáját éppen hogy nem kötheti meg vagy határolhatja le bárminemű egzisztenciális horizontok tematikai beszűkítésével vagy kizárásával. A nemzetfeltű és értékmentő magyar sorstudat egyszerre morális és nyelvművészeti artikulációja tehát egyáltalán nem valamiféle korlátozottságból, hanem ellenkezőleg: a művészi emanáció legteltesebb esztétikai szabadságából és evidens eszmei méltóságából fejlődik ki. Érvényesen és hitelesen. A másik szintén közkeletű, bár talán már enyhülni-halványulni látszó vélekedés, hogy azok az írók, akiket nemzeti sorskérdések erőteljesen izgatnak és nyugtalanítanak, azok kevésbé volnának érzékenyek a legegységesebb létkérdések kihívásaira. Ezt a hamis feltételezést pedig csak éppen a mai napon méltatott Oláh János életműve is bizton hatálytalanítja.

Az ő költészetének magával ragadó intellektuális mélységeit és magasságait a tágas létfilozófiai dimenziókat átfogó szemhatár, s a végső transzcendentális és metafizikai kérdésekre, „rejtjelekre” irányuló bölcseleti reflexiók gondolati sugárzása biztosítja. A csend, a némaság, a végtelenség, a nemlét, a semmi, az elmúlás, az élet-halál övezte titok, az emberi nyelv, a szó misztériumának mibenlétét faggató és boncolgató válaszkeresés hiteles igazságait pedig a töprengő, elmélkedő, meditatív tónus átható ereje szavatolja. „Titkok léte, te lassú, puha óra, / átölelsz, mint öröklét-Istenem” (*Titkok léte...*); „Az örök semmi hóleplén tapodsz, / mint aki létlen ígéket ragoz” (*Az igazság hisztériája*); „Megtér / szó a szóhoz, / por a porhoz, / elemészt a föld, / nem csak hordoz” (*Vitorla vagy*); „Ezt kerestem, ezt a csöndet, e békét / – mint semmibe rontó, léha rakéta / visszapillantójának maradáka (...) Nem akar ő kimondani már semmit, / minden előre úgyis tudható volt, / a sok beavatott amit kigondolt, / csupán a sejtés az, ami megrendít” (*Idegpontok*); „Fölfal a nincs perzselő láza” (*Útban a végső hallgatáshoz*); „utam a csönd, utam az ózon: // ürbe tárult, sehova-lélek, / mennybe szánt, kerékbe-tört élet” (*Dadogva vallom*); „Hallgatom / a létörvény jaját alattam. (...) Vacog a nemlét peremén / el

nem álmódott álomom” (*Isten horga*); „A létbe oldott semmi mögül / mégis valaki figyel” (*Olthatatlan*). Még a „halálközelség riadalmas méltósága” (Ködöböcz Gábor) is a visszhang nélküli válaszkérés nyugodt-nyugtalan filozofikumával, lényegbe véső sztoicizmusával telítődik: „ha meg kell halni, meg kell halni, / de miért a semmiért?” (*Miért a semmiért?*)

Emblematikus nagy verse, az *Elérhetetlen föld* önmagában véve is egyfajta bölcséleti paradoxon megérezkítése: hiszen a földön, a szülőföldön állva vajon mi lehet rajta vagy benne elérhetetlen, utolérhetetlen? Úgy sejtethetjük, hogy leginkább talán magának a földnek a szubsztanciája, vagyis rejtelmes és spirituális lényegvalósága, éteri, isteni magva, mondhatni kvintesszenciája: mintegy a négy arkhé, a víz, a tűz, a levegő, a föld őseleme melletti vagy fölötti ötödik minőség. A forrás, az eredet – a lelkeség titka. Ahogyan Carl Gustav Jung is föld és lélek homályba vesző összefüggésének egyszerű nyitjára nem találva a kettő talányos és ősi ok-okozatiságára mutat rá. Logikailag másféle irányt jelöl például Áprily Lajos gyönyörű szép elégikus versében az, hogy az elszakított és meggyötört erdélyi szülőföldben gyökerezve csak sóvárogva lehet elképzelni a tengert. Érdekes és jelentéses az tehát, ahogyan Áprily Lajos szonettjében, az idők során a pusztuló Erdély-szimbólummá vált marosszentimrei templomot is láttató költeményében – a hűség, a história, a „transsylvania hősköltemény” köti a lelket úgy, hogy a tengerpart az „elérhetetlen”: „Mi már a tengert nem látjuk soha. / Nekünk a tenger látomás marad, / melyre olasz-kék menny ont sugarat, / elérhetetlen part, hullám-csoda” (*Nyár – Marosszentimre, 1921*). A messzi tenger itt csupán ábrándkép, máskülönben – mint Utassy József (*Tengerlátó*) vagy Döbrentei Kornél (*A tenger*) kozmikus poémájában – az egyetemes, hatalmas és emberi erőt adó örök létezés metaforája, energianövelő mindenségszimbóluma. Amíg a vágy perspektívája Áprilynál döntően tehát térbeli jellegű, a „spáciumra” vonatkozó, Oláh János az idő mélységeiben, elsüllyedt „emlékezetroncsaiban” fürkészi ugyanazt az univerzális (egyszerre szabadság- és humanitáskiteljesítő) autenticitást, amelyet a történelem folyvást megtépzott, s amely így még elszántabb felkutatásra ösztökél. „Az *Elérhetetlen föld* az emlékezés és az azonosulás verse is egyszerre: összeköti a gyermekkor elsüllyedő, de még eleven élményvilágát a férfikor lehetséges élményeivel, s nem megtagad, hanem az örökké áramló történelmi-természeti időfolyamban a folytathatóságot hirdeti. Az elérhetetlen föld paradox módon egyrészt maga a megtalált vagy még hitelesebben: a soha el nem vesztett föld, másrészt viszont a maga elégikus hangvételével mégis az elérhetetlenség szimbólumát állítja a vers a középpontba” – boncolgatja Vasy Géza. A létszerű apóriának nincs feloldása: s ez maga a kérdések kérdése: a térben látszólag azonosítható, az időbeliségben viszont elillanó földanyai misztikum megközelíthetetlenlensége, s a valahai földközeli otthonosság megtöretése, a létromlás okozta történelmi veszteség fel-

foghatatlansága és morális feldolgozhatatlansága. A vers tehát „magába kódolja az emberi élet létfilozófiai dimenzióit” és viszonylatait, „a küzdésorientált humanitás folytonos újratemtését”, és „egyszerre hordozza, jelképezi és nevezi meg a Kilencek eleve kettős tájolású, társadalomelméleti-szociális, illetve ontológiai érzékelésirányait is”; a költemény így „egy egész nemzedék társadalmi (és ontológiai) közérzetének hordozójává lett” – fejtegeti Oláh Jánosról szóló nagyszabású monográfiájában Jánosi Zoltán is. Mindez egyúttal igazolja, hogy a bartóki modell egyfajta szuggesztív változata ez a költészet-típus is: egyszerre az anyaföld, a szülőhaza örök érvényű tanításaihoz kötődő hűség, az odahagyhatatlan nép- és nemzetszeretet, az otthonosság kultúrantropológiai, kultúrmorfológiai értékvilágához ragaszkodó örökségvállalás, az immár széttöredezett létezharmónia lényegének elmélyült és ihletett átérzése, egyben az archaikus biztonság életvilágának a végzetesen visszavonhatatlan, visszafordíthatatlan felbomlását kísérő és konstatáló létszemlélet, s aztán ennek a múltbéli egzisztenciális teljességnek a dezillúzióval és kétségbeeséssel együtt is sóvárgó, reménykedő visszakeresési kísérlete, s a modern életérzés disszonanciáinak autentikus kifejezése. És mindezeknek a szellemi, művészeti alapállásoknak és látszólag széttartó konstellációknak a felzaklató összehangolási, összeépítési törekvése. Ebből a líravilágból a tűnődés és a kontempláció nyugalma, de a felbolydított őskérdések nyugtalanító vibrálása is együttesen hat ki a nyitott befogadókra. Poétikai értelemben pedig ahogyan a morális őstudás kifejeződése tömören összeépül a modern gondolati távlatok érzékeltetésével: másik fajta, de éppúgy hitelesen bartóki–kodályi jellegű sugallatos szintézisalkotás keletkezik, mint például a mágikus-folklorisztikus, ajzottan drámai képzuhatagos, képzetsokasító, mitikus látomás- és asszociációsűritő Nagy László-féle költői beszédmódban. Ráadásul a komplikáltan finom időérzetek és térpoétikai referenciák dús összefüggés-hálózata mintha már annak idején anticipálta és megelőlegezte volna a napjainkban kibontakozó úgynevezett térszemléleti fordulat, térséglírai hangsúly-nyomatékosság (világképi, antropológiai-pszichológiai, művészetszociológiai „Spatial Turn”) jelentőségét is.

Egy egész generáció, de egy egész korszak közérzetét is torokszorító szuggesztivitással fejezi ki tehát Oláh János paradigmikus vallomásos költeménye, az *Elérhetetlen föld*. A talányossá légiesítő esztétizis mélységdimenzióiban és magasságtávlatokban teremti meg a hiányérzet felkavaró atmoszféráját. A gyökérhűség, a szelíd-melankolikus ragaszkodás a szülőföldhöz – ehhez a metaforikus jelképesen a közösségi identitást a természeti ősértékekkel és az emberi őstudást hordozó világlátomással együttesen reprezentáló létezősszférához –: azonnal az elszakadás s a visszatalálási remény és reménytelenség, a föld és az ég, a múlt és a jelen, az időiség és az időtlenség közötti lebegés lélekviszonyait is magával sodorja; így bizonytalanítva enigmatikussá (s ezzel artisztikusan többértel-

művé) magát a versalany beszéd- és emlékpozícióját, s még a jövőképzeteket is programszerűtlen konfesszionális programossággal vibráló eszmei és érzelmi hangoltságát, merengő, tűnődő egzisztenciális beállítódását is. Aki „hű marad a földhöz, az megmarad, annak *tartama* van”; aki pedig elidegenedik attól, azt az a veszély fenyegeti, hogy „elveszíti az összefüggést lényének sötét, anyai, földszerű ősokáival” – magyarázza Carl Gustav Jung *Föld és lélek* című esszéjében. („Miénk a fény, amit lelkünkbe fogadunk; s a föld, amelyen élünk és meghalunk” – Tamási Áron: *Szülőföldem*.) Itt a föld tartós viszonyítási pont: és nem a megtagadását, hanem a problematikussá vált élethelyzetek gyötrelmét demonstrálja archaikus-modern líraisággal az a szemlélődő fájdalom, amely veszteségeket, harmóniatöréseket, disszonanciákat is kénytelen immár elénk tárni, s amely a borongó emlékezés légkörében magát a személyiséget is az örök keresés létállapotához kapcsolja. Hol az ég, és hol a föld – ha mindkettő éppoly elérhetetlen, mint amennyire elérhető is? A valahai földbiztonság, a vágyott gyermekkori őselmények pneumatikus teljességű hona miféle irányt jelez? A sajtó lélekörvénylésekben feltoluló és feltorlódozó emlékképek, vágyképzetek, a magáralálásokat sóvárgó benső indítatások merre vezetnek? Egyeztethető-e a megőrzés és a megújítás, az azonosság és a másság, a kötődés és a mindenségigényű, önteremtő átvalósulás: az élet-halál ciklikusságban újjászülető végtörvényszerűség? Előre vagy visszafelé tart-e tehát az önmegfigyelés iránya? Amikor logikailag sokértelmű, az ihletett élményszerűségében szíven ütő erővel visszhangzó jelentéstartalma zsonganak tovább, akkor képződik az a háttérmoraja a költeménynek, amely magához vonz és lebilincsel, amely a profanitást a szakralizáció felé lendíti, s amely így egyszerre rezdíti meg a humanitás és a rejtett divinitás (a paraszti mélyvilág inherens mítosziságának) titokteli zenéjét és hangulathullámzását. Oláh Jánosnak ezek az igézetes tájrajzai – „Egyszercsak nincs sehol a régi kegyhely, / az őszi kertben pirosuló bogycsok, / az ég fölöttem és a föld alattam” (*Nem olyan egyszerű*); „Alattam a föld, / fölöttem az ég, / mintha ugyanegy ítéletre várnánk” (*Öreg gyümölcsös*); „Az ég reszketően keresi a földet” (*Visszafelé*) – pedig mintha már a mágikus költői realizmus esztétikumának bizonyos jegyeivel is feltöltekezzenek; olyan mozzanatokkal, amelyek a föld, a természet, a régi vidéki magyar világ egészét képesek valamifajta különleges opaleszkáló fénnel bevonni. Olyan finoman éterizáló aureolával, amely a lét valóságát a szellem együttes önértékeivé szublimálhatja. „Az igazság a lét igazsága. A szépség nem e mellett az igazság mellett fordul elő. Akkor jelenik meg, amikor az igazság művé válik. A megjelenés, mint az igazságnak a műben és műként való léte: a szépség” – ahogyan Martin Heidegger definiálja. „Akár a hó, még esőmosta csönd pihent/ az almafák hamvaskék lombjai alatt,/ halk, ébredés-lehelte béke volt a kert,/ zárt ablakok mögött zsongott a nap,/ s fehér mezőkön át a szél,/ a nap mezőier’./ Én hallgatok. Gyerekkorom a fű/ zenéje volt, és margaréták

tengere./ Megfoghatatlan mélyű ízét keserű/ bodza örzi, fűzfa méze, kenyér bele” – szól a *Földem* című elégiából.

A „belső tükör” (nem véletlenül viseli ezt a sokértelmű címet az összegyűjtött költemények 2014-es összegző kötete is a címadó prózavers alapján) pedig mint pszichológiai introspektív metafora megintcsak a viviszekciós önanalízásra hajlamos, a modern személyiséget felkavaró érzelmi, látványi és vizionárius benyomásokra érzékeny költői én helyzetét definiálja (a „belső tükrök egy eltévedt tekintet tánctermeiben égnék”; s a „kigyómarás érzete” meg a „méhek falánk sava” „gyógyít és gyilkol”), vagyis a szubjektív létérzékelés de profundis ágazik föl a közösségi és a transzcendentális világszférák és sorsdimenziók övezeteibe. A „belső tükör” így egyben külső is: egész korok, hosszú évtizedek, társadalmi állapotok és változások visszképévé, sorjázó generációk közérzetének hű lenyomatává tágul.

A bensőség és a külvilág bonyodalmas egymásba villódzásai, a felfejthetetlenül sokrétegű ego és szubjektum önismereti kételyei, a dinamikus öntükrözés öszszetett múlt, jelen és jövő idejű lélektani folyamatai a legaktuálisabb mélypszichológiai kérdéstávlatokra nyitnak rá; az emberi szervezet intim belvilágának mozgásait kutató és elemző Jacques Lacan állapítja meg a belső és a külső valóság között viszonyt létesítő imago-funkcióról és a tükrözés módozatairól: a „*tükörstádium* dráma, amelynek belső hajtóereje az elégtelenségtől az eljövendő meglátásáig szárnyal.” Az „őszinteség szabadító ereje” fokozódik itt fel Oláh Jánosnál is, a meditatív tömörítés és áttételezés, „a keresetlenség és a választékosság szerencsés egyensúlyát, a szkeptikus moralista bölcsességét” hordozó esztétikai értékformákban, az egyszerre rezignált és protestáló létkritikai hangvételben, a konok, fanyar, filozofikusan pontos és szenvtelen stílusba feszített látletelek és veszteségtudatos közérzetjelentések atmoszférájában, a „kollektív megbántottság hangulatát” tüntetve kifejező kor- és kórképekben – ahogyan Alföldy Jenő taglalja mindezt. S ez a szikár, tárgyilagos, a leírást a gondolati reflexió árnyalatosságával, az emocionális felindultságot a visszafogott szenvedély tónusaival, az elégiát az önmegszólító elfogulatlansággal, a valóságképzeteket a bölcséleti perspektívák vibráltatásával vegyítő hanghordozás is talán alapvető sajátosság e szuverén lírai univerzumnak. Amely tehát Illyés, Nagy László, Csoóri és mások után a szenzuális absztrakciók és az egzisztenciális fogalmi paradoxonok artisztikus regiszterein frissíti föl a szervesen összekapcsolódó egyéniség- és közösségtudatos világlátás öntanúsító formakultúráját.

A kortárs kritika megragadta és dokumentálta is ennek az öntörvényű költőségnek a markáns karakterjegyeit; a pályatárs barát Rózsa Endre például a „lakonikus mondatok, nyelvi párhuzamok és ellentétek” racionalitását emelte ki, a filozófiai érintettséget és ihletettséget, s az inspiráló hagyományok közül Kassák és az angolszász líra fanyarságát és enyhe gunyorosságát hangsúlyozta. Hasonló-

képpen Vasy Géza (a Kilencek monográfusa), aki szerint a költő „kezdettől tárgyias és elvont egyszerre, s nála az intellektualizmus filozofikussá is válik, s ezzel egyidőben nemegyszer enigmatikussá vagy példabeszédszerűvé”. S ha mondjuk csak a közvetlen költőcsoport kiteljesedő életművei között Utassy József imagista entuziazmusával, Kiss Benedek érzelemtelítetten ötletes, dalszerű szómágiájával, Péntek Imre groteszk, abszurd villódzású nyelvbravúrjaival, Mezey Katalin profanitást és szakralitást keverő, ötvöző stílusával, Konczek József neoavantgárd, újexpresszionisztikus hangütéseivel, Kovács István talányosan képzettömörítő, Győri László játékosan fantáziamozgósító versmodorával vetjük össze Oláh János beszédmódját, kétségtelen önelvűsége ennek a líravilágnak is színesen kibontakozik. Például a csönddel, az egzisztencialista elidegenedéssel, a szavak megnevező elégtelenségével birkózó – s a háttérben valamiképpen a titokzatos kozmikus csendzúgást állandósító – darabok (szinte autotelikus nyelvfilozófiai elmélkedések, a nyelvi jelenségekre önmagukra fókuszáló nyelvelméleti – akár wittgensteini tézisekkel összevethető („amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”) – bölcselkedések summázatait és konzekvenciáit aforisztikusan rögzítő szofizmak vagy enigmatikus logizmak) sokaságában: „Beszélni kellett volna mindarról, / miről beszélni nem lehet” (*Nagyítófény*); „Mióta ezt az egyszemélyes nyelvet beszélem, / azóta nem hiszem már, / hogy felöltözhetnek a csontok ott a pusztán, / hogy odaférkőzhet a szó / valaki közé és közéjük. / Elhallgatok, hogy hihetőbb legyen” (*Biblia idézet*); „Másra valló szavak mögött / rejtőznek az igazi szavak, / és az idejükre várnak, / mikor mindent elmondanak” (*Búcsú nélkül*); „Kimondtam, amit kimondtam. Amit / nem, az nincs, és most már nem is lehet / kimondva, mert ez a beszélgetés / véget ért, és nélküle ugyanúgy, / mintha vele ért volna véget” (*Amit elhallgatok*); „A szó, ha igazán meghitt, / adjon hírt bármiről, / úgyis visszhangtalan” (*Ars poetica*); „A nemlét kvantuma, / a semminek ura, // mondhatnám, ez vagyok, / nem mondom, hallgatok” (*A nemlét dallama*). Vagy mindezzel szoros összeköttetésben a nemzeti megmaradás sorskérdésein töprengő – a problematikus személyes és a traumatikus, drámai-tragikus kollektív létbe vetett ember örökös veszteségérzékeny keserűségét kottázó – költőnek a gnómius tömondatoktól a történelmi katasztrófákra és szájzárás parancsuralmakra reflektáló gondolati futamain át vagy a szimbolikus képsűrítő érzékletességen keresztül a historikus, folklorisztikus, mitologikus misztériumteremtésig ívelő hangnemská-lájának szélességében, tónushasználati bőségében megnyilatkozva: „Kövér tankoktól rázkódott az asztal / s a lámpafény egy ördöglepke-szárnyon. (...) Amire készültem, most már hiába. / Talán jobb is, ha nem válik valóra. / Rászoktatam magam a hallgatásra, / gyűrött papírra, hideg altatóra” (*Titkos ország*); „E kiszolgáltatott helyzetben, / ha lehet élni, beszélni minek?” (*Vállamon a kártyavárpora*); „A történelem lábát / bennem törölte meg, / de gyalázatam nem fáj / végül

is senkinek” (*Tanulság nélkül*); „E konok nyelvet / kevesen beszéljük, / de ahhoz mégis / túl sokan, / hogy értsük egymást” (*Magyarok*); „Ég vándorát újra látod! / Nomád íjad megfeszíted, / célzod, célzod, buta látnok, / léha voltod, üres nincsed. // Akit hajdan úztél-vágytál / átszökellve berket-árkot, / most, amikor rátaláltál, / szántsándékkal elhibázod” (*A csodaszarvas elvesztése – Jankovics Marcellnak*). Nyelviség és nyelventúliség rejtélyes összefüggései sejlenek föl (Ködöböcz Gábor lényegre tapintó definíciója szerint: ebben „a létezés izgalmával ható nyelvi intenzitásban”), amikor egyfelől a szótlanság háttérmorajos motívuma a félelmes nemzethalál elsíratott jelenségére is kiterjed: „Olyan nehéz szótlantul szólnom hozzád / szétszabdalt, kivégzett, hazátlan ország, / mert néma vagy és néma vagyok én is, / e némaság ínyemből serkedt vér-íz. // S ha megszólalnánk is, kihez ki szólna, / nem hitetlenség, de nem is hit volna. / Vége van, jaj, mindennek vége, vége, / ne szégyelljük, mondjuk ki bátran végre” (*Olyan nehéz...*). S amikor másfelől a hierophánia, a theophánia térségében, közegében – aminek gyökeressége a szentség és a numinozitás önkijelentésévé lényegül át, középpontjában a fölfelé nyúló és mutató világtengellyel: a lenti mélységekből az égbe szökő, így a végtelen emberi és emberfölötti szférákat kijelző építménnyel, a templomtoronnyal – a fentiek erői betörhetnek a mélybe és új életre emelhetik fel a teremtő anyai matériát, a mindenekelőtti anyaföldet, a legősibb földistennőt: „Templomtorony hatol a földbe, / és Gaia anyánk megtermékenyül. / Szerelmesen fölkapja ölje, / s fülébe duruzsol a jeges űr” (*Gaia anyánk*). Lehet, hogy mégis megközelíthetővé vált az az „elérhetetlen föld”?; de közben végzetesen – igaz, egyfajta reménytelen reményként is – „egymásra talál / születés és halál”: „Mintha tör járna át, / a nemlét dallamát // hallom: egy hangtalan / dal sír föl daltalan. // Mint nábobí zene, / áradón tölti be // tétova tudatom. / Hallgatom és hagyom.// Zengj, hol minden üres, / új kódban ősi nesz!” (*A nemlét dallama*).

„Néhány sor, s mennyi finom, rejtett mélység, titok, utalás, kérdés” – méltatta ezt a minőségű költőiséget Tózsér Árpád. S Tótkés László pedig azt szögezte le, hogy „Oláh János álmában is éber, a vak világban is látó költőként, ’a történelem gégemetszett csöndjét’ megtörve, kimondja a már-már kimondhatatlant.” Műve így lesz valóban mindnyájunkat eszméltető igazságbeszéd, bölcsességbeszéd, sugárzó sorsbeszéd.

(Előadásként elhangzott 2019. november 7-én Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János életmű-konferenciáján)

Lajtos Nóra

Csillaglécson vándorló

(Tornai József emlékére)

Ha gyermek vagy, több foka van a kíváncsiságnak, egyre feljebb, feljebb, az égig érő lépcsőn fölfelé törnek a vágyaid, csillagrojtú éjszakában égszínkékek az álmaid – Ha felnőtt vagy, a lépcsőn sietve haladsz, olykor talán vissza-visszalépsz egyet-egyét, mint augusztusi csillaghulláskor, ha az égre nézel, s látsz fénycsóvába írt holnapot, reménységet – Ha megöregszel, csak arra vágysz, hogy az az egy-egy fok sikerüljön, mert haladni kell gyermeki hittel fölfelé, csak így lehet csillaglécson vándorbottal feljutni az ég magasáig, esendően, kérdően, de mindörökre fénylően –

A tölcsérjázmin éneke

Valamikor tölcséres virág voltam
kehelyszájú angyalok pihentek rajtam
rózsaszín lepelben a felhők fölé
gondolatban ekképp nyújtózkodtam:

ha hétszer meghalhatnék
adj nekem boldog végeket
nem szíromhullató sírást
csak Úr-áldotta becses éneket

ha hétszer meghalhatnék
adj nekem szárölelő levelet
hogy aki engem meglát
elillanjon mint a lehelet

ha hétszer meghalhatnék
adj mellém majd örökzöldet
fűszál mellé kereszt tövébe
ős-göröngyű anyaföldet

ha hétszer meghalhatnék
adj mellém szép pásztorbotot
éjjel levetett ruhámra
hajnal köntösű gyöngyharmatot

ha hétszer meghalhatnék
adj nekem egy egész rétet
hogy ha magányban szenvednék
mellém a fűrj rakjon fészket

ha hétszer meghalhatnék
adj nekem még sok jó esőt
hogy ha kiszáradna kehelytorkom
hadd igyak belőled dicsőt

s ha hétszer meghalhatnék
adj mellém vigasz-karót
ne lássa senki rajtam
mikor gyöngülök s termek kórót.

Kaiser László

Középre állni

Középre állni hagyjatok engem,
hadd éljek végre nagy fegyelemben,
nagy fegyelemben: az én hitemben,
ne ítéljetek, ítél az Isten.

Gyerekszoba II.

Nem bírom az ürességet,
szobádban a démonok,
mégis jó itt veled lenni:
emléked most fölragyog.

Közel vagy és messze is vagy,
rád gondolok, álmodok,
neszezel a jelenemben:
ünnepi a megszokott.

Innen téged idő űzött,
s idő röpít vissza majd,
innen mész el egyszer végleg,
gyerekkorod addig tart.

Kötődés

Én úgy kötődtem, hogy megtagadtam,
kirobbantam vagy távoztam halkán,
bármi történt, végig ott maradtam,
úgy éltem tovább, hogy behaltam.

De sírnak a gyerekek!

Ez feszültségthalmaz nem élhető világ
benne játékosok mindenki galád
galád aki hagyja galád aki teszi
ne mondjátok hogy az ember isteni
ördögi se valami furcsaság talán
beteg sejtek csomója egymás nyakán
s kérdik a nők miért kiért kinek háltam
férfiak átka vágnak satujában
üvölsz ki végre nincsen nekünk álmunk
nem ezt akartuk és nem erre vágytunk –

De sírnak a gyerekek, sírnak és sírnak!

Bojkottált múlt

Bojkottált múlt
tetszhalott emlékek
feledés csöndje
átváltozás

Múltak temetője
szórások szélben
nyomok szemfedője
pázsitok földek

Nincsek és voltak
matt hallgatással
élesedőben
mégis számadások

A. Túri Zsuzsa

Párbaj

Látod, századszor is magadra maradtál,
rémképekkel nézel most farkasszemet,
megbánás-fogakkal a remény harapdál,
s feletted lemondás démona lebeg.

Mint riadt galambraj felrebben az álom,
odébbszáll, megbújik az ágyad alatt,
ma éjjel nem jön már. Ne hívd minden áron.
A múlt pókhálója arcodra tapad.

Hajdan bátor voltál. Vagy nekem így rémlik.
Füstös kiskocsmákban vedeltük a bort.
Vezettél, tereltél egészen a célig,
mögöttünk helyeslőn hintázott a Hold.

Mondd, miért kellett, hogy benned is csalódjam?
Csak, mert szerettelek, voltam védtelen,
ősi erő, mely tart és felemel, hol van?
Nem győzhetsz le, nem mersz harcolni velem.

DE (pressz(ió))

Csak a csönd vagy a hang
a magány a harang
hollóraj startra vár
nincs galamb soha már
nincs más csak
a hideg
meg rideg
holt színek
nem tudni mire vár
az ember a madár
az éjben sincs
határ
nincs remény
soha már
ringató
öszönök
meg a köd
az örök
kalitkák
börtönök
már én sem
köszönök
sodor a
víz
az ár
víz az úr
az azúr
nincs határ
hollóraj mire vár
nem szálllok
soha már.

Vérzik...

Egymásba fonódó korai órák
 késnek a véres hajnalok
 kivésett megszokás terheket ró rád
 kint a vak végzet andalog
 teádat kavarva nézed a mézben
 születő fények gyöngyosorát
 egyedül ücsörögsz új útra készen
 érzed az évek szöngnyomát
 múlandó képsorok húznak a ködbe
 hív az út hív a végtelen
 felemel a remény és forgat körbe
 ki szeret mindig védtelen
 indulni kéne de lassan kicsorbul
 a kísértés mint pengeél
 rozsdás bilincsed kajánul csikordul
 fonnyad a hit mi benned él
 tulajdonképpen nincs okod panaszra
 csak fáradt vagy így öt után
 kicsúszik kezedből nincs semmi haszna
 illúzió a vágy csupán.

Boszorkány

Viszik az asszonyt, csapzott haja sáros,
 meztéláb megy, arcát kendő rejti.
 Birkák bégetnek. Kint áll a fél város.
 Mi a nő bűne ? Senki sem sejtí.

Lassan lép, szíve ritmusára. Álmos
 a nép, nem szokott ily korán kelni.
 E hajnali órán halálszag szálldos.
 Nincsen ok, csak rágalom ezernyi.

Az ég rongyai tépetten lebegnek,
 könnye hull vemhes, szürke fellegeknek,
 harang szól, valahol varjú károg.

A tömeg őrjöng s a vérszomjas örvény
 mindenkit elkap, mert győzött a törvény,
 mint a méreg, gyűlölet szivárog.

© Benkő Imre: Hajógyári-sziget. Budapest, 2003

Anga Mária

A favágó ajándéka

A favágó fáradtan ballagott az erdőben. Kivágott már féltucat fát, igencsak elgémberedett keze a hidegben. Csizmás léptei alatt csikorgott a hó. Már hazafelé indult, amikor meglátott egy vastag törzsű fát.

– Ez éppen tűzre termett – gondolta magában, és lendítette is a fejszéjét, hogy kivágja.

Az első két fejszecsapás erőtlenül pattant vissza a fáról. Hanem a harmadik a kéregbe vágódott, miközben egy apró faforgács hullott a földre. Akkor látta ám a favágó, hogy ez nem közönséges fa. Forgácsa úgy csillogott, hogy majdnem belevakult az ember szeme. De nem sok ideje maradt az álmélkodásra, mert madár-szárnyuhogást hallott. Hirtelen felnézett az égre, hát látta, hogy egy gyönyörű madár száll a fára. Ékes, színes tolla elkápráztatta a favágót. Ámulatában még a fejszéjét is kiejtette a kezéből. A madár egy egészen közeli ágra szállt, magasra tartotta sárgatollas fejét, szárnyait meg-megemelte, mintha üdvözlőné a favágót. Nem hasonlított egyetlen erdei madárhoz sem.

– Talán ez a fénymadár, amelynek az énekére táncra kelnek az erdei vadak – töprengett a favágó. A madár közben egyre közelebb és közelebb röppent. Csőrét nyitogatta, mintha valóban dalba fogna, de hang nem jött ki a torkán. Csak szomorú szeme csillant, amikor a favágóra nézett. Az erdő fái hajladoztak, összesűgtak:

*A fénymadár,
a fénymadár,
hangját a szél rég ellopta,
nem énekel,
nem énekel többé már.*

A favágó és a fénymadár ettől a naptól kezdve elválaszthatatlan barátságban éltek. Együtt járták az erdőt, és ha a favágó elfáradt, vagy szomorú volt, a fénymadár felvidította táncával. Ilyenkor mind összegyűltek az erdő állatai, még talán a nyuszi is előmerészkedett a rejtekéből.

Egy este aztán, amikor sűrű pelyhekben hullott a hó, a favágó vállára vette a fénymadarat. Úgy indultak el együtt otthonról. Csak egy mókus és egy cinege látta meg őket. Rögtön megértették, hogy a favágó most a tisztásra viszi a fénymadarat. A tisztásra, ahol az égig érő fenyőfa áll, hiszen karácsony napja van. Az évnek ezen a napján angyalhaj hull a fenyőre, a favágó szívében a betlehemi csillag ragyog.

Az angyalhaj aranyszálai meg-meglebbentek a hóesésben. A favágó egy ezüst szelencét vett elő a tarisznyájából, és a fénymadár felé nyújtotta.

Ez az én ajándékom – mondta egészen halkán, és felnyitotta a szelence fedelét. Búzaszemek voltak benne.

Neked gyűjtöttem. De vigyázz, ezek nem közönséges búzaszemek. Gyémántból vannak.

A fénymadár átröppent a favágó másik vállára, és lassan, ünnepélyesen felcsipegette csőrével a gyémántokat. Tollai még fényesebben ragyogtak, mint eddig bármikor, csak szeme szomorúsága nem múlt el. A favágó magához ölelte a fénymadarat, érezte apró szíve szapora dobbanásait.

Nagyon szeretlek – ezt nem is mondta, szinte csak sóhajtotta –, mégsem tudlak boldoggá tenni én szép fénymadaram.

A hó már olyan sűrűn hullott, mint egy végtelen fátyol. A favágó még szorosabban ölelte magához a fénymadarat. Arcával egészen közel hajolt hozzá, amikor szeméből kicsordult egy könnycsepp. Ez a könnycsepp a fénymadár csőrére hullott. Ebben a pillanatban a fénymadár énekelni kezdett.

© Benkő Imre: *Tűzmadár*. Állami Operaház. Budapest, 1973

Nagy Zita

Hat évtizednyi hang

Serfőző Simon: Arcunk az ég (összegyűjtött versek 1959–2019) című kötetéről

Egy-egy művészeti alkotás értékítélete nem mindig egyértelmű. Eközben nem hagyatkozhatunk a bizonyosság biztonságérzetét kínáló, objektív komponensekre. A diagramon jól mérhető versérték gondolata a *Holt költők társasága*¹ című alkotás fikatív világában is abszurdá válik (noha, hasonló irodalomelméleti törekvések a valóságban is előfordulhattak). Hegyek magassága, tengerárcok mélysége, vegyületek kémiai képlete, gyógyszerek hatóanyaga, számok összege, országok népessége, adatok mennyisége, gépek teljesítménye, sportolók ügyessége... mind-mind fizikailag mérhető, evidens eredmények. Általuk a lét jól kiismerhető, élhető, de lényegileg nem megérthető. A világot a számok szervezik szorgosan, de össze a megfoghatatlan tartja. És bár a gyakorlati életvitel a maga szemszögéből hajlamos elbogatellizálni a művészet jelentőségét kontra a tudományos szférákkal szemben; a történelem során – leszámítva a középkori bigott tanvisszavonatók időszakát – mégsem periódusos rendszereket gyűjtöttek fel, hanem könyveket. Felismerték, a szubjektíven ható és értékelhető művészet objektíven nagyobb hatás kiváltására képes, az érzelem felől hat az értelemre, míg a konkrétumok nagyrészt csak tisztán értelmi irányultságúak.

A fentiek tekintetében a művészet produktumai az elismerések, megítélések során igencsak kiszolgáltatottak, egyrészt elemi szubjektív természetüknél fogva, másrészt, semmiképp ne legyünk álszentek, presztízsből, névben és/vagy összegben tekintélyes díjaknál sok egyéb érdektényező közrejátszása végett, amelyekkel éppen ezeken a területeken lehet a legkönnyebben visszaélni, lévén nem húzható rájuk egy objektív értékmérce. Ezért külön öröm, ha valóban, minden értelemben grandiózus, ízig-vérig művészeti alkotás kerül a figyelem centrumába, és érdemli ki a babért. Ilyen szempontból szerencsésnek mondható a 2019-es esztendő, hiszen majd egy éve, éppen így decemberben² az *MMA Az Év Legjobb Könyve Díját* Serfőző Simon *Arcunk az ég*³ című, összegyűjtött verseket tartalmazó kimagasló munkája kaphatta meg. A jelölt művek műfajtól függetlenek, azonban az utóbbi

¹ N. H. Kleinbaum: *Holt költők társasága*. Lazi Kiadó, Szeged, 2008, ford.: Feleki Ingrid

² 2019. december 12-én

³ Serfőző Simon: *Arcunk az ég (Összegyűjtött versek 1959–2019)*. Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2019

években a díjazás gyakran a lírai művek javára dőlt el, azzal a nemes elgondolással, hogy a közfigyelem tekintetét is a manapság kicsit háttérbe szorult költészet felé irányítsák⁴. Azonban ennyire fontos és példaértékű lírai életmű, mint az *Arcunk az ég* valódi ritkaság, a kortárs költészet legmegkerülhetetlenebb, mérvadó darabja. Hat évtized (1959–2019) személyes és kollektív sorsa szólal meg a született tehetség legigazibb és mindenkor aktuális hangján.

A nemrég (október 24-én)⁵ a 78. életévét ünneplő alkotó, az *Agria* főmunkatársaként, versremekeivel tiszteli meg a jelen folyóiratot is, az indulása (2007) óta folyamatosan, *Irány* című műve az első lapszám nyitóverseként szerepelt. A magyar irodalom csillagterképén még tizenéves korában feltűnt költő a legendás *Hettek*⁶ csoportosulás kiemelkedő tagja volt, azóta folyamatosan a jelentős és ismert szakmai közösségek megkerülhetetlen alakja,⁷ műfaji virtuóz. Aki azonban akár a dráma⁸, akár a riport⁹, akár a regény¹⁰ eszköztáraival él, témája mindig egységes, kiforrott gondolatkörökön kering. A közösségivé nőtt személyes élménysors, élettapasztalat, a kisemmizettek, a nehézlétűek felé történő értő közeledés, az aktuális problémák leleplezése, jövő- és nemzetféltő aggodalmai, gyakran az egyéni és a történelmi múlt megidézett képeivel erősített indok és példaállítás (pl. Dózsa, Hunyadi János), mindvégig személyes, tiszta, őszinte, meg nem alkuvó, a szépítő, enyhítő hazugságoktól mentes hangfrekvenciákon megszólaltatva.

Voltak és vannak változó idők, ahol a művészeteknek „ajánlott” hallgatni vagy simulni, de legalábbis nem mindenről beszélni, alkatához nem illőn, Serfőző Simon őszintenyelvűsége végett („*Nem vállalom a hallgatást./ S nem nézem el/ felnőttségünket/ miként kiskorúsítják,/ tartják járókában e tudatában/ visszamarasztott népet,/ s kullogósodik el az ország./ Félreállással nem fedezem..../ félrevezetésünket.*”¹¹), a rég kiérdemelt elismerései egy ideig vártak magukra,

⁴ Mezey Katalin Kossuth-díjas író-költő, az MMA Irodalmi Tagozat vezetőjének nyilatkozata alapján (<https://www.mma.hu/muveszeti-hirek/-/event/10180/serfozo-simon-versesketotetee-az-irodalmi-tagozat-az-ev-legjobb-konyve-dija>)

⁵ a költőt a lap és az Olvasók nevében is Isten éltesse nagyon sokáig!

⁶ Serfőző Simon mellett Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta és Ratkó József

⁷ Írószövetségi tag, a Tokaji Írótabor tanácskozási anyagainak szerkesztője, a Felsőmagyarország Kiadó vezetője, a *Magyar Élet* szerkesztője, az *Új Holnap* főmunkatársa, az MMA tagja

⁸ pl. *Othontalanok* (1987), *Rémhírvivők* (1988), *Jövőlátó* (2000)

⁹ pl. *Amíg élünk* (1978)

¹⁰ pl. *Gyerekidő I–III.* (1986–2002)

¹¹ *Elsötétült arcom* című vers, 180. o.

azóta azonban, teljes joggal, igen rangos szakmai (és egyéb) díjak birtokosa.¹²; „*Nem tudom megtagadni/ hol éltem.*”¹³ Ez a kétsoros egyszerű, dacos tisztesség szinte kulcsmondatként egész életpályáját jól körvonalazza. A 60 év mintegy 441 válogatott verse is tanúskodik erről a származástudathoz való mérhetetlen hűség-ről, a tanyához, a faluhoz, a vidékhez, a természet közeli, a zsigereiben emberibb életmódhoz, értékekhez és erkölcsi rendhez való ragaszkodásról, ahhoz a tájhoz és közösséghez, amely lényegében az ő költői alkatának, bázisjellemének is forrás-talaja volt.

A kötet versei 14 beszédes titulussal címkézett ciklusba¹⁴ rendeződnek, a nyitó- (*Tanya*)¹⁵ és záróvers (*Otthon voltam*)¹⁶ pedig mintegy keretbe foglalják az egész életmű érzületét. Utószóként Jánosi Zoltán¹⁷ ad mindenre kiterjedő, részletes, tűpontos értelmezést remek, nagyívű tanulmány, mely az elemzett életpályához méltó. Az érzékeny hozzáértéssel eltalált borítóterv pedig Bányay Anna és Szita Barnabás nagyszerű munkája.

A Serfőző Simon-féle versépítkezés nem a kötött, hanem a szabad formákat alkalmazza. Egyedi költői hangját a megszemélyesítés, a végtelen vizualitás, a metaforák, alliterációk könnyed kezelése, valamint a népi irodalom hagyományából való bő merítés és az azok megújítása jellemzik. Erőteljes költői zsánerképei a valóság elevenen rajzolt leírásai: „*Láttam: korgó gyomrú/ uborkásüvegek éheztek/ üresen hagyva kerítésen.*”¹⁸; „*Lábasból eszünk, a terítő/ gyűrött újságpapír a térdünkön.*”¹⁹

Fő karaktere pedig az a legsajátabb, kivételesen megalkotott költői világ, amely minden hozzá közel álló tárgyat, környezeti jelenséget tehetséggel antropomor-

¹² pl. Miskolc város irodalmi díja (1970, 1976, 2000), Radnóti-díj (1979), József Attila-díj (1991), A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2012), Zagyvarékas díszpolgára (2012), Kosuth-díj (2016)

¹³ *Teszem* című vers, 69. o.

¹⁴ *Hozzátok jöttem* (1959–'60-as évek), *Hegyekre kiállva* ('60-as évek), *Nincsen nyugalom* ('60–'70-es évek), *Ma és mindennap* ('70-es évek), *Virág* ('60–'90-es évek), *Büntelenül* ('70–'80-as évek), *Elsötétült arcom* ('90-es évek), *Sintér idő* ('70–'90-es évekig), *Égig érő nyár* ('90–2010-es évek), *Évszakváltó* ('90–2000-es évek), *Hallomások* (Cs. Pócs Évának, Zagyvarékas hitvilága szerzőjének, 2010-es évek), *Megfordult égtájak* (2000-es évek), *A magunk szárnyán* (2005-ös évek), *Földtől az égig* (2010-es évek)

¹⁵ 7. o.

¹⁶ 415. o.

¹⁷ József Attila-díjas magyar irodalomtörténész, a Nyíregyházi Egyetem volt rektora

¹⁸ *Eltűntem reggelre* című vers, 13. o.

¹⁹ *Hárman tértünk meg* című vers, 14. o.

fizál. Tárgyait, jelenségeit, többnyire a tanyasi világból kölcsönzi („szalmakazal, járom, vadludak, árokpart, tarackgyökér” etc.), de tekintete, mondandója minden irányba, közel és messze, egyaránt tekint. Az „ember jelleme az ember sorsa”, áll Reviczky Gyula *Apai örökség* című regényében, és Serfőző Simon költészete tanút tesz, hogy vice versa, fordítottja is igaz; a sors is jellemformáló. Ami viszont különösen fontossá teszi a Serfőző Simon-műveket, életútjában és ebből adódóan művészetében is nem csupán egy, a személyes sors, hanem általa megannyi, egy egész közösség sorsa, problémája, reményei és kétségei rajzolódnak ki. Ahhoz a nemzedékhez tartozik, aki temérdek történelmi szeszély, a világ több ízben való kifordulásának volt megelője, elszenvedője, így művei hiteles történelmi tablók, társadalmi korrajzok, nyíltan rávilágítva a sokszor csak elhallgatott árnyakra. Költészetében így visszatérő témaelemek, a falu és vidék máig tartó ellehetetlenítése, leamortizálódása, elszegényedése („s a messzeségben innen láttam/ leszegényedni a tájat”²⁰, „Vidékek szegénysorának.../ S a tönkrement életek viharkárait láttam,”²¹) közösségének kényszerű elvándorlása, előregedése („Öregember-tántorgós/ falvainkban”²²), a politika viharában átélt károk („Elszaporodó pangó vadvizekként/ csak a veszteségeink gyűlnek.”²³), Trianon nem szűnő vesztesége („Hazából kívül rekedtek/ tájak, országrészek.”)²⁴, a téveszesítés, a tömeges kulákoknak nyilvánítás, 1956, az üldöztetés, elhallgatás, a „legvidámabb barakk” eltírt szomorúsága, a látszat jólét, a rendszerváltozás időszaka, a modern kor általános kiüresedése, elanyagiasodása, fogyasztóivá degradálódása, kollektív idegensége. Művészetére többek közt hatott Nagy László, Illyés Gyula, Váci Mihály etc. De az olykor mitikussá váló, megrendítőn szeretett édesanya alakjában, valamint a hideg, elidegenedett gyárvaros, tőkétársadalom rajzolata során felrémlenek a József Attila-i „mama” és világképek is. „Ami rossz volt,/ rossz maradt/ mára is,/ nem javult meg”²⁵ – hangzik el, és barátságtalan városképei tovább árnyalódnak a tipikusan modern kori arcvonásokkal („ingázó sorsúakkal,/ a földjeikről/ szétriasztott/ barakk- és/ albérletlakókkal/ a robajló városokban.”²⁶, „Bezsúfolódtunk/ a városok emeletire,/ idegenek szomszédságába,/ ahol szólni sincs kihez./ S vagyunk az utcák ismeretlenjei,/ ajtók mögött élők,/ betonhalmok jött-mentjei.”²⁷, „e

²⁰ *Otthonunk: e táj* című vers, 41. o.

²¹ *Mint ledöntött fát* című vers, 349. o.

²² *Egykék országa* című vers, 115. o.

²³ *Veszteségeink gyűlnek* című vers, 203. o.

²⁴ *Büntelenül* című vers, 147. o.

²⁵ *Aki voltam* című vers, 265. o.

²⁶ *Hegyekre kiállva* című vers, 53. o.

²⁷ *Emlékük tévelyeg* című vers, 63. o.

részletfizetésre lakott, paneloktól elsivatagosodott/ hazában...”, „Konzervdobozokhoz, tasakokhoz üresednek/ érzéseink. Hulladékot szemétdobókba:/ a hűséget, kedvességet kiszórjuk, a szeretetet.../ Kiabál a trágárság,/ türelmetlenség.”²⁸ „Ellobbannak az együttérzések is.”²⁹ „Csak az alacsonyosság mindenütt.../ Vonulnak a lejtők, meredekék:/ elcsábultjai a jóléti világnak,.../ Kongnak az üres tájak.”³⁰

Az általa ismert és mélyen szeretett gyerekkori tájról, otthonról, hazáról szóló vallomásaiban („Tudom máig / a neszek rejtekhelyeit. / S a kerégugratós úton / megismerem messziről, / mint valamikor, / a szomszéd faluszagot. ... / S ahol otthon vagyok,”) ³¹ a Radnóti-féle *Nem tudhatom...* őszinte megnyilatkozásaival rokon érzetek sejlenek fel. Amint pedig egy árvízben úszó temető látványa meg-rázón előtűnik („Falum régi temetője, / a mentetlen földeken úszhatsz / az árban! / Együtt a hullámokon sodródó / háztetőnyi egekkel, hordalékkal. / Két gát között úszhatnak / a halottakat magukat mentve. / Hisz másuk sincs, / csak a vízből kísértetként / fölmeredő keresztek.”³²) valamint a lángképzetek („Szavai mitől vetettek lobot, lángot”³³) során a *Halottak napja Bécsben* Kányádi-vers néhány sora is vázolódhat.

Bár az életmű kisebb részét képezik a szerelmi témájú költemények, a fiataalkori és a későbbi, Anga Máriához szóló írások is jellegzetes, Serfőző Simon-i hangvételűek, csendes békét, türelmes szeretetet, hűséget árasztók. A szintén csekély számú játékos („Kicsi boci született ma,/ nem mer kimenni a napra.// Fényben állnak talpig a fák,/ azt hiszi, hogy ég a világ.”)³⁴ és a származási hely, Zagyvarékas monda- és hiedelemvilágát idéző alkotásaiba tehetséggel komponál komolyságot vagy éppen népi közmondásokat („Szelet vetettem,/ vihart arattam),³⁵ mondókat, gyerekdalokat („Gólya, gólya, gilice”)³⁶ intertextusként emel sorai közé, módosításokkal tovább mélyítve, rétegezve azok jelentéseit („kis kacsa fürdik fekete porban.”)³⁷

Költészetének gyakori, visszatérő motívuma pl. a sínek, a vonat, mint az elutazás vagy épp a visszaérkezés eszköze, az elvágódás táplálója (a zagyvarékas ta-

²⁸ *Örömeinken szára szakad* című vers, 216–217. o.

²⁹ *Résein e hazának* című vers, 181. o.

³⁰ *Azt látjuk* című vers, 404. o.

³¹ *Öröm* című vers, 166. o.

³² *Csak ezek a nagy vizek* című vers, 338. o.

³³ *Búcsúírás* című vers, 221. o.

³⁴ *Fényben állnak* című vers, 236. o.

³⁵ *Szelet vetettem* című vers, 239. o.

³⁶ *Por keveredik és szél van* című vers, 24. o.

³⁷ *Mintha imádkozna* című vers, 12. o.

nya közelében mentek át a vonatok)³⁸, valamint a természeti elemek pl. köd, füst, fény, sötét, eső, szél (amely pl. néha „szembeszél”, máskor meg épp ellenkezőleg, az édesanyjai érintés: „A sötéttel ő vaklál./ Széllel ő ér hozzám.”³⁹). Ezek mellett az olyan súlyozott jelentésben használt fogalmak, mint pl. az idegen, ismeretlen, a hideg, a csend, a hallgatás, a cél- és irányvesztettség: „S a kéményekből azóta is/ jobbára csak / hallgatás füstöl.”⁴⁰, „Szánkat csend lakja be.”⁴¹ „Csak a hallgatást hallani, / mintha minden rendjén lenne.”⁴², „Ténfergős ez a világ.../ Jövője ködtől füstös,/ akárcsak a múltja.”⁴³

Mindenkori erkölcsi mércéjét, költői programját, hitvallását, ars poeticáját is gyakran ezekhez kapcsolódva állítja fel, hol határozott megingathatatlansággal („Szólni,/ s nem is akármít,/ ez az én dolgom.”⁴⁴ „Kitámasztani, ami megdőlt, / a sarkából kibillent. / Célhoz igazítani irányt, / emberhez a világot./ Értelmét visszaadni a tettnek”⁴⁵, „Szó csak a szabadság./ Senki ne keresse./ mendemonda csupán./ Mégis hiszek benne./ Az számít úgyis, mi örök./ Pártjára is annak állok./ Csak ami mérték, az adhat/ az embernek méltóságot.”⁴⁶, „otthon kell itt lennem,/ meglaknom e füstjárta tájat,/ s művelnem,/ mint régen őseim/ a felhőktől vizes földet,/ ahonnan énekeim egykor/ fölrebbentek,/ szárnyaltak a messzeségbe.”⁴⁷, „én mentem mosolyainkat,/ az örömet/ védem.”⁴⁸).

Máskor éppen Ady-féle öntudatos, dacos bátorsággal („Jöhetnek hideg idők,/ le nem teperhetnek.”⁴⁹, „Én füttyögök a messzeségekből./ Én jövök elő az országban/ mind a négy égtáj felől.”⁵⁰, „A rövidebbet se mindig én húzzam./ Az ütésnek viszszaüsssek!.../ Ami megkötne, kötözzem én meg,/ járhassam szabadon a világot.”⁵¹,

³⁸ elhangzik az *Erővel, szívvel* című Serfőző Simonról készült portréfilmben, 2017, MMA, rend.: Szabolcs Béla, op.: Surányi Z. András

³⁹ *A sötéttel vaklál* című vers, 267. o.

⁴⁰ *Csak a csend* című vers, 178. o.

⁴¹ *Utolsó hitünk* című vers, 193. o.

⁴² *Feledésből az emlékmű* című vers, 197. o.

⁴³ *Dülöngő* című vers, 205. o.

⁴⁴ *Ez a dolgom* című vers, 10. o.

⁴⁵ *Helyére tenni* című vers, 85. o.

⁴⁶ *Mégis* című vers, 263. o.

⁴⁷ *Úgy éltem itt* című vers, 160. o.

⁴⁸ *Idegeim* című vers, 83. o.

⁴⁹ *Erővel, szívvel* című vers, 31. o.

⁵⁰ *Én jövök* című vers, 95. o.

⁵¹ *Ami megkötne* című vers, 175. o.

„én lábvetve, mások helyett is/ erős leszek.”⁵², „Lépelem felemelt fejjel/ a világot.”⁵³ Vagy épp a *Nemzeti dal*hoz hasonló harcias ismétlődő megerősítéseivel („Nem vagyunk...// Nem vagyunk...”⁵⁴). Az olykor megjelenő kétséget is („Kit érdekel a vers?/ S miért érdekelne bárkit is?”⁵⁵) kiegyenlíti a jövőbe vetett mégis-hit („Ha én nem látom már,.../ majd látja helyettem más.”)⁵⁶

Legfontosabb mégis az a kitartó sors- és közösségvállalás, a kiindulópontot soha nem felejtő, és az ahhoz mindig viszonyító lelkiismeret, amely az egész eddigi életművön töretlen átvonul („Téríteném el sorsom azokétól,/ akitől nincs külön utam?...// Tudnék élni/csak egy pillanatra is nélkülük?...// hogy ne rájuk esküdjek?”⁵⁷, „aki ide tartozom,/ mint mások máshová,/ s idevalósi vagyok hazám,/ s szülőföldem jogán.”)⁵⁸ És bár a művészi áltatásmentes éles látásmód világosan felismeri a „sintér idők” legsötétebb összefüggéseit is, következtet és aggódik, mélységekbe pillant, mégis valami ösztönös akarat vezeti tekintetét, mindezek ellenére, fölfelé – a sokat említett ég, a Nap, a madarak és fény felé⁵⁹ – egy kis esélyt adni a jövőnek; „én hitet teszek a jövőnek,/ arcom felmutatom, szembenézek/ a zuhogó idővel.”⁶⁰

⁵² *Akkor* című vers, 209. o.

⁵³ *Nap se kell* című vers, 309. o.

⁵⁴ *Ahogy a Napot* című vers, 360. o.

⁵⁵ *Így jó* című vers, 106. o.

⁵⁶ *Helyettem* című vers, 329. o.

⁵⁷ *A jó szó is* című vers, 101. o.

⁵⁸ *Ide tartozom* című vers, 143. o.

⁵⁹ pl. „Megmutatja magasságát az ég, ... / akárcsak derűjét a Nap: / a madarak jókedvűen nótázhatnak.” (Megmutatja magasságát, 393. o.), „Ide kellene integetni / mind az élhetőbb időket, / fontosabb emelni a Napot, / magasabbra az eget. (Ide kellene, 390. o.) „a kútgémet az égig fölengedem” (Mintha imádkozna, 12. o.), „lábnyomom a caplató Nap” (Az eget, földet nézzétek, 415. o.), „a Napot közlelől láttuk ... / az égen izzana arcunk?” (Nem ilyenek voltunk, 414. o.),

⁶⁰ *Ha tettem* című vers, 310. o.

Serfőző Simon

Ami lealacsonyít

Ide előregyártott
vélemények kellenek.
Sorozatban előállított közhelyek,
szokványok kellenek.
S idényjellegű hírek,
szenzációk méteráruboltjai,
szatócsüzletei.

A divatos értesülések
fogyasztói társadalma,
e magas hangerővel
harsogó világ kell.

Nem a csend, amiben még
valamit hallani lehetne.
S nem emberség, szó másokért.
Nem ének, költészet, zene,
hanem praktika, piac, pénz.
ahol önállótlanóság tévelyeg,
A lezüllesztő kell ide.

S ami lealacsonyít,
el is aljasít.
Ami uniformizál,
s elzsongít-andalít.
E lélekszikesítő időben
fásultság fáraszt,
a kimosott agyak világa kell.

Ami megkötne

A fa fújja vissza a szelet,
végre emberelje meg magát.
A rövidebbet se mindig én húzzam.
Az ütésnek visszaüsek akár.

Ami megkötne, kötözsem én meg,
járhassam szabadon a világot.
Ne az árok ugrassa mindig a lovat,
hanem a ló is az árkot.

A kanyarok

A kanyarok beleszédülnek,
ahogy kanyargósodnak egyre.
Kibogozva hurokjaikból,
terelném mindet egyenesbe.

Hiszen cél és irány, ha volt is,
út rég nem közlekedik arra.
Csak fáradt, fásult tévelygés van,
és kanyargózás jobbra-balra.

Csak én is el ne dülöngézzek,
bóduljak sok fordulásuktól.
Keresek tisztuló távlatot,
s kiutat a kacskaringókból.

Résein e hazának

Gyanakvásunk leskel
minden ablakból.
Szavaink elbújva sugdolóznak.
Félénkké tenni bennünket,
hitebicsaklott, szorongó néppé:
elérte a cél, amit akart.
Ne tudjuk becsülni magunk:
munkánk leszólják, a múltunk,
a másokét magasztaljuk.
Élünk pénzért-javakért.
A mások gondja? nem a miénk!
Ellobbannak az együttérzések is,
résein e hazának
maradék melegét kifújja a szél.

Kellene

Árkot: lefolyót ásni,
amiben, mint a vadvizet,
el-levezetni lehetne
az összegyűlt feszültséget.

S hadd süvítene a huzattól:
kitisztítani kürtőt, kéményt,
a szorongást vinné el-föl
a magasba fekete füstként.

Messzire: jövőbe merészen
léphetne bátran az ember,
végre már félelem nélkül
és szabadon egyszer.

Akkor

Foroghatnak a szélkakasok,
köpönyegek:
én lábvetve, mások helyett is,
erős legyek.

Csak biztonságom: a nyugalom
velem legyen,
a kavarodó szél, idő mit
véthet nekem?

Ha bennem helyén minden, mint nap,
hold az égen,
fondorkodhat bárhogy a világ,
nincs mit félnem.

Hegyen-völgyön

Egyik kabátgombom
a Nap, másik a Hold.
Jöhet vihar, zuhé:
esernyőm az égbolt.

Védelmezőm husáng,
ebek elé álljon,
ne alakítsák át
ünneplő nadrágom.

Szelekkel szétcsapok:
karikás ostorral.
Bátran kell itt élni,
nem is lógó orral.

Déli fény a sálam,
könnyű porból cipőm.
Hegyen-völgyön abban
megyek át az időn.

Viharral pereltem

Tejútról letérve,
láthatár melléken,
napfényt legeltettem
hosszú kötélvégen.

Ebek ugatását
vadnyúl után küldtem,
gallyakat a fákra
felsuhogni zölden.

Guringattam dombot,
viharral pereltem,
estig csitítgattam,
hogy lecsendesedjen.

Ágyamban reggelig
már nyugton elvoltam,
ameddig az ég ért,
addig nyújtózkodtam.

Elmegyek

Ne mindig a földön járjak,
elmegyek a fákra ágnak.

Állok tetőre kéménynek,
füstjével az égig érjek.

Esőnek is elállhatok,
hadd fürödjének az árkok.

És ha szélnek is elmegyek,
szárnyasulhatnak a lelkek.

Állok aztán Napnak, Holdnak,
édesanyámnak ragyogjak.

Nem voltam

A megfélemlítések ellen
erős vár nem voltam.
De ha dültem, omlottam is,
a végsőkig kitartottam.

Nem voltam tiszta ég sem,
mindig napos, felhőtlen.
Borulatok komorítottak.
Alkonyattal besötétültem.

Nem voltam, ki lehettem volna,
mivé lennem csak vágy maradt.
Aminél alább ne adjam mégse,
megálljam helyem az ég alatt.

Mégis

Szó csak a szabadság.
Senki ne keresse.
Mendemonda csupán.
Mégis hiszek benne.

Csak ami mérték

Hadd élvezze csak előnyét,
legyen, teljen benne kedve,
sikerét mind a közepszer,
a silányság hadd élvezze.
Az számít úgyis, mi örök.
Pártjára is annak állok.
Csak ami mérték, az adhat
az embernek méltóságot.

Egyszer

A hallgatás tud rólam,
máig nem felejtett el.
Ágát se felejtí a fa,
emeli maga fölé, fel,
ahogy engem is a csend.

Ám egyszer hallhatók lesznek
messziről neszező szavaim.
Aki vagyok:
fények zászlóvivője,
erőm a szelekből is kiérzik.

Ami örök

Ami örök, a mulandóval
nincs mit egyezkedjen.
Ne alacsonyodjon le hozzá,
annál rátartibb legyen.

Húzza ki magát,
nem mint a kivagyiság,
hanem jövőt bízón,
s alázattal mindenek iránt.

Világfa

Magyar nyelv,
te ősgyökerű,
 eget átütő erejű,
hetvenhét ágú,
tetejetlen tetejű,
jóízű szavakat termő,
zamosakat,
ízesekeket,
amelyekkel a keserűeket is
megédesítéd,
kurjantós örömű szókat,
mámososakat
a szánkra adsz,
szomorúakat,
hogy azután vigasztalóakkal
megnyugtass,
életre biztass,
aki gyógyítónk vagy
és istápunk,
te nyelvek anyja,
világfája,
eltántorodjon
termetes erődtől,
gyökeredre ne vettessék
balta.

Otthon voltam

A széleken otthon voltam,
házak közt kóborló utcákon is.

Otthon vidékszikár arcok közt,
elromosodottak közt is.

Aszályban is otthon, amikor szállt a por,
mintha megvadult kátyúk trappoltak volna az úton.

Éjszakákban is otthon, amiken átláttam,
mint a legsötétebb szándékokon.

Otthon voltam a jövő-menő időkben,
mindegyiket kiismertem.

Otthon voltam ezen a földön,
alatta is otthon leszek, azt remélem.

© Benkő Imre: Gangesz. Varanasi. India, 2010

Veres Tamás

Eger járatain

(Kisregény)

Ötödik fejezet: Természet és szabadságvágy

Krisztián a Tesco felől érkezett az ötös busszal a Felsőváros megállóhelyhez. Ulrik fülig érő szájal huppant le a mellette lévő ülésre. Ő is annyit utazott már a busszal, hogy el tudta különíteni a busz és az utasok zaját. Nyugodtan tudtak beszélgetni. Erre általában hétvégén került sor. Ha Krisztián dolgozott szombaton vagy vasárnap, Ulrik elkísérte az útjaira.

Krisztián a Felsővárosi lakótelep magas panelházait nézte. Mindig nosztalgikus hangulatba jött, ha meglátta. Itt nőtt fel. Az ő gyerekkorában még nem Felsővárosi lakótelepnek, hanem Csebokszári lakótelepnek nevezték. Csebokszáriról minden egri tudta, hogy a város testvérvárosa, egyben Csuvasföld fővárosa is. Azt már kevesebben tudták, hogy Csuvasföld merre van. Mindenkinek megvolt, hogy valahol a volt Szovjetunió területén, de a térképen nem sokan találták volna meg. A lakótelepet elhelyezkedése miatt sokszor emlegetik Északi lakótelep néven is. Néhány éve megjelent egy cikk valahol az interneten, és a sajtó is felkapta, hogy az egykor Csebokszári lakótelep névre keresztelt lakótelep panelházait a szocializmus idején úgy építették meg, hogy az épületek a CCCP feliratot formázzák meg, ha a levegőből néz le rájuk valaki. Cseppet se zavarta az újságíró, hogy az épületegyüttes, amelyiknek a P betűt kellett volna formáznia, egyáltalán nem hasonlított a P betűre. Azóta minden évben legalább egyszer megjelenik valahol az interneten, hogy ennek a lakótelepnek bizonyos épületei a CCCP feliratot mutatják a madaraknak és a sárkányrepülősöknek. Más ügyse nagyon tudná kiolvasni. A cikkírókat az se zavarja, hogy a Csebokszári lakótelep az évek alatt nevet változtatott, mint egy lány, akiből asszony lett.

Krisztián, ha erre járt, mindig a szülei jutottak eszébe, akik már nincsenek az élők sorában. Az apja kőműves volt, és Eger legtöbb épületén ott van a keze munkája. Milyen sokszor mesélte, hogy melyik épületet vakolta ő, melyiknek húzta fel a falait, melyiket építette fel alaptól a tetőig! Mert értett az ácsmunkához is! Mindig elmondta, hogy az nem is igazi kőműves, aki nem ért egy kicsit az ácsmunkához. Krisztián azt imádta a legjobban, hogy miközben rója a város útjait, mindenhol az apja keze munkája köszön vissza rá. Azt sajnálta, hogy sehol nem hirdeti emléktábla az édesapjáról, hogy ezt a házat ő építette fel. Sose értette, miért lehetséges, hogy a tervezőmérnökök és az építészek kaphatnak emléktáblát, de a kőművesek, ácsok, bádogosok, villanyszerelők, vízvezetékyszerelők nem. Pedig a munka javát ők végzik.

Az anyja egy varrodában robotolt egész életében. Sokszor mosolyogva említette, ha szembejött velük valaki, hogy: Nézzétek, azt a ruhát is én varrtam! Krisztián ha rájuk gondolt, kicsit szégyellte, hogy ő „csak” egy buszsofőr lett. A szülei fel tudtak valamit mutatni. Alkottak valamit a többi ember számára. Ő mit tud felmutatni? Nézzétek, azt az utast is én szállítom nap, mint nap! Ilyenkor nevetésgesnek és szánalmasnak érezte magát.

Milyen sokszor bulizott fiatalon a Csuvasban! Annak idején mindenki ebbe a kupolás épületbe járt szórakozni. Még a környékbeliek is a Cseboxszári lakótelepre jöttek kirúgni a hámból, a Csuvasnak akkora híre volt! Ma már csak egy tábla hirdeti rajta, hogy kiadó. Krisztián csak remélni merte, hogy nem kínai üzlet lesz belőle.

A busz haladt tovább a Cseboxban a Tiba utca felé. Az egriek többsége ma is Cseboxszárinak vagy Cseboxnak nevezi a lakótelepet. Sokan nem is tudják, hogy már Felsőváros a hivatalos neve ennek a városrésznek.

– Mi újság veled és Katerinával?

Krisztián vállat von.

– Lesz majd még egy randink!

Ulrik fürkésző tekintettel nézett a barátjára.

– Erre vártál egy éve! Mi történt? Olyan, mintha már nem akarnád!

– Nem tudom, hogy fel akarom-e melegíteni ezt a kapcsolatot! Félek, hogy újra rosszul fog elsülni!

– Egy évig vágyakozol Katerináért, most pedig elgyáváskodnád és túlagyalnád? Ne gondolkozz, csak vágj bele! Hidd el, megéri!

– Tudod is te! Évek óta egyedül vagy! A cukrászdában Katerina azt mondta, hogy még mindig szeret!

– Te is szereted! Akkor mi a gond?

– Nem tudom, hogy szeretem-e!

– Egyébként már nem vagyok egyedül. Van barátnőm!

Krisztián levette a lábát a gázpedálról, és a busz lassulását kihasználva Ulrik felé fordult.

– Becsajoztál végre? Mikor? Vagy velem lógsz vagy a bankban vagy! Hogy volt rá időd?

Ulrik nem tudta hirtelen, mit mondjon. Ha az igazat mondja el, Krisztián megsértődik. Ráadásul el fogja mondani Katerinának, és ezzel Natáliát is bajba sodorhatja, mert így kiderül, hogy ő is kémkedett. Nem beszéltek meg semmit Natáliával. Ha hazugságra kényszerülnek, ugyanazt kellene hazudniuk! Hirtelen mentőötlele támadt, és elővette az okostelefonját.

– Mindjárt elmesélem, de éppen most írt rám messengeren! Muszáj neki válaszolnom!

Krisztián örült a barátja új kapcsolatának. Ulrik szenvedett már annyit, hogy megérdemel egy kis boldogságot.

Ulrik vadul nyomkodni kezdte a telefont, és írt Natáliának, hogy milyen közös hazugságot kellene kitalálniuk, hogy a kémkedés ne derüljön ki. Natália nem írt vissza. Ulriknak saját magától kellett valamit kitalálnia. De mit mondjon?

- Hol ismerkedtetek meg?
- Ismertük már egymást régebről. Most találkoztunk újra, és kialakult valami.
- Mennyire régebről? Ismerem én is?

Ulrik nagyot nyelt.

- Ismered.
- Hogy hívják?
- Natália.

Krisztián lába lassan lecsúszott a gázpedálról. A busz már szinte megállt, de óvatossan azért még haladt tovább. Aki kívülről nézte a buszt, azt hihette, azért megy olyan lassacskán, mert tojások vannak alatta, és a buszvezető nem akarja összetörni őket.

- Az a Natália, akire gondolk?
- Másikat én se ismerek!
- De hogy történt ez?
- Egyszer csak így alakult. Én se tudom megmagyarázni, hogy mi történt. Kérlek, ne haragudj!
- Miért haragudnék? Felnőtt emberek vagytok. Örülök neki, hogy boldogok vagytok!

A busz nehezen ért be a Hőközpont megállóhoz. Krisztián annyira el volt merülve a gondolataiban, hogy cseppet se érdekelte, hogy tartania kell a menetrendet.

- Hol futottatok össze?

Ulrik kétségbeesetten nézett az égre, onnan várva segítséget. Meg is kapta, de nem arról a helyről, ahonnan várta.

- A cukrászdában, amikor kémkedtetek utánunk?

Ulrik jobban Krisztián felé fordult.

- Tudtad, hogy mi vagyunk azok?
- Csak Natálián láttam idáig olyan rikító citromsárga cipőt. Csodálkoztam rajta, hogy még mindig megvan neki.

Ulrik járt pár napja Natália lakásán, amikor Katerina nem volt otthon. Krisztián rosszul is lett volna, ha meglátta volna, hogy a citromsárga cipőből Natáliának hat pár is volt a cipős polcán az előszobában. Elmesélte Ulriknak, hogy nagyon olcsón jutott hozzájuk egy kiárusításon. Ha megvett hat párat, akkor két pár ingyen volt neki. Ulrik először csóválta a fejét, végül megnyugtatta magát, hogy legalább cipőt nem kell vennie újdonsült párjának.

- Katerina is tudja?
- Nem! Ki is térne a hitéből!
- Miért nem szóltál, ha megismertél bennünket? Engem is felismertél?

– A szövethadrágod jobb oldalán van egy szürke folt, ami nem jön ki belőle. A nadrágot annyira szereted, hogy nincs szíved kidobni. Ha legközelebb James Bondot játszol, ne abban a ruhában menj, amelyikről könnyen megismernek! Ezt üzenem Natáliának is! Tudtam, hogy kémkedtek, de nem gondoltam, hogy össze is fogtok jönni! Nem buktathattalak le benneteket, mert akkor Katerina lefújta volna az egész találkozót. Hogy magyaráztam volna meg neki, hogy nem tudtam róla, hogy te is ott leszel?

Ulrik egy köszönömöt rebegett el az ég felé, amiért nem kell hazudnia.

A busz a Tűzoltó tér felé közeledett, ahol egy kisebb társaság várta, nagy hátizsákokkal a kezükben illetve a hátukon.

- De sokan költöznek! – jegyezte meg Ulrik.
- Túrázni mennek a hegyekbe! Végre jó idő van!

A kirándulócsapat felkapaszkodott a buszra. Tizenketten vagy tizenötven lehettek. Ulrik próbálta megszámolni őket, de annyira mozogtak a nagy csomagjaik ellenére, hogy nem tudta. Ulrik mániákusan számolt. Mindent. Minden nap megszámolta, hány villanykaró mellett sétál el az utcán, amikor dolgozni megy. Megszámolta, hány árcédula van egy ruhásbolt kirakatában. A ruhák nem érdekelték, csak a cédulák. A bankban számolta, hány ügyfél jelenik meg. A sorszámhívó is kijelezte ugyan, elég lett volna az utolsó sorszámból kivonni az első sorszámát, de ő nem bízott a gépekben. Mi történik, ha áramszünet lesz és meghibásodik a berendezés? Ki fogja számon tartani, hány ügyfél járt aznap a bankban? Igaz, ez senkit nem érdekelt, de Ulrik azért lelkesen számolta. Először csak unalmában számolt. Nem telik gyorsan egy bankfiókban a nap. Később a szokásává, még később a mániájává vált a számolás. Ahol meglátott valamit vagy valakiket, akiből, vagy amikből több volt kettőnél, ő megszámolta őket. Mint egy tanárnő kirándulás vagy ebédhez indulás előtt és után a gyerekeket.

– Mi is elmehetnénk egyszer túrázni! Ha nagyon akarod, hozhatod a buszodat is! Merre mennek túrázni?

A kérdést egy ősz szakállú, ötven év körüli férfinak tette fel Ulrik. Bárhol, bár mikor képes volt szóba elegyedni vadidegen emberekkel. A másik megsimogatta szakállát.

- A Bél-kő tanösvényhez Béalpátfalvára.
- Az milyen hosszú túra?
- Jó pár kilométer. Első túrának az évben nem rossz.
- Szóval több tíz kilométert buszoznak azért, hogy néhány kilométert sétáljanak?

A szakállas lemondóan legyintett Ulrik felé. Krisztián vigyorgott az első ülésen. Ulrik a legtöbb esetben mindig gondolkodás nélkül kimondta, amit gondolt.

– Az öt kilométer alatt megismerünk sok új dolgot a természetből. Az öt kilométert ne úgy képzelje el, hogy csak sík terepen sétálgatunk! Felmegyünk a Bél-kő csúcsára. Megcsodáljuk a gyönyörű kilátást. Onnan, akinek van kedve, az mehet tovább Szilvásváradra, Felsőtárkányba, Szarvaskőre vagy vissza, Béalápátfalvára. De ezt olyan embernek hiába magyarázom, aki még soha nem túrázott!

– Miből gondolja, hogy soha nem túráztam?

– Aki már túrázott, az nem kérdez ilyen sületlenséget, hogy miért buszozunk azért, hogy túrázzunk? A hegymászók ön szerint miért utaznak tízezer kilométereket, hogy megmásszanak nyolcezer méter magas hegyeket?

– Miért?

– Mert ez egy életérzés! Aki egyszer elkezdte, az nem tudja abbahagyni!

– Szóval egyfajta drog?

– Hasonlíthatja ahhoz is! Ha van kedve, tartson velünk!

– Köszönöm, majd legközelebb! Most nem vagyok úgy öltözve! Meg tudná nekem mondani, hogy egy öt kilométeres túrához egy olyan településen, ami itt van a közelben, miért kell ekkora hátizsákokat cipelni? Miket pakolnak bele?

Ulrik valóban nem volt úgy öltözve. Fekete, fényesre suvickolt félcipőt és fekete szövetnadrágot viselt. Ahogy végignézett magán, ő is felfedezte a nadrágon a szürke foltot, amely Krisztián előtt lebuktatta. Egyszer nekitámaszkodott egy villanyoszlopnak, amin volt egy papír is. A papíron az állt, hogy „Frissen mázolvá.” Ulrik önkéntelenül is a nadrágjába törölte a kezét. A makacs foltot azóta se tudta semmilyen mosószerrel kiszedni belőle.

A szakállas férfi válaszolt.

– Étel, ital, plédek, amelyekre leülünk, ha megállunk pihenni. A plédek foglalják a legtöbb helyet. Bicskára bármikor szükség lehet. Nekem van egy váltózoknim is, ha az elázna, ami a lábamon van. Sose tudhatja az ember, mibe lép bele egy túrázás során. Itt a telefonszámom! Szívesen látjuk önt is a következő túránkon! A névjegyemen rajta van az egyesület honlapjának a címe is. Ott tud utánanézni, hová megyünk legközelebb!

– Köszönöm! Megbeszélem a barátnőmmel, és lehet, hogy egyszer önökkel tartunk!

Ulrik el is felejtette már, milyen jólesik kimondani, hogy barátnője van. Nem az a magányos lúzer, aki eddig volt. Van valaki, akit szerethet, akiért aggódhat és ez csodálatos! Utána azon kezdett el töprengeni, mikor jött megint divatba, hogy névjegyeket osztogatnak az emberek. Egy időben, pár évvel ezelőtt mindenkinek volt névjegye, de néhány éve, mióta lavinaként rázúdultak az emberekre a különböző internetes közösségi és csevegőoldalak, szinte mindenki ott intézi az ügyes-bajos

dolgait. Japánban például sok helyen Skype interjú alapján választják ki a cégek az új alkalmazottjaikat.

– Ha jobban szeret kerékpározni, szívesen látjuk a júniusi túránkon. Lebiciklizünk a Balatonra, Keszthelyre. Ott túrázgatunk a Keszthelyi-hegységben, a nap végén pedig belecsobbanunk a Balatonba.

Ulrikot kirázta a hideg. Krisztián tudta, hogy Ulrik nem fogja szó nélkül hagyni a meghívást, de azt is tudta, hogy Ulrik, aki legalább annyira utált sportolni, mint ő, nem a kedvesebbik énjét fogja mutatni, amikor válaszol.

– A kerékpározással semmi problémám nem lenne, amíg lefelé mennénk a Bükkből. Komolyan azt várja tőlem, hogy több száz kilométeren keresztül köpjem ki a tüdőmet, csak azért, hogy a hegyekben mászkálhassak? Minek biciklizzek el Keszthelyre, amikor Eger és környéke is tele van hegyekkel?

– A túra végén fürödhet a Balatonban!

– Ha piszkos vízben akarok fürdeni, akkor otthon teleengedem a fürdőkádat, beleáztatom a saras cipőm talpát, és utána belecsobbanok a kádba! Ezért nem kell a Balatonhoz menni!

A szakállas férfi tanácstalanul nézett a többiekre. Ők se tudtak mit mondani ilyen érvelésre.

Krisztián látszólag az utat figyelte, de valójában csak el akarta különíteni magát Ulriktól. Ulrik a viselkedésével elég sűrűn hozta kellemetlen helyzetbe.

Barátja soha nem mesélt neki arról, miért utálta meg az egész természetjárást. Ulrik apja szenvedélyes horgász volt. Szinte minden hétvégét a szalóki tónál töltöttek Egerszalókon. Az Egerszalóki-víztározó a Laskó-patak felduzzasztása következtében jött létre. A nyolcvanas évek elején alakították ki. Ulrik apja minden szabadidejét ott töltötte. Nézte az úszót a vízen, közben sört ivott. Ulrikot rendszeresen magával cipelte.

Ulrik annyit tapasztalt meg a horgászásból, hogy egész nap a nagy, egybefüggő, széltől hullámzó vízfelületet kell bámulni, közben megeszik a szúnyogok, apja pedig minden horgászat után olyan részeg, hogy neki kell hazáig támogatnia. Jobban szeretett az anyja mellett sürgölni a konyhában és újabbnál újabb recepteket tanulni. Jó érzéke volt a szakácsművészethez és csukott szemmel, az ízükről és az illatukról is felismerte az ételeket. Apja nem nézte jó szemmel. Szerinte a konyhában a nőknek van a helye, nem a férfiaknak. Anyja hiába kérlelte az apját, hogy maradhasson vele. Ulrikból egy napon nagyszerű szakács lenne! Apja hajthatatlan volt. Közölte, hogy egy férfi tanuljon meg vadászni és halászni. Ő horgászni meg tudja tanítani, vadászni meg majd megtanul felnőtt korában. Ulrik még tízéves se volt. Két éve jártak a tóhoz, mire apja végre fogott valamit. Egy méretes pontyot. Ulrikot odarángatta maga mellé, és arra kényszerítette, hogy ő csapja agyon. Ulrik zokogva próbált ellenállni, de két atyai pofon meggyőzte, hogy jobban jár, ha agyonveri a halat. A ponty nemsokáig szenvedett. A következő mozzanat az volt, hogy le kellett pikkelyeznie. A

ponty pikkelyei szanaszét repültek. A legtöbb Ulrik arcán landolt. Nedves, nyálkás és bűdös volt. A hal kibelezését is rábízta az apja, aki a hatodik sört toltta le a torkán. Hazatérve az apja büszkén tette le az anyja elé a konyhakész halat. Az anyja megdicsérte Ulrikot, hogy milyen szakszerűen csinálta. Egy igazi szakács se készíthette volna el jobban. Ulrik akkor döntött úgy, ha ennyi fájdalommal jár szakácsnak lenni, ő inkább lemond róla, hogy valaha is az legyen. Az általános iskola elvégzése után beiratkozott a Gárdonyi-gimnáziumba, és ott leérettségizett. Apja határozottan tiltakozott ellene, hogy miért nem olyan helyre megy, ahol szakmát is kaphatna az érettségi mellé. De ő még nem tudta, mi szeretne lenni. Nem is értette, miért kellene ezt neki tizennégy évesen eldöntenie. A gimnáziumot időhúzásnak szánta. Utána nem tanult tovább, noha a tanárai erősen kapacitálták, hogy megvan hozzá az esze, hogy egyetemre vagy főiskolára menjen. Ő azonban nem akart továbbtanulni. Pénzt akart keresni, hogy elhagyhassa végre azt a családot, ahol az apja naponta veri őt és az anyját. Évekkel később beiratkozott a főiskola levelező tagozatára.

A pénz egyre csak fogyott, miközben az üres sörösüvegek szaporodtak. Anyja egy szép napon összecsomagolt, és elköltözött. Őt otthagya az apjának. Azóta se hallott felőle semmit. Nem is akart róla tudni. Hibáztatta azért, mert nem vitte magával. Az apja, miután rájött, hogy egyedül maradtak, egyik pillanatról a másikra leszokott az alkohorról. Felelősségteljesen kezdett el gondolkodni. Munkahelyet váltott. Olyan helyen kezdett el dolgozni, ahol nem volt elvárás, hogy a munkatársakkal melő után beüljenek néhány korsó sörre egy kocsmába.

Ulrik az egész pálfordulást nem értette. Apja azzal magyarázta, hogy eddig kényelmesen élt, mert Ulrik anyja kiszolgálta. Most neki kell kiszolgálnia Ulrikot. Ulrik hiába mondta, hogy őt már nem kell kiszolgálni, mert elmúlt huszonhárom éves. Tud gondoskodni magáról. Apja nem tudott főzni. Hónapokig gyorsfagyasztott ételeken éltek. Ulrik egy napon megunt, és odaállt a tűzhely mellé a konyhába. Olyan ételt rittyentett össze, hogy bármelyik Michelin-csillagos séf megnyalta volna utána mind a tíz ujját. Boldogan tette este az apja elé az asztalra, aki egy lendülettel lesodorta onnan a tálat és a tányérokat is. Ulrik szemébe nézett és annyit mondott.

– A konyhában a nőknek van a helye!

Ulrik másnap összecsomagolt, és elköltözött. Az apját azóta se látogatta meg, pedig csak annyi dolga lenne most is, hogy leszáll a Tiba utcai megállóban, és felcsenget hozzá a kaputelefonon. Amikor Krisztián az ötös buszt vezette, és ő is elkísérte az útjára, mindig szomorúan nézett fel a negyedik emeleti ablakba, amely mögött nem túl boldog gyermekkorát töltötte. Onnan tudta, hogy az apja jól van, hogy a villany hol fel volt kapcsolva, hol le. Ha Krisztián a családjáról kérdezett, mindig elterelte valamilyen viccel a társalgást más mederbe.

Krisztián csodálkozva nézte, hogy a Csebokszári (neki és a legtöbb egrinek Csebokszári marad a lakótelep neve) területén egyre több a zöld felület. Virágok

vannak kiültetve. Az ablakokban muskátlik vagy más, számára ismeretlen virágok virítanak. Látható volt a haladás és hálaistennek jó irányba. Ulrikkal nem tudott most beszélgetni, mert ő valahová felfelé bámult. Régen megfigyelte már, ha erre járnak, Ulrik mindig nagyon megnéz egy panelházat.

Krisztiánt a panelházak nem érdekelték. Látott már éppen eleget belőlük. A sok szürkeség nyomasztotta, de most boldogan fedezte fel, hogy a szürkeséget mindenféle színű tarka virágok tüntetik el a szemlélődő tekintete elől.

A busz az Egészségház utcán járt, amikor Ulrik észrevett egy nőt, aki a járdán futott az Érsekkert felé, fülében fülhallgatóval. A zenelejátszó eszköz, amiről nem lehetett megállapítani, hogy telefon vagy csak egyszerű zenelejátszó, a karjára volt rögzítve, jól bebugyolálva egy piros színű tartóba, hogy ne essen ki belőle futás közben. Ulrik belegondolt, milyen szerencsétlenül néztek volna ki húsz évvel ezelőtt, ha a kazettás walkman-t kötik oda a kezükre.

– Nézd! Ott egy futóbolond! – mutatott rá, miközben Krisztián felé nézett.

Krisztián odasandított. Látott már elég embert futni a városban. Neki minden futó egyforma volt. Széles vigyor húzódott a szájára, amikor felismerte a nőt, aki ott futott a busz mellett.

– Biztos, hogy bolond! De végül is, a te barátnőd!

Ulrik jobban megnézte a nőt, és szeretett volna nagyon mélyen elsüllyedni valahová. Tudta, hogy Krisztián ezt jó párszor fel fogja neki emlegetni. Ugyanúgy, mint azt a tíz évvel ezelőtti incidenst, amikor élete egyik legnagyobb katasztrófája történt vele. Az utolsó ötszázásából a fizetés előtti napon vett két doboz sört a boltban, és amikor elkezdtek inni Krisztiánnal, akkor döbbsentek rá, hogy mindkét dobozban alkoholmentes ital van! Krisztián minden alkalmat megragad azóta, hogy ezt felemlgesse.

Natália nem vette őket észre. Hallgatta a zenét, és futott tovább. A busz megállt a következő megállóban, Natália pedig lefordult egy utcába. Krisztián szavai fájtak Ulriknak.

– Tudod, Ulrik, most elképzelted, ahogy egymás mellett fogtok majd szaladozni Eger utcáin! A parkokban nyújtógyakorlatokat végeztek, vagy éppen bemelegítetek!

– Fejezd be! – sziszegte Ulrik, aki a vagonőr tanfolyamon tanult ugyan közelharcot és önvédelmet, de nála ki is merült ebben a sportolás fogalma.

– Hazamész és a susogós melegítőd, meg a pólód teljesen rád izzad. Alig bírod magadról lehámozni őket. És mire odaérsz, hogy lezuhanyozhatnál, addigra a barátnőd az összes meleg vizet elhasználta!

Ulrikot Krisztián még soha nem látta melegítőben, se rövidnadrágban. Télenyáron szövetnadrágban mászkált. Ha néha kikeveredtek egy focimeccsre, az Eger SE mérkőzéseire akkor is szövetnadrágban ment. Szerencsére soha nem kötöttek beléjük ezért. Persze sokat nyomott a latban az is, hogy Ulrik a legtöbb biztonsági őrrrel, akik a meccset biztosították, együtt járt vagonőrtanfolyamra.

Krisztián szeretett meccsre járni, mert ott végre kiüvöltözhetette magából a feszültséget. Nem szokott trágár vagy rasszista módon szurkolni. Megtehetette volna, de félt, hogy valaki felismeri, és azt mondja, nézzétek ez a buszvezető beszélt olyan rondán a meccsen! Az ilyen rigmusoknál ő csendben maradt. Csak akkor kiabált, ha a csapatot éltették a többiek. Amikor először cipelte ki Ulrikot, zavarban volt, mert Ulrik szinte mindegyik biztonsági őrt ezeréves cimboraként üdvözölte. A szurkolók nem szokták jó szemmel nézni, ha valaki jobban van azokkal az emberekkel, akiknek az a dolga, hogy fenntartsa a rendet közöttük. Kicsit olyan, mintha a szurkolók rabok lennének, a biztonsági őrök pedig a smasszerek.

Krisztián szurkolói sálban feszített. Nem valami boltban vett vacak tucatáruban, hanem egy olyanban, amit az anyja kötött neki. Anyja nem szeretett kötni. Nem is nagyon tudott. De egyszer nekidurálta magát, és a fiának és a férjének is kötött egy szurkolói sálát. Sokat dolgozott rajtuk. Hetek hosszú munkája volt, amíg elkészült velük. Krisztián nagy becsben tartja azóta is. Mióta az apja meghalt, az ő sálja ott pihen Krisztián sálja mellett. Ha benyúl a szekrényébe a ruháiért, soha nem mulasztja el, hogy megsimogassa az apja szurkolói sálját.

Ulrik nem viselt szurkolói sálát. Krisztián egyszer venni akart neki, de ő visszautasította. Szerinte abban nem néz ki elég elegánsan. Nyakkendőt kötött, fehér inget és fekete szövetradrágot vett, úgy vonult be Krisztián oldalán a stadionba. Krisztián piros pólót vett fel és a piros fehér sálát, amelyet az anyja kötött. Így szurkoltak egymás mellett az egykor szebb napokat is látott klub lelátóján. Egy újonnan érkezett néző el se hitte volna, hogy pár évvel ezelőtt ez a futballcsapat még az NBI.-ben rúgta a bőrt, hogy onnan hatalmas adósságainak köszönhetően a kiesése után nem az NBII.-ben, hanem az NBIII. Keleti csoportjában kelljen folytatnia. Jelenleg a Megye I-ban játszanak.

A többi szurkolónak elég morbid látvány volt, ahogy a nyakkendős és a mellette lévő drukkertársuk vállvetve biztatják a csapatot. Lassacskán elfogadták és megszokták Ulrik látványát. Ulrik szerint azért, mert az ő különcsége szint vitt a többi szurkoló életébe. A többi szurkoló úgy gondolta, mint néhány amerikai indián törzs. Jobb a bolondokat békén hagyni!

Krisztián a választási plakátokat nézte, amelyek a villanyoszlopokra voltak kifüggesztve.

– Te már tudod, kire fogsz szavazni?

Ulrik legyintett.

– Nekem már az is elég, hogy végre a lámpavason lógnak. Arra fogok szavazni, akire akarok!

– Szóval fogalmad sincs!

– Túl nagy a választék! A nagyapám tudta annak idején, hogy mit tegyen, de én a sok politikus közül már nem tudom, melyiknek higgyek!

– Hogy érted azt, hogy a nagyapád tudta, mit tegyen?
– Ötvenhatban ő volt az első ember, aki kiállt az orosz tankok elé, amelyek be akartak törni Egerbe. Végigharcolta a forradalmat. Utána a hegyekben bujkált a környéken. Hajtóvadászatot rendeztek utána, de nem kapták el. Ő volt az egyik szervezője a hegyekből az ellenállásnak. Ötvenhat december tizenkettedikén merészkedett elő. Ott volt a rendszer ellen tüntető tömegben, az első sorban. A Csiky Sándor és a Széchenyi utca sarkánál a karhatalom közójük lövetett. Azonnal meghalt!

– Sajnálom! Soha nem beszéltél még erről!

Krisztián valóban nem hallotta még soha ilyen komolyan beszélni Ulrikot.

– Ne sajnáld! Ő a szabadságért halt meg! Azért a szabadságért, amelyről ezeknek a hataloméhes senkiknek, akiknek most tele van a plakátjaikkal az ország, fogalmuk sincs!

– Ne ítéld ilyen elhamarkodottan! Biztos van közöttük olyan is, aki tényleg nem a saját zsebére akar dolgozni, hanem harcolni akar a városa vagy az országa fejlődéséért!

– Krisztián! Hová lett a becsület, a szabadság? Nem haladunk sehová! Eger hová halad?

– Hová halad? Most újítták fel a Dobó teret! A Csebokszári se egy szürke panelrengeteg, amit itt felejtettek a kommunizmus építései! Nézd, milyen szép színes körülöttünk minden!

– Aha! Gyönyörű!

A túrázni induló csoport a leszálláshoz készülődött.

– Már mennek? Nem akarják folytatni a buszon a túrázást?

A szakállas férfi odalépett Ulrikhoz, és kezét nyújtott neki. Ulrik tanácstalanul tette bele kezét a másik munkától kérges tenyerébe. Nem értette, miért fog ez az ember vele kezét. A szakállas a szemébe nézett.

– Az én apám is abban a sortűzben halt meg, a szabadságért.

Ulrik érezte, hogy mindkettejüknek erősebb lesz a kézfogása. A közös múlt, a közös fájdalom és a szabadság közös siratása hirtelen összekovácsolta őket.

Krisztián a Maklári hóstya megálló felé haladt a busszal. Ennél a megállónál mindig eszébe jutott az a nap, amikor nem Ulrik kísérte el a buszon munkába, hanem Katerina. Neki természetes volt, hogy ezt a megállót Maklári hóstyának nevezik. Itt van még Egerben a Rác hóstya, a Hatvani hóstya, a Cifra hóstya és még egy pár hóstya. Katerina nem értette, mit jelent a *hóstya* szó. Azt hitte régen itt valamilyen bástya lehetett a középkorban, csak elírta valaki a betűket, és így maradt. Krisztián hiába magyarázta neki, hogy a *hóstya* szó nem ezt jelenti. Ő maga se tudta mit jelent, de ha ránézett egy Eger térképre, könnyedén rávágta, hogy melyik hóstya hol van.

Katerina megunt a meddő vitatkozást, és az interneten keresett választ a kérdésére. Ha szlovák jövevényszó, akkor külváros, ha német jövevényszó, akkor felsővá-

ros. Krisztiánnak mindegy volt. A hóstyá az neki akkor is hóstyá volt, amikor megszületett és most is. Amíg Katerinával össze nem vitatkoztak ezen, addig fogalm sem volt róla, hogy a *hóstyá* szó egri különlegesség. Azt hitte, minden városnak van hóstyája. Persze van, csak sehol nem nevezik hóstyának. Nevezhetik Petőfivárosnak vagy Zuglónak, esetleg Mátyásföldnek, de hóstyának csak Egerben.

Ulrik szórakozottan olvassgatta a megállók neveit. Gyorsan összeszámolta, hogy huszonegy megállója van a busznak, ha a két végállomást is beleszámolja. Minden utazáskor megszámolta, de nem változott soha semmi. A megállók száma mindig ugyanannyi maradt. Az egyik végállomás a Tesco áruház volt, a másik az Agroker. Az Agroker feliratot elolvasva elgondolkodott valamin. Odafordult Krisztiánhoz.

– Gondolkodtál már rajta, hogy egy szép napon itt hagyod a buszozást, és gazdálkodó leszel?

Krisztián elmosolyodott.

– Ember! Azt se tudom, melyik a tehén eleje és melyik a vége!

– Mi sem egyszerűbb ennél! A tehén eleje az, amelyik bög! Amelyik bűdös és rúg, az a hátulja! Én néha szeretnék kiköltözni egy tanyára. Ahol csend van és nyugalom, és a legközelebbi szomszéd három kilométerre lakik. Megtermelném magamnak a betevő falatra valót. Soha nem lenne szükségem pénzre!

– Ulrik! Te is és én is világeletünkben panelgyerekek voltunk! Mi már az első héten meghalnánk a tanyán!

– Most nem olyan nehéz a gazdálkodás, mint régen! Már nem faekével szántanak, hanem modern gépekkel. Múltkor láttam egy olyan traktort a tévében, hogy internetelés és légkondi is volt benne! Csak be kellett programozni, hogy merre menjen a szántóföldön, a traktoros meg nyugodtan internetezhet benne! De jó lenne, ha olyan traktorom lenne! Vagy túl sokat álmodozom?

– Inkább túl sokat tévél! Ha az én barátnőm futott volna a busz mellett, ha a helyedben lettem volna, leszálltam volna és utána megyek. Legalább beszélgetni egy kicsit!

– Csak nem képzeled, hogy én szó szerint futni fogok egy nő után? Mire utolérném, és a beszélgetésre kerülne sor, úgy lihegnék, hogy meg se tudnék szólalni! Csak a nyálam csorogna, és a nyelvem lógna úgy, mint a pulikutyának, amelyiknek melege van a nagy bozontos bundájában a nyáron. Natália éppen most végzett a futással. Most írt vissza. Azt kérdeztem tőle, mit hazudjunk nektek, hogyan lettünk egy pár?

– Erre kíváncsi vagyok!

Ulrik hangosan olvasta a telefonja kijelzőjén látható üzenetet.

– Még nem gondolkodtam ezen. De előbb-utóbb rájönnének, vagy mi szólunk el magunkat. Nem lenne egyszerűbb megmondani nekik az igazat?

– Tényleg! Nem lenne egyszerűbb? Mit hazudtál volna, ha nem mondom el, hogy már akkor lebuktatok?

– Nem tudom. Csak azt tudom, hogy ezer éve nem voltam ilyen boldog, mint most Natáliával. Emesével évek alatt nem éreztem magamat ilyen jól, mint Natival ebben a pár napban.

- Natival? Ő is becéz téged? Te mi vagy? Uli vagy Ulri? Esetleg Ulrika?
- Az Ulrika női név, te agyoniskoláztott!

Krisztián, ha otthon maradt egyedül, legtöbbször be se kapcsolta a tévét. A régi típusú tévéje neki csak arra volt jó, hogy a digitális órát lássa a tetején. Műszak után hazaérve lezuhanyozott és levett a polcra egy könyvet, azt kezdte el olvasni. Amikor sötétedni kezdett, akkor az e-book olvasóján olvasta tovább ugyanazt a könyvet. Szinte minden könyve megvolt neki eredetiben, nyomtatásban és PDF fájlban is az e-könyv olvasóján is. Jobban szerette a hagyományos könyveket olvasni, de ha sötétedett és kíváncsi volt a történet folytatására, akkor a zsebkönyvtárban olvasott tovább.

Katerina nevezte mindig az elektromos kutyút zsebkönyvtárnak. Krisztián az ő kedvéért vette meg. Katerinát zavarta elalvás előtt a lámpafény. Krisztián viszont nagyon szeretett olvasni. Az e-book olvasó kitűnő ötletnek bizonyult.

Krisztián a sok olvasással hatalmas műveltségre tett szert. Ha Ulrikkal néha leült műveltségi vetélkedőt nézni, az esetek kilencvenkilenc százalékában eltalálta a helyes választ. Ulrik hiába kapacitálta, hogy ő is jelentkezzen ilyen vetélkedőkre, nem akart rajtuk indulni. Tudta, hogy a kamerák előtt annyira lámpalázias lenne, hogy elrontaná a válaszokat. Egy iskolai előadás alkalmával belesült a szövegbe. Azóta nem akart szerepelni.

A busszal megállt az Agrokernél. Miután minden utas leszállt, felállt a vezetőülésből, és kinyújtóztatta elgémberedett végtagjait.

- Tornáznál? – kérdezte Ulrik.
- Muszáj! Megint van csajom! Jól kell kinéznem, hogy ne menjen el tőlem megint!
- Most már a csajod? Eddig nem tudtad, hogy a csajod-e?
- Közben eldöntöttem, hogy igen. Nem akarom többé elveszíteni! Jól akarom végre csinálni!

Ulrik is felállt és a busz ülései között a jármű egyik végétől a másikig indián-szőkdeléseket csinált. Az ugrálástól a busz ide-oda himbálózott. Krisztián leállt, és csodálkozva nézte barátját.

- Mit művelsz?
- Nekem is van csajom! Rádásul fut is! Nehogy már ő jobban nézzen ki, mint én, ha végigsétálunk egymás mellett az utcán!

Krisztián vállat vont és folytatta ő is a nyújtózkodást.

A járókelők csak annyit láttak az utcáról, hogy az ötös busz fel akar borulni, akkora mozgolódás van benne. A közelébe érve sokan fejcsóválva, néhányan vigyorogva mentek el mellette, amint megpillantották rajta a két tornázó alakot.

Fellinger Károly

Töketerebeszi járás

Zétény

Csobog a Latorca,
utánozza Tice,
félérett magvakból
szed a tengelice.

Zétény falván a len
megnő jó magasra,
lábujjhegyen kémlel,
mégse esik hasra.

Este a fonóban
irul-pirul Klára,
szép csillagnyaklancát
hold adja nyakába.

Féltékeny suhancok
nyelik a keservet,
elszakad a nyaklanc,
gyöngyein elesnek.

Bodrogszentmária

Bodrogszentmária,
Szűzanya vigyáz rá,
nem megy e faluból
senki se világgá.

Kegykápolnájához
zarándokol a nép,
május és október
ilyenkor csodaszép.

Latorca, Ondava
egybekel örökre,
páratlan Pálfölde
kapja őket ölbé.

Zemplén

Nem igényes falu Zemplén,
elélnek kenyéren, zsemlén,
ha a liszthez a jó földik
örökélet vizét öntik.

Tölgyfahordók mind megteltek,
gyöngyharmatot szüretelnek,
aki abban fürdik, megnő,
arcán sem lesz többé szeplő.

Szinyér

Szinyéren a koldus boldog,
nem érik utol a gondok.
Nem kopik fel sose álla,
szivárványból van a sálja.

Madárijesztők Szinyéren
gyűlést tartnak jövő héten,
megszavazzák egyhangúlag,
kapjanak kalapból újat.

Bodrogszentes

Bodrogszentes,
Bodrogszentes,
talán a jövő
majd szebb lesz,
pirul a nap,
boldog, rendes,
kis gyertyába
lett szerelmes.

Temlomtornyon
öreg héja,
boldogságnak
bú a héja.
Kulcsár Ferenc
a domb mögött
maga mögé
dob egy rögöt.

Mészköves kis Ladamóc

Mészköves kis Ladamóc,
nincs a gyertyában kanóc,
fő, hogy ég a viharlámpa,
báméskodik kicsi lángja.

Irigy, zsugori a vén hold,
pedig sejteti az égbolt,
összekalapolt őkelme
hat üstököst tegnap este.

Csarnahó

Völgyben ébred
fel Csarnahó
minden lova,
táltos, fakó.
Kicsi vagyok,
Tökmag Janó,
táltos fülbe
bevaló.

Csarnahón a
fűzfa, ficka,
hintázik a
kis Mariska,
nem káprázik
szeme akkor,
mikor piros
hó hull hatkor.

Bűbájos a Kistoronya

Bűbájos a Kistoronya,
nagy a templomának tornya,
Tokaj-hegyaljai község,
hagynom, kupám teletöltsék.

Hat puttonyos aszút iszom,
nem tréfa ám a tériszony,
magasra én sose vágytam,
nádtilinkó van a számban.

Kiskövesd

Szőlőlelkű Kiskövesd,
Belzebúbot ne kövesd,
Tilalmaska az ördögé,
rajzolja kört magad köré.

Hosszú-kötélke, Macskás,
összedőlt a farakás,
azt kelepeli a gólya,
nyávogás jön ki alóla.

Kökörcsines gyalogút,
mellette egy gémeskút,
finom a víz, olyan tiszta,
Benkő Géza mind kiissza.

Bodrogszerdahely

Bodrogszerdahely községe
hangulatos, takaros,
jogtanácsosként működött
benne bölcs Kossuth Lajos.

Petőfi Sándort Bodroglöz
falvai megigézték,
útleírása e tájról
a magyarnak nagy érték.

Pulyahadak kergetőznek,
új nevet kapnak a fák,
nem csoda, ha a sok gyerek
nem ismeri ki magát.

Nagykövesd

Nagykövesden élő a múlt,
nagyot néz rád a szőlőszem,
Károli Gáspárnak szobrán
megpihen a hű ökörszem.

Nagykövesdi bús várromnak
udvarán hét tündér táncol,
kőkútjában a telihold
elolvad a boldogságtól.

Nagygéres

Gyéres erdőről, ritkásról
kaptá Nagygéres nevét,
bajszos a borosgazda,
hét vad ördögtől se fél.

Nemesi falu volt régen,
ma meg kincsesládikó,
diófáin bőven terem,
sose férges a dió.

Templomai takarosak,
nagy bennük az áhitat,
megőriz a hit s a hűség
messze repít, szállni hagy.

Szolnocska, Boly

Szomorú kis
Solnocska,
el van vetve
a kocka,
hogya nem lesz
szerencséje,
a Nap Bolyra
megy ebédre.

Hangyabolyba
lép a szél,
pedig attól
nagyon fél,
kiütéses már
a bőre,
hangyás huszár
lesz belőle.

Bély

Huszár vágat,
várja Bély,
a kezében
karabély,
az erdőben
teknőt vájnak,
ha nincs fekhely,
jó lesz ágynak.

Dióbél kell
a kalácsba,
leány meg az
utcabálba.
Karcsa fölött
a nap sárga,
sugara a
szívósálja.

Ágcsernyő

Tisza szélén
van Ágcsernyő,
boszorkája
kárörvendő,
szánon siklik,
ráz egy csengőt,
megveszi az
óesztendőt.

Ágcsernyőn a
vásártéren
rackajuhra van
még pénzem,
csavart szarva,
hosszú szőre
sokat ér majd
egykettőre.

Kistárkány, Nagytárkány

Hős Kistárkány, bölcs Nagytárkány,
mindegyikben ott a sárkány.
Kistárkányban háromfejű,
lángot okád, ha nincs derű.

Nagytárkányi sárkányvermet
ördög őrzi, messze kerget,
mert odabenn a hétfejű
fél a tűztől, zord, keserű.

*

Kistárkány, híres Nagytárkány,
nem érem fel soha ésszel,
Árpád fia nyilvánvalóval
átlótte a napot hétszer.

Kistárkány, boldog Nagytárkány,
hős Tarhosról kapta nevét,
aki várat épített itt,
de nem lelni már a helyét.

Tizzacsernyő

Tizzacsernyő
fölül a nap
elszelel,
Boдрögközben
árnyékával
üzletel.

Tizzacsernyőn
a sárkány mind
sárból van,
vagy talán már
a sarat is
álmodtam.

Szürnyeg, Imreg

Szürnyegen a szörnyek
előre köszönnek,
perzsa szőnyegen repülnek,
ez ma, kérem, bomba üzlet.

Imregen az Imrék
kiittak hat pincét,
reggel tudták meg, úgy hatkor,
a hordókban víz volt, nem bor.

Szlovákújhely

Újhelyen, Újhelyen,
Szlovákújhelyen,
rózsa tövise megsúrta
hüvelykujjbegyem.

Újhelyen, Újhelyen,
ló füvel, legel,
átugorja a Ronyvát,
messze száll velem.

Újhelyen, Újhelyen,
jó szőlő terem,
ha bort iszom, pajtás,
nem ér a nevem.

Borsi

Bodrog jobb partján van Borsi,
megakad kastélyán szemem,
itt született gróf Rákóczi,
a nagyságos fejedelem.

Borsikafű illatozik,
Oltványoson, Alsó-pákán,
Borsi fölött ott tündököl,
békét hoz el a szivárvány.

Díszes Királyhelme

Díszes Királyhelme
királyi piacán
gazdag volt az áru,
nem lehetett silány.

A keleti kelme
volt ám csak kelendő,
a világ végéről
jött a legtöbb vevő.

Hogyha ma is lesz még
vásár, de királyi,
Dobos László könyvért
fogok sorban állni.

Garany, Töketerebes

A garanyi suhanc betyár
gondolatát terelgeti,
ezüstről az aranypénzre,
amíg a rackákat feji.

Töketerebesi csárda,
kocsmárosa messziről int,
a szőlőfürt összes szeme
a zsvánnyal összekacsint.

Dúdoló

Szilvásújfaluban, Bércen,
besztercei a szilva,
ura elől mind befőzi
szilvaszemű Kamilla.

Kozmán a tót háziasszony
lekvárjának nincs mása,
lekozma az, bűdös szagát
ma is érzi Kolbása.

Kiskázmérban, Nagykázmérban,
lotyószilva eladó,
tüzes abból a pálinka,
ruszin embernek való.

A lasztóci szilvaslepény
királyoknak étele,
áldassék a háziasszony
szorgos, dolgos két keze.

Mihályi Molnár László

„Emlékezés egy nyár-éjszakára”

(Száz év múltán a Felvidéken)

*„Isten-várón emlékezem
Egy világot elsüllyesztő,
Rettenetes éjszakára”*

Vannak a világban olyan térségek, mint például a Kárpát-medence, amelyet különös kegyelemmel jelölt és áldott meg a Mindenség Ura, Istene, hogy benne az élet lelki gazdagságban kiteljesedhessék.

És vannak szent helyek, mint Csíksomlyó, ahol a tévelygő ember utat és célt találhat, a kóborló lélek megvilágosodhat, ahonnan az eltévedt bárány megtérhet, hazatalálhat, megláthatja és szeretetében fogadhatja testvéreit, újra felismerheti felnevelő édesanyját. Főleg, ha erőszakkal szakították el tőle gonosz mostohák! Mindenki tanulhat általa, másként találhat önmagára, valódi értékeire, és szebben, jobban, tisztábban és hitelesebben láthatja utána a világot. Legyen az egyszerű halandó vagy őzsentsége, a pápa.

Többször jártam Csíksomlyóban, és maradandóan a hatása alatt élek. Tisztábban, hitelesebben, mélyebben, reményteljesebben hiszem, hogy velünk az Isten, hogy népünk évezredek keresztútjának célja és üzenete van: feltámadás és megmaradás! Ezért is hiszem, tudom és vallom, hogy a trianoni ítéletet, amit sunyi haszonlesők terveztek el, félrevezetett bírakkal döntöttek el, és parancsszóra nevelt végrehajtókkal végeztettek el, csupán megtisztulásunkra és megerősödésünkre mérte ránk a Mindenható. Mert akikre nagy feladatokat bíz, azokra nagy terheket is rak. És ezért nem jöhet létre összefogás és egység a nemzet megtérése és lelki megtisztulása nélkül. A nemes bor és az erős acél is előbb megszabadul a salaktól, hogy küldetését betölthesse. És megtérni soha nem késő, amíg itt vagyunk.

Mert az Istennek célja van velünk! Az ő feltétlen elfogadása, valamint napja és neve tiszteletének parancsolata után a tízparancsolatban szüleink tiszteletére, vagyis véreink s általuk hagyományaink, kultúránk, nyelvünk megbecsülését várja el tőlünk elsősorban: „Tiszteld atyádat és anyádat!” Mi magyarként lettünk keresztények, és keresztényként maradtunk meg magyarnak, embernek, európainak. Ezek alapértékek: nem szélsőség és nem fajelmélet, hanem megtartó emberiség és szeretet, család- és nemzetvédelem!

A probléma tehát nem velünk van, hanem azokkal, akik mindezt megkérdőjelezzik!

Nekünk nem megosztottságból kell közösséget teremtenünk, mert nem megosztottak, hanem csak legfeljebb néha idegen szándékból összezavartak, összeugraszottak, sötétségben és ködben tévelygők vagyunk. Mert vannak idegen lelkű bajkeverők, akikkel többé soha nem kellene közösködnünk, amíg be nem ismerik vétkeiket és nem térnek az emberség, az emberi értékek természetes útjára. Ha nem teszik, akkor nem kár a veszteségért, csak magukat hibáztathatják kárhozatukért. De nem engedhetjük meg, hogy bármikor is beleszólhassanak népünk életébe pénzükkel, hazugságaikkal vagy elkápráztató ígéreteikkel.

Van egy jelentős félrevezetett tömeg is, amely a csábítások, ígérek és kísértések csapdájába tévedt, megfélemlítve emberi küldetéséről, magyar testvéreiről, az apai és anyai otthonról, családról, hitről, hagyományról, nyelvről és kultúráról. Ezek, akik már gyermekkoruktól elveszettek, kismizmizettek és kitagadottnak érzik magukat, mert nem kaptak igaz útmutatást, csak mediális maszlagot vagy hazug történelmet, akikről már József Attila is döbbenetesen kegyetlen láttelepet készített: az apátlan, anyátlan, istentelen és hazátlan, szerető társ és szeretet nélküli, még a legtermészetesebb biológiai létében és nemében is veszélyeztetett húszévesek nemzedéke, akiknek a felkínált tiszta szívét, ha nem vesszük őket észre, nem adunk nekik esélyt a közösségünkben, akkor a Sátán karmai közé kerülnek (anyagi hajsza, becstelen élet, bűnözés, önpusztító mámorba és kábulatba menekülés). És a társadalom gondjai, bajai azzal nem oldódnak meg, ha a bűnözőket elzárják vagy felakasztják. Nyomukban csak szaporodnak a bajok, és pusztuláshoz vezet a hazugságra épített társadalom gondatlansága, elszabadultsága és otthontalansága. És akkor valóban halált hozó füvek teremnek a sírokon, mert a holtakat követő nemzedék már csak erre lesz képes.

Erre a megtévesztett ifjúságra, tévelygő és értékeit vesztett vagy vesztő tömegre kell, kellene jobban odafigyelnünk és vigyáznunk, mielőtt végleg a báránybőrben tetszelgő ordas farkasok áldozataivá válnának! Fizikai és lelki értelemben egyaránt. Mert ők a jövőndő magyar népe!

A XX. század az egységes világképet megtartó istenhit tagadásának és megtagad-tatásának az évszázada volt, ami azzal járt, hogy az emberek ezáltal önmaguk emberi arcát dobták el vagy tagadták meg. Ebben a világban az anyagi önzés, a haszonelvű gátlástalanság lett az úr, amely eltapos és szétmorzsol emberi lelkeket, családokat, közösségeket, nemzeteket, népeket és országokat is. A két világháborút és a több száz helyi háborút is a haszonélvező pénzvilág mozdítótervezték el, amelynek táptalaját a materialista és liberális, majd kommunista és fasiszta istentagadással készítették elő. Amelyekhez mindig találtak bedobható koncot a marakodásra (legyen az faji, vallási, nemzeti, területi vagy kitalált ellentét). És találtak (vagy szerveztek) összeugrasztható hatalmakat, kormányokat vagy érdekcsoportokat, amelyek ilyenkor magas kamatra vesznek fel hiteleket (kitől is?) a fegyvervásárláshoz (kiknek a gyáraiból?).

Csak nézzük meg, ki húzott belőle hasznot, és kövessük a pénz útját. És mindig találunk (vagy csinálnak) jó ürügynek számítható követelőző szélhámosokat, akik szeretnek beülni mások helyére, vagyonába, házába, elfoglalni mások földjét, országát, akik majd a megkapott ajándékért cserébe bábormányaik élén örökös hálára kötelezve alázas és feltétlen kiszolgálói és kamatfizetői lesznek a pénzvilág mikulásainak. Nem másért, hanem ezért kellett előre eltervezett módon Magyarország rossz és gonosz híret kelteni a nyugati világban, hogy később indokoltnak láttassák a megbüntetését. Úgy tettek, mintha a kis népek önrendelkezési jogát támogatnák, de valójában véres hentesek módjára befektetési gazdasági területekre osztották el a Szent Korona országának kétharmadát. Nem volt szó sem önrendelkezésről, mert színmagyar tömböket csatoltak el megkérdezés nélkül, sem történelmi jogokról, mert akkor figyelembe kellett volna venni, hogy 1849-ben a „művelt nyugat” közreműködésével vagy hallgatólagos beleegyezésével a Habsburgok felszámolták a Magyar Királyság önállóságát és függetlenségét. Csakis a gazdasági és katonai stratégiai szempontokat, nyersanyagot, ásványi kincseket, termőterületet, gyárakat, vasutakat, közlekedési gócpontokat vettek figyelembe – mindezt a maradékország rovására, amit ezzel hálálra is ítélték, mint egy cserbenhagyásos gázolás áldozatát, hogy elvérezzen...

A legnagyobb bűnünk rosszakaróink szemében az, hogy nem pusztultunk bele! S legfeljebb három millió koldus, de nem 10 millió halott volt az ára. A jellemtelen megszálló rablónépek máig örvendeznek a magyar föld hasznának és a magyar rabszolgák munkájának. Ám amikor lenéznek bennünket, magukat veszejtik el, amikor gyaláznak, akkor önmagukat minősítik, amikor gyermekeiket hazug történelemre tanítják, akkor a jövőjüket rontják meg.

Pedig ezek a kisstílusú tolvajok is csak áldozatok, mert csupán lépre csalt cselédek a nagy rablóvezérek markában. Viszont elhitették velük, és végül ők is önmagukkal, hogy a megszerzett konc révén valakikké lettek: ezért olyan magabiztosak, gőgösek, önteltek, beképzettek és gátlástalanok, mert abban a megtévesztésben élnek, hogy övék az ország, a hatalom és a dicsőség, és hogy ezért betilthatnak zászlót, himnuszt, nyelvet, vallást, hitet, történelmet. Elvehetnek templomot, temetőt, iskolát! Azt képzelik, ha átírják a történelemkönyveket, azzal átírják a történelmet is. Azt gondolják, ha a Pokolra kiírják, hogy Mennország, attól minden szépre és jóra fordul. Olyanok ők, mint az ügyefogyott biciklitolvaj, ha átfesti a lopott holmit, átírja a gyártási számot, és ő ül rajta, akkor az már az övé, és soha senki nem követelheti azt vissza, mert a nagykutyáktól kapta. Ezért áldozatok ők is, mert a sötétségben csak azt látják, amit pislákoló szellemi mécsesük meg tud világítani, de amikor eljön a teljes megvilágosodás, attól majd megvakulnak, s örök sötétség borul emlékezetükre, mint oly sok hódítóval is megtörtént már ezen a tájon. Mennyi nép járt már ezen a területen az elmúlt másfél ezer évben, de csak mi maradtunk meg tartósan és folyamatosan, hol kisebb, hol nagyobb teret belakva.

Megmaradtunk, mert mi itthon vagyunk, mert ez az isteni örökségként kijelölt otthonunk, hazánk: a bölcsőtől a sírig. Amit rendületlen hittel és hűséggel védünk és őrzünk.

Hiába neveztek ki minket bűnbaknak már a háború előtt a nagyhatalmak, és hiába ásták meg aljas indokkal Magyarország sírját, mégis nekünk kell majd végignéznünk az ő temetésüket. Mert hol van már a gögös angol gyarmatbirodalom, hová tűnt a francia nemzet büszkesége, mivé lett a felmagasztalt amerikai demokrácia hitele?! Eltűnt, elkopott, korrumpálódott, elkutyult! És hol vannak a tatár, oszmán, osztrák, német és szovjet hódító seregek immár? Így kell eltűnnie a megnyomorító román, szerb, cseh és ukrán megszállás nyomainak is!

Eddig minden önkényes hatalom belebukott a győzelmébe, mert megtagadták az alázatot és az isteni rendet, és önmagukat akarták a világ urává tenni. Pedig emberi erővel istenné nem lehet senki, de isteni erővel emberré lehetünk, csak hinnünk és akarnunk kell. Népünk számára mindig ez mutatott kiutat. Zrínyi is ezt hirdette, Rákóczi is ezt tűzte zászlajára a hazáért és szabadságért vívott küzdelemben.

Az összetartozás, az együvé tartozás, a valahová és valakikhez tartozás érzése egészségvédő tényező is, erősíti az ellenálló képességet, ezért lenne kívánatos népünk lelki egészségét és EGÉSZ-SÉGÉT minél hatékonyabban táplálnunk. Ehhez meg kell tisztulnunk lélekben is. Meg kell szabadulnunk az idegen lelkű megtévesztő és megosztó fogalmaktól is! És mindjárt könnyebb lesz! Mert nincs sem baloldal, sem jobboldal! Ezt az ostoba politológiai csőbehúzást olyanok találták ki egy párizsi nagypáholyban, akik ezzel akarták megvezetni, kisémmizni és lelke velejéig uralni a francia népet. Ez jó kétszáz év alatt olyan jól sikerült, hogy lassan immár francia nemzetről nem is beszélhetünk, mert ebben az agyalágyultságban elvesztették szellemi immunitásukat, nemzeti védekező képességüket. És a nemzetvédelmet jelentő nacionalizmus szót megbélyegzőleg használják a más nemzetet és népet gyűlölő sovíniszta kifejezés helyett. Nem minden aljas szándékot nélküli ez a fogalomzavar. Immár a keresztény, a férfi és nő, a család és nemzet szó is tilalmi vagy kerülendő szavak közé kerül. És Európa cinkos módon hallgat, behódol ismét ugyanazon falánk, mohó és gátlástalan gengsztereknek, akik Triantont is eltervezték.

Nincs sem jobb- sem baloldali emberi vagy politikai értékrend! Mert az emberi értékeket és emberi viszonyokat nem lehet horizontálisan, vagyis vízszintesen megítélnünk, mint valami tápláló humuszt vagy a kiterített halottat. Az emberi értékrend úgy rendeződik, ahogy a költői kép pontosan mutatja: „Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.” Ettől teljes az emberi lét! Tehát függőlegesen: a Pokol mélységes bugyrai és az Ég magassága között bennünk vannak a létrafokok. És az értékelésnél nem csak az számít, hogy melyik fokán állunk éppen, hanem

főleg az, hogy merre, milyen irányban nézünk és haladunk. Fölfelé az isteni rend, a mérték, szeretet és emberség irányába. Vagy pedig lefelé a sátáni gonoszság, önzés, képmutatás, csalás, harácsolás, hatalomvágy, gőg és beképzelttség, telhetetlenség, becstelenség és kárhozat felé. Nem az a kérdés leginkább, hogy hol állunk, mert az lehet mások döntésének az eredménye is, hanem az, hogy mi a célunk, merre haladunk, merre nézünk, milyen értékek fontosak számunkra!!! Mert a legnagyobb mélységből is van kilábalás, van megtérés, elérhető az üdvösség, ha nyitott, tiszta szívvel és lélekkel, szerető emberséggel, jószándékkal, elszántsággal és kitartó akarattal vágunk neki. De a legmagasabb fokról is mélységbe zuhanhat, akit elvakít a pénz, a hatalom, a rang és a semmittevés, és akit a mulandó anyagi világ elcsábít, rabul ejt, elkápráztat, magával ragad.

Ha ezeket meglátva, ilyen szemmel nézzük a társadalmat, népünket, akkor talán több testvérre és kevesebb ellenségre találunk népünk soraiban. Akkor mindjárt könnyebb az együttműködés, az egymásra találás, egymás valós értékeinek megbecsülése.

Ha egyre többen felismerjük, hogy álmaink és céljaink közösek, mert valóban értékesek, akkor ezek megvalósulása is reményteljesebb. Amikor harangszót halunk, az jelenthet halált és temetőt, de jelezhet feltámadást is.

Amikor Trianonra és szétszakítottságunkra emlékezünk, akkor fel kell ismerünk minden akadályt, ami elválaszt, elfordít vagy eltakar egymástól. Hogy közös erővel kimondhassuk, kérjük, követeljük, az igazságosság és méltányos elbírálás alapján a hazugságok és igazságtalanságok felülvizsgálatát, s az erkölcsi jóvátétel (az igazság deklarálása) után az egyéb kártételek után járó kárrendezést!!!!

100 éve gonosz mostohák karjaiba löktek minket is a Felvidéken, de mi nem mondtunk le arról, hogy visszatérjünk édesanyánk kebelére. Mert mindenkinek csak egy édesanyja van, s tudjuk, hogy él, visszavár minket minden égtáj felől, hogy egy test és egy lélekként lehessünk magyarok Magyarországon, a Szent Korona Országában. Ennek egyetlen útja a bűnös szerződések leleplezése és felmutatása, a határok eltörlése, az önrendelkezési jog teljes megadása.

Nem elutazással vagy elköltözéssel szeretnénk visszakerülni eredendő alanyi jogainkba, hanem területtel együtt. És mi tudjuk: édesanyánk vár, nem tagadott meg, nem mondott le rólunk, és szeret minket! Mi is hazára, otthonra, gyermekeit szerető és gondoskodó édesanyjára vágyunk szülőföldünkön! Ami nem bűn, hanem az emberi lét legtermészetesebb vágya. Mert „nem vagyunk árvák, van Édesanyánk!”. És velünk az Isten!

Joggal várjuk el Európától, hogy hajoljon meg a magyar nemzet nagysága előtt! Tartoznak nekünk ennyivel!

Már a déli harangzó is elmondhatja, hogy miért!

Olasz Valéria

Képzelt találkozás anyámmal

Anyám szemének smaragdzöld fénye
ragyogta be a délután
dolgaimat csendben félretéve
elidőztem a nagy csodán

tárt ablakon át suhant be hozzám
földöntúli ragyogással
én hangját véltem hallani tompán
s mintha érintené vállam

faggatni kezdtem sűrgetőn gyorsan
el ne illanjon hirtelen
hogy mennyire hiányzott dadogtam
s kértem maradjon itt velem

töltsük együtt az ajándék-időt
meséljen hogy van merre járt
most én fogom vendégül látni őt
s főztem neki egy gyógyteát

szeme ragyogott miközben mesélt
pitypang-ősz haja egyre szállt
szinte láttam két kis eres kezét
s elfogott ölelni a vágy

felnőtté varázsolt a pillanat
dudorásztam hozzá egy dalt
mintha ő lenne gyermek s én anya
s hirtelen eltűnt kert alatt

hívta az alkony a csillagos est
néztem smaragdzöld fény után
halkan súgta hogy most mennie kell
s tündökölt bennem a délután.

Szeptember

A hajnal csend-rügyei
kibújnak a vajúdo ég alatt,
megigéz a szeptemberi gyönyör,
szemem-vérem szomjasan issza,
lelkemben nyárvégi
fény tündököl.

Nap-glóriás még, szűzi tiszta
az én szeptemberi nyaram,
izzik az ősz vérpiros parazsa,
szítja tüzét a vágy, s dobja
csókjait a perc, az óra, a nap.

Szeptember, te fellángoló,
győztes nyárutó,
ősz remények kezdete,
balzsam megannyi
gyötrelmes, kízó sebre,
gyógyír kiégett szerelemre.

Istenek terelik fellegeidet,
s görgetik a földet lépteim alatt,
mézízű, édes még az élet,
és borzongató a bíbor-alkonyat.
Vágyakat ébreszt szívemben
ősz tücsökszerenád,
megrészegülten hallgatom
kaméleoni éjszakán.

Extázisban a hold, a csillagok,
fű, fa, lomb s lampionvirág,
utazom e kései nyárban
egy színpompás vonaton,
mely a múltó hervadásig
velem meg sem áll.

Lesz-e még

Lesz-e még,
mi lehetett volna?
Titkok, bújócskák,
szenvedély,
mi sohasem múlna,
hortenziák nyíló alkonyon,
Óceánillat a partokon.

Lesz-e még,
mi lehetett volna?
Őszpillájú holdas esteken,
ajkad izgatón fülembé bűgna,
s kandalló előtt együtt térdepelve,
hallgatnánk, hogy dudorász az este.

Lesz-e még,
mi lehetett volna?
Egymásért gyúlnánk fel lobogva,
s az élet oltárán égve,
együtt szállnánk el
a tűnő messzeségbe.

Ó, mondd, lesz-e még?...

Szerelem

Szirén hangján hívogat
nem tudom hol lakik
fondorlatos szélben
csapkodja szárnyait
ölbe kap hirtelen eltaszít
ezüstfelhők tükrére ráfeszít

pillantását keresem
játéka égi-kék
halk tücsökszerenád
szívemet tépi szét
felveszi titokban
a tengeri álruhát
alámerül felbukkan
s átzeng egy egész óceánt.

© Benkő Imre: Tavasz. Lőverek, 1967

Hadnagy József

Új maszkabál

Megváltozott a világ, sej,
kinek öröm, kinek bánat,
még ezután jön a java
az új maszkabálnak.

Eddig azt mondák, hogy kettő,
lesz még abból akár száz is,
alig kezdődött el a bál,
s tízet látok máris.

Azt mondták, hogy van, ami nincs:
beteljesült, nagy álmkép,
lesz még, hogy nincsen, ami van,
s az ördög százsorszép.

Mondják már, tíz kilós a légy,
a milliből lett megawatt,
új mértékeket árulnak
az új maszkok alatt.

Alakul az új maszkabál,
zsivajlárma, nyüzsgő csarnok –
vajon Isten mért teremtett
az embernek arcot?...

Az asszociáció

Nem lehetsz úr a vers felett,
az asszociáció felhőszabdalo
villám, felsőbb való,
egymásra lobbant földet és eget,
megelőzi a hangod,
távolról hömpölygő
morajt, mélyről jövő
lélekarangot,
s egyszer csak elered az eső:
a billentyűk siető kopogása –
a felhő
rohanó sorok medrét ássa,
s azok téged is ledöntenek,
versbe ömlenek...

Az asszonánc

Olyan az asszonánc,
akár a tangó: tánc;
szép, hogyha jó a párja,
lábak harmóniája...

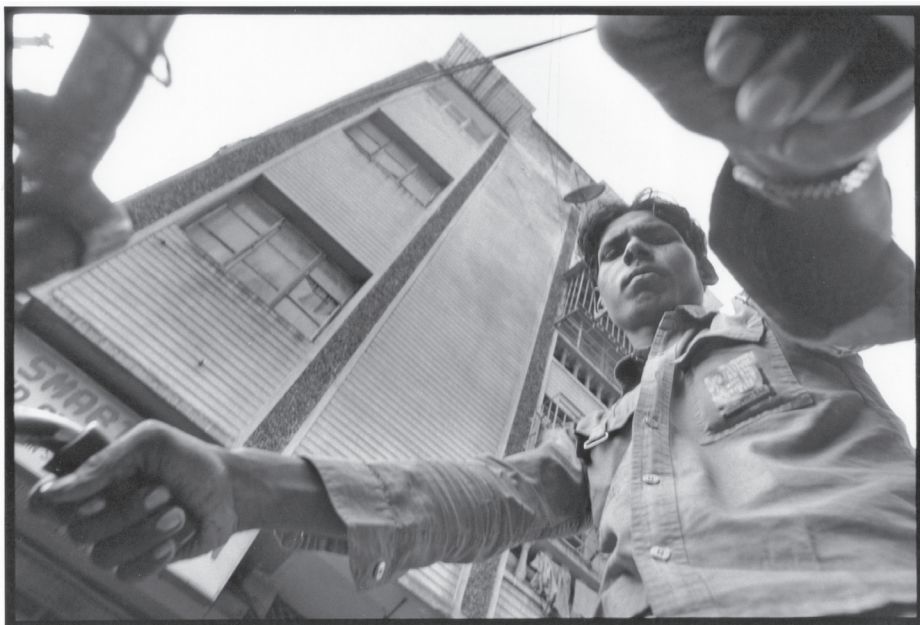
A metafora

Lélekkapcsoló a metafora,
legbelül, egy hűvös falon,
az kattán, mikor olvasol,
és fénybe borul az egész szoba;

Hideg Ész firtatja (miféle drótok
művelik az örök csodát,
hogy az világít s bebocsát),
a fejét vakarja, nem érti, dohog,

ideges, vésőt, kalapácsot fog,
és bontani kezdi a falat,
mondhatod estig, hiába mondom:

nincs semmi a kapcsoló alatt,
csak áram, egyik lélekből a másikba,
s halvány érintéssel terjed, nincs más titka...

© Benkő Imre: Kolkata. India, 2010

Kégl Ildikó

Viszockij szerelmei

szeretted a Tagankát
 oroszront
 héthúros gitárod
 szeretted a szót ha igaz
 a vodkát ha nélkül is
 Marina Vladyt
 szerettek azok is téged
 aligha tagadhatnád
 de te elhitted velük
 hogy felhizlalt fájdalmad
 csillapításához egyikőjüknek
 sincs jogosultsága
 csak az álmok istenének

ezért hát Morpheusz
 bonyolult okfejtések
 pszichét vetkőztető
 elemzések helyett ilyen
 száználmasan egyszerű
 válasz adatott sóhajtozó
 kérdéseinkre
 s a világ egyszerűen
 arra eszmélt hogy megjelenik
 a koniec felirat és ama
 bizzar melodráma a
nem ismert tartományban
 játszódik tovább

az utolsó jelenetnél
 ébenfa ágyon feküdtetek
 pipacsok között
 választottaddal aki
 gerincvelődet
 kéjesen ölelve bűgő
 hangon súgta a füledbe
 „álmot hoztam”
 te miózispupilláddal szemébe
 nézve megköszönted hogy
 avatott mozdulatokkal
 kicsillapítja belőled
 előbb a fájdalmat majd
 az életet

mi itt a kérdés

(a tagankai gitáros Hamlethez)

mindig és mindenki helyett
 elpiruló beszédhibás kölyök
 te leglegnőket rendre megkapó
 leglegnőket rendre megunó
 vodkagözös ölek lüktetésében éhező
 örök kielégítetlenségre kárhozott
 tagankai gitáros Hamlet:
 brezsnyevnek fackyouit oroszul dalolni
 önmagad farkába kéjesen harapni
 kétszáz rubelperhóért
 ájulásig koncertezni
 vasfüggőnyt elhúzni
 korszakot alkotni
 legnagyobbnak lenni
 vagy nem lenni –
 mi itt a kérdés

Oláh András

[talán]

talán bennem felejtetted a hiányt
mint örök tartozást

karbantartásra szorulva várakozunk
de egyre nehezebb
megszokni a ránk sötétülő időt

a csönd marad vesztőhelyünk:

hagyjuk szó nélkül elmenni
a lejárt szavatosságú álmokat

megint más

az ember kerítések bont és falakat
kivágja a fákat és keze nyomán
új alakot nyer a kertvég de a szétfűrészelt
fákat visszahordja az emlékezet
mert mindenhová múltját viszi tovább –
levethetetlen szűk kabátként viseled te is
pedig már alig emlékszel milyen volt
az őszi avarkupacban hemperegni
csak harapni karmolni tudsz
de tekinteted alkalmazkodik a hiányhoz
s ha a szél néha felborzolja a múltat
hagyod partot érni a régi mesét

[záróra]

záróra közeledik a kikötői restiben
halványuló fények ringatóznak a vízen
a pulton hagyott poharak könnyűvé teszik az estét
elmúlt ez is... és nem okozott feltűnést senkinek
hogy egyedül indulsz vissza s hogy nincs veled...
jó volna elbújni a csöndben: a változatlanság
semmivel fel nem cserélhető örömeiben
de árterek telítődtek: nincsenek szabad helyek
kitépett lap lett az életed
s többé már semmit sem írhatok rá neked
– a törésszinten elbuktunk és nem marad más
mint beledögleni a hiábavaló várakozásba

© Benkő Imre: Mozdonytemető. Tatai út. Budapest, 1989

Káliz Sajtos József

Este lett

... s nézem,
a szírom
hogy pereg,
szállong alá
a sötétben.

Mivé lesz
gyönyörű
virágunk?
Kivérez,
kiürül álmunk:

hamvad a tűz,
a láng már lanyhul...
S a nyirkos éjben
– egymástól távol –
gyötrődünk. Fázunk.

Örök advent

Miközben békére,
jóra vágyva
szívünkre hó borul,
a világ egy végzetes éjen
mindig megháborul.

Patakomb most már...

patakomb most már
hegynek csordogál fölfelé
kiapadt a szózuhatag
kiszáradt a csókáradat
nem ered meg már a meséd
csodálatos mellékágak
tőled-űző szárító szél
irigykedő napsugarak melléd állnak
melléd állnak rád fonódnak
énellenem gátat adnak
akadályt hogy visszatérjek
el se érjelek már téged
torkollásunk vágyunk elé
patakomb már csak fölfelé
föl a hegyre csordogál...

Szólnak a bronzharangok

Száz éve Párizsban
receptet diktáltak a békére...
De a népeknek nem használt
a felírt gyógymód:
a békétlenség járványa
hol itt, hol ott tombolt. [...]

Elmúlik, lekopogat
a Trianoni gyászév...
Nézed a régi térképet:
az egykor volt haza olyan,
mint a tölgyfám lombkoronája,
vagy mint az emberi agy. –

De a *fá* ágai töredeznek...
S ahogy *szaporul a kín*,
telik évre év: öregségünkre
az agy is zsugorodni kezd –
akár a valahai szülőházánk,
a kincses nyelvterület!

Van mit féltenuünk! A földet
és a szavakat is, miket anyánk a
szívünkbe, nyelvünkre ültetett. –
Dél van. Megkondulnak
a harangok kicsiny falumban...
S a nagyvilágban is, hová újra
kilábalnak vagy félmilliónyian.

Rátok gondolok, bárhol vagytok.
Halljátok-e: néktek szólnak, titeket
hívnek az otthoni bronzharangok. – –

© Benkő Imre: Párizs. Franciaország, 2007

M. Fehérvári Judit

Dafke

1.

Zsófit, a Lányomat, az Egyetlent, miért?
Miért kellett elvenni, hiszen boldogan élt.
És remélt. Hitte, amit a színpadokra tervez,
Abban ő is ott él, s ezért nem evett, nem aludt,
S feledte mindenki, mert meghalt. Csúnya szó,
De nem elment, hiszen nem jön többé vissza...
Zsófinak tehát már nincsen szobája.
De azért képes átszelni az időt,
S néha leröppen hozzám csupaszon,
Akár a tojásból kikelt madár,
S vidáman csivitel, boldogságban úszva üdvözli a reggelt.
Míg itt volt, Krisz volt a tükre, hite, szemefénye,
S mára, kinél a Lelkét hagyta, talán az is feledte...
Mert élni kell azt gondolják az emberek,
Rajtam pedig a döbbenet növeszt szárnyat,
És nem tudom, hova, merre szálljak...
Hogy én is megtaláljam egykori szobámat.

2.

Legjobban az alakom fájlalom
valaha sudár volt és olyan mint egy
kiéheztetett táborlakóé
csúfoltak is érte az iskolában
az egy szál cérnametélt
egy szál bél kórusa velőmig hatolt
s néha felvisített hogy nem
vagyok csontkollekció
s ne rajtam mutogassa a
biológianár a hogy az emberből
hogy lehetett volna madár
mellesleg állandóan ittas volt
de ez akkor senkit sem érdekelt
az osztály csak nevetett rajta
és csepültük amikor csak tudtuk

mert nem érdekelte akkor már
semmi sem csak az hogy
megjárta a frontot
és kórusban ismételtük utána
hogy egy sor hulla egy sor mész
ma hamvaim nézem pedig
még itt vagyok az arcvonalban
de mégis hámlik rólam a hat
évtizednyi retrovakolat és felejték
először a tündérmeséket törölte
emlékezetem aztán
a stiglickerti arcokat
amit nem is bánok úgy sincs ott
más csak az egykori kacagások
ölelések zokogások cseverésznek
egymással mámoros boldogan
várva hogy én is hazataláljak
mert ahol ők laknak tudom
az az én igazi otthonom.

Vasárnapi hajnal

Dr. Seres Gábornak szeretettel ajánlva

Nyers forma – 1. variáció

Ébredező virágillat fáradt mezőkön
karcsú ujjával néma gitárt penget,
valahol egy szorgos pilleszárny
az élet színpadán eltáncolja a csendet.

Nyers forma – 2. variáció

Küült a fénybe. Kétszólamban zengő
Gregorián énekét boltívvé formálta,
s szeme sarkából figyelte, tetszik-e.
A Nap belesett a rózsablakok küllőin,
majd karcsú kezeivel végigsimított az arcokon.

Nagyatádi Horváth Tamás

Fehér galamb

Egyik pillanatban még nincs itt,
másik pillanatban már nincs itt,
pedig közte vele volt
az örökkévalóról szóló ígélet.

Holott szárnycsapásokat hallok
az ugatás szaggatta reggelen
és szárnycsapásokat álmodok
a verőfényben fürdő téli égre.

Az emberek néha galambok,
a galambok néha angyalok:
Felharsan a szív szivárványos dala,
hogy kitöltse a végtelen kék eget.

Egyik pillanatban még nincs itt,
másik pillanatban már nincs itt,
pedig közte vele volt
egy egészen végigélt élet.

És szárnycsapásokat hallok
a motorzúgás szaggatta reggelen
és szárnycsapásokat álmodok
a verőfényben fürdő téli égre.

Az emberek néha galambok,
a galambok néha angyalok:
Szétfoszlik a szív szivárványos dala,
hangjait elemésztli az emlékezet.

Első közlés

Ez itt a szívem egy darabja...
Nincs benne szivárvány,
de a színek kavalkádja élőbb
e tájékon, mint akármerre.

Ez itt a világom egy része...
Tündértáncos napokon kacagás,
bak holdas, hideg éjeken vigasz,
a lélek hajóhintáján erős tengely.

Ez itt az első közlés mára...
Talpam alatt fűszer illatú szél
fúj bele a parázsló ágakba,
fejem felett madárdalos este ül.

Ez itt a biztatás, ha törődsz vele...
Meghívó az összecúsuló határokhoz,
ahol ha visszanezel a tornyaidra,
másnak látod ember-szürkeséged.

Ez itt a világom egy része,
ahol úgy vagyok otthonos,
hogy örök vendégségben lakva
töltöm ki az egyre nyíló végtelent.

Hangol

Csak a halál választ el minket,
vagy az sem, és írod már is
a következő verset az akácról,
amely öt éve kezdett halódni.

Van kép róla, de ha nem is lenne...
Fejedben a világ sokkal pontosabb
és részletesebb, mint odakint,
bár tűzviharok és áradások ölelik.

Igen, a halál sem választ el minket,
és nézed a képet az akácról;
tudod hol állt, meddig és hogyan.
Nem kell az a fa, hogy emlékezz rá!

Zöld lombok és rétek emelnek,
betonok, vasak feszítenek,
akaratok és érzelmek törnek,
miközben magyarázol, mit sem tudva...

Az utolsó ház

Szavaim az emberek szavai.
Csendem az Isten csendje.
Baktatok, baktatok,
felhőkön át a csúcsra

Olykor a kelő Nap fűrészt,
máskor csak bilincsem zörög.
Jézus szavai az embertől valók.
Jézus csendje az Istentől való.

Baktatok, fehér gyolcsban...

© Benkő Imre: Kyu-Shiba-Rikyu Garden. Tokió. Japán, 2016

Szakolczay Lajos

Harag György és Vidnyánszky Attila – vivát!

Néha szoktam színházba járni. Nem csupán az összes budapestibe és vidékibe, hanem Komárom, Kassa, Pozsony, Újvidék, Szabadka, Belgrád, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Szatmárnémeti, Gyergyószentmiklós, Bukarest teátrumainak egy-egy előadására is. *Néha* írtam a produkciókról. A magyar színházi életből két olyan rendezőt ismerek – nyugodtan mondhatjuk őket nagyságnak –, akik előtt a színházzal foglalkozó értőknek meg kell hajtani a fejüket. Az utolérhetetlen Harag Györgyről és Vidnyánszky Attiláról van szó.

Mindketten új levegőt, frissítő levegőt hoztak köreinkbe. Hozományuk érthető, hiszen olyan ország – nevezetesen Románia és Oroszország – színházkultúrájában pallérozódtak, amely színvonalában magasan fölötte áll a hazainak. Nyitották és csukták a teret. Gondoljunk csak a *Caligula helytartójára* (Gyula), a Sütő-bemutatókra (Kolozsvár) és az újvidéki színpadra közönséget is ültető Csehovokra (*Harag*), illetve a templomban és más pódiumokon is előadott *Gyilkosság a székesegyházban* bravúros megidézésére, valamint a mezőt játszótérre átalakító *Három nővérre* (Zsámbék), hogy a zseniális *Szarvassá változott fúró*ról ne is beszéljek, amelyekben Vidnyánszky a beregszászi trüppöt, milyen megalázóan keserves előzmények után, az égbe emelte.

Harag Györgyre, még úgy is, hogy nem tette át működési terepét Magyarországra, féltékeny volt a szakma – nála alázatosabb magyar színházi rendezővel nem találkozottam –, s amíg Beregszászon építette a magyar kultúrát, Vidnyánszky tehetségével sem volt gond. Viszont, miután áttelepült Magyarországra, érezték a vetélytárs nagyszerűségét. Egyszerűen, ellenséggé vált. Ami a Nemzeti Színház vezetésével – ki rendezett olyan külföldi társulatokat is idevonzó találkozókat és szimpóziumokat, mint ő? –, csak fokozódott.

Az még csak érthető, hogy a Szemkilövető borász, ahelyett, hogy „elveszett” vizsgadolgozatát keresné, kommunista erkölcsöt idéző módon megfenyegette: ha ő lesz hatalmon, földönfutóvá fogja tenni. Az sem annyira meglepő, hogy buncócska fia (?), kisöccse (?) Vidnyánszkyt ki akarta utasítani az országból. Menjen oda, ahonnan jött! A politikai ugrabugrának, csak be ne dőlünk neki, megvan a régről örökölt koreográfiája.

Ám számomra teljesen érthetetlen, hogy komoly színházi emberek – ahelyett, hogy fölvennék vele a versenyt, esetleg tanulnának tőle – nekimennek kollégájuknak. Aki más, mint ők, aki nem kis sikereket ért el külföldi rendezéseivel is. Még nem tudják, hogy mi lesz – úgy vélem, tágabb látóhatár! –, de már az ördögöt festik a falra. Féltik kis pecsenyéjüket, nincs másról szó. Viszont hogy a kommunis-

ta erkölcsű színháznál van jobb (lásd Székely hajdani pénzbezsebelő vallomását), nem, vagy alig akarják tudomásul venni.

Mikor lesz rend a magyar színházi szakmában? Rejtély.

Hogy ne görbüljön tovább a világ gyémánttengelye, kéretik a székelygáborostól, jordán-tamásostól stb. föllépő csapatnak Harag György – akit az ilyesfajta emlékezet *élővé* fog tenni – kezét megcsókolni!

Harag György (1925–1985)

(Csomafáy Ferenc felvétele)

Koncsek József

Apokrif

Elyúltam az istállóban, aranyszínű szalmán,
tehén mellett is megvoltam, csillag volt a szarván,
mert ha nem ment jól a darab, és nem volt mit enni,
rózsás meleg tőgyek alatt szerettem pihenni.
S elgondoltam, lehetne még nagy költőnek lenni,
s egyelőre ez is elég, nem volt gondom semmi,
szép fejőlány térgye alatt habos tejet enni,
szomjú szájam tőgyre tapadt, s nagy kortyokat nyelni...

Volt úgy is, a hölgyek alatt szerettem pihenni,
mikor megbukott a darab, s a vacsora... semmi.
A színésznék a padláson, én alul a sutban,
oldalvást meg a pajtásom, ott vele aludtam
... akkoriban Coriolánt játszottam egy csűrben,
néha tapsot arattam ám, vagy én koppot türtem.

Falusi népünk oly' békén hallgatta a Sékszpírt,
gyönyörögvén szavak ékén... mert a Séxpir ezt írt
néha elbődült egy tehén, de az áhítatot
nem nyomta el, mert a szép szó mindent átítatott.
És a színésznék selymesen suhogtak,
s de lágyan a baglyok is – mintha értvék – örömmel huhogtak...

Sándorral egy inget hordtunk, s hol én nem, hol ő nem,
hisz vándorszínészek voltunk abban az időben.

Németh András

Közös vonásokról, premier előtti éjjel

Körülötte a saját hiánya
teremtette úr. Segíthet abban,
képesek legyünk észrevenni. Őt.

Megbarátkozom fénytelen, ripők,
szesz szót felejtgető, lecsusszant
ügyelővel. Igen. Ő, a próba

számít. Amikor kézen foghatók
díványszereposztást átcidriző
dívák, babaarctól megválva nő
mer lenni talán mind, még tripla bók,

reflektorozott színpad sincs, csak egy
díszletfogyatékos tér, pódium
csillagszeretethez, sztár nélkül, unt
félelmek után. Kozmosztiszta kegy.

Festő, modellítségben

Vigaszom némán beszédes
közelemben, tűr, arannyá
nemesíthet férfit, ó, hát
magam, azt, kit özvegyeddé
tehetett sors. És a klisék.

A kevés is nyújthat annyit,
ami épp eltölthet engem,
fa mögül báméskodót. Nem
les a férj mindenfelé, szít

szeme zöld szörny indulattal
parazsat vízparton egy nyár
kifakult alléja, hínár
közelében, birkakancsal

türelempróbával, ágak
tüze nélkül, mintha kényszer
köve szikráztatna agyban

hazug érzést. Vastagabb, vak
gyökerű törzs rejt, ezerszer
figyelem, szép, csak velem van

a szelíd nő, asszony. Éles
szerelempengém kívágná
keretéből tiszta arcát.
De megórzöm, míg törölné
csodaként újabb nap, emlék.

Kovács Daniela

Rívó könyörgés

Uram, adj hangot, éles, harsány hangot,
halk lantom gyöngé, félek, eltörik,
négy égtáj felől most nagy vihar csapkod,
s népem már lábban tapos köldökig.

Látást már adtál, de mit értem véle?
Néztem, mint hordják rabolt aranyunk,
száz éve annak, hogy Nyugat kényére
véres cafatra vágattuk magunk.

Látod, Uram? Bár süllyedünk a sárba,
s véredek állják körül az odút,
úgy feszülünk, mint téli nedv az ágba,
mely tavasszal szép rüggyel áll bosszút.

Csak hangot adj, hogy annak erejével
romboljam szét az összes álfalat,
majd kiocsúdnak lassan, egyesével,
mint kit az éjből napra rántanak.

Vigyétek csak!

Istenemre mondom, összegyűjtenék
mindent, amit drágán kínált az élet:
lekacagott erény, dolyfös büszkeség,
igéző ívbe hajló lélek-ének,
(mélyemben féltőn őrzött tekercs-írás),
csökönys bizás és égnek lendülés,
elmúlt szerelmekért kiszakadt sírás,
gyászolatlanul elhullt szívrezdülés,
összegyűjteném, csak időmet lopták,
vásárra vinném, s kínálnám hencegve:
„Eme portékát mindig vinni szokták!”
Mindent elcserélnék szabad percekre.

Tizennegyedik ős

Ó, hányadszor lepi el rőzse, dudva
az eleven talajt... Ma kopár, deres,
húsa mély árok, melyben összefutva
a jéggyöngyös nedű kiutat keres.

Akárcsak lelkem. Hogy nyúlna az égre...
De szárnyak nélkül? Nézd, fáradtan zihál,
és ere addig pattan, amíg végre
mélységéből minden fájdalom kiszáll.

Én azt hittem, már minden könnyem kifolyt,
hogy gyászomban az összes jaj kiszakadt.
De látod Apu? Még ezernyi sikoly
feszül a visszanyelt szavaim alatt.

Fájón nézem a népemet megosztó
zsákmányéhes, zshivány, gyilkos senkiket.
Pokol sötétje ez. Szájakon posztó,
s ki mécsként fölpislog, drágán megfizet.

Ó, hányszor átkoztam Anubiszt, Hádeszt,
Téged követelve vissza, Jóapám.
A lelkemet leküldtem, hátha rálelsz,
s visszakúszol vele kriptád kőfalán.

Maradj csak, Apu. Itt fönnt tilos ÉLNI,
s ha nem hajolsz meg, a „gléda” szétveret,
odaát talán nem tudsz fájni, félni,
míg Isten ölébe hajtod szép fejed.

Sipos Erzsébet

Recski rapszódia

Mi az a munka
mi nem várhat
ezen a szent napon,
egy fiatal srác
lóg a kőfalon,
s csákánnyal a hegyet
vallatja,
s mint hatalmas
ráncolt homlok
a kőredő pereg,
s összefagyott, vérhólyagos
kezek, szállítják
lent, s törik a követ.

A kő sem érti
miféle gyűlölet
mozgat hegyet,
miféle túra,
mért e durva
rabszolga munka?

Végre alkonyul,
csille, lapát, csákány
felsóhajt végre,
végre vége,
s a sáros köpenyek
elindulnak sorba,
erőtlenül,
éhségtől tántorogva,
a gyomrot az éhség
csákányozza,
üres csille a gyomor,
kiált, dübörög,
hiába rúg a vizes avarba,
nincs se gomba, se csiga,
se bogár...
csak amott kínál
bogyót a csipkerózsa,
pirosan izzik,
mint Mózes csipkebokra,
ki népét a rabságból
kihozta,
s elhaladt mellette
a csapat,
s nézik a szögesdrót tüskék alatt,
mint Édenből kirekesztett
különcök,
nézik sóváran a fanyar gyümölcsöt.

Karácsony van.
Kalács illata ide nem ér,
meredt krumpli, penészes kenyér.
Otthon a gyermek már
kérdetni sem meri,
a csúcsot a fára
apa teszi,
s a vacsorát szótlánul eszi.

S a barakban
a nyirkos, poloskás
szalmazsákok
egyszerre katedrák lesznek,
s a szellemóriások
a szenvedést mint kígyóbőrt levedlik,
s már kezdi is az egyik
latinul, s görögül felel a másik
majd Platónról vitázik
mindegy miről,
csak beszélni, kibírni,
fejben verset írni,
hinni, hogy
a szellem nagyság
nem a kurtavas,
vizes verem,
s te „osztályidegen”
jóval több vagy,
amiért az erőszak pokla
gyötör, s jogtalan
tart fogva
titkos telepen.

Karácsony van.
S itt mind a Józsefek,
s akkor Máriáknak
segítő kezet ki nyújt?

Móritz Mátyás

Költemény a poézisről

ne is kérdezd mi a haszna
ne is kérdezd mi a frásznak
hogy meg belőlem mit mutat
és hogy körül mit határol
hogy az árnyak körül engem
áldozatként hogy szaglásznak
hogy a költő a lelkében
milyen képet képzel magáról

és hogy miért vannak benne
még sérelmek és haragok
hogy ki az én napfelkeltém
napnyugtám és téli holdam
hogy a halálból és hogy az
életből látni mit akarok
hogy magamat hányszor érezhettem
dicsfényben és felszrófoltan

úgy érezve hogy koldusnak
született itt minden érdem
hogy az igazság okozza
az én bukásom és vesztem
hogy a tehetségem régen
eltékozoltam és feléltem
hogy kettéválni talán már
soha nem fog kíinkeresztem

hogy cserébe nem kapok én
csak moslékot és csak morzsát
hogy hűséget hiába is
remélek én holmi dacból
hogy a lelkem meglátni már
soha nem fogja a sorsát
hogy kiszabadítani te
sem fogsz már a zárt palackból

hogy a szeretet lesz ami
bennem először vész kárba
hogy rám érvényes nem lehet
csupán a legősbibb törvény
nem találva a járható
hidat élve magamba zárva
míg körém feszül az egyre
zordabb és vastagabb üvegekörtém

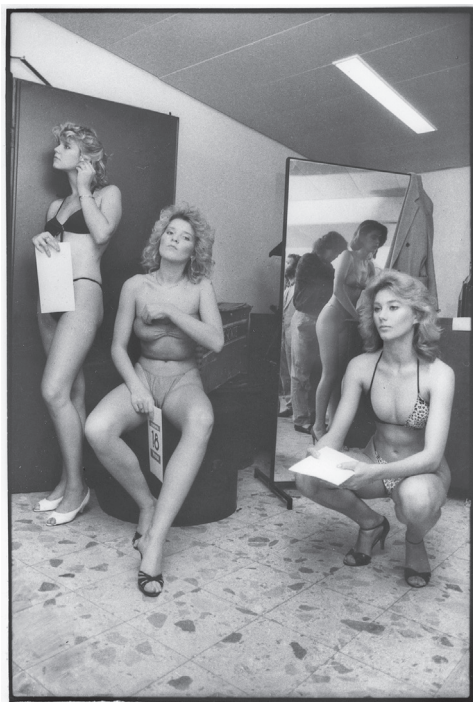
ne is kérdezd hogy az arcod
hányszor derengett a falakon
hogy már hányszor mart meg engem
a megrészegültek vádja
hogy hányszor nyelte magába
a sötétség a fénylő magom
hogy tovább fakulva talán
azt soha senki meg nem látja

hogy a valót én már hányszor
akartam elfedni és eltakarni
hogy hányszor volt már egyedül
és csak enyém a gyászom
hogy a fényem mi a frásznak
akarom én felcsavarni
hogy ha másban nem is de hogy
legalább benned szikrázzon

remélve ha másnak nem is
neked lesz majd velem terved
velem ki a perceket már
nem számolom nem is lesem
remélve hogy lesz majd vágyad
a fényemet visszaverned
hogy ami ezerszer fáj már
az ne fájjon ezerszeresen

hogy ha más nem is legalább
te mondd hogy merre keressem
a csodákat hogy az utat
el ne tévessze a lábam
hogy a fényem milliányi
szeme a lelkedre essen
hogy kitapogasd szívverésem
a lelkem felmeredt falábam

hogy ne szorítsam én mások
helyett is magam sarokba
hogy egyszer megláthatom még
én az örömet a szádon
belátva hogy megérteni
nem is kerül olyan sokba
dicsőségként fogadva el
a faktumom és rabságom

© Benkő Imre: Szépségkirálynő-választás. Budapest, 1985

Rainer Maria Rilke

Mária

(5 lap a Mária életéből Németh István Péter fordításában)

Mária születése

Ó, a zöngést roppant erővel gyűrte le
Magába az angyal-sereg, mint férfi a könnyeit,
Hisz tudta mind: a Kisdéd eljövetele
Közelít most hogy éjjel az édesanyja születik.

Suhogtak szárnyaik épp egy majorság felett,
Árván bújtak csak Joachim pajtái ott,
Testükben s az űrben érezték a teret
Tömörödni, ám nem lehetett arra szállniok.

Mivel igen fáradtak voltak már mind a ketten,
Azt sem tudta, hogy segítsen szomszédból egy cseléd,
Kiment hát illón az öreg, és egy megrettent
Tehén száját befogta. Mert nem volt ilyen se még.

Mária látogatása

A lankák előtt szaladt még szinte
Véle könnyen az ösveny, de a
Kaptatón el-elfúlt már, úgy vitte
Testének titkát, míg Júdea

És makulátlan a terhes-másik
Testét vágyta megérinteni.
Egymáshoz ráncolódtak ruháik
S kócolódtak hajuk fürtjei.

Csúcsain megállt. Bensőbb csoda
Domborult körötte, nem a hegy, nem;
S nem lesz órjásabb, ki megjelenjen,
Annál, kit szíve alatt hoz, soha.

Ölük szentély: két szolgálóleány
Oltalmat keres rokon karokba.
Jézusunk bimbónyi még talán,
Ám a ded Keresztelő ujjongva
Már dörömböl anyja méhfalán.

József bizalmatlansága

Nem nyílt ki József görcsös ökle,
vesződött vele és szólt az angyal:
Hát nem látod, hogy az ősi hajnal
hűvöse szorult itt redőkbe?

Márián mitől e változás? –
dörmölt és az angyalt kancsin, nézte.
De ekkor már rárivallt: Te, Ács!
Isten munkál itt, nem veszed észre?!

Enged néked, nézd a deszkát, ezt ni –
s te kérdőre vonnád vakbüszkén
Őt, ki képes újrarügyeztetni
még e legyalult fát is tüstént?

És fölfogta. És bele is rémült.
Akkorra az angyal se volt ott.
Lassún csúsztatta alá nehéz, gyűrt
sapkáját. S háladalba fogott.

Piéta

Így kell viszontlátnom mostan a lábad,
Mely dedkorodban alig falatka
Volt, s mit annyit mostam s pólyáztam én,
Hajamba rejtettem cirógatva,
Mint kis fehér vadat tövis-sövény.

Látnom kell sohse óhajtott alakod
Először e fura nászéjen át,
Tested így mellém nem nyújtózhatott
Soha, s csak virrasztom az éjszakát.

Mindkét kezed általverték szegek – :
Kincsem, harapásom nem lehetett.
Szíved sebébe léphet bárki, bár
Hittem, hogy nékem fog csak nyilni már.

Jajongó szám kicserepesedik,
Oly fáradt szád sem ad rá örömet.
Ó, Jézusom, óránk mikor ütött?
Pusztulásunk a leggyönyörtelibb.

Mária halála

Lám, ugyanaz a hatalmas angyal
Szállt le hozzá, aki hírül adta, hogy
Szül majd, s most – évek után – elhívatott
Hát Mária ezzel a paranccsal;
Meg is szeppent, aki volt hajdani
Szolgálóleány, bólított szótlanul
Míg az angyaltest fénye arcába hullt
Közről, híva, kiket bolygani
Mind messzi világba vitt küldetés,
Ide épp, hol kis ház épült a dombra,
Házba meg kis szoba, és jöttek, és
Beléptek ők oly fáradtan, szorongva
Gyültek közelébe szűk fekhelyének
Érezték, mint ereszkedik az est le
Mindéig érintetlen tiszta testre,
Kinek megédesült az angyal-ének.
Csak suttogott mécsze mögül a sok arc
S közülük a Szűz kivonta magát
De még rájuk testálta, amit akart,
Maradott tőle, tán ha két kabát,
Pillájával simálta vendégeit
(Ó, hogy fakasztott sírás-patakot!)
S erőtlen visszadólt az ágyba ott,
Magával húzva Jeruzsálemig
A mennyeket, lelkének alighogy
Ágaskodnia kellett: Ő emelte
Már ismerősen tovább az egekbe,
S rábízott minden isteni titkot.

Szakolczay Lajos

A látás öröme

Palotai János: Benkő Imre élet – mű

Sokszor bebizonyosodott, a képzőművészet mint téma esetében többször is, hogy az az igazi monográfia, amely az életutat bemutatva, a műveket, hatásokat, társkapcsolatokat stb. elemezve – most éppen fotóról van szó – képalbumként is működik. Hiszen az akár egy kissé elvont, filozófiai utalásokkal-betétekkel dúsított, esztétikai kalandozást is magában foglaló írott szó nyomatékossított hitelét a megannyi fénykép adja. Egyik erősíti a másikat, s evvel a gondolatit az érzékivel társított kapcsolatban az érték mindennél jobban megvilágosodik.

Benkő Imre (1943) a magyar fotóművészet azon generáció – Palotai sorolja a neveket: Balla Demeter, Féner Tamás, Friedmann Endre, Hemző Károly, Keleti Éva, Korniss Péter, Molnár Edit – második hullámához tartozik, amely a társadalmi és a technikai változásokat is átélve, az önálló arc megteremtéséért vívott, nem könnyű harcból győztesen került ki. Akárcsak a megannyi elődnél, nála is nagy szerepet játszott az MTI kötelékében évekig végzett, utazásokkal tarkított munka.

Szemnyitogató tágassággal? Úgy is. De még inkább a szükségből erényt kovácsolva. A „riportkép”, pontosabban a sorozatok egyik része, egy kis megengedéssel így lett benső vallomás. Kiszolgálva az újság, a folyóirat olvasóját, ugyanakkor túllépve a politika szorító kényszerzubbonyán, mindig a saját szépség- és igazságtartalmait közvetítve. A szürke fényre téve a hangsúlyt, ám nála – képein – ez a önálló karakterű komponálási mód még a napnál is fényesebb fényorgia – megvilágosító megvilágosodás.

A fotóművész az egyik interjúban a „világ dokumentálása” mellett tesz hitet. S a riporter kérdésére – „De miért pont a fotó a legalkalmasabb erre?” – az alábbiakat feleli. „Életmódommá vált. A fotográfia lehetőséget ad az embernek, hogy végigkísérje saját korát, életszakaszait. Nemcsak a választott témák érdekelnek, az életjelenségek sokféleségét kutatom. Íróként biztos naplót írnék, de mivel fotózom, a fotóim az életem lenyomatai is indirekt módon. A látás öröme az, ami nekem sokat jelent. Ezért vagyok bajban, ha beszélni kell róla, mert épp a fotográfia csendjét szeretem. Hiába vannak zajok a háttérben, akkor is a magam csendvilágában készítem a képeket.”

A fotográfia csendje? Minő oda s visszaalakító szűrő kell ahhoz, hogy ebben a gondolkodást, mérlegelést, keresést fókuszba emelő alaphelyzetben (az alkotásra ingerlő ihlet pillanatában) a balettmozgás gyönyörűsége, a Sziget fiatalos dári-dója, véghetlen öröme s ramazurija, a Tienanmen tér nyugodtságban is észlel-

hető gyásza, az ózdi kohászarcokra telepedett s méltón viselt rozsdá, a műszakváltás motoros dinamikája, a vért követelő vágóhíd munkáscsoportja, egy üres tér melankóliája, az ikerlét furcsasága s szeretet-kozmosza, a Gangesz és a Néva embervarázsa, a havannai kocsmá erotikája, Budapest, Párizs, Amsterdam, Peking, Moszkva, New York, Hanoi, Kalkutta, Tokió, s az erdélyi Dálnok stb. ellesett „fotóarca” robbanjon! A térkövetelő gesztus kívül és belül is rendezi a tárgyakat. Amelyek akarva-akaratlan a lélek (fotóihlet?) csendjében megnőnek. Ezért a lezárás ünnepi gesztusa (karakteres keret), hogy végül is a megnyugvó rendezettség lássék. A látás transzponálásával létrejövő költészet.

Mert végső soron Benkő nemhiába nevezi fotóösszéknek könyvekben is megjelent sorozatait, költészetéről van szó. Jóllehet az ezerszámra tehető egyedi mű is magán hordja a *látás* (a csak így történhet) csodáját, de még inkább észlelhető ez az összefüggő fotókat (ikrek, Ózd stb.) szerkezetű alakító fényképarzenálokban, könyvekben. Nem a pillanat adta kiválasztás, a megjelenítés formája az érdekes – „Benkőnél a tér vákuumjellege, üressége és plenáris töltöttsége egyaránt megtalálható” –, hanem a belé töltött, sugárzó tartalom. Palotai mindenre kitekintő, az esztétikum savát-borsát megmutató, elemzésekkel, viszonyítási pontokkal, írók, filozófusok, művészek, esszéírók (többek közt Po Csü-ji, Tang Hou, Marti Heidegger, Umberto Eco, Jürgen Habermas, Roland Barthes, Jean Baudrillard, Francois Soulages, W. Eugene Smith, Richard Rorty, Hans Robert Jaus, Gilles Deleuze, Robert Frank, Féner Tamás, Szilágyi Sándor, Baky Péter) művekből vett idézeteivel hozza közelebb, mi több bizonyítja a fotók sokszínűségét, üzenetét, értékét. Ám a nagyon is szakmainak tetsző monográfia, filozófiai kitekintése ellenére, azoknak is igyekszik megfelelni – főképp a fotóművész sorsának, tanítványaihoz fűződő kapcsolatainak, érdeklődési körének, egyszerűen: *emberi arcának* a megrajzolásával –, akikben Benkő fényképeinek nézése elsősorban a szépség érzelmi húrjait pengeti meg.

Az életművet, a *látás* gazdagságát igencsak meghatározó ezer benyomás, adalék – amit egyfelől a műveltségelmény eldorádójának is nevezhetünk – fölöttébb fontos szerepet játszik a hatalmas, nyolc fotókönyvet (albumot) magában foglaló oeuvre-ben. Csak egyet hadd emeljek ki az esszéíró-filozófus-monográfus megannyi találatából (száz ilyen jellemzése van): „Benkő munkáiban nagyon fontosak a zenei utalások, és ez a motívum itt is (az *Acél-város* képeiről van szó – Sz. L.) felfedezhető: a könyv egy modern passiónak tekinthető, amelyekben a portrék jelentik a szólót, és a csoportképek adják a háttérrel, a kórust. A felfelé, az égre néző szemek mintha a Megváltót várják, aki itt is elpusztul”. (Jegyezzem meg, a szakrális tér-hely mint bűnmegvalló gesztus a Tienanmen térrel kapcsolatban is fölmerül.)

A képek szelíd humoráról is szó esik, s arról ugyancsak, hogy a fotós „megértő és nem ítélkező”. Nyilván a művész szelídségéről, befogadó emberségéről van szó,

ám bizonyos forró helyzeteket – hazán belül és határon kívül – fényképezve hogyan volna (képdöbbenettel) ítéletmondó! Ő csupán munkamódszeréről vall – „Az életjelenségek vizuális elemzésével fotóesszé-albumaiban fontos szerepet kap az adott kor társadalmi keretei között küzdő, esendő ember megmutatása” –, de tudja, hogy a „esendő embert” a jó-rossz kor feszítette keresztre.

Eisensteinnek állít emléket? Kedveli Hrabalt és a cseh film új hullámát? Mozart zenéje a fölüdítésre és alkotásra sarkalló éték? A nehéz, sorsfaggató élethelyzetek nála is keresztutat formálnak? Bizony, mind igaz. Azonban a fotóesszéket elemezve (kimutatva egymáshoz való viszonyukat stb.) Palotai nemcsak Benkő Imre arcképét formálja, ám kis magyar fotótörténetet is ír. S ez ugyancsak a monográfia-album hallatlan értéke.

Nem beszélve azon „kiegészítő” anyagokról, amelyek interjú formájában a fotográfus vallomásait közlik, és a tanár-tanítvány emberi és munkakapcsolatot világitják meg. Az életrajzi állomások bemutatása, a családi kapcsolatokat is ideértve, ugyancsak elengedhetetlen gesztus a minél pontosabb arckép kiteljesedéséhez. A könyvet válogatott bibliográfia (irodalomjegyzék) zárja.

(MMA Kiadó, Budapest, 2018)

© Benkő Imre: *Metró. Budapest, 1988*

Vitéz Ferenc

Szokolczay Lajosnak

– *könyvekről, költőkről*

(tenger és diólevél)

arról, hogy merre mennél,
sokféle tervet szövögetsz,
másokkal megbeszéled,
ragaszkodsz elveidhez és
emlékeidhez, melyek abba
is beleszólnak, hogy merre
menj. hogy egy diólevélnek
milyen sors jut a tengeren,
s vajon Bartók mit kezdene
a te „*egyetlen*” világgoddal;
és te mire jutnál, ha Bartók
modelljét követve szeretnéd
megérteni a szentek általad
újrágondolt életrajzát, s föl-
fedezni benne: ember ki és
hogyan maradhatott... – de
arról, hogy mi bánt, mi fáj,
nem mersz beszélni senkinek.
mert Petőfitől Juhász Ferencig
diólevélbe sodrott bánatod majd
a mélybe húzza egy ismeretlen
tenger (és az ég), mellyel Nagy
László is szemben állt...

(„éneklő ország”)

Illyés, Csoóri és Kodály.
bármerre futva is maradvá
itthon. elmerengeni egy
messzi égen. megpihenni
egy érthetetlen titkon.

„éneklő országban” lenni
csőrén fölsebezve bánatos
madár. lenni a halál. lenni
élet... – Kosztolányi erre
mondaná, hogy vágya most
a gőzölő szenvedés fölött
inhalál, de itt kell maradni.

énekelni kell. dalolni – és
a dalban csak fölőni tud
az ember. s míg énekel,
nem képes más előtt, csak
az Istennek meghajolni...

(„...fekete rózsá”)

sötét kendők alatt.
csillag-sebek fölött.
a semmi homlokán
feketék a szirmok.

a „bajvivó” látnok és
szenvedő Isten-írnok
körbenézett az „anya-
kert” falán. s látta, hogy
milyen magasra nőtt
már az égi birtok.

sötét kendők fölött.
csillag-sebek alatt.
a szárnya-tört madár
az égbe költözött.

(a „cselekvő” puszta)

„nekünk ilyen
sors adatott” –
s nekünk már nem
árthat semmi.
sípólunk mindenhová.
a négy égtáj felé.
s még az ég fölé is.
nekünk már csak
önmagunkat kell
megkeresni.
a pusztába életet
lehelni. vissza-
nézni, előre menni.
a gyökérsóhajokból
kinőtt szárnyak suhogó
vágyát énekelni.

s észrevenni, hogy
ki szegődik mellénk
hangosan, de lustán...
sípjaink dallamára
kell táncolni e pusztán.

(„élő holt”)

(...)
semmi. soha és senki.
és nincsen máshol.

(...)
daru könyörög.
belenéz a világba.
aztán elrepül.

(...)
már majdnem mindegyik
angyal szárnya eltörött.
ki fog majd átvezetni
a bús egek fölött?

(...)
élő vagy holt. anyag
és a „foghatatlan”.
vonalkódok az égen.
a tövises szomjúság –
az elolthatatlan.

(...)
hol terem a szépség?
a közeledésben vagy
a távolodásban?
miért van ugyanannyi
éhség a kárhozatban
és a csodában?

(...)
jelek. a víz és a föld.
sámánok. subás lelkek.
szellemmé váló hangulat.
élő halottak. zöld
árnyékok és mozdulat-
töredékek. szenvedések.
vagyak és fegyelmek.

(...)
biztonságosnak hitt
párhuzamos egyen-
súlyok – mégis lassan
elhajózó vonalak.
a végtelenből kivágva
én megmaradnék: egy
viszonylatok közt élni
tanuló kis szakasz.

Kedves Lajos...

Kedves Lajos, én mindent csak köszönni tudok – és köszönni fogok akkor is, ha még időnek előtte elbukok valami észrevétlen, de sok kis alattomos, fenyegetést hordozó puha göröngyben. S nálam tán jobban is tudod, hiszen láttál szebbeket, vagy csúfabb és féltő lomhaságokat, hogy egy göröngy belsejében ugyanaz a könny van, mint egy pizsoktól sírni kezdő, kagyló érlelte gyöngyben. Kedves Lajos, kérlek, hogy nem feledkezz meg rólam, se büszke nyárban, se varjak cifrázta tiszta-színű hóban, ha együtt kell égned valakivel a „szeretés” miatt egy Jézus vérével felfűtött kohóban!

Bertha Zoltán

„Gyökerek fogják szívemet”

A tizenöt éve elhunyt Körmendi Lajosra emlékezve

„Elmennem sej-haj / nem lehet / gyökerek fogják / szívemet” – hangzik Körmendi Lajos immár szállóigévé nemesedett lírai kijelentése a szülőföldhöz kötő hűségéről: a ragaszkodás evidenciájáról. A modern, az avantgárd irányzatok közegeiben is otthonos költő fogalmazza újjá a föld- és a honszerelem sok évszázados üzenetét, szinte szó szerint felidézve a nagy magyar pusztát ugyan másik irányból, a Nagykunsággal átellenben szegélyező vidékről származó, de némiképp hasonlóan „Hortobágy mellyéki” Veres Péter szentenciáit: „Én nem mehetek el innen”; „Ez a föld az, amelyen élünk: / a szíksós pusztá, a ragadós televény, a szaladó homok / és a zöldellő dombok földje”. A Barbaricum ősi tájain érzékelteti Körmendi Lajos egy csaknem tanmesei metaforával vagy szemléletes példázattal föld és lélek eltéphetlenségét: „megmutattam neked a széki pacstát, amely századok óta itt fészkel és nem költözik el a szomszéd pusztákra sem, inkább kipusztul; miért tagadjam, ehhez a madárhoz hasonlítottam magam” (*A pusztá*). S ez a mélyen megérintő konfesszió egyszersmind érzelmileg is átélhető, sőt, ha feltételelesen, de ésszel is fölérhető sorsigazságot demonstrál. Akár sajátos jelenkori *Szózat*-variációként tekintve is rá – „Itt élnek, halnod kell.”

De fölfogható-e értelemmel ennyire is legalább, amikor így beszél a költő: „Szegevény hazám,/ Barbaricum,/ hadseregek/ segge alatt/ meglapulunk/ – fűben a gyík –,/ élni talán/ nem lehet itt,/ ámde muszáj.” Az 1979. 05. 26. jelzetű úgynevezett dátumverse ez Körmendi Lajosnak, *A kunmadarasi támaszpont mellett elhaladva* alcímet viselve. A sűrű sötét kommunizmus idején született tehát ez a vallomás, a föld alatt és a föld felett terpeszkedő szovjet hadi építményeket látva, a megszállt ország közepén, a nagy kerek kunsági kék ég tavaszi ragyogásában. Egy groteszk villanás az egész – mégis egy nemzeti közösség végső kérdéseit exponálja. Lehet így élni? Lehet-e vagy nem lehet? S a válasz csak a sorsmeghatározó, eldönthetetlen apória, afféle nagykunsági magyar létparadoxon: élni talán nem lehet, ámde muszáj. S ha muszáj, akkor mindjárt lehet is? Megnyugtató válasz nincs, mert az igazi kérdések azok, amelyekre kategorikusan nincs válasz; ha volna, miért lennének azok kérdések?

Non possumus: bölcséleti titok lengi át a pusztát. Nem a történelmi szétveretés és letaglózottság, a szabadságtipró és nemzetsorvasztó idegen nagyhatalmi alávetettség a titok, a rejtély: az szemmel látható, akinek van, volt hozzá bátorsága észrevételezni. Sőt volt, aki ezt ki is mondta. Itt az élő példa. Lehetetlen állapotok

uralkodnak – mondja, szinte csak szösszenetnyi megállapításában az arrajáró ember, kitágítva az állítás jelentését és jelentőségét. Főképpen, ha az az ember költő, a Barbaricum legnagyobb modern alkotó- és írásművésze. Mert (Juhász Ferenc szavait parafrázálva) mit tehet a költő csakugyan? Igazat beszél. Minden körülmények között. Így az is igaz, hogy a megalázó helyzet ellen fellázadva talán nyílna esély és lehetőség a méltó létezésre, s az nem kérdés, hogy egy ország megszállása és egy nemzet tönkretétele: túrheterlen merénylet és bűn. Ámde fennmarad a talány, az ontológiai és egzisztenciális enigma megválaszolhatatlan vonatkozása: általában hogy lehet úgy élni, ha nem lehet? Nem lehet, mert etikai és értékelméleti képtelenség, abszurdum. Mégis lehet, mert kell, mert kötelességerkölc szerinti parancs, axiológiai imperativus – vagyis másik abszurdum. Mert miért kellene, ami nem lehetséges? Hát mert van valami, ami túlhaladja az értelmet. Ami transzcendentális gyökerű és horizontú mélységperspektíva és magasságszféra. Az éthosz olyan dimenziója, amely egyszerre engedi meg egy Makkai Sándornak, aki a harmincas évek derekán Erdélyből elmenekülni kényszerül, hogy kijelentse: ezt nem lehet tovább elviselni, ez bírhatatlan. Emberi és morális lehetetlenség. De mégis lehet, pontosabban: lehet, mert kell – szögezi le neokantiánus ihletettséggel és genuin magyar hitvallással ugyanakkor Reményik Sándor: az „erkölcsi törvény mint magyar követelmény” ez bennünk; „nekünk lehet – mert kell”. És azt, hogy úgy kell megmaradni: ahogy lehet. Védve, mentve, őrizve, megtartva a talpalatnyi földet. Két pogány közt, sok pogány közt – egy hazáért. Már Arany János krónikás-históriás balladájában feltűnik az „ahogy lehet” szofizmája (*Török Bálint*). S aztán Illyés Gyulánál: „tartsd fenn magad, ahogy lehet!” (*Hősökről beszéllek*); Szabó Pál történelmi regénycímében (*Ahogy lehet*); Czine Mihálynál Szabó Pálról szólva: „Fegyverrel, ravaszúsággal, munkával: de megmaradni. Ahogy lehet.” Veres Péter szárszói beszédében: „*Megmaradni*. Ahogy lehet.” Wass Albertnél: „hogy valahogyan megmaradjon a család, a magyar élet, a magyar gyermek és a magyar jövő. Ahogy lehet” (*Adjátok vissza a hegyeimet!*). Nagy Zoltán Mihály verses regénytrilógiáiban: „éli az életet, ahogy lehet” (*A sátán fattya*); „élni, végigélni / a teremtő által beléjük plántált / életet, / tedd / te is / ezt, / ahogy lehet” (*Messze még az alkonyat*). Fodor Ákosnál: „Hallunk, sőt vallunk Elveket; / közben élünk – ahogy lehet” (*Xénia*).

S a feloldhatatlan létgond és a heroikus pesszimizmus hangolja Kányádi Sándor abszurd drámáját is (*Kétszemélyes tragédia*); „Nem lehet így élni” – sikolt fel az egyik szereplő a diktatúra mélyéről; a másik pedig ezt vágja rá: „csak így lehet élni” – „és élni kell”. Sütő András szakralizált szentenciája szerint: Erdély tizenegyedik parancsolata az, hogy „itt maradni kell akkor is, hogyha nem lehet”. Kenéz Ferenc poémájában: „miközben élni próbálunk, / ha tudni nem lehet, / miközben tudni próbálunk, / ha élni nem lehet” (*X Y Z*). Mezey Katalin sztoikus „mondóká-

ja” pedig reménykedően sugallja, hogy mindennek ellenére, valamiképpen mégis: „mindenütt lehet élni.”

Van-e tehát legalább asszertórikus igazolhatósága a kitartásnak és a helytállásnak – a muszáj-életnek és a muszáj-maradásnak, a szülőföld- és hazaszeregetnek (a metafizikai „Sollen”-nek a „Sein” adottságával szemben), ahogyan Körmendi Lajos pátosztalan kis versremekében (hiteles helyzetképében, aforisztikus gyöngyszemében) is kikristályosodik? Németh László szerint az emberi lélek úgy múlja felül élethelyzeti korlátait, úgy marad fölötté azoknak, hogy az ember per definitionem szabadabb lesz, mint a végzete: lehet, hogy „a sorsa erősebb, mint ő, de ő több a sorsánál”. Így lehet, amiről a teológus-filozófus László Dezső elmélkedik: hogy van „egy emberfajta, amelyiknek millió és millió egyedét valami megfoghatatlan hatalom arra kényszeríti, hogy akkor is magyarnak vallja magát, ha abból kára származik.” S amiről Csoóri Sándor pedig ezt tételezi: „magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni! A kérdés tehát nem faji, ahogyan sokan értelmezni szokták és szeretik, hanem filozófiai és erkölcsi.” Hiszen az evilági kudarc, veszteség egyébként sem érv a transzcendenciában gyökerező igazsággal szemben; a történelem „nem a végső fórum”, nem holmi istentelen ítélőszék (tanulható a keresztény egzisztencialista Karl Jasperstől is).

A magasabb rendű érdek, a spirituális értékelvű magatartás és szellemiség tehát a „Barbaricum mindenesét” igazolja. Mindaz, ami túlhalad a világ és az emberlét egyszerűsítő kényszerein, akár a ráció határain is. „Körmendi Lajos, aki egyszerre volt Anteusz és Ikarosz, görög ikertestvéreivel és honi őseivel együtt írta és alkotta azt a magyar-kun mítoszt, amelynek immár mi is részesei vagyunk” – írja róla Jánosi Zoltán. „Körmendi Lajos a táj jó szelleme” – Mezey Katalin emlékverse szerint is (*Berekfürdői gyászdalok*). „Szép szál kun férfit látok magam előtt, akinek ugyan – tudom – vannak szárnyai, de lábai mély gyökeret eresztettek a Kunság ért kalászt lengető himnuszos földjébe. Egyszerre örökölte a madarak és a fák természetét” – ezt pedig Fecske Csaba vallja költő barátjáról.

S hogy mindezt a sok írói és bölcselői rokon gondolatot és képzetformát miért érdemes felidézni és észben tartani? Leginkább azért, hogy Körmendi Lajos személyiségét és életművét – még ha most csak egy apró költeményének hatalmas boltozatú érzelmi, eszmei, erkölcsi vonatkozás-, összefüggés- és jelentésrendszerének a révén – továbbra is a méltó helyén lássuk az egész integer magyar irodalom és szellemtörténet fényes pantheonjában.

*(Elhangzott 2020. augusztus 31-én a XXII. Berekfürdői Körmendi Lajos Íróta-
bor emléktalálkozón)*

Török Nándor

Epistola Dantéhoz

(Baranyi Ferencnek tisztelettel a 83.-ra)

I. Prológus /Vallomás/

Olvasom *Poklodat* bösz élvezettel,
s mivel nem birtoklom dallamos nyelved,
kíváncsiságomra két költő-mester

párhuzamosan, szép szóval felelget,
s időmértékkel, rímes terzinákkal
a föld porából könnyen felemelnek:

– bölcs a bölcs igének nem fordul háttal –,
látom (a világ rossz fogát, mi odvas),
mit elkövetni ma ember nem áthat,

s azt, hogy „*aljas, ki aljas szóra szomjas,*”¹
mert hallgatással ugyanannyit vétett;
ha nem szól ellen: – Engem te ne oktass!

Elkárhozott lett ez a földi élet.

II. Az erény magja

Elkárhozott lett ez a földi élet,
minden, mit írtál, minden aktuális,
a múlt a mában oly gyakran feléled:

sebeket tép fel s új sebeket vág is
a gyarlók szívébe és az agyába,
de mára mindez már megunt s banális,

és oda jut végül a bátor, a gyáva,
hogy fásult elmével mindezt feladja,
s tükörbe nézve nem ismer magára.

Rossz földbe hullott az erénynek magja
(mint Firenzében, hol éltél egykoron).
Buggyraidba jusson, ki ezt tagadja,

sajnálni azokat ott lenn nem fogom.

III. Múlt a mában

Sajnálni azokat ott lenn nem fogom,
kik úgy dacoltak e földön az éggel,
hogy maguk tákolta mesterkéljt jogn

(amit igaz ember ésszel nem ér fel)
már minden főbünt erénynek szavaztak,
s testüket átszötte mára a métely,

de ez csak jelképes kezdete annak,
ami várja őket, ha üt az óra,
mikor belülről majd tovább rohadnak.

Rongy életüknek bűzös takarója
végleg rájuk ég a kénköves lángban,
s lelkük kínok közt a köröket rója,

ahogy általad már ezt megcsodáltam.

IV. Az igazság

Ahogy általad már ezt megcsodáltam,
talán mégis van igazság a Földön(!),
átéltem veled, s mint te, holtra váltan

elhittem, van hely rosszabb, mint a börtön.
„*Itt akkor él a jóság, hogyha meghal*”²
s ehhez az kell, hogy örökké gyötörjön

(ha közben könny és vér folyik, az nem baj)
az életedben felhalmozott gazság,
mi lent majd lassú kínok között felfal.

Felül a mélység, mélyben a magasság
(mint hízelgőknek híg ürülékfürdő,
s hazug jósokat kísértő igazság):

hová vezet ez a feneketlen kürtő?

V. A kétkedő kérése

Hová vezet ez a feneketlen kürtő?
Szeptikus gúnyámat végleg levetem,
ha bizton tudom (mint kétkedő költő),

hogy uralkodnak a földi szemeten,
s aki mindezt már megélted megérted:
méltán bizalmatlan, ki még eleven.

Szavaid te is két karáttal mérted,
s most hittel, reménnyel felvértezten
(mint bűnös alak) szám, ekképpen kér meg:

– Légy kalauzom (mint hajdan ti ketten)
nékem te mutasd meg az igaz poklot,
és bocsásd meg, hogy erre vetemedtem

s terád testáltam ezt a kényes posztot.

VI. Kérdések sora

Terád testáltam ezt a kényes posztot,
legjobb tudója vagy a másvilágnak,
s én, kinek a sors lapokat nem osztott

hódolni szeretnék a tudásvágynak.
„*Bűnözve bánni bűnt biz lehetetlen*”³
tudom, de belülről kérdések rágnak,

kíváncsiság emészt eszeveszetten:
Valóban létezik megtorlás alul,
és nincs bűnös, akit nem érnek tetten?

(Ez a kérdés mást is kínoz cudarul).
S a pajzson, mi szoros, nincsenek rések,
és nincs kegyelem, ha bárki megjavul?

Hogy működnek a tükör-büntetések?

VII. Contrapasso

Hogy működnek a tükör-büntetések?
Utána néztem (irigylem a ravaszt,
aki kifőzte), s a szóval most élek,

én is kiagyaltam néhány *contrapass*’t,⁴
mi bővítheti a bő kínálatot:
Ki hiszékenyre adósságot akaszt,

azt lógassák fel, mint vágóállatot!
Aki kapzsin dúskál minden jóban,
az koplaljon ott lent néhány századot!

És annak sebeit fürdessék sóban,
ki élőt egyszer is kínoz s meggyötör!
Van még ötletem több is, de jól van,

attól a földi lét még nem tündököl.

VIII. Próbálkozások

Attól a földi lét még nem tündököl,
 hogy a bűnös lélek ott lent meglakol,
 s csapkodja folyton egy erősebb ököl.

Te ott vagy már a Sztüx túlsópartján, ahol
 tudják a lelkek, hogy nekik már ennyi,
 de az ember itt, a Földön valahol

csak egyet akarhat: *Embernek* lenni!
 Próbálkozik szegény, mégsem sikerül:
 tanul szeretni, de tud jókat enni,

inni s még pár dolgot ezeken felül.
 Jövője tiszta (bár nem vagyok vátesz),
 legvégül mindenki oda lekerül,

s valami vétket magából hozzátesz.

IX. Terv szerint

Valami vétket magából hozzátesz
 mindenki a gazdag műgyűjteményhez
 (és a kapu őrzője kérdi: – Hát ez?),

s a kis vétkű kisebb fájdalmat érez
 (oly mélyre nem kerül, mint aljas társa,
 kinek bűnlajstroma bő s terebélyes).

Azt, biztos, hogy forró szurokba mártja,
 s *amaz*, mint fába szorult féreg ordít,
 bőre úgy hámlik le, mint a kabátja,

de kízója rajta nagyokat lódít,
 és folytatja sorban pontos terv szerint,
 s ha nagyon unja, a sorrenden fordít,

aztán újra kezdi, előlről megint.

X. Visszakozás

Aztán újra kezdi előlről megint.
 Ezt jobban tudod, ki láttad a poklot,
 s engem a félelem őszintén megint:

nem csinálhatok magamból bolondot
 (láttad a több ezer fájdalom honát),
 vágyamról ezért időben lemondok,

mindenki élje le kiszabott korát.
 A ronda Kerberosz hiába vár rám,
 s Nessus, Kelainó várja ki sorát,

Rondakörmök s más démonféle ármány,
 akkor jövök csak, ha eljön az idő:
 akkor már nékem is forrhat a kátrány,

és kérdik majd tőled: – Ki az, aki fő?

XI. Meggyőzés

És kérdik majd tőled: – Ki az, aki fő?
 – „*Feleútján a földi létezésnek*”⁵
 ide vetődött, s szemének nem hisz ő?

Győzze meg hát egy vérfagyasztó ének,
 amit nem hallott még se élő, se holt.
 Jöjjenek rútabb, karmos mocsár-lények,

több szörnyszülött kell, mi valaha is volt
 és körötte jobban lobogjon a tűz,
 s ha a félelem már csontjáig hatolt

nőjön át a testén szederinda s fűz
 (sínylődjön nappal és szenvedjen éjjel),
 hogy megtanulja, kit sorsa ide űz:

„*Ki itt belépsz, hagyj fel minden remény-
 nyel!*”⁶

XII. Epilógus /Köszönet/

Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!
E leckét még idefent megtanultam,
ilyet költő és ember mégse szégyell

(jövömre így lesz hatással a múltam),
s köszönet ezért három mesteremnek:
előttük tisztelgek féltérdre hulltan.

S a fogas-évek szállnak, egyre mennek,
foghíjasan már ízlelgetem a szót,
ha átcsapnának rajtam is a szennyek,

a poézis vívja a végső asszót,
és a pást mellől - vagy Te, vagy Te, vagy Te-,
tőletek várom az örök biztatót:

Baranyi, Babits és tőled, ó, Dante.

¹ (XXX. 148. Baranyi fordítás)

² (XX. 28. Babits fordítás)

³ (XXVII. 119. Baranyi fordítás)

⁴ „Eredetiben '*contrapasso*': a pokolnak az a törvénye, mely szerint, ahogyan életükben vétkeztek a bűnösök, úgy bűnhődnek holtuk után.”(Baranyi ford. Jegyz. 268. old.)

⁵ (I. 1. Baranyi fordítás)

⁶ (III. 9. Babits fordítás)

Lukáts János

Hegyek alján, tornyok között...

– Nem arra megyünk! – ezzel a mondattal ébredt aznap reggel Viola. Pedig az útiterv már hetek óta készen állt. De most mást gondolt, ő volt a kocsiparancsnok. – Somoskő felé megyünk, arra rövidebb! – Lőrinc ránézett a térképre, de anélkül is tudta, Violának igaza van. – Akkor most Isten veled, Zólyom! Majd a hét végén találkozunk.

Már nyolckor úton voltak, keresztül az új Duna-hídon, aztán északnak a nógrádi dombok között, ezek mintha előlegezni akarták volna a Tátrát. Viola és Lőrinc már melengette magában a látványt: – Aki előbb látja meg a Tátra taraját, kap egy csókot a másoktól!

A somoskői várban kilenc éve jártak, a fehér mészkőolvadékot (vagy mi is az?) Lőrinc akkor megsimította a tenyerével, hogy elhiggye valóságát, most csak el-suhantak alatta. Füleken Viola óvatosan megmorzsolta az útimarsall fülcimpáját, a hozzá közelebb eső bal oldalt.

Harsogóan zöld erdők között kanyarogtak, a dombok egyre magasabbak lettek, a völgyek egyre mélyebbek. A dombok lassan hegyekké nőttek. A völgyek alján apró faluk, domboldalba kapaszkodók, itt-ott már gerendaház. Az út a városokat mintha tapintatból elkerülte volna, inkább mellettük kanyargott, a széleken, hogy ne teljék az idő megállással, mert akkor, hajjaj... Ezek a kedves helyek (Losonc, Rimaszombat meg a többi) most csak afféle útjelző városok voltak (Óh, de csúnya szó!), csak az idő lehet olyan kegyetlen, hogy ilyet kitalál.

Életük korábbi napjaiban mindketten járták a maguk útját, ezek az utak a Tát-rához is el-elvezettek, sátor, gyaloglás, városmustra, ki maga, ki társasággal, családdal. Húsz éve, harminc éve, az idő múlik, az élményből idővel emlék lesz. Attól még megmaradhat élménynek, az időnek is ellenáll. Ki tudja, hogy van ez...

A hegyek már igazán magasak voltak, – Ez az Alacsony-Tátra – mint magától értetődőt közölte Viola, Lőrinc háborgott: – Hogy lehet egy ilyen fölséges hegy-ségnek ilyen lealacsonyító nevet adni, jó, hogy nem Mély-Tátrának mondják. – Viola rosszálló oldalpillantást küldött az útimarsall felé. Dobsinánál Lőrinc dideregni kezdett, mint amikor a jégbarlangban járt. Máig nehezen hitte, hogy az valódi jég volt, pedig Viola is bizonygatta. A barlang körül emberfalka nyüzsgött, anorákban, bundakabátban, odakinn harsogó hőség vibrált. – Ezek talán... – Ezek kíváncsiak a nyári jéghidegre.

Alagútba futott be az út. – Ne ijedj meg, Lőrinc, ez nem a jégbarlang! – hang-zott Viola. Lőrinc hallgatott, és fölszegte a fejét. Aztán kirepültek a napfényre. És a távolban, ott fenn, szemben velük... – De hiszen, az ott a Tátra! – egyszerre

kiáltották, maguknak, egymásnak. Elcsattant a két csók, ami aztán egyetlen csók lett.

Pompás tarajak, tépett kőüstökök, vicsorgó sziklafogak, fölöttük álomhordozó felhők. A felhők ölelgették és szorongatták a csúcsoakat. Elkendőzték és eltagadták, aztán egy pillanat múlva úgy eltűntek, mintha sose jártak volna a Tátra felé. Talán a völgybe húzódtak, tűnődött Lőrinc. A felhők persze a völgybe is húzódtak, de csak egy töredékük. És ott szépen el is enyészett, attól kezdve ködszítálásnak hívták őket, néhány percig. És a felhőélet és a felhőjárás kezdődött előlről, és bizonyosan soha nem lesz vége.

Poprád már közrefogta őket, vagy ők vágattak bele nagy óvatossággal. Poprád tiszteletére Viola bekapcsolta új, hárombetűs csodamasináját, amely dörmögte az utat, pedig még sose járt Poprádon, Lőrinc nagyon bizalmatlan volt az ilyen miniatúr ördögszerkezetekkel. Azért keresztülkormányozta őket a városon, abban a negyedórában ő volt az útimarsall. Lőrinc elnézte neki.

A Magurska utca Poprád legtávolabbi utcája volt, kertváros, családi házakkal, a háziasszony már várta őket, és integetett nekik. Ő bizonyára szlovák volt, Viola és Lőrinc biztosan magyarok. Angolul beszéltek egymással. A Muki kocsi megpihent a ház előtt. Az emeleti szobából óvatos kilátás a Tátrára. Öt órát ültek, most járnak akartak, akár ugyanannyt. Aztán neki... minek is? Hol is van az a nevezetes *vonatka*, amit tátrai villamosnak neveznek már több mint száz éve? Igen, az elektricska!

– Te láttad?

– Én nem, de ott kell lennie valahol.

– Én a nagy vonatot láttam, annak a hídján átjöttünk.

– És akkor ott én láttam valamit. Olyan izét, keresztbe.

– Na, hát az az. Induljunk.

Viola jobbra indult, Lőrinc balra, győzött a jobb, arra mentek. Nem volt közel, nem volt messze. Régi, polgárias terecske, a hársfák mögül templomtorony, egy patak fecsegett a tér oldalánál, nem a Poprád folyó volt, hanem a Velicky-patak. Ott a sínek, ott a keresztbe izé! Tévelyegtek, közeledtek, megérkeztek. Bátor építmény, a pályaudvar tetejére, derékszögben egy másik pályaudvar, a vasút fölött a villamos.

Félóránként ment a villamos, húsz percük volt. De most már igyunk egy kávé... Szörnykávé volt. Jegyet vettek, Viola előkapta angolságát, a villamosjegyárús értett a szóból. Fölmentek a peronra, remek, piros villamoskocsik, magas páholyülésekkel. A villamos elindult, némi késedelemmel. Egyetlen sínpár hozta-vitte a szerelvényeket, be kellett várni a szembejáratot.

Alapos izgalom telepedett közjük, a Tátra szinte benézett az ablakon. Vidáman hangos nyaralóváros volt Ó-Tátrafüred, a többieknek Sary Smokovec. A kirándulók viháncoltak, a turisták fegyelmезetten baktattak fel a hegybe. Grand Hotel, kis szálló, panzió, vendéglő, bisztró, söröző, coffee. És nevek: virágok, állatok ne-

vei, szép asszonyok nevei (rakott szoknyában és tarka főkötőben), keleti és nyugati vagánylegények nevei (villogó fogsorral és jobbára kolttal). És zene, vagy az a fajta zörejegyüttes, amelyet ma ilyen néven neveznek. – Itt jártam!, Hát persze!, Itt kell lennie!, Akkor ezt így hívták! – emlékeztek, tétováztak, hogy emlékezzenek-e, nem kell mindig emlékezni. Néha jobb örülni a pillanat élményének. Medveszobor bar-na kerámiából, mormotaszobor világos farönkből, szegény mormota. Ők pedig a zergét választották: Kamzik, magyarul zerge. Oda is volt rajzolva, kajla szarvval, méreates fogakkal kacagott a zerge. Viola pizstrágra vágyott Zergééknél, Lőrinc a káposztás sztrapacskát kóstolta. Reggel óta nem ettek, ideje volt, a pizstráng és a sztrapacska inni is kért. A villamos aztán leröppent (ledöcögött) velük Poprádra. A szállással kedvezménykártya is járt a Velicky-téri szlovák–francia kerthelyiségben, kihagyni semmit sem szabad. U Septima, vagyis Monsieur Septimnél, nagy kerti asztalok, nagy korsó sörök. Aztán hazaballagtak, az öt órai autóban üldögélés után megvolt az öt órai hegyben járás is. El kellett volna még rendezni a látványokat, az élményeket, de inkább aludni tértek. A Tátra éjszakára nincs kivilágítva.

***

A tegnapi beköszöntés után ma komoly – így mondják egyesek – *csúcstámadás* történt. Viola és Lőrinc inkább baráti látogatásnak érezte, húsz, harminc év után. Bekopogtatás, itthon vannak-e Tátráék, régi vendég érkezett. Aki esetleg csak fel-*integ*et a földszintről. A Magisztrális út még mindig megvan, köveit azóta, hej!, de sokan koptatták. És a kőből kirakott szélesebb utat végtelennek tűnő, apró szerpentinek keresztezik, vagy inkább kigyózzák keresztül, lefelé és fölfelé. Mind a ketten kaptattak-baktattak rajtuk hajdan, ifjúságuk idején, most fejcsóválva nézték, hogy ezek a mai öreg turisták (meg a hozzájuk csatlakozott fiatalok) milyen lassan lép-*ked*nek, de meg nem állnak semmiért. Ők a lábuk elé néznek, Viola és Lőrinc (meg ma délelőtt, mondjuk, még százötven) a csúcstot szemrevételezte, amelyhez csak be kell pattanni a kabinba, és az már fel is röppen velük. Hát melyik a csúcstámadás? Mit szól mindehhez a gyalogló, mit a kabinozó, mit a Magisztrális? Hogy a Tátra-csúcs mit szól hozzá, majd ma délelőtt kiderül!

A Lomnici-csúcstot célozták meg (mi mást?!), de arra már napokkal előbb kellett volna jegyet váltani. A lanovka oda két- (legfeljebb négy-) személyes kabinnal jár, és nagy óvatossággal, de 2634 méteren meggondolandó a sietség. Ha szél támad (márpedig arrafelé bizony gyakran *támad* a szél), a kabin megáll. Néha percekig nézték lentről, halad-e az a csúcstámadásra indított üvegdobozka, vagy egyhelyben tőp-*reng* (mondjuk: tíz perce). Lassan és messziről követve egymást, naponta (mondja Lőrinc) aligha vihet fel ötvennél több embert, jelentkező pedig volna akár ötszáz is. Akinek sürgős, menjen fel a maga lábán a Lomnici-csúcsra. Bizony szép is az, sőt a lehető legszebb, bakancsban, hátí holmival, telve elszántsággal felkigyózni a kőből rakott ösvényen. Ha még egyszer harmincévesen... ha egy hetük volna, rábeszelnék

egymást, magukat. Most marad a lengő kabin, de az is csak majd szombaton, szombatig pedig ők már messze futnak.

De a lomnici fennsíkra (van neki rendes szlovák neve is!) jár fel a kisebbik kabinvasút, gyorsan, folyamatosan. Lenn augusztusi hőség, odafenn kapkodnak a pulóver után – gyakorlatlan kirándulók, tapasztalatlan turisták módjára. A Tátra-gerinc nem sokkal húzódik a fejük felett, azért oda sem könnyű feljutni. Ott fenn aztán olyan a látvány, mint sehol a széles Közép-Európában. Dél felé a szelíd Tátra alja, a poprádi sík, az ember a fejét csóválja: hogyan nőhetett ki ez a sziklaóriás abból a jámbor lapályból. A gerinc túloldalán pedig az ásító szakadékok egymásba érő sora, ezer-kétezer méteres sziklafalak. A mélyükig nem látni le, ahol talán apró tavak tekintenek föl a kék égre. Vagy éppen a felhőóriások szemlélik magukat a kicsiny tengerszemekben.

A síkság embere fölfelé néz, ha felhőt akar látni, a tátrai óvatosan sandít maga körül. Elképesztő dolgokra képes a felhő. Színe százféleből szövődik egybe, a fehér és a fekete között egérszürke, galambszín, ólomszürke, haboskávé, kútmély-sötét és maga a Nirvána. Ezek az árnyalatok egymás mellett-fölött mozdulatlanok – és pillanatonként változnak, tűnnek el és elő, nyelik be egymást. Többnyire az egész eget megszállják, aztán lehömpölyögnek a völgybe.

Na, szóval, fel a gerincre! Lenézni a rémület kedvéért, érezni, hogy hívogat-szívoogat a mélység, madár szeretne lenni a hegyben járó, hogy felülről lássa a mozdulatlan mélyet, hogy maga is mozdulatlan legyen a mélység fölött. Azért madár sem jár erre sok, minek is járna: szárnyára permet hull a ködből, ennivalót egy falatnyit sem talál, mindent látó szeme megszokta már a szakadékot, a mélység kavicsgörgetegét. De biztosan vannak nem a hasznot leső, csak a szépségre áhítózó madarak is, egy-egy szirti sas, kis sólyom vagy a szép nevű hajnalmadár.

Egymás mellett állnak, de külön úton járnak, Lőrinc bátrát mutat, Viola óvja-csitítja. Képek: előbb a szemnek, aztán a fényképek már az utókornak.

A gerinci úton találkoznak gyalogosokkal, lanovkatárrsal, aki már bejárta a gerincút több zugát, mások a Lomnici-csúcs felé indulnak, csak előbb még itt próbálják ki járójzmaikat. Ismeretlenek bizalmasan tekintenek egymásra, most mind ugyanazon célért gyűltek össze itt a kősoron, a látvány hívására. Egymást, magukat fényképezik, de jobbra, ami nem mozdítható innen: a távolságot, a szabadságot, az egyedüllétet, a szépséget. Ki hogy nevezi, de legtöbben csak Tátrát mondanak.

Hahó, az a csík ott, az a zord vonal egyre mélyebbre száll, már az óváros tornyait érinti. És fölötte sűrű a köd, alighanem vihar lakik benne. Megdördül a mindenség fölöttük, kipattan egy-egy villám, a dörgéstől lejjebb gördül egy-egy kavics. A gyakorlott turisták nejlonkabátot, kapucnit kapnak elő és öltenek magukra. – Aggályos népek! – gondolja Lőrinc, Viola szerény gumikabátját borít a vállára. Dörög az ég, dobog a föld, szikrázik a szikla: jégeső, borsónyi, kerek jegek surrannak, pattannak,

a tarkókat kemény csapások érik, Lőrinc félti szemüvege világát, nem tekint fel a jégzivatarra. De kitárt markába pillanatok alatt nyolc-tíz jég szem gyűlik össze, Lőrinc nemes egyszerűséggel a szájába csapja a jegeket. És futnak, mint mindenki. Mint mindenki a kétezer méter magasban tántorgó-kígyózó kőösvényen, kis léptekkel, nagy csúszásokkal a nyakba zúduló özönvíz elől. A hátizsák alatt marad egy tenyérnyi hely száraz és meleg, a többi... a többi néma lucsock. És hideg, ez néhány perce még jégfelhő volt, aztán jégeső, aztán tessék, itt nyargal le a karomon, a hasam alján, az embernek sikítani volna kedve, aztán inkább nevetni kezd.

Meglett urak, megfáradt asszonyok nyargálnak, egymásba és a szirtekbe kapaszkodnak. Lőrinc bölcs megfontolással egy sziklabiltozat alá rántja Violát, előttük eső, mögöttük szikla, most légy okos, tátrai vihar! Aztán, mikor az utolsó turista is elbotorkált mellettük, megrendül az önbizalmuk, nem jó vihar elől menekülők közt utolsóknak lenni. Egymás kezét szorongatják, az egyetlen melegség, nagyon sokat számít. Már csak a futók hátát látják. És úgy háromszáz méterre egy hitvány kis fészeralját, ahová minden turista menekül. Nagyon jó kis fészeralja, miért vagy olyan messze, ugye beférünk, csak még egyszer száraz lábbal. A fészeralja zsúfolt, a szélsők áznak, a belsők fulladoznak, Lőrinc maga előtt tolja Violát, Viola maga után húzza Lőrincet, az ötven menekült között elfér a két utolsóknak érkezett. Csuklyák, bakancsok, ázott szakállak, csepegő kendők, de mit számít mindez, ide értek, megelőzték, megúszták a magashegyi riadalmat. Kisandítanak a fészeraljból, a Lomnici-csúcsból semmi sem látszik, felhő gomolyog, most éppen hófehéren. Talán nem is felhő, de felhő bizony, már szürke, és nyirkos ujját nyújtja felénk. Aztán feltámad a szél, és tisztára söpri a csúcst. Oldalt a lanovka kocsija, kettőt-hármat is belátni, üresek és unatkoznak. Miközben a szél nagyokat lódít rajtuk. Amíg szél van, nincs indulás, hajjaj.

Aztán a szél eláll, az eső kifárad, a felhő marad, de ki törődik már a felhővel. A legbátrabbak (a legtüreletlenebbek) kipattannak a fészeralja ötven ácsorgója közül, hátha ők lesznek az elsők a kabinoknál. Lassan a többiek is, igen, megindul a fülke, szél nem fújja, kitárul az eső áztatta Tátra-oldal. Az eső, a köd, az olvadt hóle csordogál lefelé, a sziklarepedések megannyi vízesés lesznek. A mélységbe lenézni riasztóbb, mint a magasságra föltekinteni, ennek a talmi bölcsességnek most ékes bizonyítékát látják a lábuk alatt. A szél elpihent, a hideg serényen bújik a nyirkos ruhába, vacognak, dideregnek, de legalább is összebújnak, akik összetartoznak. Így van rendjén, és – végre! – itt a kötélvasút alsó állomása.

Másfajta világ, az ijedelmet megúsztók vidám kavalkádja. Úgy tízszer annyian nyüzsgönek a kedélyes melegedőben, mint ahányan vacogtak a sziklagerincen vagy a fészeralján. Volt, aki csak idáig bátorkodott fel, hogy az ablakon kikukkantva lássa a csúcst, volt, aki félt a természet mai zord kínálatától, volt, aki vidám kikötőnek érzi a csinos kávézót, ahol a lélekmelegítés számos eszköze között válogathat. Lőrinc megpendíti, hogy ilyenkor a boróka párlata nemcsak stílszerű hegyi ital, de a

kedélyre is jó hatással van. Viola ért a szóból, dupla borovicskával tér vissza – Lőrinc számára, de azért a maga jogát is érvényesíti. A gyermekhad sivalkodik és rohangál, a szépkorúak ma elnézőbbek, a megpihentek egyszerre az éhségre panaszkodnak, de még a kártya is előkerül.

Azért a didergők még a mellüket csapkodják dupla kézzel, bakancsukkal dobognak, és húzódnak a huzatmentes sarkokba. Viola cserkészszútra indul, a hideg ellen itt, a hegytető gondúzójében meleg holmikat árusítanak: sapkát, kesztyűt, zoknit, kinek mije készül lefagyni. Dicséretes gondolat! Tátrai motívumokkal, zergemintával, hószínű bojtjal. A vásárlók mellükhöz, arcukhoz szoritják a váratlan, száraz, szótt-font holmikat. Nevet rajta, aki dédelgeti új szerzeményét, és aki látja a másik vacogó örömét. Viola a háta mögé dugja kezét, – Ez a tiéd! – szól, és Lőrinc elé tár egy fekete gyapjúzoknit, rajta zöld színű két bagollyal. Lőrinc rikkant egyet, mint szokott, és már húzza is lefelé csuromvíz cipőjét. A bagoly aztán egy-kettőre megszáritotta Lőrinc bokatáját, de még a kedélyét is felvirágoztatta.

Az ó-tátrafüredi bazársor mérhetetlen találékonyssággal kínál csalétket szemnek-szájnak, zsebnek, megőrzésre, eldobásra, a perc örömére. Aki járta a Tátra csúcsát, annak is, aki nem – annak talán még inkább. Tátra helyett... Viola – mint legtöbbször a bazarbarátok közül – a „kezével néz”, csak egy érintés, aminek elviszi az emlékét.

És akkor találkoztak a tátrai medvével, valóságos, barna bundás, gombszemű medvével, gondosan kivarrott körmökkel, két és négy lábón megenni bíró medvével. Az ujjak érintéséből simogatás, aztán dédelgetés lett, aztán a roppant dilemma, hogy a sorban álló tucatnyi medvefi közül melyik legyen az, amelyik eljön vele. Most azonnal és visszavonhatatlanul. Viola nem tudott dönteni a medvék között, de medvére szükség volt. Maradt egyetlen lehetőség: döntsön Lőrinc, ő úgyis nagy barátja az élővilágnak. Lőrinc nem akart volna medvét, de miután rámutatott (mert végül mégiscsak rámutatott) az egyikre, azonnal meg is szerette a maga választottját.

Viola már több világljárásból tért meg ilyen-olyan jószággal gazdagodva, legutóbb Pápáról egy kékfestő macskával, kackiással. Most medve... Igen ám, de hogy hívják, hogy emlékezzék őmedvesége a helyre, ahol egymásra találtak Violával. – Lomnickó leszel! – és a medve sorsa elvégeztetett, Viola karjaiba került a bazárlét után.

***

Mindeközben Muki kocsi pihen és elmélkedik a vendéglátó ház oldalánál. Miféle népek is a gazdái, akik időnként megrohanják őt nagy szeretettel, aztán rá se pillantanak napokig. Gazdái – gondolja Muki – nem fiatalok, nem öregek, nem gazdagok, de nem is szegények. Bár mindezt csak ők állítják magukról, de Muki a gazdái szavát kősziklabiztos igazságnak érzi. Nem tudósok, legföljebb értelmesekek, nem történészek és nem régészek, nem növényészek és nem kőbúvárlók. Még bizony Violának és Lőrincnek sem hívják őket – (így tudja Muki!) –, e két nevet egymás és a maguk örömeire találták ki, és hogy a világot egy kicsit megtréfálják. Viola az iskola örök

szerelmese és zord kritikusa. Az iskolában bölcsen szigorú, odahaza gyakran olyan, mint egy vásott diákgyerek. Lőrinc többnyire a papír előtt görnyed, azt mondja ír, mély értelműt és szívhez szólót, ebből többnyire nyúlfarknyi balgaság lesz. Akkor Lőrinc átül a könyv elé, és bánatában-örömeiben olvasni kezd. Harmadik nincs... Dehogyan nincs! Ilyenkor felpattannak a székről, megrohanják a Muki kocsit vagy a százkerékű vonatot, és elutaznak. Jártak már Velencében és a svájci Alpokban, Prága tornyaiban és pincéiben, a Balaton-felvidék kötengerében, az Őrségben és Zemplén erdőiben. Szép helyeken – együtt, talán így kell ezt mondani. És elteszik maguknak, amit láttak. És beleépítik – Viola az iskolai napokba, Lőrinc ama félig teleírt lapokba. Így kerültek most ide! Én is – fejezi be mára a gondolkodást Muki kocsia.

***

Szepesszombat valaha Poprád közelébe esett, öntudatos középváros volt, ahol az utak már északnak fordultak, bár alig volt messzebb Poprádtól egy felhőhossznyi-val. Bizonyosan szombati napokon tartották a hetivásárt, szombaton vásározni jó, akkor a népek ráérnek. Poprád idővel benyelte Szepesszombatot, ma a város egyik kerülete. A főter szép, a templom a középkori csodák tárháza, hátoldalát harangtorony védi. Szent Györgynek ajánlotta az építője, neki faragta az oltár harcias szentjét, neki az Utolsó Vacsorát – ama Lőcsei Pál mester. Tíz esztendővel a mohácsi vész előtt! Azóta él, azóta áll, azóta int... mire is? Aki megnézi – megérti. Hőse a menynekbe tekintő lovag, a kardja hatalmas, a ló csodálatos, a sárkány förtelmes. Ahogy lóhoz és ahogy sárkányhoz illik. Lovat festeni – festők és értők mondják – nagyon nehéz. Szent György lova remekmű.

A szárnyas oltár műremek. Szinte faragott palotává növekszik, számtalan tornyocskája az ég felé mutat. Az ég alatt, Szent György alatt (a ló alatt és a sárkány alatt) amaz Utolsó vacsora, tizenhárom figurája elképesztő változatossága a szepesszombati, a poprádi, a Tátra aljai világnak. Bizonyosan a téren-utcán szembejövő polgárnépeket állította modellnek Lőcsei Pál mester. A szem, az arc, a kéz, de még a meztelen talp is megannyi egyéniség (ez utóbbi kikandikál az arany köntös alól). A néző ámul, a szépségtől megindul a könnye, a falatozó s némiképp aggályos apostolok láttán azért a mosoly is előkerül idővel.

A felvidéki főterek példásak, felső harmaduk közepén a templommal, arra rátekinthet az összes főtéri ház, onnan rálátni az összes főtéri házra. Nem a gótika csipketornyai ezek, hanem erődtemplomok, körfigyelővel és leső ablakkal. A templom mögött pártázatos torony. A templom (és a torony) védi a főteret és védi magát, ha a szükség úgy kívánja. A tűzvész nehezen közelíti meg, az ellenség hasonlóképpen. Tűzvész volt errefelé sok, főként a zsidó időkben, ellenség is bőségesen, bár a török idáig már nem ért el.

A főter alsó harmada jobbára park, fával-paddal, a szomjazónak szökőkúttal. A szepesszombati főter parkjában fehér mészkő emlékmű, három oldalon magyar

nyelvű szöveg, a negyedikén évszám: 1848. Fölötte feketével szlovák felirat: a szabadságharc emlékére. Körüljárjuk, a környéken jószerevével az egyetlen magyar nyelvű emlék. Talpazatán koszorú szerénykedik.

A főtér házai példás rendben, szigorúan vonalban álló, egymáshoz sorakozó polgárházak. Azonos méret, azonos megformálás, megtartásukhoz talán a jobb érzésű Európa is hozzásegített. Belépésre hívogatnak: kávézó, bisztró, reggeliző, söröző. A ház elé kihordott székek, apró asztalok, napernyők – eső ellen. A főtér túloldalán boltocskák: ruhacicoma, emléktárgy, ékszerféleség, táska, toll- és papíráru. Ritkán hivalkodó, éppen ezzel biztat bekukkantásra.

Lőrinc fölkapja a fejét és felkiált: – Hahó! Egy ismerős! Oda nézz, Benyovszky Móric kávéháza! Ott a neve a táblán. – Böngészték a szlovák nyelvű feliratot, a „Madagaszkár királyát” kiolvasták belőle. A kávé a tiszteletére itták, de Lőrinc közlékeny lett: – Negyven évet sem élt meg. Errefelé született. A zord királynő elzavarta, szerzett magának saját királyságot, igaz, a világ túlsó végén.

– Az akkor még a béke szigete lehetett – kockáztatott véleményt Viola.

– Elmondom, hogy láttuk a tábláját, hogy őrzik az emlékét Szepesszombaton.

– Kinek mondd el?

– A dédunokájának. A lányom egy padban ült vele az iskolában. Lehet, hogy ükunoka. De roppant büszke a nagy ősré. Büszke, vagyis nem mondja...

– Na, hallod, királyi vér... Szóval, a lányod hercegfiaakkal járt egy iskolába.

– Ezzel az eggyel.

De most már mentek a téren át. Járhatott erre Móric gróf is, úrfi korában. Például, amikor Lengyelország felé menekült. Nem ő volt az első magyar bujdosó, de nem is az utolsó.

***

– Akkor, hát, most rajta! El a Tátrától?

– Ugyan, a Tátra nem ereszt! Most hegyesszögben látod mind a Tátra-csúcsokat. Nézz ki gyorsan bal felé.

– Talán most mégsem! – a kocsi parancsnok az utat szemlélte.

– Pedig most szép fehér, több rajta a hó, mint tegnap volt, és hívogatja az erre járókat. Különb is: augusztusi hó – megfürödni jó!

– Kiszállsz, megnézed?

– Maradok! – Lőrinc feszengett. Emlékezetében még Szepesszombat főoltára nyitotta-csukta szárnyait, de ujja a térképen már a következő várost hozta közelebb:

– Tudod, hogy a *Késmárk* név sajtpiacot jelent?

– Azért ma nehéz elképzelni, hogy egy város erről kapja a nevét.

– Sok sajt, nagy piac... És Késmárkot nem zálogosította el Zsigmond király, mint a bányavárosokat.

– Milyen király az, aki felkínálja a legértékesebb városait, hogy idegeneknek fialjon?

- Övé volt az ország és a hatalom...
- De nem a dicsőség! – Sűrű erdők, sasfészekvárak, afféle meseország. Mellettük folyó habzott... – Melyik folyó ez?
- Még mindig a Poprád.
- És hová ömlik? Aki eltalálja, kap egy csókot, mint tegnapelőtt a Tátráért!
- A Hernádba!
- A Dunajecbe! – csak néztek egymásra, vajon ki fogja ezt eldönteni? Bár... egy folyóért egy csókot...!
- „Suhog a szél Késmárk felett...” – sóhajtott a hajdan volt bujdosó nóta.

A főtér oldalánál talált Muki megfelelő pihenőhelyet. A főtéren minden megvolt, aminek egy főtéren lennie kell. De valahogy mégis... A térsarkokból nem négy volt, hanem tizennégy, derékszögű alig volt valamelyik. Mint ahol nem a szabályszerűség a legfőbb rendező elv, hanem talán a játékos kényelem! A hátulsó (talán az északi) oldalon vár vigyázta a főtér rendjét, igazi vár, szigorú bástyafallal, toronnyal, kapuval. Mellette a régi piac (talán itt árusították a sajtot), a városháza mellett a Vigadó. A Szent Kereszt-bazilika gótikus ugyan, de tornya csak négy apró tüskével mutogat az ég felé. A torony a templom mellett (és nem mögött!), de reneszánsz torony (pompás hármás ablaksorral).

A Szent Pál-templom már egyenesen barokk ízlés szerint épült, sőt a Lutherhitűek istenháza is a XIX. században. Mintha itt nem állt volna meg az idő. És a hangulatos Cipszer (Zipser) Múzeum, teteje bizonyosan zsindegy. Szóval még élnek Késmárkban cipszerek, vagy legalább számon tartják őket.

- Thököly! – jutott eszükbe – a még Rákóczinál is száműzöttebb fejedelem.
- Messze, Törökországban halt meg, kétszáz év után került vissza Késmárkba, itt született. – Tudták mindketten, egymásnak mondták fel a történelemóra mára rendelt fejezetét. – Mintha kétszáz év után győzött volna az igazság, ha létezik ilyen. 1906-ban, amikor Rákóczit Rodostóból, Zrínyi Ilonát Nikodémiából hozták Kassára, a dómba. Ők katolikusok, Thököly lutheránus, őt a téglaszínű, tornyos késmárki templomba temették, a főtér déli oldalán.

Elhallgattak, elindultak, aztán a városon kívül Lőrinc eltöprengte: – Azt hitték, hazakerültek. És hozzámormolta a bujdosóének végző sorát: – „Édes hazám, Isten veled”.

Innen már egy karnyújtásnyi a határ.

***

Bártfáig alaposan kikanyarogja magát az országút. Majdnem áttéved a szomszédba, az út menti árok bal partja már lengyel föld. Bártfa bárdokkal vagdalt erdőt jelent, nyilván más jog és kiváltság volt a bárdra, más a baltára. Bártfát egyébként a felvidék ékszerdobozának mondják, bár az elnevezés több más városra is ráillik.

A főtér Bártfán is főtér, ha némiképp más formában is, mint más városban. A

templom a gótikus erődtemplom ritka szép példája, amely azonban fején hegyes zsindeleysüveget hordoz. És a toronyba föl lehet menni! De föl is kell menni! A templom maga Szent Egyed nevét viseli, volt-van népszerűsége Közép-Kelet-Európában, Erdélyben, a Dunántúlon és Eger közelében. A segítők szentek egyike (de hát melyik nem az?!), juhászok, koldusok, betegek gyámolítója. És a vadaké... Átlőtt oldalú szarvassal ábrázolják, amelyet remetebarangjában gyógyított. Napjainkban talán nagyobb ismertséget kellene teremteni személyének, bizony volna tízennyi gyámolítandó is!

A templom gazdagsága lenyűgöző, képek híján aligha írható le. A szárnyas oltárt kétszer kezdte Lőrinc számolni, beletévesztett, röstellte magát, miközben ámuldozott. Az oltár előtt, már az első padosor fölött háromszintes golgota, figurái emeletnyi magasan függnék a hívek (nézők, ámulók) feje fölött. Krisztus ontja véré-t-könynyét legfölül, fél szinttel lejjebb a két lator, a kereszt tövéen Mária és János, a széleken angyalok. A feszület-konstrukció alulról és hátulról is szemlélhető, a részletek pontosan kidolgozottak, ahogyan ritkán (festménynél szinte soha nem) látható.

Valaha – mondják – az oltáron (valamelyik oltár valamelyik alakjaként) állt a két magyar szent király, István és László. A menny felé emelkedő két, arannyal dúsan borított festményt ma a nagykapu két oldalán láthatjuk, mint akik némiképp szembe néznek a művészet és a gazdagság tobzódásával. A képen ott a nevük is, latin alakban.

Szóval a torony... Alattuk kitérül a város, a haragoszöld hegyek egymás fölött, a Táttra már valahol a hátuk mögött. És ott, szemközt, az a zárkóztottan is pompás építmény? Az volt a városháza évszázadokon át, mára múzeummal szelődött, a városháza idővel egy nagyobb épület lett. A tornyon páncélos vitéz áll, alabárdal, alatta aranyóra, alatta virágkehelyben a hajdani magyar nagycímer.

A templom oldalánál harangok sorakoznak, bronzóriások.

– Bártfa a földön tartja a templom harangjait? – Viola meghökken. A harangok aztán bemutatkoznak: – József, János, mi a régi harangok vagyunk, nehezek már a toronynak. Itt a helyünk.

A harangok tiszteletbeli személyek, saját névvel... És úgy mondják: ebben vagy abban a toronyban *laknak*. Lőrinc nem régen tudja ezt, tavaly olvasott az egeri harangokról, most pedig a bártfaiakkal próbál szót érteni. A János harang barátságát keresi, egy százforintos érmével megkocogtatja, a harang zendüléssel válaszol. A harang lendítéséhez, megkondításához ugyancsak bonyolult nyakbéli szerkezet szükséges. Lőrinc ágaskodik, hogy keresztüllásson a bronzkellékek fölött. A két harang előtt, a tér kövezetén tábla: szlovák és angol nyelvű, Viola ott térdepel a tábla előtt, valójában a harangok előtt, János és József előtt. – Szóval itt laknak... És es-ténként fölmennek a toronyszobába?

Vártorony és bástyásor azért itt is övezi a főteret, – nyilván a szép, öreg városházát tartották vigyázó szemmel. Ahol a törvényt hozták, és azt végre is hajtották.

Mennek húsz lépést, és Lőrinc lába a bártfai földbe gyökerezik: a városháza előtt egy hóhér réműletes szobra. Vágótönk előtte, kezében élesre fent bárd, nyakazásra való. A hóhér tartása arra vall, hogy most éppen gyakorlatozik – talán a holnap hajnali munkához. A tér gyerekei visítva rohannak a tönkhöz, és kacagva hajtják fejüket a hóhérbárd alá. Lőrinc berzenkedve elfordul, neki inkább a harangok, Viola ugrál: – Ilyen úgy sincs több! – és kattogatja igazlító fénymasínáját.

A főtéri házak falán gyönyörű festmények: szentképek, életképek, pillanatképek. A tér fái között emberméretű faragott hársfa figurák: juhászok, hegyi rablók, – a hegyek lakói és az ő riogatóik. De talán még Attila király is ott őrködik a különös csoportban. Viola a térközépen, a kockaköveken ül és álmélkodik. Gyönyörködik: ennyi illet együtt talán még sose látott. Lőrinc még föltekint barátjára, a templom huszártornyára, aztán kocsiba! Hosszú még az út Eperjesig!

***

Hegyek között kanyarognak, jobbra dél felé, a Tátra távolodik, balra tőlük a Kárpátok előbércei közelednek. Eperjes a nagyvárosok egyike, kereskedőváros volt ő is, középtájon Erdély, Lengyelország és a királyi Magyarország között. A történelem nem kerülte el, sőt... Itt hagyta véres névjegyét Caraffa, palotája volt itt a Rákócziaknak, vívott csatát itt Görgey, és talán Eperjes helyett bombázta Kassát. A vallásszabadság hiteles őrzőjeként található itt a lutheránusok, a görög katolikusok egy-egy központi temploma, sőt a pravoszlávoké is. A Szent Miklós-templom a *Kassai Főegyházmegye társszékesegyháza*, ismert búcsújáráhely.

Mindezeket felidéznek útközben, s idéznének még többet is, de, íme, itt a város. Az orsó alakú főtér kezdetén Jézus szobor emelkedik a magasba, két kezét az érkező elé tárja. Caraffa „működésének” színhelyén ma a Boldogsasszony szobra áll, emlékeztül a kivégzettekre. A Rákócziak pártázatos kastélya ma múzeum, a város gazdag műemlékekben, megőrzött és megújított épületekben. Lőrinc az eperjesi opálbányák után érdeklődik, amelyek egyedüliek Európában, szívesen elböngészne arrafelé, de ma valahogy mégis „opáltalanul” marad.

A nagyváros azért nemcsak méret, hanem tartalom is, a kereskedelmen és idegenforgalmon kívül a kultúrának, az építészetnek, az oktatásnak is helyszíne Eperjes. Csak éppen nehéz elhagyni, a Muki kocsi kétszer is utat téveszt, míg végre rátalál az autópályára Poprád felé. A lemenő nap most szemébe süt Violának, kitarulkozik a hegyek alja, völgyek mélye, várak, tornyok integetnek. Ők pedig szólnak, egyszerre, egymásnak: – Nem létezik, hogy ma még egy város legyen...

***

Búcsúvacsora, búcsúreggeli. A vendéglátók ámuldoznak, hogy vendégeik mennyi mindent láttak, és sorolják fürge angolsággal, mit nézzenek meg még föltétlenül: – A poprádi templomot a toronnyal, a főtéren. – Ők már szinte nevetnek, de persze hajlanak a szóra, Poprádot úgysis megkedvelték. A poprádi főtemplomot is Szent

Egyedről nevezték el, bár Egidiusnak mondják. Kisebb és régibb, mint amelyeket tegnap láttak, és vigyázzák, zárva tartják. Szépséges, korai gót istenháza, középen sokszögletű, testes oszlop tartja. A falon festmények, amelyeket részleteikben megmentettek a vakolat alól. Az oltár fölött Krisztus a kereszten, a kék-szürke háttér előtt (talán a menny, talán a földi szenvedés sötétje). És világos (majdnem fehér) embertestek: talán apostolok, talán angyalok. Kezek, glóriák, az oltár magasságában a torinói lepel, két angyal vigyázza – szinte eredeti szépségében. Az oldalfalakon, a boltozaton is összefüggő képek, képtörédek, közel egy évezred művészeti remekei.

A templom mellett – természetesen – méretes torony, benne áhítat és profánság közös tanyán: a presszóban végre utasnak is élvezhető kávé, a kávéfőző kisasszony ékes angolsággal fecseg a korai vendégeknek, ebbe még Lőrinc is belefolyik. Biztatja őket: fölmehetnek (fölmászhatnak) a toronyba. A torony barátságosan vaskos, talán ha három emelet, a harangok itt benne *laknak*. Lőrinc barátkozik, kocogtat, és láss csodát: az egyik harangon magyar nyelvű szöveg: „Megszereztetett az 1844 iki tűzvészkor elolvadt nagy harang elárverezett érczének árából öntötte Walsér Ferenc Budapesten. 1680. sz(ám)”. Harangok elmúlása és feltámadása...

Nevetve és megnyugodva távoznak Poprádról, de nem ahová az olvasó várná: hazafelé, hanem vissza Lőcsére! Ki nem maradhat a városok sorából. Lőcse közel fekszik Poprádhoz, a szepességi *városok szövetségének központja* volt, nagy hatalommal és befolyással, sok pénzzel, némelykor véres háborúval (például Késmárk ellen). A templomot Szent Jakab tiszteletére emelték, a valaha készült, talán legmagasabb szárnyas oltár Lőcsei Pál munkája, aki tíz éven át dolgozott élete fő művén, ahonnan a nevét is kapta (a valódi nevét nem ismeri az utókor). A Madonna, Jakab (bottal a kezében) és János áll a középső szinten, lejjebb itt is az Utolsó Vacsora, a szárnyakon az apostolok küldetése, sorsa és mártírhalála. Az oltárszárnyakat a nagyhéten becsukják, ilyenkor a hátoldalak képei válnak láthatóvá. A XIII–XVI. század művészete, hitvilága, de gazdagsága is megmutatkozik a templomban. Lőrinc közel hajol a szószéket „a fején hordozó” Mózeshez, aki a kőtáblákat tartja baljában, és aki kicsit sem hasonlít Michelangelo márványszobrához.

A tér közepén a lőcsei városháza, a XV. századtól 1955-ig töltötte be e kiváló tisztiséget. Árkádjai, loggiája, tornyai fél évezred után is lenyűgözik a Lőcsét járókat. Az emeleti szinten öt erényt mutat be egy-egy kiváló asszonyszemély, őket a XVIII. században festették a falra okulásul. Az általuk képviselt erények azonban már a kora polgári időköt idézik: Mértékletesség, Elővigyázatosság, Derekaság, Türelem és Igazságosság (Iustitia, az egyetlen, akit Lőrinc kibetűzött).

Az épület oldalfalánál meglepetésként éri őket egy szovjet hősi emlékmű, ciprus-sövény közepén, a tetején ötágú (hajdan vörös) csillag, ilyen az elmúlt napokban nem láttak.

Itt az út vége, vagyis a hazaút kezdete. Viola felkormányozza a Muki kocsit a

„nagyútra”, Lőcsét is, Poprádot is hamarosan a hátuk mögött hagyják. A Tátra ismét kitáruul teljes szélességben, magasságban, minden csúcs és völgy, minden napsugaras orom és mélysötét nyiladék megmutatkozik. Mintha egyenesen az ő kedvükért volna ma ilyen felhőtlen és köd nélküli idő. Lőrinc kiugrik a kocsiából, egy vadkörtefa alatt megáll, megszemléli a távolságot és képet készít. Kettőt: a keleti szélektől, a nagy csúcsokról a középtájig, és a középtajtól a Tátrát nyugatról lezáró Krivánig. Aztán megnézik a két képet egymás mellett, nem illik egymáshoz. Tátra csak egy van, azt látni kell, érezni, a szemben összegegyíteni, és elvinni magukkal.

Sok minden jár a fejükben, amit meg lehet fogalmazni, és amit nem. Amit ki lehet mondani, és amit aligha. Lőrinc fellapozza az útikönyvet, új kiadás, képes, igényes. Még Bártfához írták be a szerzők: „Az első világháborút megelőzően a város lakosainak egyharmada magyar, egy negyede német anyanyelvű, több mint harminc százaléka pedig zsidó vallású volt. Ma már se magyarokat, se németeket, se zsidókat nem találni a városban”. Nehéz az ilyen szövegre válaszolni, miközben mindketten tudták a leírtak igazát. Nem is arra válaszolnak...

Azért itt sok minden történt az elmúlt százhusz évben. Sok nép, sok nyelv, megszállók és megszabadítók. Meg muszáj-testvérek... Talán mostanra érzik úgy, hogy sikerült a legtöbbjüktől megszabadulni? Magyarok jobbra az etnikai sávban maradtak, délen, a zsidókat a háború előtt-alatt elhurcolták, a németeket kitelepítették. Aztán már ebben a században a cseheket is szépen hazaküldték nyugatra. Most maguk népe, maguk nyelve. Közvetítő nyelvet pedig jó messziről hoztak, azt tanulják ők is, az ide látogató is azzal boldogul. Maradt, látod, magyar obeliszk, harangszöveg, maradt szovjet emlékkő, olvasom, hogy német katonai temető, megőrzött zsinagóga. És az iskolában nem oroszot tanulnak, hanem angolt, beszélnek is. Ehhez három nemzedék kellett, amelyik folyamatosan tanul, és folyamatosan felejt. Legalább is itt, a Tátra-tájon, az ország legszebb és leggazdagabb részén. Ahol...

– Itt az útelágazás, figyelj. – A nagyútról letértek az Alacsony-Tátra felé. Volt még valamelyes dolguk a hazaúton.

– Most akkor megkeressük Bálintot. Még ha fordítva is, mint ahogy élt. – Lőrinc örült, hogy a tátrai kalandozásba sikerült beleszólni Balassi élethátárait. Most Hibe felé kerekedtek, ahol a költő sírja van. Költő? A végvári vitéz, a bujdosó, a szeszélyes kényúr, az ágrólszakadt szoknyavadász. De inkább mégis: a költő. Hibe nevét korábban a térképen Lőrinc hiába kereste. De most már tudta: – „Túl a nagy Krivánon, Zólyomi határon...” – és dúdolta egy kicsit.

– Tudod, mi a különös? – kérdezte a megfontolt tanerő.

– Ugyan mi? – Lőrinc útimmersall a kocsi parancsnokra vetette a tekintetét.

– Hogy Balassi is, Benyovszky is, mind a ketten éppen negyven évet éltek!

És hogy mind a ketten időnként bujdosók voltak. Hová? Lengyelországba. Száműzöttek...

– És hogy mind a ketten háborúban estek el, Bálint a török ellen, Móric a franciák ellen.

– Szép magyar sors... De, amit írtak, az legalább fönmaradt. Meg Móricról kávézót is elneveztek.

– Hibe, hat kilométer. – Apró falu, szép dombok alján, a távolból még a Tátra ködlött. Hibe a Balassi-birtokok keleti végén feküdt, Zólyom a délnyugati végén. Bálint ott született.

A falu csöndes, a templomudvar kapuja tárva. Az udvaron némaság, a paplak zárva, hallóznak, hahóznak, ilyen-olyan nyelven. Egy ablakból kiszól egy női hang, Viola válaszol, a papot kérdezi. A női hang visszakérdez: – Balassi? – Da, Yes! – örül Viola. – A női hang mutatja: – A másik templom, az a katolikus. – Mennek egy templommal odébb. A templom körül kétméteres oromfal, a kapu zárva, átlátás rajta nincs. Hallóznak, hahóznak. Egy másik női hang megmutatja a másik paplakot, a lak zárva, a lak ablakában cetlin telefonszám. Viola hívja, a szám nem ad emberi hangot. A szomszédok figyelnek, egy harmadik hang közli, hogy a pap elutazott, ma már aligha lesz.

Lőrinc fényképre kapja a szerény, de régiségét őrző templomot. Sem a templomajtót, sem a kertet nem látni a faltól. Az altemplomnak pedig híre sincs. Az talán belül van. Biztos... Kutatja, áthágható-e az erődfal. Az bizony magas, Lőrinc bakot tartana Violának, de tart a templomleső szomszédságtól. Odaszól, mintha értelmel volna: „Az jó hírért, névért, az szép tisztességért...”

– Ezeknek beszélhetsz.

Maguk mögött hagyják Hibét, aztán lassan Zólyom felé járnak. A zólyomi, egykori Balassi-kastély szép rendben köszön rájuk. Nagy torony, nagy kapu, a kapu mellett kétszárnyú emléktábla. Az ökörfej a család címeréről került a táblára. Felül szlovák, alatta magyar nyelvű felirat: Balassi Bálint, reneszánsz költő szülőhelye. A tábla a magyar állam ajándéka, talán aláírhatták volna, hogy magyar költő volt Balassi, nemcsak reneszánsz. Bár... mi úgylis tudjuk. A másik szárnyon maga Bálint, díszruhában, baljával a kardja markolatát szorítja. Szép a két kéz vésete, szép a költő övcsatja. Alul madzagon szerény magyar szalag.

A kapu másik oldalán, fülkébe állítva sasmadár, remek szobrászi munka. Árnyéka élesen rajzolódik a hámló vakolatra. A sasmadár mintha közelebb állna Balassihoz. Viola megsimítja a sas fejét.

Most már csak haza kell érní, megszelídülnek a hegyek, a nap is lemenőben, néhány magyar rendszámú autó. Vajon megállnak-e a zólyomi várnál, vagy ők inkább a Tátrának, Lőcsének...? És megint egy folyó...

– Hahó, ez már az Ipoly!

– Bizony, ez már nem a Poprád!

– Szóval, hová ömlik a Poprád? – kérdezik egymást, és egy hosszantartó csók csattan a határfolyó hídján.

Sólyom Sándor

Műteremben

szeretteimnek

A festéktubusos asztalon most
egy gyertya világol
birkózva a félhomállyal.
Az állványon egy félig kész kép:
szakállas arc s áldást osztó kéz.
Előtte egy régi bokályban fenyőág
árasztja zölden az erdők illatát.

Megkopott karosszékében
festményét szemléli a festő
s ölében, mint egykor hű kuttyája,
az elmúlt hetven éve szunnyad.
(Álmában horkant is egyet.)

Életre kel a Krisztus-arc
s alkotójára mosolyog,
akinek lehunyt szemében
a rég volt Karácsonyok
– amikor a család még család volt
s a szeretet sem naphoz köttetett –
filmje lassanként peregni kezd.
Amikor orgonaszót vélt hallani,
zsoltárok törtek fel benne.
Zsoltárok... a már majdnem feledtek,
Zsoltárok... amikre nemet mondott
sorsának rosszra fordulásakor,
káromkodva:
ha már az Isten is elhagyott,
minek neki zsoltár és halleluja!

A kis dobkályha zsongító melegében
már készülődik az Újév,
hogy a **volt-van-lesz** hármas kötésében
az Isten képére teremtetett
alkotója célját megélhesse.

Kis Pál István

Március idusán

Kétfőrdnyei portékája után csak Rendi úrnak hívja mindenki a vásártereken. Katonai rang- és rendjeleket, állami kitüntetések, kisebb-nagyobb érdemeket elismerő plecsniket árul, és persze vásárol, ha arra érdemeset kínálnak neki. Mindezt már vagy negyven esztendeje.

Kiterjedt kapcsolatai révén van mindenféle rendű és rangú német vaskeresztje, francia becsületrendje, brit hadikeresztje, s tán nincs is ország, ahonnan ne lenne valami a kínálatában. De akadnak egyházi, tudományos címei, művészeti elismerései is ugyancsak minden felől. Két legfőbb kincse a 16. századi jezsuita nyakkereszt meg a Lenin-rend.

Sokan csak bámulják az árukészletét, mások érdeklődve kérdezzék, melyik micsoda, és honnan vette. A szenvedélyes gyűjtők hosszan nézegetik a jelesebb darabokat, miközben lelkesen áradoznak azok adományozásának idejéről, módjáról, eszmei és erkölcsi értékéről.

A törzsvevői már tudják, Rendi úr árai mindig kötöttek. Ha vásárol, ha elad, csak a maga szabta összeg érvényes. Nála az örök mulandóság eme relikviái nem képezhetik alku tárgyát. Egyébként felette beszédes derűs természet, öröm vele társalogni üzletelni.

Erre a hétvégére a lakásához legközelebb eső Bolhapiacot választotta. A márciusi szelek még csípnek, s ha süt a nap, az se melegít igazán. Igaz, a hangulat ennek ellenére is hamisítatlanul tavaszi. Nyolc óra körül települt ki, azóta csak pakolgatja, rendezgeti az árukészletét.

Egyszerre az egyik főrdnyre mintha árnyék vetődne. Annak vonalát követve felnéz, előbb kicsit hunyorog, majd felderül.

– Nini, egy régi ismerős! Micsoda öröm, újra itt?

– Jó napot, Rendi úr! – köszön vissza a betegesen vékonydongájú, mégis kissé lengén öltözött fiatalember. Göndör hajával játszik, bő gyolcsingét meg-meglebbenti a szél, nadrágja, csizmája viseletes, de látható büszkeséggel viseli a kokárdáját meg a honvédőrnagyi rangjelzését.

Míg izgalomtól lázas tekintettel a főrdnyök tartalmát fürkészi, Rendi úr azon töpreng, mikor is látta először ezt a fiatalembert. Amennyire vissza tud emlékezni, így március közepe táján mindig, minden évben megjelenik, és valahogy mégsem öregszik.

– Még mindig ugyanazt keresi? – kérdezi szolgálatkészen.

– Igen, uram – bólint, tekintetét az árus szemébe mélyesztve –, egy Világszabadság-rendet keresek!

– Sajnálom, őrnagy úr, az idén sem találkoztam ilyennel – tárja szét a kezét tehetetlenül –, de azt a '48–49-es rangjelzést szívesen megvenném öntől.

– Nem eladó – mosolyodik el váratlan ajánlatán a fiatalember –, az életemet adtam érte! – s már fordul is, hogy újra észrevétlenül elvegyüljön a piaci forgatagban.

– Ha mégis kerülne valahonnan egy Világ szabadság-rendem – kiált utána Rendi –, mit adna érte?

– A halhatatlanságomat – felel, vissza se fordulva – a halhatatlanságomat!

© Benkő Imre: Gubacsi út. Budapest, 1983

Szíki Károly

hajtóvadászat

Visky Árpi emlékére

hatalmas víztócsa a sírom
s vértócsa a szírom
és sírom kisírom
ha megkérded mibe
halt bele a színész és a király
a kirántott pontyok hajnalán
január haván annak első
hajnalán minek a víztócsa a
sírban hisz írtam: ki
fogok úszni
a túlsó partra
légy káromom e kárromom
azért recseg az akácos erdején
az év legelején
zúzvara koszorúmból
fátylat fonok néked kedves
e nedves jajveszékélésben
én a jajveszékelységben
míg benn borsók zizegnek a dobon
a román toron
tisztázatlan körülmények között
január elsején
én osztályidegen
mondták hidegen
most már idegen
hagy e fagy
de akkor
a kor-akol
megpatkol
s valaki elpatkol

Sz. Tóth Gyula

Írások, írók, emberek ünnepi csokorban

Írói szó és tett. Beszélgetés Szokolczay Lajossal. (*Magyar Hírlap*, 2020. március 28.) „Egy írónál az erkölcsi kiállás fontos. Persze az lenne az igazi, ha a legjobb írók a legjobb emberek is lennének”. Fiatalon olvasta Illyés ötágú síp metaforáját – „a magyar irodalom ötágú síp, összehangolatlan”, és azt mondta, akkor „majd én összehangolom! A fiatalember nagyképűsége!” Bölcsészdiploma nélkül, mára Széchenyi-díjjal azóta is az összehangoláson dolgozik, nem rajta múlik, hogy ez nem akar sikerülni, az összehangolás. Mert nem működik az összehangolódás. Szóval, a költői Én és mindennapi Én nem mindig simul össze. A sok kettős énű alkotó nehezen találja az összhangot. A zenében van összhangzattan. A zenészek tanulják. Ők is egymástól eltérő személyiségek, így ülnek le muzsikálni. Hangol a zenekar, ezzel kezdődik. A zene, amelynek van morálja, szabályai, diktálja a hangok megszólaltatását, útvonalait, a kanyarokkal együtt. A zenészi én alárendelődik a muzsikának. Képzett vagy kevésbé képzett zenészek játszhatnak együtt, gyakori a „kis házi muzsika”. A dzsessz alapja az improvizálás. Eltérő képzettségű zenészek, konzervatóriumi oklevél nélkül együtt zenélnek. Van összehangolás, összehangoltság, az eltérő stílusok, előadásmódok ellenére. Az egyéniség a közös produkcióban teljeseedik ki.

De az összehangoltság hiánya nem csak az írókra jellemző. Nem jutnak dülőre egymással. És nem jutnak egyezsége az irodalomtörténészekkel. Azok sem egymással. A történészek sem maradnak ki a csatározásokból. És a nyelvészek között is dúl az egészségtelen vita, több témában, több fórumon. Nem jön össze „a nyelv romantikája”, ahogy azt megpengettem. (*Agria*, 2016/3. ősz, 217–220.) Ó, és akkor nem beszélünk a társadalomtudósokról. Kiknek írnak ők? Kikre hallgatnak ők? Egyáltalán, kikkel állnak szóba? Egymásnak adnak elő konferenciákon, leginkább a saját publikációjukat olvassák, s fejükhöz igazgatják a babérkoszorút. Az értelmiségiek között is szelektálnak. A rendszerváltáskor is egymást kaszabolták, a mai értelmezések során egymást vádolják. Milyen a magyar értelmiség? Megtoldhatjuk Illyés metaforáját: többágú síp, összehangolatlan. Ez alól a magát nép-nemzetinek mondott oldal sem kivétel, az ellenzékkal folytatott csatározások mellett nem kíméli sajátjait sem, ki-ki nem ritkán kíméletlen gesztusokkal akarja diadalra vinni igazát.

Fénylő szolgálat. Interjú a házaspárral, Faragó Laurával és Szokolczay Lajossal. (*Híd* Evangélikus missziói magazin, 2020/1.) A zsidó-keresztény kultúra és az irodalom, a képzőművészet és a zene kapcsolatáról beszélgetnek. A fundamentum a Biblia. E kultúrának olyan metaforája, jelrendszere, valóságot átjáró mítoszi ereje van, mely „nélkül a mi értékrendünkben nincsen igazi művészet”. Hol, hogyan keressük az igét? A gótika felfelé nyitott, ha felemeled tekintetedet, meglátod az igazságot. A reneszánsz az emberre irányította a tekintetet. Akkor most hol az igazság? „A szinté-

zisben”, idéznek Tóth Menyhért, a paraszti sorban élő festőművész 1976-os kiállításán a Múcsarnokban hetvenévesen elmondott beszédéből. „Az igazi művekkel való találkozás megrendülés. Aki Pilinszky János Apokrifja után nem érzi a Megfeszítettel azonos megfeszítettségünk levegő után kapkodó, tisztító-főlemelő zavarodottságát, az keveset ért meg a valódi költészet lényegéből”. Az európai keresztény kultúra gyökereit sokan próbálják elválni, védelme kemény küzdelemmel jár. „Miben reménykedhetünk? Talán a krisztusi kegyelem segít. A darabokra tépett ima hátha megakad a zabálásra fölkenetek nem kis tömegének torkán” – zárja Szakolczay Lajos.

Íme, az alkotó értelmiség feladata: nemcsak szerepelni, előadni, publikálni, hanem szolgálni. Két jeles személyiség: Műveltég – Becsület – Hit – Szolgálat. Példás életek! Megindító volt olvasni, tanórákon személtető anyag lehetne, ahogy az interjú címe hirdeti: *A föltámadás reményében*. (Bertha Zoltán küldte a cikket, el is mentettem digitális könyvtáramba.)

Levél egy tudónak. Aki tud olvasni, kutat, felfedez. Értelmet. És nem habozik a válasszal. Bertha Zoltán máris elolvasta az *E-nyelv Magazin*ban megjelent írásokat. Gratulál, megint „nagyon velős komolyat írtál, tömören és tovább boncolgatva azt a sok kérdést, amit az alaptanulmány felvet”. Sok ilyesmit olvasott régebben is, de most ezt aktualizálva is érdekesnek és fontosnak tartja, merthogy „a tudomány se mindenható, és azért lesz a sok áltudomány is – és az ember sorsa nemigen van a saját kezében, kivéve az önpusztítást, de a jót csak nem tudja eléggé követni”. És Csernák Árpád jóvoltából kezébe került a *Búvópatak* júniusi számának pdf-változata, benne *A meghasadt ember* című írásom. Persze észreveszi a kapcsolatot a két anyag között. Segít, kétszer is, aki gyorsan ad. Ez választ kíván.

„Köszönöm, Zolikám figyelmedet írásaim iránt, a gondolati szálakat követve. Mondhatjuk: gondolatcsapatink harcban állnak. Miért is? Mert az egyes írások összefüggenek, a témákon át a gondolatok összekapcsolódnak, mert össze vannak kapcsolva. Így az egyes írások füzért alkotnak, és szép lassan kirajzolódik a tágabb gondolatmenet, az eszmeiség, ha szabad ezt mondani. És te mindezt észreveszed. Mert így, követve olvasol és értelmezel, pontokat, szálakat fogsz össze. És magad is így dolgozol. Nem azért írsz, hogy teljen a lap, és múltjon a nap, két oldal tíz oldal, mindegy. Nem, búvárkodsz, vagy az irodalom erdőit járva, a műveket, az alkotókat, mint fákat öleled át és gondozod. *Irodalmi erdőgazdász* vagy, ha ez nem sértő. Mert stratégiád van. Nemcsak koncepció, hanem *tevékenység, folymat, rendszer*. Nem csak egyes darabokkal jössz elő. Azok mind az egészet szolgálják. A te eszmeiségedet. Mely akaratom, fáradhatatlan munkád során és árán feltárul, kibontakozik. *Akciózó irodalmat* művelsz. Elkötelezetten a nemzet értékeiért. Írsz, szólsz, teszel. A főerdész te vagy. Óvod, véded, élteted, bemutatod az irodalom természetét. Nem panaszkodsz, hogy ezek a 'liberálisok', 'posztmodernekek' mit csinálnak. Hát, akcióznak a maguk módján. Mit is mondott Antall József? Tetszettek volna forradalmat csinálni! Ironikus (nem cinikus), de igazság

van benne. Azt jelenti: Konzervatívok, ne féljete! Ne nyögjete, ne siránkozzatok, ne szisszenjete minden kis szilánkhoz! Rikoltozzanak a gazok! Ha azok.

Nekem ligeteim vannak. Színesek, illenek a Nagy Erdőhöz, kitekintenek, beengednek más illatokat, jönnek hírek: »füstösek, furcsák, búsak, bíborak«, és „... gyermeki húst utánzó friss szagok”. És máris »egymásba csendül a szín és a hang s az illat«. A vigyázó kitekintés és figyelő befogadás növeli a *viszonyítást*, lehetőséget ad *konfrontációra*, ami segít megtalálni a mai, igenis posztmodern kultúrában az identitásunkat.

Nálad az *elkötelezettség következetességgel* párosul. Táplálja a hitelességet. Szívós küzdő vagy. És haladsz... feljebb, az értelem útján a fény felé. Derék irodalomtudósoknak és tudósjelölteknek jut a feladat: Bertha Zoltán életművének feltárása. Lesz dolguk. És jó gondjuk. További lendületet, egészségben erőt, mert a lélek töretlen.”

Bertha65. Drága Zoli Barátom, már-már azt hisszük, ismerünk valakit, akit sokat olvasunk, aki sokat olvas bennünket, akivel sokat váltunk üzenetet – érdemben. A sok még nem minden. „Valami, de nem az igazi.” Hát így vagyok én most, Oláh András mélyinterjúját olvasva, pontosabban a te mélyválaszaidon merengve. Gyönyörű élet, gazdag emberi tartalommal, a családja színes, termő ágaival díszítve. Teljesedik a tabló: Lélekfa. Mit fa! Liget. Sőt Lélekerdő, éltetője Bertha Zoltán. Hát, ő a Lélekember. A születésnapos, egész évben. A Jó Isten legyen veled utadon! Biztatásodra számítunk, mert amint üzented az *Agria* nyári számában: „Isten csodája, hogy vagyunk”.

A sorköteles. Kődöböcz Gábor, mert e sorból ki nem hagyható, akárhogy is vesszük. Sok terméssel kosarában, alig túl a hatvanon. Az eddigiéről írtam is, szóltam is. Kis összefoglalás, ajánlasként az elkövetkezendőkre. Két megidézéssel írom körül. Wass Albert *Elvész a nyom* című regényének fiatal papját egy elhagyatott „hegyifaluba” szólítja a szolgálat. Délutáni szokott sétáján, az erdélyi hegyek tiszta, éles levegője, az erdő illata, a csönd „világos és józan gondolatokat ébresztett benne”. Mert azon morfondírozott éppen, mit is keres ő itt. Szépen, lassan tisztázta magában, hogy a papi szolgálat még nem feladat, csak kötelesség. „*Minden embernek kell legyen egy feladata ebben az életben – kötelességen belül, vagy azon felül is talán – mert különben nem lenne értelme annak, hogy él.*” Lehet, ez „titkos küldetés, mely Istentől való”. (Némiképp) hasonlóan gondolkodik erről kicsit arrébb, az Atlanti-óceán közelében a francia André Gide, a lelki készenlét és a fegyelmezett stílus művésze, sok mindent kipróbált, de etikailag rendíthetetlen volt. A Saint-Exupéry Éjszakai repüléséhez (Vol de nuit) írt Előszóban mondja: „*Az ember boldogsága nem a szabadságban, hanem egy feladat elfogadásában van... Az ember nem találhatja meg célját önmagában, hanem alárendeli magát és áldoz valaminek, ami uralkodik rajta és belőle él.*” Geográfiailag tehát éppen két Feladat között vagyunk, itt Európában, mondhatnánk: feladatoktól körülfogva. Csak meg kell találni őket. *Baudelaire-rel a jel/képek útján* ballagunk. Kődöböcz Gábor velünk tart. Saját bajain felülemelkedik, eldalolni azokat nem akarja. Tekintete messzebb visz, feljebb, arra van gondja, mit rendezni szeretne: „ami csak szépség s ami reménység”. És a szellem diadalt arat. És szóljon a Kormorán zenekar dala: *Kell még egy szó...*

Bozók Ferenc

Augusztusi horror

mint az őrült szalad a nyár
belvárosban bolyongok
lenn a korzón maszkos lények
jönnek-mennek szorongok

beülök a moziba
húsölök egy horrorban
ijedtemben popcorn kóla
megakad a torkomban

lézengek a Keletinél
sosem lelek békét
a Blahán a giroszos
feni rám a kését

Ady a Facebookon

Profilát váltott megint Ady,
olcsó nőknek olcsó csali.

itt pózolgat ő lelkesen, szorgalomból,
mer' a régi ötszázas kiment a forgalomból.

Rimbaud – limerick

Zseni volt, kamasz és nincstelen,
csillagok közt lófrált spiccesen.
Köztünk élt mérgesen,
majd tizenévesen
rászólt a Múzsákra: Csitt legyen!

Kassák – limerick

Verseid avantgárd katonák,
nem túrnek klasszikus zabolát.
Tudom, most hergellek,
kötötten versellek,
ne vágj hozzám nikkelszamovárt!

Kisdiák verse, 1980

láng-feje szeplős
hintve kudarccal
tintaköpenyben
tűzrubin – arccal

rút mikulások
sok kicsi kérdi
marx-e vagy engels
mit tudom én ki

csosszan a dorcó
zizzen a babzsák
mikro-katorga
napközi-rabság

tempera festék
krétapor örvény
iskolacsengő
sok fura törvény

Koncsek József

Boldog bölcsész emlékeimből

Azt mondják, hogy a Mona Lisának a foga rossz volt.
Én nem tudom, de az biztos: nem a bölcsészmenzán kosztolt.

Az egy pinceterem,
nyilván légóspince azelőtt,
ott József Attila-bableves emelgette a proletár fedőt
és volt ott grántoskocka meg túrós-
tészta,
kapott, aki várt,
de sosem adtak kaviárt
vagy rántott jó sertésvelőt,
és loptunk
önkiszolgálóan a tálaló deszkasor alatt,
s volt néha babgulyás, csülökkel,
már attól tartottam, felöklel
valaki mögöttem, mielőtt meg – izé mögöttem,
csentünk kaját a tétékás lányoknak is,
máskor hamis-
jeggyel –
Laci keze a tarhonyába lógott,
Dzsó, az mindig forgolódot,
hogy: „Ugyan, fiúk, hol késik már megint
a magyar szabadság?”
Biza’
Péntek meg a kondérok közt hajszolta a macskát.
... és erről ma sem tud Mona Lisa...

Véghelyi Balázs

Rend a lelke...

Villóvel ültettünk a kertben.
Kis gödröket ástunk a palántáknak,
és megtöltöttük vízzel,
mielőtt betemettük volna a gyökerüket.
Villó az egyik gödröt rögtön birtokba is vette:
a sarat szétkente a járdán,
de jutott az arcára és a ruhájára is bőven.
Olyan lett, mint egy mocsári manó.
Mosolyogva közölte:
„Mosogatok.”

Sose halunk meg

Villó kinézett az ablakon,
és ezt mondta:
„Nem látom Botond cicát...
Ha nagy leszek,
lesz majd repülőm,
és meglátogatom.”
Kicsit elgondolkozott,
és hozzátette:
„Most labdázik Istenkével.”

Ízlés szerint

Villó a homokozóban
levest főzött apának:
„Teszek bele
csípős paprikát,
mustárt,
citromot,
szörpöt
és ropit.
Te így szereted!”
Egészségemre.

Malacka farsangja

Villó fogott egy plüssmalacot,
és körberagasztotta sárga gyurmával:
„Malacka farsangba ment,
és Micimackónak öltözött.”

Járvány

Villó plüssállatai között
kitört a járvány.
Kaptak vitamint,
injekciót
és még fáslit is a lábukra.
Az élet: játék –
még 2020-ban is.

Felelősség

Teofil négykézláb mászkált a lakásban.

„Apa, vigyázz a tesómra –
mondta egyszer csak Villó,
mert akkor mi lesz,
ha nem lesz tesóm?”

Megígértem neki, hogy vigyázni fogok,
ő pedig nyugodtan ünnepelte tovább
Micimackó születésnapját.

Metakommunikáció

„Hööö!” – mondta Teofil vigyorogva,
amikor szappanbuborékot fújtam neki a kádban.

„Hööö!” – mondta Teofil görbült szájjal,
amikor tíz fújás után megmostam az arcát.

© Benkő Imre: Adrien és Zsanett. Szigethalom, 2009

Petrozsényi Nagy Pál

Betegen

Alkonyodott. A lenyugvó nap sugarai átosontak a szobácskán, és pár percre megállapodtak az öregember tar fején, aki egy fotelben ülve ejtőzött. A férfi hol az ablak előtti madáretetőt, hol a feleségét figyelte. Beteg volt az asszony, nehezen szuszogott. Hogy meddig él még, ki tudja, de hogy nem sokáig, azt sejtette. Nyilván az asszony is, még ha nem is nyilatkozott róla. Csoda, hogy eddig is kibírta, ugyanis rákos volt, és idestova tizenkét éve vívta életharcát a könyörtelen tumorra. Ma már 75 éves, hála két csodagyógyszernek, és még mindig képes őt életben tartani. Igaz, már korántsem a régi állapotban, erőben. Kezdte azzal, hogy el kezdett fogyni a szegény öregasszony, amíg hatvanöt kilóról lefogyott negyvenre. Lassan úgy nézett ki, mint az auschwitz-i fogolytábor rabjai. Lábai, mint két paszulykaró, arca beesett, bőre sárgás és olyan ráncos, mint a nagyanyjáé volt kilencvennégy éves korában – szorította össze az öregember szívét a szánalom. Hej, ronda dolog ám a betegség, hát még ha valaki idős is emellett!

– Egyél, többet, az isten áldjon meg! Ha így folytatod, lábra sem tudsz állni a gyöngeségtől, az meg, gondolom, neked sem hiányzik, hogy még az ágyból se tudj felkelni – könyörgött neki ő is, meg a felesége néje is.

Persze megígérte, de az ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó, és ő bizony nem tudott (vagy nem is akart?) többet enni egy macskánál.

A második sokk akkor érte őket, amikor Ritát hetente egyszer elfogta a hidegrázás. Csak nem újabb betegség, esetleg egy másik rák kezdete! – ijedezett a jó öreg, és csak nézte, nézte, miként reszket az asszony, mint a nyárfalevél anélkül, hogy bárki megmagyarázná, mitől lázasodik be csaknem hetente. Amikor rákérdezett, a kezelőorvos csak hümmögött.

– Sok oka lehet ennek, Váradi úr: kevés mozgás, elégtelen táplálkozás, vashiány, rossz vérkeringés, de amíg mindezt ki nem vizsgáljuk, sajnos nem sokat tudunk mondani.

Hogy aztán erre a kivizsgálásra a gyakorlatban is sor került... No, arról már nem nyilatkoztak a tisztelt doktorok, mindenesetre a hideglelés maradt, amit jobb híján prizniccel, lázcsillapítókkal orvosoltak, és ezzel letudták az esetet. Na ja, ott ahol annyi a beteg és kevés az orvos, nemigen lacafacáznak egy szimpla hideglázzal. De miután a remény hal meg utoljára, még bizakodott a nyugdíjas öregúr, meg aztán az mégiscsak fura lenne, hogy valaki egy koplalás vagy láz miatt tegye le a kanalat.

Jól saccolta, nem tette le, csupán közelebb került hozzá némileg, magyarán egy szép napon már lábra sem tudott állni Váradiné Kis Rita. Nesze neked felépülés, mi jöhet még ezután? Az öregember, Pöttyi meg az egész rokonság döbbenet figyelte, miként épül le fokról fokra a nemrég még életerős asszonyka.

– Nem figyelmeztettem, egyen többet, a lelkecském, mert ebből egyszer még nagy zúr lesz? – nyelte le Pötyi kibuggyanni készülő könnyeit.

– Eh, étel, nekem a lábam fáj, de nyugodjatok meg, pár nap múlva elmúlik.

El, amikor el, de a legtöbbször bizony egész nap csak feküdt, feküdt, s még a mosdóba is csak járóbottal tudott araszolni. Azért nem zúgolódott, legrosszabb esetben sóhajtott egyet-kettőt, és jóccakát. Hívó keresztény létére türelemmel viselte a keresztet, amit az Úr vállaira pottyantott. Az öregember szintén, de amikor a nejét már a fulladás is elfogta, szusszantott egyet, és felkapta a telefont.

– Mi az, mit csinálsz?

– Segíts magadon, és az isten is megsegít. Hívom a mentőket.

– Már megint? Nem megyek. Ez csak olyan... izé... átmeneti légzési zavar, amit a tudómba szivárgott víz okoz – motyogta alig érthetően az öregasszony. – Ez ellen kaptam ezt a vízhajtót – kapott be gyorsan egy furosemid tablettát. – Pillanat, még tíz-húsz perc, és kutyabajom, meglátod.

– Hogyisne, hiszen tíz-húsz perc alatt akár százszor is megfulladhatsz.

– Kérlek, higgy nekem, a kórházzal pedig várjunk még – könyörgött; utálta a kórházat, no de ki nem utálja?

Vártak, és valóban elmúlt ez a roham is, most pedig itt fekszik mellette tátott szájjal, csendesen. Nyilván bóbiskol, és a madarak is lefeküdtek aludni – ropogtatta meg csontjait az öregúr.

– Jó estét, vagy inkább reggel van?

– Nini, hát felébredtél! Hogy érzed magad, galambom?

– Megjárja. Te mit csinálsz itt a fotelben?

– Nézegettem a cinkéket, ahogy csipegetik az etetőben a magokat. Jól fekszel, van valami óhajod? – kérdezte hangosan, miután a felesége nagyot is hall újabban.

Akárcsak ő, merthogy a betegségek őt se igen kímélik, bármennyire is vigyáz magára. Először is cukros, továbbá gyógyszerrel szed szemgyengéség, magas vérnyomás, memóriazavar és prosztata-megnagyobbodás ellen is. De Ritához hasonlóan ő sem panaszkodik, egy férfinak különben sem illik nyavalyogni, szokták volt mondogatni már gyerekkorában a szülei. Ettől függetlenül kettőjük közül egyiknek mindenképp talpon kell maradnia, hogy ápolhassa a másikat.

– Kösz, jól vagyok. Esetleg hozhatnál egy üveg Ice teát!

– Mit? Nem értem?

– Hoznál nekem egy üveg jégteát?

– Parancsolj!

Hallgattak, mindketten a maguk gondolataiba süppedve.

– Tudod, mi szurkál mostanában? – törte meg a csendet végül az öregasszony.

– Mi?

– Mi lesz veled, ha...

Megtorpant. Mondja, ne mondja? A téma cikis, ám egyszer ezt is meg egyebet is ki kell beszélniük magukból.

– Semmi, ne is gondolj ilyesmire! – találta ki Rita aggodalmát.

– Márpedig egyszer előbb-utóbb mindenkinek harangoznak, ezért nem árt, ha előtte... – fogta el Váradinét a köhögés, és percekig nem bírta folytatni.

A férfi megrettent. Tudta, hogy a nagybetegek előre megérik a végüket, és nincs kizárva, hogy Rita is...

– Vauuu! – vonyított a kutya az udvaron.

Felugrott a fotelból, és el kezdett fel-alá járkálni.

– Ül le, kérlek, és nyugodj meg! Hogy elmegyek, az rendben van, egyedül az aggaszt, ki viseli majd ezután a gondodat. Megnősülsz? Már csak azért kérdem, mert te bizony még egy rántottát sem szoktál magadnak csinálni, nem tudsz kezelni egy bankkártyát, mosógépet, egyszerűen teljesen magadra leszel utalva.

– Körülbelül, de majd csak elboldogulok valahogy – érzékenyedett el, amiért a neje még most, ilyen állapotban is elsősorban őt félti.

– Remélem, ugyanis Pötyire aligha számíthatsz.

– Egyetértek. Se rá, se a fiaira. Erre én már akkor rájöttem, amikor be-bevittek néha a kórházba.

– Miért, mi történt?

– Hagyjuk, nem nagy ügy, és nem is hibás ezért, mégis fájt, és, nos igen, megjegyeztem magamnak.

– Micsodát?

– Hogy jöllehet, ott lakik közvetlenül mellettünk, egész hét alatt csupán egyszer kétszer dobott meg egy *egyfogásos* ebéddel.

– Aha, hát innen fúj a szél – mosolyogta el magát az exóvónó. – Úgy látom, téged a hasadon keresztül lehet megbántani legjobban. De legyünk tárgyilagosak! Rászorulsz te arra, hogy „megdobjanak” egy ebéddel? Pénzünk van, étterem, espresszó is tömérdék, de akár haza is hozathatnád az ebédet. Erre való az ételfutár, ha netalán lusta lennél kimozdulni itthonról.

– Igen, igen, egyértelmű – idegeskedett a kopasz, szemüveges apóka. – Ettől eltekintve azért, már ne is haragudj, ennél többet érdemelnék, miután rájuk hagytuk minden vagyónkat.

– És? Szerinted jobb lett volna, ha inkább első házasságodból való fiadra hagyjuk, aki harminc év alatt egyszer sem látogatott meg bennünket? Mit látogatott, még csak nem is írt a *professzor úr*, hogy megkérdezze, élünk-halunk-e egyáltalán.

Ez telitalálat volt, de lenyelte. Ami tény, az tény: a professzor úr csakugyan magasan tesz rájuk. Úgy tűnik, máig sem képes felfogni, következésképp meg sem bocsátja, hogy nem hozta őt is annak idején magával.

– Mi ez: az igazság órája?

- Tagadod?
- Más? Van valami még a tarsolyodban?
- Kinek nincs, de előbb arra válaszolj, amit kérdeztem.

A férfi vállat vont.

- Nem tagadom.
- Mert nem is tagadhatod. Aztán azt pedzed-e, miért nem számíthatsz Pötyire!
- Miért?
- Mert a mai napig sem illeszkedtél be a családjunkba – vádolta meg az asszony keserűen.

– Tehát ez szurkál mostanában.

– Többek közt, és el sem merem képzelni, ki nyitja rád az ajtót, ha egyszer te is ágynak esel, ugyanis ennek is eljön ám az ideje. Ma még fitt vagy, jól eszel, alszol, de holnap... Ki garantálja, hogy holnap is minden ilyen rendben lesz, és neked bizony senkid sincs, se fiad, se rokonod – tárta ki a szívét akadozó hangon, csön-desen.

– Köszönöm, hogy Pötyi helyett is törődsz velem – hatódott meg ismét az egykori erdélyi menekült. – Elismerem, sok mindenben igazad van, csak ez a beilleszkedés... Hát ez kemény dió, sokkal keményebb, mint egyesek gondolnák, különösen olyannak, aki meg szeretné őrizni saját identitását is egyúttal. Van akinek sikerül, van akinek nem, sőt, eszébe sincs integrálódni, lásd a bevándorlók, menekültek millióit. Én akartam. A te hazádban ugyanúgy, mint az enyémben, de, legyenek őszinte? Már nagyon belefáradtam – hunyta le a szemét kimerülten.

Esteledett. A szobára lassan rászakadt a sötétség.

– Brr, fázom. Légy szíves, nézd meg a gázt, hátha kialudt!

Megnézte, nem aludt ki, ezek szerint újabb roham közeledik.

– Semmi probléma, csak a szokásos hidegrázás. Hogy állsz momentán a lábodon, elbírnál egy sétát, hogy felmelegedj? Állítólag jól tesz, meg kellene próbálni.

– Nem megy, nagyon fáj – próbált lábra állni az öregasszony; sikertelenül. – Jaj, teríts rám még egy plédet, mert mindjárt megfagyok.

Alig mondta ki, el kezdett minden ízében reszketni, s nem sokkal ezután már 39°-os lázban vacogott.

– Kapsz elég levegőt, ne hívjam ki mégis a mentőket? – meredt saját kezére az öregember, és megrémült: már az ő keze is remegett.

– Nem kell, egyelőre még élek, és amíg élek, itthon akarok...

– Akarsz? Mit akarsz? – hajolt közelebb az asszonyhoz.

Teltek az órák. A férfi kalapáló szívvel tért végül nyugovóra.

– Istenem, add, hogy érje meg megint a holnapot! – imádkozott hangosan, közben végig azon töprengett, vajon mit akart a felesége utoljára mondani.

Saitos Lajos

152. zsoltár

(A 151-ediket Kulcsár Ferenc – aliasz RC írta.)

A tisztaszobát átsöpörtem
 a konyhát kisöpörtem
 a tornácot is lesöpörtem
 az udvart felsöpörtem
 a földes járdát a ház előtt
 elsöpörtem át is gereblyéztem
 mint ünnep előtt gyerekként
 megannyiszor megcselekedtem
 s most testben és lélekben kell
 megtisztulnunk *sok bűn alatt*
 hogy hajlékunkba fogadhassunk
 s ha csak mustármagnyi is a hitünk
 te látod azt s ha kellőn kérjük
 tiszta szívvel – nem köntörfalazva
 meg is szabadítasz bűneinktől
 hogy veled vasárnapozhassunk
 a lélek templomában, Uram!
 Úgy legyen... – Ámen!

Ember és a Hold

A hajnali telihold bezseblámpáz
 a függönyön át szobádba
 bezörömböl, mint az ÁVÓ-s
 aki a szomszéd emberért jött
 de nálatok verte az ablakot
 mint aki kutakodik utánad
 miért nem alszol már
 öreg – mondaná a Hold...
 pedig te voltál, aki éveken át
 figyelted, lestél rá, mikor
 együtt állt az esthajnallal...
 együttálló ölelésben, ölelkező
 közelségben, most meg
 álmatlanul nézitek egymást
 másikat az egyiket –
egyiket a másik...!

Kertemből

Csanádi Imre emlékének

(...)

Megszállták kertemet fekete rongyok
Fölitták gyöngyidóm varjómód
Ember volt mindegyik.

*

(Napszakok)

Vatta bújt a fülekbe délelőtt,
s délben hiába szóltak a harangok –
délután már mindenki a magáét fújta.

*

(Háromsoros)

Hull, hull – a vakolatidő;
nincsen házamnak belseje.
Vérem alvad egy tojáshéjban.

*

(Háromsoros II.)

Árnyékom beomló bánya.
Virrasztom a Napot – hiába.
Kések közt eszem kenyerelem.

Lisztóczy László

Adalékok Dsida Jenő életművéhez

Tallózás dedikált könyveim között

2018-ban *Dsida Jenő, az angyali költő* címmel kiállítást rendezett az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár és a Dsida Jenő Baráti Kör. A tárlattal a „poeta angelicus” halálának nyolcvanadik évfordulójára emlékeztünk, és a Kaláka Fesztivál egri programját gazdagítottuk. Létrejöttét a saját gyűjteményeim ösztönözték. Könyvtáramban hiánytalanul megvan például Dsida Jenő műveinek összes kiadása és csaknem valamennyi kötésváltozata, a róla szóló szakirodalom is alig szorul kiegészítésre.

A kiállítás rendezése során fedeztem föl és szedtem csokorba az itt közzétett, ajánlással és kézírással ékes könyveket is.

A nyomtatott művekbe kézzel írt ajánlások feldolgozásának és közreadásának kevés a számon tartható hazai hagyománya. Kézírókönyveink is csak elvétve, kivételszerűen sorolták az irodalomtudomány, a művelődéstörténet és a bibliológia lehetséges forrásai, tárgyalandó címszavai közé a dedikációt. A *Világirodalmi lexikon* 1970-ben megjelent első kötete az „ajánlás” fogalmát így határozza meg: „a mű egy-egy példányára kézírásban rájegyzett szerzői dedikáció. Tartalma, célzása érdekes irodalomtörténeti adalékokat szolgáltathatnak. Az ily módon dedikált példánynak megnövekedett könyvgyűjtői értéke lehet.”

A meghatározáshoz két megjegyzést szeretnék fűzni. Az egyik: nemcsak könyvet, hanem bármilyen nyomtatott terméket, például folyóiratot, röplapot, képeslapot, plakátot, kottát, sőt hanglezetelt és DVD-t is lehet és szokás dedikálni. Szabó András Dsida Jenő verseiből megszerkesztett, dedikált DVD-je ebben az összeállításban is szerepel. Gyakori a fényképre írt ajánlás is, Jókai vagy Ady kézírással ékesített fotói például föl-fölbukkannak a könyvaukción. A másik: nemcsak a szerző dedikálhat egy-egy kiadványt, hanem mindenki, aki létrejöttében közreműködött, például a lektor, a kiadó, az illusztrátor, a tervező, a szerkesztő, a tipográfus. Közülük társszerzőként vagy aláíróként alkalomadtán többen is részt vesznek a dedikáció megformálásában. Előfordul, hogy a szerző halála után valamelyik közeli hozzátartozója – például özvegye, testvére vagy gyermeke – vállalkozik a dedikálásra. A fiatalon, harmincegy éves korában elhunyt Dsida Jenő posztumusz kötetét, az 1938-ban megjelent *Angyalok citerájánt* a szülei dedikálták. Ernst Toller *Fecskék könyve* című, Dsida által magyarra ültetett művének 1945-ben megjelent kiadását az illusztrátor, Gy. Szabó Béla látta el kézjeggyével.

Az ajánlás értékét nemcsak az szabja meg, hogy kitől származik, hanem az is, hogy kinek szól. Szerencsés esetben mindkét fél, a dedikáló is és a címzett is megdobogtatja a szívünket. Mindenekelőtt a címzett, Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök személye avatja például jelentőssé és jelentéssé Dsida Jenő *Nagycsütörtök* című, 1933-ban megjelent versgyűjteményének az ajánlását. Olykor a szerző postán küldi el művét dedikációval és levél kíséretében hozzátartozóinak vagy barátainak: további ajándék, ha a kísérő levél is megőrződik. Előfordul, hogy a dedikált könyvet a tulajdonos újabb ajánlással tovább ajándékozza, és ha ő is jeles, köztisztelőben álló személyiség, mintegy megkettőzi annak értékét.

A dedikációk forrásértéke vitathatatlan. Segítenek például föltérképezni az alkotó baráti és eszmetársi kötődéseit. Néha a könyv megjelenési idejének a pontosításához is hozzájárulnak: keltezésük olykor megelőzi a kiadvány címlapján vagy impresszumában föltüntetett esztendő. Ha a kötet a hely vagy az év megjelölése nélkül jelent meg, az ajánlás azok megállapításához is támpontot adhat. Dénes Sándor *Újságot írok* című cikkgyűjteménye sem a helyet, sem az évet nem tünteti föl, a dedikáció azonban mindkettőt megjelöli. Megesik, hogy ismeretlen álnevet, monogramot fejt meg, vagy azonosítja a szerzőt, ha a neve hiányzik a kiadványból. Alkalmadtán a pontos és hiteles szöveg megállapításához is segítséget nyújt: viszonylag gyakran előfordul, hogy a szerző dedikálás közben a nyomda által elkövetett hibákat is kijavítja. Szerencsés esetben az alkotó emberi gesztusaiba, szófűzésébe, értékrendjébe és műhelyitkaiba is betekintést nyújt, nevesíti múzsáit vagy mecénásait.

A köteteket – egyetlen kivétellel – a megjelenés időrendjében sorolom föl. A dedikációk sortagolását nem követem, írásmódjukon nem változtattam. Föltüntetem, hogy hol található az ajánlás, védőlapnak nevezve a kötéstáblát a könyvtesttel összekapcsoló papírlap szabadon mozgatható részét, előzéklapnak az utána következőt, amely általában a szerző nevét és a könyv címét is föltünteti. Többnyire rövidebb-hosszabb magyarázatot, kiegészítést is fűzök hozzájuk. Az érintettekéről, amennyiben azonosíthatók voltak, fölkutattam és közlöm a legfontosabb adatokat.

1. Dénes Sándor: *Újságot írok*. H. és é. n. (Szatmár, 1928. 2. kiadás: 1930.) A címlapot Krausz Ilonka rajzolta.

Az előzéklapon: *Dsida Jenőnek őszinte barátsággal és igen komoly nagyrabecsüléssel igaz híve Dénes Sándor Szatmár, 1928. V. 19.*

Dénes Sándor (Mikola, 1880. szeptember 5. – 1944-ben deportálásban) író, újságíró, szerkesztő. Debrecenben kezdte pályáját, majd Budapesten radikális polgári lapok munkatársa. 1908-tól három évtizeden át a szatmári *Szamos* című napilap szerkesztője, majd főszerkesztője. A Romániai Népkisebbségi Újságíró

Szervezet és a szatmári Kölcsey Irodalmi Kör alelnöke. Dsida Jenő szülővárosában, Szatmárnémetiben jelentek meg 1909-ben novellái, majd 1915-ben harctéri riportjai. Az utóbbihoz (*Egy komitácsi újságíró feljegyzései*) rokona és barátja, Bródy Sándor írt előszót. Egy ideig Benedek Elek gyermeklapjának, a *Cimborának* a felelős szerkesztője. Az 1930-as években a *Brassói Lapok* munkatársa.

Itt idézett, hely és név nélkül megjelent könyve a *Romániai magyar irodalmi lexikon* szerint 1928-ban látott napvilágot Szatmáron. Az adatot a Dsida Jenőnek címzett dedikáció is hitelesíti. Ez a legmaradandóbb műve, dokumentumértékű vallomással Bródy Sándorról, Ady Endréről, Kaffka Margitról és Szép Ernőről. Bródy Sándorhoz való viszonya révén egy kicsit a miénk, egrieké is.

Dénes Sándor és Dsida Jenő kapcsolatáról más adat nem áll rendelkezésemre.

A kötetet egy könyvgyűjtő barátom budapesti antikváriumban vásárolta. Hozzám csere útján került. Bizonyára érdekes történetet mesélne el magáról, ha megszólalna.

2. DSIDA JENŐ: NAGYCSÜTÖRTÖK. Versek. Erdélyi Szépművészeti Céh, Kolozsvár, 1933. Tollrajzokkal illusztrálta: Gy. Szabó Béla. (A kiadó papírkötéses sorozatának szépen restaurált példánya.)

Az előzéklapon: *Kegyelmes Püspök Atyámnak mély tisztelettel és gyermeki szeretettel: Kolozsvár, 1933. XI. 15. Dsida Jenő*

A dedikáció címzettje gróf székhelyi Majláth Gusztáv Károly (Bakóca, Baranya megye, 1864. szeptember 24. – Budapest, 1940. március 18.), erdélyi római katolikus megyéspüspök. Majláth György főtárnokmester, udvari kancellár, országbíró fia. A strasbourgi egyetem joghallgatójaként egyszer álmában látta atyjának, az utolsó országbírónak a meggyilkolását. Ennek a hatására lett pap az esztergomi egyházmegyében. 1887. X. 6-án szentelték föl.

1897. január 28-án utódlási joggal *Lönhart* Ferenc erdélyi megyéspüspök segédpüspökévé, június 28-án erdélyi megyéspüspökké szentelték. Gyenge, beteges testalkata ellenére igen aktív főpap volt. Sokat tett a falusi szegénység ellen, főleg a katolikus székelyek nyomorának enyhítéséért. Legfőbb gondjának az ifjúság nevelését tekintette. Elsősorban a középiskolákat pártfogolta, melyekben a jövő vezető rétege nevelkedett. Az iskolákat a saját és püspöki jövedelméből is önzetlenül támogatta.

A román megszállást követően, 1919 januárjában mozgásszabadságát korlátozták, megtiltották, hogy lakását elhagyja, ott látogatókat fogadjon, és az őszi státusgyűlést megtartsa. 1925-ben a kisebbségi egyezmény állandó megsértése miatt a protestáns egyházak képviselőivel összefogva panasszal fordult a Nemzetek Szövetségéhez. A román hatóságokkal állandó harcban állt az Erdélyi Római Katolikus Státus jogaiért és a magyar iskolákért.

1936-ban egészségi okok miatt visszavonult, haláláig Budapesten, a Vöröskereszt Szanatóriumában kezelték. 1938 áprilisában betegsége miatt lemondott a püspökségről. Még ebben az évben Dsida Jenő lelki atyját, Márton Áront nevezték ki utódjának.

Az idézett dedikáció a „poeta angelicus” vallási elkötelezettségét, az erdélyi római katolikus egyházhoz fűződő bensőséges viszonyát is szemlélteti.

3. DSIDA JENŐ: ANGYALOK CITERÁJÁN. Versek. Erdélyi Szépművészeti Céh, Kolozsvár, 1938.

A védőlepleten: *Forrón szeretett drága kis Pityunk szép, finom lelke zeng az Angyalok Citeráján felénk. Szeretettel Margit és Aladár*

A költő posztumusz kötetét szülei, **csengeri Tóth Margit** és **Dsida Aladár** dedikálták ismeretlen személynek.

Dsida Jenőt családi és baráti körben Pityunak szólították. A név eredetéről Csiszér Alajos a költő édesanyját idézve azt írta, hogy amikor a család 1910-ben Budapestre, a VII. kerületi Ilka utca 15. számú házába költözött, „Jenő kapott egy kis, zöld színű vadászruhát és hozzá egy tollas süveget. Igen tetszett a hároméves gyermeknek, és tükör előtt állva azt mondta: »Én most Pityu úr vagyok.« Ettől kezdve Pityunak hívták. Ez a név annyira rajta maradt, hogy nemcsak a családban, hanem a rokonságban és az ismerősök körében is mindenki így szólította egészen haláláig.”

4. ERNST TOLLER: FECSKÉK KÖNYVE. Dsida Jenő fordítása. Gy. Szabó Béla öt eredeti fametszetével. Józsa Béla Athenaeum kiadása, Kolozsvár, 1945.

Az előzéklapon: *Herrn Dr. Lothar Bolz mit Hochachtung und Erinnerung Klausenburg, 15. II. 1952. Gy. Szabó Béla. Magyarul: Dr. Lothar Bolz úrnak tisztelettel és emlékeztetőül Kolozsvár, 1952. II. 15. Gy. Szabó Béla*

A kiadványt **Gy. Szabó Béla** (Gyulafehérvár, 1905. augusztus 26. – Kolozsvár, 1985. november 30.), a nemzetközi rangú erdélyi magyar grafikus dedikálta, aki tollrajzaival ékesítette a költő *Nagycsütörtök* című kötetét is.

Dr. Lothar Bolz (Gliwice, 1903. szeptember 3. – Kelet-Berlin, 1986. december 29.) német politikus, ügyvéd és újságíró. 1930-ban belépett Németország Kommunista Pártjába, emiatt Hitler hatalomra jutása után menekülnie kellett. Moszkvába emigrált, ahol tanárként dolgozott. 1947-ben tért vissza Kelet-Németországba, és a Német Szocialista Egységpárt tagjaként politizált. 1948-ban a formális többpártrendszer jegyében pártja megbízásából megalapította a Német Nemzeti Demokratikus Pártot. 1949-ben a parlament tagja, 1953-ban külügyminiszter lett.

5. DSIDA JENŐ: SÉTA EGY CSODÁLATOS SZIGETEN. Cikkek, riportok, novellák, levelek. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: Marosi Ildikó. Kriterion,

Könyvkiadó, Bukarest, 1992. Függelék: *Dsida Jenő irodalmi munkássága* (könyvészeti adalék). Összeállította: Váczy Leona. (2. kiadás: 2005.)

A címlapon: *dr. Lisztóczy Lászlónak ezt a legújabb (és nem is olyan új) erdélyi írást ajánlja Marosi Ildikó. Marosvásárhely, 1992 júniusában*

Az első és mindmáig a legteljesebb gyűjteménye Dsida Jenő prózai műveinek. Szerkesztője, **Marosi Ildikó** (Marosvásárhely, 1932. február 1.) a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom és a Dsida-életmű egyik legjelesebb kutatója. (Leánykori neve: Farkas Ildikó, Molter Károly menyje, Marosi Barna felesége.) Közzétette például a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság, továbbá az erdélyi Helikon és az Erdélyi Szépművészeti Céh levelesládáját. Föltárta Dsida Jenő és felesége, Imbery Melinda levelezését, szerelmük és házasságuk történetét, dokumentumait.

Az idézett dedikáció az egyik erdélyi utam és a Marosi-családnál tett személyes látogatásom emléke. Zárójeles megjegyzése arra utal, hogy a kötet már 1988-ban elkészült, de akkor még nem jelenhetett meg.

6. DSIDA JENŐ: PSALMUS HUNGARICUS ÉS MÁŠ VERSEK. Szabó András előadóstje. A felvétel a csillaghegyi (Budapest) REMac stúdióban készült 1997 februárjában. Stúdióvezető hangmérnök: Kaleta Csaba.

A papírborító hátoldalán: *Lisztóczy Lászlónak régi barátsággal András 2008. 7. 11.*

A DVD-t **Szabó András** (Balassagyarmat, 1953. január 28.) a kiváló, számos díjjal kitüntetett előadóművész, irodalomtörténész dedikálta, aki nemcsak e sorok írójának, hanem Dsida Jenőnek és a Dsida Jenő Baráti Körnek is régi jó barátja.

7. DSIDA JENŐ: ANGYALOK CITERÁJÁN. VerseK. – PE STRUNA ÎNGERLOR. Antologie și versiune românească de PETRE ȘAITIȘ. Cluj–KoloZsvár, 1997.

Az előzéklapon: *Lisztóczy Lászlónak és Margónak – Dsida Jenő nevében is – igaz szeretettel, jó barátsággal Petre Șaitiș. Cluj–KoloZsvár, 2000. dec. 11.*

Ez a kétnyelvű versgyűjtemény és a figyelmes – a feleségemet is megszólító – dedikáció különösen kedves számomra. A román költő és műfordító egyik kolozsvári barátja – aki nekem is barátom – lepett meg velem a Dsida Jenő Baráti Kör valamelyik összejövetelén. Gesztusa könnyekig meghatott, mert a Dsida Jenő által is vallott és hirdetett román–magyar egymásrataltságot és testvériséget jellempét láttam benne.

8. LÁNG GUSZTÁV: DSIDA JENŐ KÖLTÉSZEETE. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest – KoloZsvár, 2000.

A címlapon: *Lacínak és Margónak, kedves házigazdáiMnak, „dsidás” szeretettel GusZti 2001. VI. 11.*

Láng Gusztáv (Budapest, 1936. június 12.), az egyik legkiválóbb mai magyar irodalomtörténész, elsősorban Dsida Jenő életének és költészetének a kutatásával

alkotott maradandót. Róla írta szakdolgozatát és doktori disszertációját. Az utóbbi 1974-ben védte meg a kolozsvári tudományegyetemen. Ő közölte a költőről az első – itt szereplő – monográfiát is, mely eszme- és stílustörténeti szempontból egyaránt párját ritkító felkészültséggel, a fogalomalkotás igényével jelölte ki Dsida Jenő helyét és jelentőségét a magyar lírában.

Tiszteletbeli tagja és többszörös előadója a Dsida Jenő Baráti Körnek, szerzőként és lektorként is segítette kiadványaink megjelenését. Ezt dokumentálja az idézett ajánlás is: írója a keltezés napján mutatta be Dsida-monográfiáját, foglalta össze kutatási eredményeit az egri Keresztény Ifjúsági Klubban. Az előadást irodalmi egyesületünk szervezte. A dedikációnak köszönhetjük a kedves és sokatmondó jelzős szerkezetet: a „dsidas szeretettel” kifejezés csakhamar elterjedt és népszerűvé vált tagságunk körében.

Egyik írásában így méltatta irodalmi egyesületünket és annak alapító elnökét: „Aligha van Dsida Jenőnek hűségesebb olvasója Lisztóczy Lászlónál. Nemcsak abban az értelemben, hogy ifjú kora óta újra meg újra fellapozza a költő verseit, változatlan – vagy talán egyre nagyobb – élvezetet találva bennük. Hanem úgy is, hogy igyekszik megosztani ezt a versek szerezte örömet másokkal is – lehetőleg mindenkivel. Ezért alapította meg közel másfél évtizede a Dsida Jenő Baráti Kört, melynek programos célja a költő népszerűsítése, életének és költészetének minél szélesebb körben történő megismertetése. Nincs olyan Dsida-kutató, aki meg ne fordult volna – esetenként többször is – Egerben, e csakugyan »baráti kör« vendégeként, hogy előadásával hozzájáruljon a fenti cél eléréséhez, mindig zsúfolt teremben, mindig lelkes közönség előtt. Lisztóczy László ezzel vált a Dsida-kultusz megalapítójává, oly időben, amikor a költőt és életművét még alig sikerült kiszabadítani a célzatosan rosszindulatú felejtés fogságából.”

9. LÁNG GUSZTÁV: A LÁZADÁS KÖZJÁTÉKA. Dsida-tanulmányok. Savaria University Press, Szombathely, 1996.

Az előzéklapon: *Lacinak és Margónak még egyszer, szeretettel Guszti 2001. VI. 11.*

A dedikáció keltezése megegyezik az előzőével. Ez esetben nem a megjelenés éve, hanem a két ajánlás egymáshoz kapcsolódása szabta meg a kötetek sorrendjét.

10. DSIDA JENŐ: ÉGI MEZŐKÖN. Vallomások versben és prózában. Kabán Annamária és Mózes Huba szerkesztésében és utószavával. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2001. A kötetben Macskássy Izolda Dsida-versek ihlette grafikái.

A címlapon: *Lisztóczy Lászlónak, akitől ebben a tárgykörben méltán remélhetünk, várhatunk még nagyon sokat. Szeretettel: Kabán Annamária, Mózes Huba. Eger, 2001. nov. 25.*

Filológiai szempontból, dokumentum- és forrásértékét tekintve az egyik legfontosabb Dsida-kiadvány. Szerkesztője és a dedikáció írója a Kolozsvárról Miskolcra költözött házaspár, **Kabán Annamária** (Kolozsvár, 1953. január 16. – Miskolc, 2019. június 23.) nyelvész és **Mózes Huba** (Kolozsvár, 1941. június 2.) irodalomtörténész. A kötet a kéziratos hagyatékban fennmaradt verseket is közöl. Bemutatja például a *Nagycsütörtök* négy szövegváltozatát, helyreigazítja Dsida *Naphimnusz*-fordításának máig öröklődő, hibás szövegét.

A feleség és a férj nemcsak a mindennapi életben volt elmaradhatatlan társa egymásnak: a nyelvész és az irodalomtörténész – egymást segítve, korrigálva és kiegészítve – jelentős mértékben járult hozzá a Dsida-életmű föltartásához és értékeléséhez, a Dsida-filológia gazdagításához.

Előadóként, szerzőként és lektorként egyaránt beírták nevüket a Dsida Jenő Baráti Kör történetébe is.

11. POETA ANGELICUS. Írások Dsida Jenőről és költészetéről. Szerkesztette: Lisztóczy László. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2003.

A címlapon: *Margónak, hogy meg ne torpanjon az Út végén, sok szeretettel: Eger, 2003. VII. 18. Laci*

Könyveim első példányát mindig a feleségemnek, Margónak – Kékessy Margitnak – dedikáltam, és neki dedikálom ma is, amikor Ő már az elíziumi mezőkre költözött. Közülük való ez is.

A tanulmánykötet – melyet Mózes Huba lektorált – a Dsida Jenő Baráti Kör egyik legjelentősebb kiadványa. Közzétette a *Harangszentelésre* című ismeretlen Dsida-verset, és fölvonultatott kilenc Dsida-kutatót. A munka szépségéről és nehézségeiről is képet ad, ha a szerzőket lakóhelyük föltüntetésével soroljuk föl: Cseke Péter (Kolozsvár), Gömöri György (Cambridge), Kabán Annamária és Mózes Huba (Miskolc), Láng Gusztáv (Szombathely), Lisztóczy László (Eger), Marosi Ildikó (Marosvásárhely), Pomogáts Béla és Sas Péter (Budapest). A tizenkét tanulmányt két ciklusba rendeztük. Az első *Krisztus követése* címmel Dsida szakrális költészetéről – elsősorban Assisi Szent Ferenchez fűződő viszonyáról – tár föl adatokat. A második *A teljesebb Dsida-képert* címmel a költő és Erdély kapcsolatáról – elsősorban újságírói és szerkesztői tevékenységéről – szerzett ismereteinket gazdagítja. Az Angliában élő Gömöri György pedig arról értekezik, hogy milyen hatást gyakorolt Dsida lírájára Edgar Allan Poe és Georg Trakl.

Az összeállításról több recenzió jelent meg helyi és országos lapokban. Czegő Zoltán például így méltatta *Dsida Jenő, épp Egerben* című cikkében: „Az egeri Dsida Jenő Baráti Kör... rakosgatja a maga tégláit Erdélyország felé, gyűjtögeti a perselypénzeket, tudván, hogy azt nem lopják el ilyen-olyan hivatalfik. Gyönyörű tanulmánykötetet tettek most a szakma (figyelem: *minden rangú tanárok*)

és a szépért rajongó, a művészetet *belülről* is érteni, látni akaró olvasók asztalára...”

Bemutatóját az egri Eszterházy Károly Főiskola Irodalomtudományi Tanszékével karöltve 2003. november 11-én rendeztük meg a Keresztény Ifjúsági Klubban. Dacolva diaszpóra-helyzetünkkel, az Eger és Cambridge, Eger és Kolozsvár közötti távolsággal, először gyűlt össze és folytatott eszmecsere a Dsida-kutatók öt főből álló közössége (egyedtől egyig a tanulmánygyűjtemény szerzői): Cseke Péter, Gömöri György, Kabán Annamária, Mózes Huba és e sorok írója. Az emelkedett hangulatú tanácskozáson közreműködött Hegyesi Hudik Margit énekművésznő, Okos Tibor, a Népművészet Ifjú Mestere és Ungvári P. Tamás előadóművész.

12. LISZTÓCZKY LÁSZLÓ: VONÁSOK DSIDA JENŐ PORTRÉJÁHOZ. Tanulmányok és dokumentumok. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2005. Lektorálta: Láng Gusztáv és Mózes Huba.

Az előzéklapon: *Margónak, mint egykori tanítványomnak is, szívem minden melegével: Eger, 2005. V. 1. Laci*

A feleségemmel kezdő tanárként Kalocsán ismerkedtem meg. Ő a helyi I. (ma: Szent) István Gimnázium esti tagozatos tanulója volt, egy ideig én is tanítottam. Ott élő nővérénél lakott, és a kalocsai kórház gyermekosztályán dolgozott okleveles ápolónőként.

13. DSIDA JENŐ: AZ ÉN DALOM. Válogatás Benedek Elek *Cimborájában* közölt Dsida-versekből. Megjelenik a költő születésének 100. évfordulójára. Szerkesztette, a verseket válogatta és az utószót írta: Végh Balázs Béla. Az illusztrációkat Muhi Sándor tanítványai készítették a Kölcsey Ferenc Főgimnáziumból és a 10-es számú Általános Iskolából. Ady Endre Társaság, Szatmárnémeti, 2007.

Az előzéklapon: *Lisztóczy Lászlónak, a Dsida-életmű nagyszerű ismerőjének és a Dsida Jenő Baráti Kör alapítójának egy alakuló barátság és együttműködés reményében: Szatmárnémeti, 2007. május 18-án Végh Balázs Béla*

Dsida Jenőt Benedek Elek fedezte föl, ő közölte első versét *Édesanya nevenapjára* címmel 1923. augusztus 19-én a *Cimbora* hasábjain. 1923 és 1927 között a gyermeklap jelentette meg a legtöbb alkotását. Ezeknek a legjavát tette közzé a dedikált kötet.

A válogatás **Végh Balázs Béla** (Börvely, 1953. március 3.) erdélyi magyar irodalomtörténész, műfordító, egyetemi oktató munkája. 1981-ben szerzett magyarnémet szakos tanári diplomát a kolozsvári tudományegyetemen, ahol 2004-ben *Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban* című dolgozatával elnyerte az irodalomtudományok doktora címet. Az egyetem elvégzése után rövidebb-hosszabb ideig tanár Selymesilosván, Szamosdarán, Börvelyben és Nagykárolyban. 1999-től a ko-

lozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem szatmárnémeti Tanítóképző és Angol Nyelv Főiskolájának az oktatójaként emelkedett egyre magasabbra a ranglétrán.

14. LISZTÓCZKY LÁSZLÓ: EMLÉKEZÉSEK VÁROSÁBAN. Dsida Jenő életének főbb helyszínei régi képeslapokon. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2007. Ebből a könyvből háromszáz kézzel számozott példány készült. Ez az 1. számú példány.

Az előzéklapon: *Téged illet, Margó, e könyv első számú példánya és a hozzá tartozó szeretet is: Eger, 2007. XII. 23. Laci*

15. LISZTÓCZKY LÁSZLÓ: A KÖLTŐ FELTÁMADÁSA. Tanulmányok Dsida Jenőről. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2008. Lektorálta: Láng Gusztáv.

Az előzéklapon: *Margónak, aki szintén „feltámadt”, köszönettel és szeretettel. Eger, 2008. II. 16. Laci*

Tüdőrákban szenvedő feleségemet kevéssel a kötet megjelenése előtt műtötték. A dedikáció írásakor abban a boldog hitben éltünk, hogy meggyógyult.

A tanulmánygyűjtemény egyebek mellett Dsida Jenő Mária-élményét és József Attilához fűződő barátságát elemezte. Időrendben, a történelmi háttér bemutatásával fősorakoztatta és kommentálta a hozzá írt verseket, átfogó képet nyújtva a Dsida-recepció történetéről.

16. DSIDA JENŐ ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI. Összeállította és szerkesztette: Láng Gusztáv és Urbán László. Savaria University Press, Szombathely, 2011. A bevezető tanulmányt Láng Gusztáv, az utószót Urbán László írta.

A címlapon: *Ajánlom szeretettel és őszinte megbecsüléssel Lisztóczy Lászlónak: régi kedves tanítványa: Urbán László Érd, 2012. ápr. 24.*

Dsida Jenő verseinek ez az eddigi legteljesebb gyűjteménye. Előtte 2009-ben DVD-n látott napvilágot, melyet a két szerkesztő jelenlétében és közreműködésével még ugyanabban az évben bemutattunk a Dsida Jenő Baráti Kör nyári öszezejövetelén. A gyűjteményt az általunk fölfedezett, kiadványainkban közreadott Dsida-versek is gazdagították.

Urbán László (Debrecen, 1950. szeptember 26.) irodalomtörténész mindenekelőtt a XIX. és XX. századi magyar írók és költők régi folyóiratok, napilapok s más időszaki kiadványok sárguló lapjain kallódó, kötetekben meg nem jelent műveinek az összegyűjtésével, közreadásával szerzett hírnevet. A legnagyobbak – például az egri Bródy Sándor vagy Gárdonyi Géza – életművét is jelentős, általa fölfedezett alkotásokkal gazdagította.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatójaként magyar nyelv és irodalomból 1974-ben az én konzulens tanári irányítással végezte egyhánapos vidéki tanítási gyakorlatát az egri Dobó István Gimnáziumban.

17. DSIDA JENŐ ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI. Összeállította és szerkesztette: Láng Gusztáv és Urbán László. Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2012. A bevezető tanulmányt Láng Gusztáv, az utószót Urbán László írta. 2. kiadás.

A címlapon: *Ajánlom kedves Tanáromnak, Lisztóczy Lászlónak, akivel együtt küszködünk a magyar kultúra megőrzéséért és feltámasztásáért, hálás tanítványa: Urbán László szerk. Miskolc, 2013. máj. 4.*

18. KABÁN ANNAMÁRIA–MÓZES HUBA: REFLEXIÓ ÉS ÖNREFLEXIÓ DSIDA JENŐ KÖLTÉSZETÉBEN. Esszék, szövegtani megközelítések. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2014.

A címlapon: *Lisztóczy Lászlónak, szeretettel: Kabán Annamária, Mózes Huba. Miskolc, 2015. május 28.*

19. LISZTÓCZKY LÁSZLÓ: VILÁGÍTÓ SZÍV. Tanulmányok Dsida Jenőről. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2018.

Az előzéklapon: *Margónak, világító szívé, drága Feleségemnek, szerető szívvel: Eger, 2018. I. 4. Laci*

Ez a tanulmánygyűjtemény összegezte Dsida-kutatásaimat. Közölte korábbi köteteim legjavát és néhány újabb, folyóiratban megjelent írásomat. Jó néhányat átdolgozott és kiegészített változatban.

20. „A SZÉP MINDIG KORSZERŰ”. Tanulmányok Dsida Jenőről. Szerkesztette: Lisztóczy László. Dsida Jenő Baráti Kör – Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger, 2020.

Az előzéklapon: *Margómnak, elköltözése tizedik fordulóján, múlhatatlan szerepével és a viszontlátás reményével: Eger, 2020. február 3. Laci*

A kötet a 2019. évi egeri Ünnepi Könyvhéten, június 14-én megrendezett „Légy már legenda” című, Dsida Jenő emlékének szentelt irodalmi szabadegyetem előadásait gyűjti csokorba. A programot a Dsida Jenő Baráti Kör és a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár közösen szervezte. A jeles Dsida-kutatókat fölvonultató tanulmányosorozat a „poeta angelicus” csaknem egész életét és életművét átfogja, számos új adattal is gazdagítja róla szerzett ismereteinket. Értékét növeli az anyaországi és az erdélyi szerzők szép és sokatmondó összefogása.

Csáky Anna

Úgy élek veled...

Úgy élek veled szépséges szerelemben,
mint hajnali tó vize a nyári éggel,
átsugárazom rád rózsaszín fénybe' lelkem,
s minden sötét éjjeled e tűzben ég el.

Verdeső, vad szárnyait a kinnak régen
rémülten hallani véltem – egyedül csak,
de fehér felhő tűnt fel a komor égen,
s hittem, a fájdalom messze menekül majd.

Te vagy ma lobogó vágyaim istene,
hullámozom belül, mint tenger, mikor várom
az éjjelt, s elképezelem, miként hintene
csókot szerelmem, telve mézzel a számon.

A didergő rózsza

Hó alatt már a rózsza,
levelét a tél
könnye mossa,
az elájult szirmok
összeborulnak,
mélyükben titkok,
gyöngyei a múltnak.
Kinyílni nem szabad:
a december –
halál!
Talán majd egyszer,
ha e szép tetszhalott
tavaszra talál.
Kristály a rózsza vére
falánk jég alatt,
a tél hidegére
szó álomi nyarat.

Szerelmünk oszlopa

Hogy szeresselek, az Isten akarta,
teszem is teljes szívemből,
másnak felettem nincs hatalma,
szerelmünk oszlop: ki nem dől.

Veled alszom, és veled ébredek,
az asztalnál mellettem helyed,
együtt dobolnak bennünk vérerek,
s áramlik széjjel a szeretet,
egyként borul árnyékba, fénybe
azelőtt külön kékellő egünk,
mintha a nappal, éj szívet cserélne,
varázslat, csoda történik velünk:

Narancsló-kékre váltott az égbolt.
Mennyi nyár-derű, fény, kósza láng
végtelen terében! Mámora rég volt
pazar kedvvel kincseit szórja ránk.
Felbizsereg bennünk a bőr alatt
az érintésre váró tartomány,
lelkünk sugara százfelé hasad,
egy emlék sem fakult el, halovány:
tele van velük szerelmünk oszlopa,
e csillag-falazta gyönyörű fárosz,
vibráló fénye nem huny ki soha,
elvezet minket a Mennyországához,

s forog a Lét partjain körbe,
egymást öleljük benne örökre.

Segélykiáltás karácsony előtt

Ködök feszülnek az adventi szelekre,
fenyőtűk között suttognak imát,
harangszó ezüstjét némítja recsegeve
az ujjongva harsogó, vad világ.

Nehéz felhők közül szürke fény szivárog,
gyermekdal-csengettyűt nem hallani:
dörömbölnek a kövér háromkirályok,
hajdani szegények dús fattyai.

Nincs már a tűzhelyeken illatos alma,
csak elporladt bimbózó remények,
a világot betölti egy Rém uralma,
sikolt az orgona, templom-ének.

A kisdéd ma nem angyalok kardalának,
tömjénnek, mirhának, fénynek örül,
mobiltelefon, kis autók lazsálnak,
számítógép az apró ágy körül.

A távolban letarolt erdők zokognak,
fűrészről sebzett, roncsolt karú fák,
lehullott zizegő ruhája bokornak,
s az éjszaka köntösén ború rág.

A félelem erdején bolyongunk, Uram,
a leölt szépség tű-fényei égnek,
reszkető lángjuknál – segíts! – szomorúan
angyalokhoz bújnak a szegények.

Mózes Huba

Csillagá változol

Lisztóczy Lászlóné Kékessy Margit emlékére

Az 1997-ben alapított egri Dsida Jenő Baráti Kör házigazdája kezdettől a Lisztóczy László–Kékessy Margit házaspár. Náluk gyűlt össze a kör Dsida Jenő költészetét kedvelő és népszerűsíteni igyekvő, évről évre népesebb tagsága. 2010-ben nagy veszteség érte őket: elhunyt Kékessy Margit, idősebbek és fiatalabbak Margója, Margó nénije, s betölthetetlen űrt hagyott nemcsak a család, hanem a kör életében is. Búcsúztatói közt szólalt meg a kárpátaljai születésű Füzesi Magda, aki „Margó emlékének” ajánlott, *Istennek bölcs leánya voltál* című és kezdetű költeményét Kolozsvárról, 2010. április 28-án keltezte, talán éppen abból a státusházból, amelynek egyik szobáját körültekintő gonddal Dsida Jenő édesanyja rendezte be nagybeteg fiának.

A Dsida család egykori lakhelyéről a Dsida Jenő Baráti Kör székhelyére küldött költeménynek a szövege is kapcsolódik Dsidához, Dsida Jenő egyik kései verséhez, mégpedig úgy, hogy a hasonló kezdetű sor derekán mássalhangzó- és hangsúlytorlódás – első olvasásra félszegnek vélhető – zökkenője figyelmeztet a szövegszerű kapcsolódásra: „Úgy hagytad itt ránk a világot” (Füzesi Magda) ← „Úgy hagytad el az ifjúságot” (Dsida Jenő: *Már hiába nézed*).

Füzesi Magda költeménye 12 jambusi sorból épül, ezek közül 11 sor 9 szótagos, 1 sor 8 szótagos, a sorok együttes szótagszáma 107 szótag. Fontos ezt megjegyeznünk, mert a költemény felépítésének vizsgálatában szerepet játszik. A költeményen, már-már azt írtam 5, valójában 6 rím vonul végig. A költemény hangzását a fent említett 5. sortól **r**, **cs** és **v** hangzós alliterációk gazdagítják.

Az alább idézett szövegben a rímeket általában *dőlt*, az önrímet és az alliteráló mássalhangzókat *félkövér dőlt* betűkkel emelem ki. A szöveg jobb oldalán, szintén *dőlt* betűkkel, a költemény rímképletét tüntetem fel (a képletben a refrénszerűen ismétlődő önrímet nagybetű, a sor rímtelenségét *x* jelöli):

Istennek bölcs leánya <i>voltál</i> ,	<i>a</i>
míg köztünk jártál észrevétlen,	<i>b</i>
társunk a búban, elmúlásban,	<i>c</i>
a nevetésben, a beszédben.	<i>b-b</i>
Úgy hagytad itt ránk a világot,	<i>D-e</i>
hogy még a hiányod se fájjon,	<i>f</i>
mert mosolyogtál, hogyha bántott,	<i>a-e</i>

s ott <i>ragyogsz</i> minden <i>rózs</i> aágon.	<i>f</i>
Elbújsz egy ékes <i>csig</i> aházban?	<i>c</i>
Meg <i>cs</i> illansz egy cinke <i>szem</i> ében?	<i>b</i>
Talán <i>cs</i> illaggá <i>válto</i> zol,	<i>x</i>
s <i>vigy</i> ázol <i>ránk</i> viharos éjben.	<i>D-b</i>

Az 1. sort a gyanútlan olvasó rímtelennek gondolhatná, de ha figyelmesebben olvas, nem nehéz észrevennie, hogy a *voltál* rímhívó, amellyel a 7. sor közepén a *mosolyogtál* rímválasz cseng egybe. A 2. sor *észrevétlen* rímhívójához nem kevesebb, mint négy rímválasz kapcsolódik: a 4. sor közepén a *nevetésben*, végén a *beszédben*, a 10. sor végén a *szemében*, a 12. sor végén az egy szótaggal rövidebb éjben. A 3. sor elmúlásban rímhívójára a *csigaházban*, az 5–8. sor keresztrímében a világot rímhívóra a *bántott*, a *fájjon* rímhívóra a *rózságon* a rímválasz.

Alliteráció kapcsolja egymáshoz az 5–8. sorban a *ránk*, a *ragyogsz* és a *rózs*aágon, a 9–11. sorban a *csig*aházban, a *megcs*illansz és a *cs*illaggá, a 11–12. sorban a *válto*zol, *vigy*ázol és *vi*haros szót.

A költemény hangzásszerkezete könnyen felismerhető és rejtett lírai mozzanatok, összefüggéseket egyaránt érzékeltet. A sorközépi *nevetésben* rímválasz (és egyben rímhívó) például azt, hogy a halmozás alakzata a versben miként és mennyiben térhet el a köznapi sorrendiségtől, avagy a *csigaházban* rímválasz azt, hogy a költői kérdésben, az interrogáció alakzatában milyen válaszlehetőségek rejlenek. A válaszadás szempontjából fontos összefüggést érzékeltet az utolsó sorban a *vigyázol* – *vi*haros alliteráció közrefogta *ránk* rímválasz, amely önrímként az 5. sor *ránk* rímhívójára utal vissza. Ez a rímhívó a költemény szótagszám alapú elsőrendű negatív aranymetszésének a szintjén (41/66) helyezkedik el. A *ránk* rímhívóval alliteráló *ragyogsz* és *rózs*aágon szavak a szótagszám alapú elsőrendű pozitív aranymetszés szintjén (66/41) elhelyezkedő *m i n d e n* szót fogják közre.

A *ránk* és a *m i n d e n* kulcsszavaknak tekinthetők. Ezekből kiindulva mérlegelhetjük, hogy Füzesi Magda költeményének a címe az evangélium melyik aszszonyalakjával hozható elsősorban összefüggésbe.

Vadász János

Halotti beszédek

I.

édesanyám a kórházi ágyon vergődik
lázasan küzd nem-léte ellen öntudatlan
halállal pörös szája szélén fehér hab

madárnyi testében még túl fiatal szíve
arasznyi létébe hajtaná-űzné vissza de
dobkeményen feszülő hasában a rák
jégcsáklyája már nem engedi élni

lehunytt szeme azonban felpattan hirtelen
domború homlokán a fájdalom erei kidagadnak
fekete-márvány tekintete felvillámlik
végső erőit megfeszítve felül az ágyon

ám a rettenet átkainak kikiáltása nélkül
némán és vakon hanyatlik vissza párnáira mégis
s a lét megbarnult teje szájából kicsorog

de ellilult körmű keze soha nem ernyedő
győztes szorítással markol bele a túlba

II.

felhő zsebébe nap hull
tó bíborába kő
szádból a lét kicsordul
gyémántként áll az idő

bőrödön meddő harmat
habból a hó kiszáll
fölötte nincs hatalmad
holtunkig legyűrt halál

Sírfelirat

ferenczi fischer lászló
fennen sohasem lobogó
mégis szabadon lebbenő
zászló

laci lacika lászló
halálos komolyan játszó
korod fölé magasodó
látó

tünde éltedet áldó
nemzedékeknek fényt adó
tűztolvaj – fájdalom-álló
szellem

kit *isten jókedvében*
idetett szeretni – ne félj
hiába rettentí álmod
az éj

hús börtönébe sose
zárhat már – az örök semmi

Birtalan Ferenc

barna bikák vad vágatása szívedben
tág rétek feletti szelíd szél suhogása
izzó vas-folyam sárarany ár-apálya
szerteszakító kín súlyos szerelemben

a nyomor rideg vasabroncsa töretlen
hiába minden lány tangó szép ígéret
lelkedben rendíthetetlen hús ítélet:
véded a földre bukókat tiszta versben

véreid igazát – mindét maradandón
nem juranics-telepi ladányi mihály
módján – konok költőként lázító hangon

parázsló dalokkal nyóckeri hű zsvány
minden igás hatalom ellen – szabadon
míg a szív jó uralma értünk ki nem áll

Aquincumi epigrammák

Gyimesi Lacinak

1.
mák mágia máglya
háromágú ördögi dárda
hajítsd el

ész szerelem életöröm
tüze izzon versedben
örökké

2.
induljatok! üzented
utolszor – kisimult arcodon
a béke

napba kilőtt nyíl suhanj
versed mosolyod él – szeretünk

bölcs főnix

Tudósítás

álomtalan álomból eszmélve mozdulni képtelen
bénaságban holt-maszkban lezárt szemekkel éberem
fekszem kiterítve *halált virágozik most a türelem*

halk hangok szólongatnak megszímítod a kezem
ébredj mondd ám én a túlnak vak foglyaként erőtlen
nem vagyok csupán nincs múltam jövőm jelenem

vacogva a nyirkos alig-létben csönd és félelem
fojtogat kómától bódult szívemben még eldöntetlen
maradhatok-e de minden apró lopott lélegzetem

oldja a test ólom-prését moccan a kéz rád-rebben
tekintetem végül földobban felzeng az ítélet – igen
s látszatok nélküli letisztult létembe visszaérkezem

Pintér Márta Zsuzsanna

In memoriam Szecskó Károly

2020. február 27-én meghalt Szecskó Károly. A neve után sokféle titulus következhetne: magyar–történelem szakos tanár, levéltáros, történész, művelődéstörténész, helytörténész, újságíró, és a név elé is járna a Dr., a kitűnően megvédett doktori címért, amelyet az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett meg 1975-ben, újkori történelemből. De Szecskó Károly neve már önmagában is jelentéssé vált, mert a szakmabelieken kívül ismerte őt szinte minden egri polgár: hónapról hónapra olvasták cikkeit, visszaemlékezéseit, érdekes helytörténeti írásait a mindenkire eljutó Egri Magazinban. Hozzátartozott a városhoz, amelynek a történetét évtizedeken át kutatta. Pedig nem Egerben született: Mezőcsátról származott, de ehhez a városhoz sem lett hűtlen. Legutolsó könyve, a *Mezőcsát monográfiája* (amely 2019-ben jelent meg), visszatérés a gyökerekhez, ahhoz a paraszti kultúrához, amelyből származott, s amelyből (a három fiú közül nem a legkisebbként, hanem a középső gyerekként) kiemelkedett. A miskolci gimnáziumi évek és az egri főiskola nemcsak a kíváncsiságot és a tudásvágyat ébresztette fel benne, hanem kiváló, emberséges pedagógusoknak és mestereknek köszönhetően a tudományos kutatás iránti vágyat is. Erre azonban még évekig várnia kellett – a verpeléti általános iskolai tanári évek után, 1967-től jöhetett el a koncentrált kutatómunka, az anyaggyűjtés, az írás ideje. Neki azonban sikerült az, ami csak keveseknek: általános iskolai tanárként írta meg a doktori disszertációját, követve azoknak a régi, nagynevű tanároknak a sorát, akik tanári munkájuk mellett is szakítottak időt a tudományos kutatásra, még akkor is, ha sokszor feleslegesnek, értelmetlennek tűnt is a kívüljáró szemében, hogy a pihenéstől ellopott időt a szenvedélyüknek áldozzák. A szenvedély azonban pénztől, elismeréstől, pillanatnyi sikerektől függetlenül is hatalmas hajtóerő – és sokszor bebizonyosodik, hogy csak ilyen szenvedélyesen és hittel érdemes bármibe belekezdeni. Így volt ezzel Szecskó Károly is, aki akkor kezdte el kutatni Eger nevezetes egyházi személyeinek életét, amikor remény sem volt arra, hogy az összegyűjt anyagot megjelentesse, és akkor volt mindennapos vendége a Főegyházmegyei Könyvtárnak, amikor rajta kívül csak kevesen mertek ott kutatni. 1972-ben már készen volt az egri Katolikus Legényegyletről szóló könyve – pontosan 20 évet kellett várnia rá, hogy 1992-ben, a rendszerváltás után megjelenjen, de ez nem számított. Minden könyvnek megvan a maga sorsa (*habent sua fata libelli*) mondták a rómaiak, s neki jó néhány nehéz sorsú, évekig az íróasztalfiókban várakozó könyve volt – végül azonban minden könyve eljutott az olvasókhoz, s amit már nem volt ideje, ereje megjelentetni, azt most az özvegye adja ki, fáradhatatlanul.

1980 és 1989 között a megyei pártarchívum vezetője volt: megbízható, pontos levéltáros (aki a rendszerváltáskor meg is mentette a megsemmisítésre ítélt anyagot, tudva, milyen fontos kordokumentum lesz egykor), aki ugyan megírta a nemzeti bizottságok

kulturális szerepéről szóló könyvét 1970-ben, de utána már nem párttörténettel, hanem várostörténettel, szűkebb pátriájának történetével foglalkozott. 1990 után pedig eljött az igazi anyaggyűjtés ideje, amikor a Heves Megyei Levéltár főlevéltárosaként végre méltó helyére került. 1992 után sorra jelentek meg falumonográfiái (Detk, Verpelét, Besenyőtelek, Ostoros története), és a *Tudós tanárok – tanár tudósok* sorozat újabb darabjai Somos Lajostól kezdve egészen Pásztor Emilig, hat kötetben. Olyan (az egriek számára csak utcanévtábláról ismerős) személyiségek kaptak méltó megemlékezést ezekben a könyvekben, mint Kandra Kabos vagy Szvorényi József. Munkásságában talán ez a két kutatási irány: a helytörténet és a neveléstörténet a legfontosabb, de ezeken kívül még sok minden más is érdekelt. Mindezt jól bizonyítja azoknak a folyóiratoknak a sokfélesége, amelyekben publikált: a *Századok*, a *Levéltári Szemle*, a *Pedagógiai Szemle* mellett írásai jelentek meg a *Magyar Grafikában*, az *Orvostörténeti Közleményekben*, a *Természet Világában*, a *Magyar Könyvszemle*ben és az *Irodalomtörténeti Közleményekben* is, hogy csak néhányat kiemeljünk azokból a lapokból, amelyek több száz cikkét közölték. 2010-ben több mint negyven oldalt tett ki az életmű bibliográfiája, amely az utóbbi években tovább gyarapodott. A tudományos cikkek mellett (amelyek mindig új levéltári forrásokra épültek) nagyon sok írása jelent meg a tudományos ismeretterjesztés szándékával is. Cikkeiben írt az egri, a bükkszéki, a parádi fürdőkről, az egri nyomdákrol, a 18. századi bábaképzésről éppúgy, mint az 1848-as honvédtisztekről vagy a Tanácsköztársaság egri eseményeiről. Irodalomtörténeti érdeklődését jelzi a Gárdonyi Géza könyvtáráról vagy a Kálnoky László családjáról írt cikkek sora. Egyik méltatója azt írta róla, hogy két kézzel szórta szét a kincseit, azt a tudást, azt a rengeteg érdekes adatot, tényt, felkutatott forrást, amit a mindennapos könyvtári és levéltári kutatómunka során összegyűjtött. Valóban, aki igazi tanáregyéniség, az akkor is meg akarja osztani a tudását, akkor is tanítani akar, amikor már távolabb került az iskolától. Ezt a tanári mentalitást bizonyítja a TIT-ben végzett munkája, a rádiós és televíziós előadások sokasága is. Fáradhatatlan volt a közügyek intézésében is: neki köszönhető több egri emlékhely, emléktábla felállítása, gondozása, s rengeteget tett azért, hogy az egriek még jobban ismerjék és szeressék azt a várost, amelybe még főiskolás korában ő maga is „beleszeretett.” Sokat tett azért is, hogy az egyetemre váló egri Líceum megőrizze első igazgatója és későbbi tudós tanárai emlékét, még akkor is, ha a pénzügyi nehézségek, a könyvkiadási gondok miatt sokszor találtak visszautasításra a kérései.

A szenvedélyes emberek sokszor türelmetlenek: ő talán azt is érezte, hogy sürgéti az idő: 80. születésnapja előtt még átvehette a várostól a Gárdonyi Géza-díjat, de azután már csak egyetlen éve maradt, hogy tovább folytassa azt a munkát, amire felvette az életét. Sokszor mondta: „én könyveket és jó embereket gyűjtök”? A sok könyv mellett sok barátja, segítője, tisztelője, „jó embere” volt a városban és az egyetemen is. Mindannyiunknak hiányozni fog ismerős alakja a könyvtárban, a Líceum folyosóján, de velünk maradnak a könyvei, cikkei, amelyek megkerülhetetlenek a következő generációk helytörténészei, kutatói számára is.

Lipcsei Márta

Vírusrózsa II.

31.

Szenvedéssugártól szóig burkolózva
a hang szakadéktengerbe temetkezik
virágtalan forog a vírusrózsa
gömbként árad záporoz a sötétbe
gyökeréből ha virág emelkedik égbe
átokszakadékból kiáltás ölébe
kéz a kézben sétál élet és halál

32.

Pendül az új kezdet
a részekre bomló
töredező túlra
nyílik már távolról az állandóság virága
haladó idegenség mint belső fészek homálya
terelő térben a folyton kifeszülő bimbó
lúktet a sokaság rejtett poklába

33.

Rezdül a láb alatt a sötétség útja
csonka száraz fényozlásban
hosszan virulva gátak nyomulnak
kék gömb körül az idő csíkokat ereszt
suhogva keringnek túskezeszálak
megszakadt léptek hült helye szárad
puha sárzivatár ködsugár kereszt

34.

Lassan a káoszban kialakulni kezd a rend
a világ arca vírusrózskáktól piroslik
hideg vak hemzsegés majd visszatérés hirtelen
erőforrás az üdvösségre törekvő jelen
sejtfalakra sarjadó osztódó organizmusok
pörlekedő erősebb egyedei törnek elő
csapdát állítva a csöppnyi változásoknak

35.

A pokol kötélhágcsójába kapaszkodunk
okok és okozatok mozgás és nyugalom
forma és tartalom az életfeltételek között
a tévedés is szerepelhet a vég sorsszerűségére
keressük a választ hogy szívünk öregedni tudjon
s a tisztesség hideg jegébe villámokat szórjon
végül a szereplők mégis mindent összekuszálnak

36.

Agyunk mint navigációs rendszer
talán tágítani kéne a rettegés pillanatait
hogy ne térjenek vissza alélt testek
tébolyultan szétgurultan rejtett
elérhetetlen összevisszaságban
elixírkenőcsök páncéljaiban
felerősítvén az új hullám antológiáját

37.

Divat az égő pokol szüksége
felkapaszkodunk csődöt mondott
próbálkozásokra a világvjárvány kocsmája
még mindig nyitva megfeszített szemek
reflektorfényben égnek vélemények
lefagyva egybemossák a mozdulatokat
majd felélednek hogy gyöngeségeiktől szabaduljanak

38.

Parázsló hamura folyóvizet csorgatunk
várva az isteni granulátumokat
a mélyben tüntetők ezrei vonulnak
nyelvünk a vírus nyálas redői köré csavarodik
fejünket erőtlennül élő sebekre hajtjuk
így tömítve a vírus csőrendszereit
míg végül szigetelő rongydarabokká válunk

39.

Migrénes reggelekre ébredve
bőrünkhöz hidegrázás tapad
mellünkben apró kések
szívóerejű sikátorok alszanak
üvegszemű örvény nyakunkon játszik
végtagjaink rácsaiban vidáman furulyázik
és emlékezetünk falfehéren tébolyulva ürit

40.

Fekete rózsák árvácskák nyílnak
a messzeségben villogó másvilági tér
lűktet a félelmekből teremtett lélekvér
a belső rend romjai fölött rózsaszirmok hullnak
visszakérjük az álombeli le-lebomló mosolyokat
majd elindulunk a tudat alatti úton
az életet összegző jelzőtábla felé

41.

Torlódás hibák félelem a látvány
szavak nélküli kínok a világ határán
a megbolygatott emberbolyok
apró darabokra törnek
olvadnak végpontjai az időnek
a törött tér útvesztői sötét űrt hagynak
magasfeszültségű állapotok roppannak

42.

Oldódó magányok saját magukon lépnek át
gyomrokban ránduló kétség
lépések alatt járdakövek mozdulnak
a csatornafedél is arrébb lép
betört kirakatok kifosztott üzletek
a percek fehérje feketül
a fekete bőrszín mérlegre kerül

43.

Várunk a feltámadásra mécsesek a kövön
felettünk a Menny ajtaja nyitva
jégtükrű vásznakon mozdulatlan testek
kontúr nélküli mozdulatok
zúzmara-ecsettel bemázolva
riadt lélegzetek térnyerését
lerántott maszkok veszik vissza

44.

A távolodó értetlenség hidege szétszakít
a reszkető csendben rejlő pillanatok
mégis összekötnék az eldobott kő
visszapattan mint sziklapartról a hullámverés
elhalt emlékeken fásult csillagok
szavak visszhangján elveszett zarándokok
a bennünk lévő nehézkedés kapuit nyitogatják

45.

Merjünk az igazság elé kilépni hol vadrózsák alszanak
míg elnyűtt szívünkben mozdulatlan viharok
kifesteni a csendet a mindent átszövő
mindenséget mindent ami velünk történik
elfelejteni hogy lábaink előtt hever a világ
hogy zsibbadásaiból illanó testedet adod át
emlékezni hogy a Semmi áll a pszichológia piedesztálján

46.

Kudarcainkat mikor átlép felettünk a világ
érzékletlenné merevítheti arcunk fájdalma
majd a körforgás feloldja mentheti a gyökér
a virágot ha a jövő a jelent cserben hagyja?
nyomor tapos mindenben amit élet éltet
a némák mintha nem is léteznének
a küzdelem a létért visz ebbe a harcba

47.

Túlélés-sikoly erősíti a csendet
a halál érlel játszik vele az értelem
küzdeni kell az ismeretlen ellenféllel
bár észleli és halmazza a világ a kérdéseket
kétségek vállain az ember néha tehetetlen
tudás tehetség mégis saját csatáját vívja
hogyan a széttörő egészséget és halált visszajára fordítsa

48.

Űrrandevúra utaztak az űrhajósok
a földi pusztulás a végtelennel szárnyal
az ember menteni akarja a múltó ürességet
bizonyítani hogy újjászületni képes
bár saját magával perel az értelem
a földi létezés ítéletét osztja
hogyan egy értelmes világért megsokszorozza

49.

Kétségek csöndje árnyékokat szór szertesztét
szemek tekintetével keresve az élet gyökerét
a távlatok a teljesség illúziójával keringnek
gyengülő vírusvirágok lágy szirmai hullnak
az élet örök folytatására évszakok tanulnak
a mindenségben a változás örök
a jelent majd elviszik ördögök

50.

Megalázott tömegek törnek és zúznak
vírustól letarolt országok indulatai elszabadulnak
egyre hontalanabb álmokra virradnak reggelek
eltemetni vágynak az áruló eget
emléktelen a képzelet gondolatesélye
saját magának gyárt az ember lélekgyárat
míg a vesztes életbe egyre inkább belefárad

51.

Szelek söprik szét az emberi sorsokat
szellem birtokával gyűjti össze a gondolat
szótlanul beszél hozzánk az Úr érzi szándékunkat
szabadságot rendet vetít reánk az ég
a pont és végtelen között a lényeg lassan
elhelyezkedik lábukat lógtatják szavak
az egyre képtelenebb képzelet igéket mozgat

52.

Málló sorsokból szívekből fakadó források
az élet keresztjeit viszik szétburjánzó pillanatok
az észszerűség galaxisait szövök
az emberi csoda pörgeti a gondolatot
Föld szíve a kimentett világban dobog
vérereken a letelt idő órája üthet
az új létezésben az értelem lüktet

53.

Feltámadt irányok a folytatás útjára lépnek
letisztult sorsok pereméről homályok eltűnnek
mozdulatok vibrálása sugárzásra vált
önmagadhoz így vidámabban közelebb kerülsz
robogó vonattekintetek a megérzések tábláit
figyelik majd felfelé fordítják a fejlődés ívét
szorgalmasan lazítva a mindenség kínjait

54.

Egyre sebesebben vált a világ
a ki-be lélegzett levegő a kétségeket
megszorozza hullatja az újrakezdéseket
messzeségeket kémlelő önismeretek élednek
a sors mindenkinek a megfelelő táplálékot nyújtja
az alvó egészben az élet megértéseit gyűjtja
biztatva a lét fáit hogy időt adjanak az időnek

55.

Megosztott derűvel indulunk mindig el
a szép végtelensége reményt jelent
a távolság alkotta tér a perc nyugalmát
adja a félelem porszemei már a földre hulltak
jönnek felénk az elfelejtett múltak
keressük az elsötétült emlékeket
esztendőök elcsukló dallamainak hangját

56.

Emelkedik a tér zárt keretben
és önmagához minden visszatér
kinyílik a csend rózsája épen
szélcsend üzen a rohanó szélnek
a vákuumból hirtelen szavak kélnek
célratóró reményt keltő szavak
fénypillanatok megélni érinteni a végtelent

57.

Vonzanak az utak a repülni vágyás
ágakra tapadnak az elhervadt rózsák
darazsak hada már eltűnőben játszik
a megértés a teremtő álom látszik
a fény az alagút végén és remélvén
hogy folytatása nem lesz a bajnak
élő és vidám emberek mulatnak

58.

Emelkedjünk a dolgok fölé
adjunk fénylőbb színeket
az életet mint megismerést áldjuk
hogy a szenvedés kiáltásait is halljuk
a múlt magába hantolja vétkeit
szavainkkal új lélegzetet veszünk
míg lényünk apró sejtjei isszák a harmóniát

59.

Ha részekre koncentrálnál az ész
legtöbbször elvész az egész
az összefüggések sokszor figyelmeztetnek
a lélek atmoszférájában kevés a nyugalom
viharzóknak felett mégiscsak az ész az uralom
az ember túllép így a fölszezett tájakon
mert lelke teherbírása folytatásra termett

60.

Lehet a jóság egy adottság
lehet jóságjárvány járja majd be az egész világot
így az élet nem lesz kiszolgáltatott
lélegzetünkéből fenyők illata erdők tüdeje éled
az érzelem sem épít majd gátakat
és összerakhatjuk a széttört ég szilánkjait
hogyan felélesszük az életet adó Földet

© Benkő Imre: *Dálnok (Dalnic). Erdély. Románia, 1997*

Bobory Zoltán
Égi sirató

feketén lomhán érkezik
 a tujasorban megtalálja
 a vadgalamb fészket
 tele lesz a korona
 szárnyak csapkodásával
 kétségbeeséssel...
 az ágak közül kidugja
 hatalmas csőrét benne
 a fehérlő tojás –
 a gerlepár harca
 kilátástalan küzdelem
 fájdalmas lemondás

hallani véled a galambok
 keserű sóhajtását
 tojók jajveszékelését –
 eltűnt jövőjük kihalt
 fészükbe kell új
 világot teremteni

ki ad számukra újból erőt? –

titkokat szór lábunk elé
 az Élet a teremtett
 vagy a teremtő világ...

melyben lásd vannak
 akik minden áldott nap
 választ tudnak adni

Mi nekiindulunk
 fészekhagyó utunknak
 és felrajzoljuk az égre
 nyomorúságos tovatűnő
 keresztjeinket
 a fekete varjak
 károgása mintha hitünket
 siratná...

© Benkő Imre: Szovjet csapatkivonás. Debrecen, 1990

Átutazóban...

gyönyörködöm a tájban,
ha esik vagy fúj,
akkor is, de leginkább
ha napsütötte, békés tájon
robog át vonatunk.
Vagy csoszogva halad...

Virágzó repceföldek,
érett búzamező vagy
zöldellő friss vetések
boldogítanak.

Szeretem,
ha a vonatablakban,
megcsap a titkos erdő
ősi illata, hegyek
ígéréte, hogy akár
a felhőkbe bújt
csalfa álmainkat is
átölelhetem újra.

Mosolygok,
ha visszaintegetnek
a Pannon vidék apró,
hunyorító, fehér házai,
és bámulom a városokat
átölelő, egyre inkább
idegenülő, katonás
rendjükben belsejüket
titkoló panelokat...

Szomorkodom,
ha faluszéli kis temetők
mellett anyám és apám,
mohával benőtt sírjának
fájdalmas üzenete ér el:
mikor jössz újra, Fiam?

És kiáltanék a mezőn
virágot gyűjtő ifjaknak.
Vajon látják-e arcomat
a vonatablakban,
amelynek üvegében
mintha búcsúzó ember
arca nézne rám:
Vajon meddig az utazás?

Szeretnék
szólni útítársaimhoz,
fürkészem tekintetüket:
lehet-e, kaphatnék e
választ kérdésemre:
Ki vagy? Boldog vagy?
Mikor együtt leszállunk,
elkísérhetlek? Várnak?

Visszagondolok
az egész utazásomra,
ami szép és színes volt,
néha békés, máskor vad,
de soha nem értem oda,
ahol kiszálltam volna:
búcsút inteni a nélkülüem
tovább utazóknak.

Álmodtam?
Vagy valóság volt
ez a hosszú, s mégis
oly gyorsan eltölt út?
Tudom, csak ODA
szólt a jegyem...
Szigorú a kalauz.
A nehézs csomagot
a megőrzőbe tettem.
A végállomást sűrű,
súlyos, szürke köd öleli.
Nem látni a táblát...

Pozsgai Györgyi

Magam

Kéken harmatos
hegyerincek ölelnek –
bezár a magány.

Csattanós villám
a reszkető testen
jaj, a fájdalom!

Kívül – ragyogás.
belül hervadó emlék.
szemem titkos híd.

Repedt falikép.
Szemedben kérdő mondat...
– Múlt érintése.

Képek egy halódó világból

A horizonton
derengő szenvedélyek,
véletlenek
szikrázó villanása,
tükör-csend;
tekintetek alkonya.
Lombtalan éjbe
zöldet álmodó kísértés,
égalji messzeség
a reménytelenség –
napról-napra belezuhanok.

Misztikum

A templom gyertyái
felém lobognak.
Csipkés drapéria
lebeg előttem,
hatalmas árnyak közt
tétován álldogálok
a gótikus ívek alatt.
Képzeletem elrepít
lila magány
misztikus öblébe –
hunyorognak a
sejtelmes fények.
Romlatlan gyümölcsöt
kóstol a lélek.
A katedrális hajói
húzzák szívem
égi táncot járni,
beleszürcsölni a
végső tudásba,
érezni, miként fogan
egy isteni gondolat.

Lopva

Új stációja a léleknek –
magányos éjszakák
néhány lopott óra az
alkony metamorfózisából –
sötétedik odakinn.
Csüggedt szemünk
az élet fogyó
gyertyáját kémleli.

Múlóban

Úgy múlik az életünk,
mint langyos lehelet,
vagy miként lágy
homokszemek omlanak
tétova ujjaink között
az imádott tengerparton.
Dallamok rezignációja
kíséri vágyainkat,
könnyezik a táj
minden múló perc után,
szívünk elhaló dobbanásait
visszaverik az ősz
emlékképei.
Arcunkról a varázs
eltűnik az éjben,
a Hold remény-párába
burkolja földi létünk
maradékát.

Ébredés után

Amikor nagy ritkán
álomba dajkál a sötét,
apró szorgos pillangók
lepik el szemem, és
nektárral édesítik
ellazult arcom mosolyát.
Erőset kongat a reggel –
elinalnak a röpke álmok.
Vaskos gondok
szórják szét spóráikat,
majd könnyörtelen
noszogatásba fullad
az éj lopott nyugalma.

Egyedül

Szobánkon átfú a hiányod
szinte cseng a csend –
távoli hívásod
hallom az éjben.
Reménytelen sugarú a Hold is,
elfogy a könnyek
kristályai közt.
Hajnali álmaim felhők redőzik.
Apró neszek
az ébredés határán,
szemem búsan tekint
a következő éjszakába.

Átváltozás

Arcod, a régi
messze már,
csak emlékképek
idéznek mosolyod.
Nagy kerek szemeid
beleveszték a
félelem sötétjébe...
Mintha mindig
csodálkoztál volna,
nagyra nyíltak,
s repültek, mint
madár a hunyorgó
csillagok között.
Tekinteted most
éjszakákat idéz riadtan –
vibráló lámpás
a fák között.
Erőd elveszett
a szenvedés tűzén.
Akaratod megtört.
Feladtad...
Életed tenger-végtelen
várakozás.

Domonkos László

Az én Margaritám, a te Wardened

Irodalom és film, film és irodalom

Karanténiában töltött hosszú-hosszú, végtelennek tűnő heteim alatt - zenehallgatás, filmnézés, olvasás, írás, aztán kezdtem előlről – meglepve vettem észre, hogy szinte ösztönösen-automatikusan azokat a filmeket részesítem előnyben, amelyek nemes irodalmi alapanyagból készültek, netán klasszikusok adaptációi. Tehát például a *Szerelem a kolera idején*-t (mondjuk a szintén ragyogó *Esőember* előtt) – és jött a *Száll a kakukk fészkére* meg a tízrészes, kiváló *A Mester és Margarita* a szépséges *Farkasokkal táncolót*, majd a háromrészes *Most és mindörökké* meg *A nagy Gatsby* a döbbenetes *Apokalipszis, most*-ot és a feledhetetlen *A Keresztapa* mindhárom részét megelőzve.

A világirodalom jeles alkotásai (akárcsak a világhatalomnak számító magyar irodalom nagy darabjai) magától értetődően sarkallnak, inspirálnak láthatóvá tételre, vizualizálásra – tulajdonképpen csak arra és semmi másra. Hogy az ősi és eredendő befogadói-olvasói élmény („úgy pereg előttem a cselekmény, mint egy film”, „látom magam előtt”) – materializálódjék: a fantáziánkban pergő filmből valóságos, az elképzeltből valóban látható, a látomásból érdemi látvány-tapasztalat legyen. Az, amit filmadaptációnak, megfilmesítésnek nevezünk, valójában nem egyéb, mint irodalom és *film* speciális randevúja, amikor az *adaptáció* ürügyén két teljesen különböző specifikumhalmaz találkozik, melyek dialógust alakítanak ki egymással – a kérdés csak az, mire mennek mindezzel... A többféle adaptációs módszer közül kétségkívül az úgynevezett transzpozíció állhat a (normális) közízléshez legközelebb: a cselekményfelépítés terén az eredeti irodalmi művet pontosan követő filmes megvalósítás. Ranódy László emlékezetes Kosztolányi-adaptációi lehetnének az iskolapéldák első számú darabjai, bár a képlet ennél kissé bonyolultabb-árnyaltabb, főleg ami az igazán érzékletes, szemléletes illusztratív mintákat illeti. Ám bőven van tere a szívünkhöz tán közelebb is álló ún. szabad adaptációnak is, mely neve ellenére csupán olyan apróbb szerkezeti-dramaturgiai, netán szöveg- és motívumváltoztatásokat tartalmaz, amelyek – a filmes megjelenítés speciális körülményeinek megfelelően – éppen a nagyrabecsült adaptálandó előtti tisztelgés, a műhöz valóban hűnek maradni akaró törekvés jegyében alkalmazza ezeket az irodalmi eszközöket helyettesítő-fölváltó, a vizuális hatás és a képi megformálás specifikumainak megfelelő, azok által igényelt megoldásokat. (Az egyéni vagy egyénibb interpretációk, úgy is mint az ilyen-amolyan rendezői koncepciók alkotórészei-elemei, már nemigen tartoznak érdeklődésünk

tárgykörébe – itt ugyanis, bevallottan vagy bevallatlanul, már nem az adott jelentős irodalmi alkotás filmes transzponálása az igazán lényeges, hanem „a művészi önmegvalósítás”, amitől ilyen esetekben, tisztelet a kisszámú kivételnek, jobb érzésű embert rendszerint kiveri a víz... Nem beszélve az adaptációnak már nagy jóindulattal sem igen nevezhető, negyedik válfajnak becézett módiról, midőn csakis és kizárólag ürügynek, sanda dobbantódeszkának használják csupán az eredeti művet, hogy azután az eredetitől szinte teljes egészében eltérő – olykor jó, színvonalas, csak éppen mindig, minden ilyen esetben: merőben MÁS – alkotás születhessék...) Az a tény, hogy egy filmes adaptáció tudatosan mennyire tér el az eredetitől, legtöbbször nem határolható el élesen a transzponált és a némileg szabadabban kezelt kategóriák alkalmazásaitól, a határok legtöbbször egymásba csúsznak, átfedik egymást – sok esetben ennek éppen a film látja hasznát... Ám itt, ezen a ponton lép be olyan – eddig szinte totálisan figyelmen kívül hagyott – tényező, amely film és irodalom, irodalom és film izgalmas kölcsönhatásainak talán legszebb, legvonzóbb, legemlékezetesebb – és ily módon különlegesen becsülendő – következménye.

Bíró Yvette azt írja a filmet alapvetően meghatározó úgynevezett filmgondolkodásról, hogy abban a képszerű és az élményszerű, vagyis a cselekményes és az indulat- és/vagy érzelmegazdag a maga különleges kifejezési formájában összeér. Vagyis a vizualitás és az érzelmi összhatás nemcsak hogy feltételezi egymást, de az utóbbi az előbbi révén éri el hatását, azzal fejeződik ki, és foglalja el a befogatói hatásmechanizmus terepét. Amitől a film révén megrendülünk, ami felkavar, meghat, elborzaszt vagy megkönyebbülésre készítet bennünket – egytől-egyig látvány és mozgás, látott-hallott, ily módon megjelenített akció, ahol az élményadó közeg mindig a látvány. Sohasem a fantázia, sohasem az elképzelt – hanem mindig a szemünk által érzékelt képes univerzum. Azt hiszem el, amit látok. Bíró Yvette igen okosan megidézi a legnagyobb esztéták egyikét, a még Lukács Györgyöt is lopásokra készítő jó öreg Arisztotelészt, akinél szerinte „senki világosabban nem fogalmazta meg cselekvés és cselekmény különbségét.” (Előzőleg leszögezi: tudjuk jól, hogy mindenféle emberi gondolat anyaga nem lehet más, mint az akció. Kezdetben vala a tett, tudjuk.) Ha megvonjuk a határt a fabula és a szűzsé, a történet és a diskurzus, a mese és a kommentár között – a mit? és a hogyan? kérdése toppan elénk. Mindez a filmben úgy realizálódik, hogy „minden filmkifejezés kiindulópontja az akciók, események sorozata kell, hogy legyen. A gondolat építőköve a cselekvés.” És a mindent-megmagyarázó többlet: „mert az elbeszélés alapja mindig emberek és dolgok élete, tevékenysége.” Márpedig „kifejteni, végigkövetni egy gondolatot egyedül a cselekményes elbeszélés révén és által lehet.” (Nesze neked „szövegközpontú”, „cselekménymentes”, poszt-, neo- és egyéb mifene-modern-avantgárd művészet, irodalom vagy más egyéb, mindegy!)

Az irodalom, akárcsak a film, normális esetben történetmesélő médium. Mindenféle történetben pedig a szereplők, a hősök azok, akiken – a cselekményszöveg révén, azzal párhuzamosan – a legintenzívebben, tulajdonképpen abszolút mértékben és értelemben érvényesül a leglényegibb elem. Az, amire egész okfejtésünk épül és alapozódik: a beleélés, az azonosulás megfelelően alkalmazott képessége.

Németh Lászlóról írta Csoóri Sándor (de rá vonatkoztatva is teljességgel érvényes): „A beleélésnek ez a mámoros hajlama regényírói képességnek látszik. Én kultúrateremtő képességnek látom.” Csoóri a szellemtörténész Diltheyre hivatkozik, aki szerint a megismerés alapja az, hogy az emberben minden emberi megvan, és ez újra és újra felidézhető. És valóban kultúrateremtő képesség az empátia Németh László-i foka, hiszen „azonosulni kell Berzsenyivel, Széchenyivel, Vajdával, Adyval, Móriczcal, Tamási Áronnal, Veres Péterrel, hogy az általuk képviselt szellem az ő személyiségén átszűrődve egy összefoglaló szellembe: a nemzet kultúrájába tagolódhasson bele.” Csoóri – megkockáztatom – Németh Lászlóéval azonos – látomásos tudása vezet el bennünket az irodalom filmadaptációs Szent Péter-kulcsához. A varázslathoz, amivel és aminek révén az azonosulás láttatásának tökélye beteljesedik. Hiszen Csoóri esetében is ugyanez történt: azonosulnia kellett és azonosult is a Magyar apokalipszisben a Don mellett poklokat szenvedett magyar bakákkal, azonosult a dudásként pokolra ment legeslegnagyobb magyar költővel, azonosult Dózsával és a Gács-országból tűzön-vízen hazaigyekvő huszárokkal, Nemeskürty Istvánnal és Bertha Bulcsúval, Szervátiusz Tiborral és Illyés Gyulával, a Sárospatakon végső nyugovóra térő Cs. Szabó Lászlóval és a legférfiasabb magyarként szerelmes párja után haló Lajtos Árpád százados úrral. Hogy ők is, valamennyien ama összefoglaló szellembe, a nemzet kultúrájába tagozódjanak. (Abba a kultúrába, amely máig megmentette és mindig is meg fogja menteni a magyarságot.)

Az üldözött művészt megtettesítő Mesternek nagy M betűs sapkát hímező, a tűzbe vetett – valójában, tudjuk, soha el nem égő – kéziratot valóságosan és jelképesen kihalászó, jellegtelen férjét otthagya a Társ mellett boldog teljességben feloldódó Margaritáról a regény olvastán megszületett képzelet-alak Vlagyimir Bortko tízrészes, 2005-ben készült filmjében Anna Kovalcsuk által megformált figura képében égetődik be – hová is? Nem, nemcsak a tudatunkba. A szívünk legmélyébe, a lelkünk titkos belső rekeszeinek valamelyikébe, személyiségünk ki tudja, hová titkosított részlegébe, valahová a rejtőző szerelmek és az örök-egy vágyálmok közé. Mindez csakis úgy sikerülhetett, hogy az irodalmi „alapanyag” a fantáziára, a képzelet parttalan szárnyalására kódolt világegyetemét materializált mágiával üstökön ragadva, szabad szemmel teljesen jól látható, hús-vér nőalak látványába – vizualizált parádéjába – sűrítette-transzponálta. Így teremtve meg az én mindenkori Margaritáját. Akivel azonosulni lehet és kell is. Az én Margaritám

azonban egyetemesebb, mint a világirodalom nagy klasszikusainak filmre vitt összessége: a filmnyelv és -gondolkodás lélektani-érzelmi hatása következtében úgy antropomorfizálódott, hogy akár nőeszménnyé, akár bármikor képben megidézhető erkölcsi-emberi példázattá, akár csak egyszerűen örökké szívmengető Kellemes Élménnyé vált. Túl Bulgakov nagy művén és Bortko kitűnő filmalkotásán.

James Jones *Most és mindörökké* című nagy regénye, amely – hassék bármily szentségtörőnek – a maga grandiózus-fenséges életmodell mivoltában akár az Ottlik Géza-i *Iskola a határon* amerikai megfelelőjeként is számon tartható, a maga elkerülhetetlen hollywoodi(as) megfilmesítésein túl, hála a Fennvalónak, 1979-ben készült háromrészes sorozatában is előttünk áll – benne a több mint karakteres William Devane Warden főtörzsörmeisterével. A Warden név felügyelőt, egyfajta vigyázót jelent: a roppant karakteres küllemű, igen eredeti megjelenésű figura pontosan azt a regénybeli Wardent teszi láthatóvá, vési vizuális emlékszborként belénk, amely egyféle szigorú, olykor még alapos „cikizésre” is hajlamos speciális őrző-védőként, egyféle szeretteljesen komor(kodó) tiszteletbeli bátyként igyekszik egyengetni-óvni a főhős Prewitt minden cselekedetét, egész, meglehetősen rögs útját a Most és mindörökké Teljesség felé törekvő, igézően emberi világának dzsungelében. Ez a Warden, minden elhagyatott-bizonytalankodó fiatalabb vagy éppen középkorú férfiúnak elmondható, meggyőzően „a te Wardened”: a filmbéli, látszólagos vad férfiaságában oly imponálóan magabiztosnak tűnő, valójában és mélyen szívszorítóan esendő alak, aki imígyen (mégis) a legszebben biztos támasznak számító Örök Báty. Az, akire mindig vágytál...

Ezek a látvány- és benyomáshalmazati varázsokkal tudatunkba, de még inkább és legfőképpen érzeményeinkbe csempészett filmhősök: irodalom és film izgalmas, komoly reményekre jogosító találkája során az igazi kovászok. Olyan keltetőanyag-összetevők, amelyekből szívbeli figura-kedvenceink, élményeket, erőt, példákat adó hőseink mindennapi kenyere készül. Akár a Quo vadis? nagy lengyel rendező, Jerzy Kawalerowicz készítette filmváltozatában Boguslaw Linda Petroniusa, akár maga Gatsby alakja Leonardo di Caprio alakításával A nagy Gatsby-ben – vagy éppen Jack Nicholson kongeniális MacMurphyje a Miloš Forman-féle *Száll a kakukk fészkére*-adaptációból – egytől-egyig így válnak, így válhatnak a legbensőségesebben személyessé, valóban a szó leglelkibb, legszebben spirituális értelmében a miénk. Különleges személyi tulajdonainkká, az én Margaritámmá, a te Wardeneddé, az ő Gatsbyjévé és így tovább. És ekképpen kultúrateremtő képességforrássá.

Ezt a fajta titkos-meghitt személyességet, a cinkosságnak ezt a rendkívüli módon „kiközvetített” varázsát biztosítja – a már emlegetett látványban mint élményadó közegben fellelhető cselekmény és cselekvés kettősségében – a szereplő,

a mindenkori hős(nő) megelevenítésének, láthatóvá-érzékeltetővé, közvetlenül megtapasztalhatóvá tett folyamata. Ha úgy tetszik, a vizualizált, közvetlenül életre keltett fantázia-képzet csoda-transzpozíciója. Itt és ebben kulcsszó és alapkövetelmény az empátia, a feltétlen azonosulásnak és beleélésnek a betetőződése. Amit a kiváló szakember, Buda Béla úgy aposztrofál, hogy „pszichológiai lényegét illetően a nem verbális kommunikáció és a metakommunikáció felfogásának és tudatosításának kifinomult és alkalmazott képessége.” És fölöttébb megszívlelendően hozzáteszi: filmnézés közben „a személyiség felolvadása, belevetülése a látványba még erőteljesebb (...) a filmre igazán jellemző, hogy nagyon gyakran hosszú ideig elfoglalja a néző gondolkodását. Heteken, hónapokon át jelenhetnek meg képek a látottakból, a nappali álmodozás pillanataiban a személyiség tovább folytatja a fantáziában azt, hogy ő a film főszereplőjének helyzetében van. Nem ritkán álmok nyilvánvaló tartalmában jelentkezik a filmélmény. (...) mindennapos tapasztalat, hogy a film befejeződése után a megszokott tudatállapot nem is áll mindig azonnal helyre.” Margariták maradunk, netán Wardenek, Petroniusok vagy éppen MacMurphyk, embere válogatja. Néhány példa erre, Buda Béla interpretációjában: „gyakran félálomban, még teljesen a film világában élve megy ki a néző, mozdulatai, éppen a legszükségesebb koordináltságúak, lép a lépcsőkön, ha kell, megy a ruhatár felé, megfogja partnere kezét, de figyelme még a fantáziájában pergő film felé fordul.” Az én Margaritám fog így kézen valójában, a te Wardened figyelmeztet, és koccint később veled a kocsmasztalnál. Satöbbi...

A tetten ért személyesség vizualitás és fantázia, képiség és imaginárius gondolati képzetkonstrukciók látványdús határvidékén aztán – irány a tanulságok országa – meg is teszi a magáét: irodalom és film alapjaiban eltérő kifejezésmódja nem az adaptálás mindenkori gondjait, hanem olykor elképesztő mérvű és hatású áldásait közvetítik. Mivel az irodalomban nincs „leképezési viszonylat”, vagyis a leírt szavak és mondatok csak utalni képesek mindenre, alapvetően asszociatív enegiákat szabadítva fel – a filmbéli képek-hangok nyelve közvetlen, a személyesség fentebb elemezni próbált abszolútumáig (és akár még tovább is) ható nyelvvel és kifejezőeszköz-rendszerrel van közvetlen viszonyban: a „hasonló a hasonlót vonzza”-elv üdítő evidenciájára építő módszerrel érvényesül. És így érvényesíti a talán legszebb, legmegragadóbb hatásmechanizmust: a magunkévá tett irodalmi-filmes hős és szereplő tökéletesen átélhetővé tett valóság-mindenségét.

Az adaptációk egyik fő problémájának tartják, hogy míg az irodalom nyelve mindig általánosan fogalmaz, a film mindig konkrét, érzéki dolgokat, személyeket mutat fel, még a legaprólékosabban leírt személy vagy dolog képi megjelenítése is elkerülhetetlenül egyfajta interpretáció lesz. Csakhogy a Margarita-, Warden- és MacMurphy-interpretációk sokkal többek ennél. Ha jobban magunkba nézünk, teljes mértékben igazolhatjuk Buda Béla következtetését: „a szereppartnernek” –

mert azok – érzelmi állapotaiba belevetítjük önmagunkat, a mindennapi élményeinkre vonatkozó látott események, történések e figurákon keresztül „különösen értékes és hasznos empátiás feldolgozást” tesznek lehetővé: „a film nyomán a velünk kapcsolatbanlevők érzelmei, feszültségei érthetőbbé, beleélhetőbbé, átéltebbé válhatnak” – és többnyire válnak is. (Íme, tehetnénk hozzá némi álcinikus frivolitással, midőn élet és – feldolgozott, adaptált – irodalom között bizonyos szerves összefüggés létezik...) És mindezek mellé odahorgad egy másik konklúzió is: nagy irodalmi művek filmre vitele azok meglepően örömteli kiteljesítését, egyféle „totalizálását” jelenti, azt szolgálja, azt éri el. Azok a tízezrek, akik „csak filmről” ismerik a *Szelem a kolera idejét*, a *Nyomorultakat* vagy éppen az *Édes Annát* vagy urambocsá’ a *Szindbád*ot: az azonosulás kultúrateremtő képességének érvényesülése folyamán olyan közművelődési attrakció részesei, amit – ha már *A Mester és Margaritát* ennyit emlegettük – egyféle tényleges (és gyönyörű) tömeghipnózis sajátos megnyilvánulási formájának (is) kell tekintenünk. A láthatóvá tett, fizikai-vizuális valóságában élénk állított Margarita, Warden és a többi legalább úgy és annyira a miénk lesz, mint a valóban szerelmes első (na jó: vagy az elsők közül való...) csók vagy édesanyánk évtizedek múltán megtalált emlékönyve vagy naplója. Emlékszem, 1971-ben, húszéves koromban egy eldugott kis pesti moziban láttam a *Szelem* címmel a *Két asszony* és a *Szelem* című Déry Tibor-írásokból készült Makk Károly-filmet, enyhén – vagy nem is oly enyhén – szerelmes lettem Töröcsik Mariba, akít a *Körhinta* és a *Szent Péter esernyője* után valahogy addig nem tudtam igazán a szívembe fogadni. És hasonló történt Irene Papas esetében a *Zorba, a görögnél* vagy Natalie Wooddal a *Most és mindörökké* Karenjét illetően. A sor tetszés szerint folytatható. Irodalom és film rendkívüli találkája így lopózik át a lelkünkön.

Balajthy Ferenc

A végtelenszelidítő

(Fekete anyagból új pormag)

És szerelmünk morzsáit csipegetik
Fényre szánt, szép napok madarai.
Üres lélek mind magzattal megtelik,
S csendülnek már, magas ég dalai.

S Végtelenszelidítő minden emlék,
Csukott tenyérbe szunnyadt akarat.
Eldobnád, de érzed, éltetni kell még,
El nem hiszed, – belőlem ez maradt!

Újjá teremthetem talán még magam,
Ürszemétdombon szétszórt csillagok,
Vagyok mi voltam, leszek, mi vagyok!

A Föld, nem az egyke fekete anyag, –
Ha megyek, viszek magammal magot,
S bolygóporok, kicsíráznak majd ott!

Mégis van remény

(Karant/ének/ V.)

Amit nem adtál, – sosem heverem ki!
Eső után, miként szállong a földszag,
Leszek ország koronása, vagy senki,
Lekörözöm a Földet, s mégis kört ad.

Félig maszkos csóкод rezgeti ajkam,
Tárt keblek ígérték combok melegét!
Mégis bezárult minden nyitott ablak,
Mi marad, az csak az éltető remény!

Lehet-e a nő, – sárkányfog vetemény?
Itt és mindenütt akkor is van remény,
Egyetlen sugarát markomban tartom!

A panelfalak közt mégis van remény,
Hétlakat alól szabadult költemény, –
Seben gyógyítja vérben úszó alkony!

© Benkő Imre: Városliget. Budapest, 2000

Bérczessy Lajos

Maszkák

(Pandémiás időben)

A 80-as trolin:

Az ajtóhoz közel kapaszkodik egy cicás maszkú fiatal hölgy.

Az egyik megállóban fölszáll egy barna, magas, elegáns férfi macskaarcú maszkkal.

Szemügyre veszi a hölgyet, hozzálép, és megszólítja:

– Cicus, megsimogathatnám a bajuszkáját?

A nő veszi a lapot:

– Hogyne, ha én is az ön farkincáját!

A próba

Szüret táján a langyoskás estén összegyűltek a népek az étekre. Az előszüret murcija már itatós volt, hamar jókedv kerekedett tőle. A présház előtt égett a tűz, forrt a gulyás, izzott a csínytevési hajlam.

Szó szót követett, míg az egyik atyafi fölszólalt, aszondi:

– Szerintem a fing az ég!

Nahát, lett erre ribillió!

Mellette és ellene is többen voltak az állításnak.

Nincs mese: ki kell próbálni!

A nagy hangból húzódozás, szabadkozás lett.

Végülis Énok bátyó ráállt a bizonyítás véghezvitelére. Körbeállták a férfiembe-
rek a tett helyét. A pincegádorból még egy gyertya is előkerült, hogy jobban lehes-
sen figyelni az esemény lefolyását.

Énok meg letolta a nadrágját, gatyáját bokáig, és nekiveselkedett.

Komája, a reszelős hangú Sánta-Balog Ákos odakészítette a masinát, hogy kellő
időben sercinthesse a lángot.

A többiek is odafurakodtak s biztatták:

– Pucsítsd ki! Magasabbra! Nem lehet majd látni!

És akkor az erőlködés, nyomás következményeként egyszer csak:

Pukk! Csak úgy csattant, mint egy besült leventepuska.

Az ám, csakhogy hatalmas fröcsköléssel!

Lett erre aztán hadd el, hadd! Adta-teremtette!

Törölhették bajszukat, szemöldöküket a lesők.

Énok bátyó kissé szomorkásan – huncutul mondta:

– Én nem tehetek róla, hogy sógorostól jött az áramlat...

Diskurzus

Színhely: múzeumi dolgozószoza.

– Áááá, jó napot kolléga! Hallom maga is néprajzkutató.

– Igen.

– És merre járt mostanában?

– Tudja én a primer, közvetlen kutatás híve vagyok. És maga?

– Én a gyűjtött anyagokat szeretem rendszerezni, összehasonlítani. A terep valahogy nem az én műfajom.

– No, a kérdésére válaszolok: a nők népi dolgait tanulmányozom. A mostani utamon is hallatlanul gazdag anyagra leltem.

– Ne mondja! Például?

– Tudja maga, mi az a tiláng bikla?

– Nem én, sose hallottam. Azt se’ tudom, eszik-e vagy isszák!

– Egyik sem. A nőknek van.

– Ki nem találtam volna! És maga látta is a tiláng biklájukat? – ha nem vagyok indiszkrét?

– Már miért lenne az! Sőt meg is tapogathattam!

– Hallatlan! Hát már itt tartunk. És milyen színű az a tiláng bikla?

– Piros, biztosan maga is látott már!

– Az igazat megvallva nem szoktam, nem nagyon szoktam nézegetni. És mindenki megnézheti?

– Igen. Akkor látszik jól, ha a lányok táncolnak és sebesen forognak.

– És látszik a tiláng biklájuk?!

– Bizony.

– Tudja, elég sokféleképpen hallottam már, hogy egyes vidékeken hogy nevezik, de ezt még nem. Piros és a nőknek van. Meg is tapogatta, megáll az eszem! Ilyent én még nem hallottam, pedig már negyven éve a szakmában vagyok. És meséljen még!

– Mit meséljek? Mindjárt hozok egyet.

– Preparátumot?

– Nem, igazit.

– Ajjjaj!

De. Hiszen ez egy alsószoknya!

– Az ám! Mégpedig piros!

– Na, ezt aztán nem gondoltam volna...

Adamik Tamás

Deák-Sárosi Lászlónak

(A megújulás lendülete című fényképetektől ihletve)

Érett koromnak gondja, reménye most
örvendve biztat: törj fel a jobbra már!
Fürkészd ki titkát szép jövődnek,
hogy tudj csak élni derűs jelenben.

Dolgozz, pihenj is! Változatos remény
éltessen áldón: hasznos a létezés.
Hasznos magadnak, másnak is jó:
dolgozva, másnak is élsz, barátom.

Így téve, Istent is követed talán,
Ő hat napig dolgozva, pihengetett.
Most ötven év múltán, pihenj meg,
S hörpintsd kupád szerető nejedre!

B. Tóth Klára

Ludas Laci

Deák-Sárosi László születésének 50. évfordulójára

Hajdann egy faluban valahol, tán itt vala Pesten,
Rákosnál, Palotán, *jó szerrel ez jut eszembe.*
Már tsak elég az, hogy: vált hajdann egy Művelő Ház,
Tóth Lajos ott ada helyt versben felszólani nekünk,
merthogy a jó Adamik Mester csapatunk szerzette,
lásd, csupa költőfélét, Györgyit, Klárit, a Ludas
Lászlót hozzá, az, ki a' doctori oskolakurzus
végett járt ki az Eötvös sztrítre a bölcseletért is,
és a barátságért, rémlik, RIM lett a csoport, és
kezdé írni az ókori formát, hexametert is,
pentametert, sőt szapphóit, alkaioszi strófát.
Lúdas Lászlónk, merthogy a szorgos munka fejében
nyáron a' billentyűzetet úgy *tsapkodta nap estig,*
főnöke zsémbelt, ám ha *száraz falra marokkal*
borsót hintett volna, szitok, motsok és a' hurítás
annyit tett Lacinak, csak dolgoza hüen a gépen,
írta a historiás dalokat s a szonettkoszorúkat,
már pedig az, mit feltett ő furfangos eszébe,
azt onnan sem tűz, sem víz nem ütötte ki többé;
ámde a lúdak fellázadván áttotyogának
jó Fazekastól ím a Deákos versi szövetbe,
s ott a Libás nevet úgy pottyantották az ölébe.
– Jó lesz – mondá, és megírta új hexameternek,
megcsavarintva, a hőst tévén Döbrögi fiává,
öt verik össze, de háromszor, mert átveri népét...
Fordulatos szatírája a gúny, humor áradatával
most zene szárnyán adja elő a Libás Matyi sorsát.

Baka Györgyi

A szellem szőnyegén repülsz

Deák-Sárosi László 50. születésnapjára

Repülsz a versekkel, képekkel,
film jelenetekkel tűzdelt
szellemi szőnyegen belső
zenéd ritmusára, minden szílat
áthat a fény, akár a létedet.

Terített ünnepi asztalnál
várunk szavadra, szelíden
lesöpröd azt, ami széthullt,
újra röppen a lelked, úgy
szállsz, hogy sűrűsödsz.

Illatok éltetnek, messziről
integető hegyek fái, bokrai,
táguló térközök keresztjei
metszik, növelik létidőd.

A végtelenből rád tekintő
pirkadat alkotás közben talál,
éltet, hajt, küzdésre késztet
igazság-szenvedélyed.

Vitéz Ferenc

A jel helyreállítása

(Deák-Sárosi Lászlónak)

Pereg a filmed: álmodsz.
Elveszett az Éden – és minden
kertben rohadni kezdett a lehullott
gyümölcs. Reggelre rád fagy a veríték...
Házad előtt felállítod a ledöntött keresztet.

© Benkő Imre: Csirmaz Miklós villanyszerelő. Ózd, 1989

Deák-Sárosi László

Újabb vízió a pozsonyi csatáról

Bakacsi Ernő: Árpád álma – A 907-es pozsonyi csata

Nem igazán hálás feladat olyan műről, még pontosabban olyan témáról írni, amelyet a recenzens, e sorok írója is feldolgozott, de ha már megkértek rá, elvállaltam. Szép, olvasmányos kis könyvről van szó. Annak ellenére, hogy számos kisebb-nagyobb pontatlanság található benne, a lényegét jól és esztétikusan ragadja meg. Kiderül belőle, milyen nagy tétje volt a pozsonyi csatának, amely mintegy 126 évig távol tartotta az ellenségeket eleink, a magyar törzsszövetség egyre inkább megszilárduló régi-új országától. A szerző alapvetően reálisan vázolja fel a kor viszonyait, és egyértelmű, hogy a IX–X. századi magyarok becsületesebbek voltak és nyilván erősebbek európai szomszédaiknál. Az író felvállalja a szkíta–hun–székely és –magyar folytonosságot, amelyet a Magyarországtudományok Intézet munkatársainak hála, már részben tudományos módszerekkel is igazoltak. A történet még ha kissé idealizált képet fest is Árpád népéről, ez alapvetően mégsem a vágyvezérelt képzelet terméke, és fordulatossá, részletes, de mégis követhető cselekménnyel vezet végig e 1113 évvel ezelőtti világban.

Azért is furcsa a sok pontatlanság, mert a mű minden sorából kiderül, hogy a szerző számos történeti forrást és történelmi munkát olvasott. A tévesen tált adatok és események egy része nem befolyásolja döntően a történetet, de akkor is érdemes lett volna a mai legjobb tudásunk szerint idézni őket, mert akik e regény segítségével kezdik az ismerkedést Árpád korával, azok is kapjanak a lehető leginkább valósághű képet róla. Vannak olyan téves adatok és következtetések is, amelyek a cselekmény menetét is befolyásolják, ezeket végképp érdemes lett volna alaposabban átgondolni.

Az első a fegyverzet azonosításának kérdése. Bakacsi a könyv elején azt írja, hogy a fiatal harcosjelölteket a buzogány és a kard forgatására okították legfőképp. Nem tudni, honnan ez a feltételezés, mert a buzogány nem volt Árpádék jellegzetes fegyvere a korabeli képi ábrázolások és a régészeti leletek alapján. A kard se, mert ők inkább szablyát használtak, hiszen a könnyűlovasság fő fegyvere a későbbiekben is a hajlított ívű, egyélű penge volt – lásd a huszárokat. A kard kerül említésre a harci cselekményekben is, egyszer jelenik meg a „szablya” szó.

Később, a 92. oldalon Bakacsi a harcos fegyverzetét így írja le: íj, kard, fokos, kelevíz, ló. Az íj, a szablya és a fokos igazolható, de a kelevézt, a hajítólándzsát (vagy hajítódárdát) a régészeti leletek nem támasztják alá. A kelevéz későbbi korok más harcmódorára jellemző, ebben az időszakban a távolharcra a magyarok

egyértelműen az íjat alkalmazták. Persze, az nem zárható ki, hogy a hajítólándzsát egyfajta harci sporteszközként már használták, akár már Árpád korában, hiszen abból alakult ki az újkorban a gerely. A IX–X. században a magyar harcos egy nagyobb méretű, nem dobásra való lándzsával volt felszerelve az íj, a szablya és a fokos mellett, és ezeket az eszközöket harc közben is váltogathatta. Némi ki egészítésre ad okot, hogy a kelevízt a szerző a glosszáriumban „harci kés”-ként értelmezi, amit nem tudni, honnan eredeztet.

A védőfelszereléseket már pontosabban részletezi a szerző. Eleink akkoriban fém helyett dupla bőrrétegből készítettek „páncélt” és pajzsot, a keleti frankoknál pedig sodronyinge volt annak, aki megengedhette magának.

A történet szempontjából a fegyvereknél is fontosabbak a személyek, főleg azok, akiknek létezése történetileg igazolható, de a dramaturgiai okokból beiktatott fik-tív szereplők is. Először is előnyben kellett volna részesíteni a magyaros írásmódot és a nevek magyarosan hagyományozódott változatát, amikor van ilyen. A kirá-lyokat mindenképp magyarított nevükön emelgetjük. Arnulf császár fia, aki gyer-mekként a keleti frankok királya lett, magyarosan nem Ludwig, hanem IV. Lajos vagy Gyermeke Lajos. IV. Lajos csak király volt, és a könyv állításával szemben a császári címet nem viselte. A könyv története szerint IV. Lajos nem vett részt a magyarok elleni 907-es támadásban, hanem hátramaradt Ennsburgban. A forrá-sok szerint azonban ő is elindult egy csapattal Ennsburgból Pozsony felé, még a fősereggel, csak nem az elsők között. A serege a pozsonyi csaták után megütközött az őket üldöző magyarokéval, és ekkor kényszerültek őt Passauba menekíteni.

Berengár, azaz I. Berengár itáliai király a könyv szerint már nem volt az élők sorában a pozsonyi csatát megelőző évben, ami tévedés, hiszen ő 924-ben hunyt el, amikor a burgund király meggyilkoltatta. Ez azért is fontos tény a könyv törté-nete szempontjából, mert a szerző is megemlíti, hogy az itáliai király kényszerből ugyan, de a magyarok szövetségese lett, és így meg kellene indokolni, hogy mi-ért nem vett részt a pozsonyi csatában és a mi oldalunkon. Az önmagában kevés magyarázatnak, hogy a frankok a 907-es támadásukat titokban készítették elő, hiszen a magyarok még a könyv szerint is már az előző évben tudomást szereztek a tervről.

Sergiusz vagy inkább magyaros írásmóddal III. Szergiusz pápa kis önvizgá-latot tartott IV. István pápa meghurcoltatása és megkínzása miatt, aki a halott Formózusz pápa elleni „zsinatot” szervezte. III. Szergiusz nem gondolkodhatott nagyon másképp, mint VI. István, hiszen ő is a spoletoi hercegi család tagja volt, és a hullazsinatot ő megismételtette. Ezt a tényét a könyv nem is említi.

A bajor (és frank) előkelőségek neveit is a nálunk hagyományozódott változat-ban lett volna érdemes használni. Liutpold neve inkább Luitpold, és érdemes lett volna megemlíteni, hogy örgróf volt, de hercegi címet is viselt. Seighard hasonló-

an. Ezzel jobban ki lehetett volna hangsúlyozni, hogy a támadó ellenség vezérei nagyon magas rangú személyiségek voltak Bajorországon és az egész Keleti Frank Királyságon belül. Theotmár Salzburg érseke volt, de egyben a birodalom főkan­cellárja is, a könyv erről se tesz említést. A források szerint Theotmár nem volt nagyon aktív politikus, de egyes történészek szerint azért az ő nevéhez fűződik Kurszán meggyilkolásának kitervelése és lebonyolítása, sőt, a magyarok Pozsony irányából való megtámadása. Theotmárnak fennmaradt IX. Jánosnak szánt levele 900-ból, amelyet a történészek hitelesnek fogadnak el, és amelyben több magyar vonatkozású utalás is van, és magáról az érsekről és kancellárról is sokat elárul. Ő lehetett, bizonyára ő is volt a magyarokat 907-ben megtámadó keleti frank sereg fővezére, nem pedig Luitpold.

Theotmár a korabeli források szerint már 907. június 28-án hunyt el, tehát akkor eshetett el, amikor a Duna déli partján haladó seregét a magyarok előőrscsapatái megtámadták. Ezt mindenképp figyelembe kellett volna venni. Luitpold az északi parti csatákban esett el, és Sieghard menekülésre adta a fejét, de valószínűleg nem az északi, hanem a déli parton, ahol a magyarok utolérték, és a nyílzáporuk végzett vele. A könyvben nincsenek igazán jól kidolgozva a főbb karakterek, de a haláluk sem. Mindez érvényes a magyarokra is.

Van viszont egy fiktív mellékszereplő, aki a történetben játszott szerepéhez képest túlságosan részletezve van. Verona püspökéről, Leonardóról van szó, akit a regény állítása szerint a bajorok megbíztak, hogy titokban menjen követségbe a pápához, és nyerje meg az elvi és az anyagi támogatását a magyarok elleni hadjáratot illetően. Az ismert tények alapján nem tudni, hogy a bajor főurak igénybe vettek-e egy ilyen közvetítőt. Az eset valószínűtlen, még a cselekményben adott magyarázatok alapján is, mert Veronát és az észak-itáliai tartományok többségét Berengár uralta ebben az időben, akivel a frankok nem voltak jó viszonyban. Miért állt volna közvetítőnek egy itáliai püspök? Esetleg, ha valamiért áruló. Talán Bakacsi ezért próbálja bemutatni Leonardo jellemét, a különböző fekélyek és daganatok kialakulásával. Szerencsésebb lett volna, ha inkább a főbb szereplők kapnak ilyen érzékletes karakterbemutatást. Verona püspökének pedig lehetett volna találni a korra inkább jellemző nevet.

A magyarok közül természetesen a főbb szereplők, a történeti forrásokban is említett személyek neve és sora a legérdekesebb. Kurszán nagyfejedelem neve, akit – a könyv is említi – a bajorok három vagy öt évvel korábban meggyilkoltak, nem ebben a formában fordul elő a forrásokban, de a névnek van egy szóbeli, később írásbeli hagyományozódása is, tehát a Kurszán változat indokolt. Az viszont kár, hogy a meggyilkolásának körülményeit a regény visszaemlékezésésként sem részletezi, pedig ezzel jobban fel lehetett volna vázolni a korabeli hatalmi viszonyokat és árnyalni az egyes szereplők jellemrajzát.

Az kifejezetten zavaró, hogy a történetben Kurszánt egy Fajszt nevezik fia követi a gyula tisztségében, mert Fajsztot vagy más néven Falicsit Árpád unokájaként tartják számon, aki 947 és 955 között uralkodott a Somogyi hercegség területén.

Leventét vagy Liüntikát, Árpád legidősebb fiát, aki a bolgárok elleni hadjáratban esett el 894-ben, a regény meg sem említi, pedig azt azért feszegeti, hogy a magyaroknak nem mindig volt felhőtlen a kapcsolatuk a bolgárokkal. A bolgárokat Bizánc megbízásából támadták meg. A szerző talán azt próbálta elkerülni, hogy kimondja: a magyarokat fel lehetett bérelni egy harmadik fél megtámadására. Pedig ez fontos körülmény a 899-es, szintén említett itáliai hadjárat és más hadiesemények kapcsán is. Az sem áll, hogy a külföldi hadjáratokkal csupán a határt biztosították, és a hun, illetve avar kincseket akarták hazahozni. Mit kerestek a magyarok a mai Franciaország területén és Gibraltár környékén?

A történetben szerepel Árpád nagyfejedelem és négy élő, néven ismert fia: Tarkos, Ülő (Jelek), Jutas és Zolta. A dramaturgia Zolta kivételével midanniukat elveszejteti a pozsonyi csatában, Árpádot pedig a csata után, álmában. Ez a történelemértelmezési változat azt próbálja megmagyarázni, hogy 907 után, és nem feltétlenül már 907-ben, de miért épp Zolta, a legkisebb hercegfiú lett a nagyfejedelem. Egyes történészek is osztják azt a nézetet, hogy mindanniuknak el kellett hunyniuk ahhoz, hogy Zolta lehessen a nagyfejedelemi cím birtokosa. Nem zárható ki teljes bizonyossággal ez a változat, de a lehetségesek közül a legkevésbé valószínű. Ugyanis ha Árpád, a magyarok nagyfejedelemé és még három fia meghal a pozsonyi csatában és Árpád álmában, de a csata után közvetlenül, azért ezt a bajor, a sváb és a frank krónikák világáig kürtölték volna. Csökkentette volna a veszteségérzetüket és a gyászukat, ha tudhatták volna, ha az ellenségük vezére és uralkodója, Árpád, ráadásul a három legidősebb fiával együtt meghal. Hogy mekkora hírértéke lett volna Árpád és fiai halálának, azt az is mutatja, hogy a sváb évkönyvekben megírták Kurszán halálát, sőt, azt se titkolták, hogy a bajorok törbe csalták, és úgy ölték meg. Svábföld pedig része volt a Keleti Frank Királyságnak. Egy ilyen tény, mint Árpád halála egy háborúval összefüggésben, ha van valószínűsége, még évszázadokkal később is emlegetnek. Aventinus bajor történetíró, akinek hat évszázaddal később, minden bizonnyal korabeli források alapján írt történelmi munkájában fontosnak tartja meghamisítani Kurszán halálának körülményeit is. Ő ugyanis azt állítja a korabeli krónikák ellenében, hogy Kurszánt csatában győzték le, és ott ölték meg. Hogyne lettek volna büszkéek, ha Árpád három felnőtt fia elesik Pozsonynál, és maga Árpád is a csata utáni napon adja vissza a lelkét a teremtőnek? Valamilyen más változat a valószínű, mint amelyet a regény felvázol, és ezt az író is érzi, mert be kell iktatnia Árpád és Zolta közé valakit, ez esetben Fajsztot, aki addig lett volna az uralkodó, amíg Zolta nagykorúvá nem

válik. Fajsz és főleg ezen a néven viszont zavart okoz, mert mint már említettem, ő Árpád unokája, és negyven évvel később lett nagyfejedelem. Zolta megítélése is bizonytalan a történet korábbi szakaszában is, mert a könyvben 906-ban már férfivá érik, és keresnek, találnak neki méltó rangú feleséget a szövetségesek közül. Zolta azonban 906-ban viszont még csupán tízéves, 907-ben pedig tizenegy, és ő az egyetlen a hercegi fivérek közül, akinek az életkorát megemlítik a korabeli források.

Van még nagyon fontos utalás, amelynek pontos vagy pontatlan idézése ki-hathat az egész történet jelentésére: „Hunguros eliminandos esse!” (70. oldal) Ezt a mondattöredéket a könyv szerint III. Szergiusz pápa írja rá a keleti frankok levelére, rendeletére, ami a magyarok megtámadásának fő dokumentuma lenne. Ezt sokan idézik, de pontatlanul. A forrás Aventinus bajor történetíró 1522-ben jegyzett munkája, és a pontos idézet: „Ibi decretum omnium sententia Ugros Boiariae regno eliminandos esse”. Vagyis Aventinus IV. Lajos által írt vagy aláírt rendeletről tesz említést, amelyben célként a magyaroknak a Bajor Királyságból való kiűzése van megjelölve. A bajor történetíró szerint, ami máig az egyetlen ismert és közvetett forrás a rendeletre nézve, nem beszél a magyarok kiirtásáról, csak a kiűzéséről, és csak arról a területről, amelyet bajor felségterületnek tekintettek, feltételezhetően Pannótiát is beleértve. Nem valószínű, hogy a teljes kiűzést vagy kiirtást tervbe vették volna, bár adhatott neki némi hamis önbi-zalmat, hogy a magyarok elődeinek, a hunoknak és az avaroknak a birodalmát sikerült megdönteni. Persze népirtások előfordultak a történelemben korábbi időszakokban is, és egyik-másik, a realitással a kapcsolatát elvesztett uralkodó-nak vagy hadvezérnek eszébe juthatott ilyen terv, de ha egy író ilyet állít, azt fel kell vezetni a cselekményben a történetnek és a jellemeknek megfelelően. Lehet, hogy nem túlzás, ha egy regényíró azt állítja, hogy a bajorokban a magyarok kiirtásának szándéka felmerült, csak azt nem félrefordítással kellene igazolnia. Legfeljebb tágabb, kontextuális értelmezéssel. A szerző a könyv végén megadja a III. Szergiusznak tulajdonított mondattöredék általa vélt fordítását: „Irsátok ki a magyarokat!”

A történelmi tények és összefüggések vizsgálata után nézzük a regény, *Árpád álma* stílusát. Alapvetően szép, gördülékeny, olvasmányos szövegről van szó, ki-egyensúlyozott tartalmi és szerkezeti elemekkel. A szerző gondot fordít a cselek-mény bonyolításán túl a helyszínek, a szereplők, a tárgyak leírására is. Emberi közelségbe hozza a kort, hogy az olvasó érzékelje, hogy a tizenegy évszázaddal korábban élt eleink ugyanúgy éltek, haltak, szerettek, harcoltak, mint a későbbi korokban vagy akár ma. Bakacsi leír több életképet a mindennapokból: születés-ről, halálról, ünnepről, temetésről, lakomáról, harci készülődésről.

A regény és azon belül a tárgyilagos, magát szerényen nem előtérbe helyező mesélő nyelvezete egyenletes, szemléletes és enyhén archaizáló. Nyilván, ezt a mai regényt mai nyelven kellett megírni, hogy folyamatosan és élvezhetően el lehessen olvasni. Mégis jók az enyhe archaizálások, mert az olvasónak valamennyire át is kell helyezkednie az adott korba. Kiváló megoldás például, hogy a szerző a távolságokat nem méterben vagy más hagyományos mértékegységben, mondjuk mérföldben adja meg, hanem lóhosszban. Ez egyszerű, érthető, szemléletes, még akkor is, ha esetleg nem ezt a kifejezést használták eleink a X. században. A magyarok országának vagy szállásterületének a megnevezésére Bakacsi a Kárpát karéjt használja, ami nagyon jó nyelvi megoldás. Népnévként az „ungur” is lehetséges választás, mert akkor még nem volt egységes megjelölése a magyaroknak. Említették őket szkítáknak, hunoknak, avaroknak, türköknek, hunguroknak stb.

Azért ez a remekül megragadott stílus nem marad végig következetes, mert a mesélő szövegében rendre feltűnnek olyan szavak és kifejezések is, amelyek mai kultúrszavak. Ilyen például az „információ”. Ezt és a hasonlókat lehetett volna helyettesíteni valamilyen magyar, korszakokhoz nem erősen kötött szóval. Az „információ”-t a „hír”-rel is ki lehet váltani.

A stílust erősítik, néha gyengítik a nevek is. A „Kárpát karéj” is név, és találó, stílusos. A magyar és a külföldi mellékszereplők, akik mint dramaturgiai kiegészítések kerültek bele a történetbe ízes korhű vagy ezen felül még beszélő nevek is. Van a regénynek egy főszereplője, aki a fő dramaturgiai fordulatok szerint nem is igazán főszereplő, de a neve mindenesetre ízes magyar név, Csoma. A női főszereplőt Boglárkának hívják. A nevek többsége, ha nem okoz zavaró egyezést más, történelmi személyekkel, nagyon stílusosan illik a regénybe. Ugyanez mondható el az idegen nevekről is. A Leonardót már említettem mint kevésbé a korba és a történetbe illőt, de X. századi bajor vagy frank névnek furcsa még a Jürgen is. Léteznek korabeli névjegyzekek, lehetett volna keresni a történetbe illőbbeket, pl. Hrodgar, Dietbert.

Összességében tehát jó szándékkal és történelemszemlélettel, illetve történelemértelmezéssel megírt regény az Árpád álma. Van annyira tartalmas és sokrétű, mint Cey-Bert Róbert Gyulának és Hanczár Jánosnak a pozsonyi csatáról írt regénye, sőt stílusában többet is nyújt azoknál. Cey-Berté egyébként túlzottan kitérít, Hanczáré indokolatlanul leszűkíti a történelmi tényanyagot és kontextust. Bakacsi Ernő könyve élvezetes, jó olvasmány, még akkor is, ha sok kisebb-nagyobb történelmi adatot-tényt pontatlanul vagy tévesen idéz, és a stílusában is vannak kisebb egyenetlenségek.

(Hungarovox Kiadó – Budapest, 2020)

Bottyán Judit

A Napkeltegető, aki csillaggazda is

A Napkeltegető igen szorgos. Minden hajnalban ő keltegeti a Napot; „Ébredj fel! Kelj fel! Itt az idő, munkára.”

A Nap persze nem mindig kel fel első szóra. Nyáron vidáman és mosolyogva korán felragyogott, na de **össze!** Magára húzta a vastag őszi köd-dunnát és azt motyogta: „Nem! Még nem! És nem!” Szegény Napkeltegető már egészen belefáradt és kétségbeesett, mikorra végül, jó későre sikerült felkeltenie.

Pedig sok munka vár rá. Míg fölfele igyekeznek az égen, – a Napkeltegető meg húzta, vontatja, biztatja. Először is a fák lombjait simogatja meg sugaraival, hogy szép zöldek legyenek. Utána a bokrokat, meg a teméntelen virágot a réten. A pity-pangok a kedvencei, mert kicsit hasonlítottak rá. A gombák nagyon csiklandósak, ha a Nap birizgálja őket, így inkább behúzódnak az árnyékos hűvösbe.

A napraforgó bezzeg nem győz nyújtózkodni feléje. Egyszer egy arra vadászó macskát meg is kért, tanítsa meg dorombolni, hogy kifejezhesse örömét a Napnak. A macska elődorombolt egy darabig, de sajnos csak nem sikerült megtanítania. A napraforgó azzal vigasztalódott, hogy a Nap úgyse hallaná meg oly messziről.

A munka dandárját a gyümölcsök jelentik. Pirosítani kell az almákat, sárgítani a körtét, hamvasítani a szilvát, duzzasztani a szőlőszemeket.

Hátra van még, hogy jól megnézzze magát az összes napelemben, amit csak talál. Nem vallja be, de nagyon hiú és aggódva figyel, nem ráncosodik-e. Mert egy ráncos Nap – hát az rettenetes lenne.

Amint aztán felérnek a legmagasabb pontra, amit Zenitnek hívnak, a Napkeltegető megnyugodva magára hagyja a Napot. Lefelé majd csak elboldogul maga is, s ő meg további munkája után lát.

A Napkeltegető csillaggazda is és azon nyomban nekilát a csillagok fényesítéséhez, hogy estére mind ragyogjon. Egy autóstól elkölcsönzött szarvasbőrrel dörzsölgeti, s ha ez nem elég, előveszi a Csillagcsillantó Csodalét, s azzal is bekeni. Néha kifogy belőle – dühöng is módfelett – de nagyon igyekszik, hogy augusztusban meg a hideg téli éjszakákon mindegyik szépen ragyogjon. Ha kész, akkor meg futkoshat a légi égi létrán, hogy mindegyiket a helyére illessze. Kedvence az Esthajnal, vele kezd, de nagyon kell figyelnie, mert nem mindegy, merre áll a Göncöl rúdja.

Ritkán van pihenőnapja. Mikor jól elfáradt, erősen figyel a Meteorológiai Intézet előrejelzéseit. Nagy boldogság, ha háromnapos áztató esőt jósol. Ilyenkor néha elmegy kicsit fogócskázni az exobolygókkal. Évezredek óta ígéretik, hogy a Tejúton túl létrehoznak egy golfpályát a fekete lyukak felhasználásával, de azt gyanítja, hogy a következő egy millió évben ez csak ígéret marad.

A munkanapok éjjelein a holdsugár-ágyában piheni ki magát. Nagyon kellemes. Még sohasem vitatkozott senkivel sem arról, hogy vajon sajtból van-e a Hold, így gondolja, a sajtnak nincsenek ilyen kellemes sugarai. Bele még nem próbált harapni, se talán más sem. Annak mindenesetre örül, hogy a Holdat nem kell fényeznie, mint a csillagokat.

Könnycseppek

Dorka okos kislány volt. Nem csak az iskolában szerzett jó jegyeket, de édesapja sokat beszélgetett vele, és hasznos tanácsokkal látta el. Megtanította neki, hogy az iciri-piciri szomorúságokat hamar el kell hessenteni, és fölösleges rágódni a megváltoztathatatlan dolgokon. Pici szomorúság, mikor rámosolyogsz valakire, s nem mosolyog vissza, vagy a segítőkész kezed durván odébbloklik.

A nagy szomorúságokkal azonban nehéz megbirkózni. Ilyen az, amikor valaki kilép az életünkből; vagy saját akaratából, vagy mert úgy alakult az élete.

Dorka egyedül ült a szobájában és sírt. Abba-abba hagyta, de aztán újra kezdődött. Annyira üresnek, kilátástalannak érezte az elkövetkezendő éveket.

Már késő estébe nyúlt az idő, de még mindig a könnyei potyogtak. Ekkor gyengéd simogatást érzett.

Dorka, Dorka, figyelj rám – mondta Vigasz Tündér. A tündér alig 3 arasz volt, átlátszó fényruhája elkápráztatta Dorkát.

– Egész délután itt sírdogáltál, bele a késő estébe.

– Oh, Tündér, nem tudom, hogyan tovább. Annyira fáj, hogy elveszítettem. Olyan egyedül vagyok nélküle.

– Sajnos, ezen nem tudok segíteni. Nincs olyan varázserőm, hogy visszahozzam, akit elveszítettél. De tudok egy kicsit varázsolni: nézz a könnycseppeidre. Mindegyikbe belevarázsoltam egy-egy szép emléket, amit együtt éltetek át.

Dorka ránézett a könnycseppe, amiben mintha TV lenne, ott látta magukat, amint az árnyas fák alatt sétálnak hazafelé. A másik könnycseppben meglátta a folyópartot, a parázsló tüzet, a lenyugvó nap fényeit. És az akkori örömből átsugárzott valamennyi ebbe az estébe is.

– Mindig az örömeire gondolj, Dorka. A fájdalom nem múlik el egészen, de kicsit könnyebb lesz, ha a könnyeidben meglátod a múlt örömeit – búcsúzott a tündér.

Dorka még nézegette a könnycseppképeket, aztán hajnalban nagy nehezen elaludt. Már érezte, hogy lesz valahogy tovább is.

Bíró József

Karácsony

1950-es évek

fel le rá meg egy
 kis – m – on be nagy én
 fekszik íróasztal iszik
 Ádám Éva testvére a
 táska van bögre
*kis***betlehem***kis***istálló***kis***jászol***kis***jézus**
 apa anya rádió újság
 játszik ír szőke ki
 – ot hol olvas – ból
 barna – val mi ?
 bohóc kezében előtt
 ceruza birsalmasajt autó
 oroszlán gyöngy – é – n
 építőkocka mit csinál
 nagymama nagypapa
 mellett petróleumlámpa ül

---

bárány számár tyúk
 golyó könyv lyuk
 kardigán szoknya
 léggömb rajzol virág
 esernyő zseb sapka
 udvar öntözőkanna fa
 iskola zászló nagy
 gurít cipő nadrág – :
gágyé **karácsony** – ba
 húz óra ágy piros
 gyúr szánkó eszik
 papucs kék zöld
 hógolyó hóember
 alatt milyen – z

---

kis – m – on be nagy én
 nagymama nagypapa

oroszlán gyöngy – é – n
 bohóc kezében előtt
 – ot hol olvas – ból
 apa anya rádió újság
 táska van bögre
 fekszik íróasztal iszik

---

a és ki ? autó
 mellett petróleumlámpa ül
 építőköcka mit csinál
 ceruza birsalmasajt
 barna – val mi
 játszik ír szőke
*kis*mária*kis*józsef*kis*mennyből*kis*angyalok
 Ádám Éva testvére

---

fel le rá meg egy
 hógolyó hőember
 gyúr szánkó eszik
gágyé **karácsony** – ba
 iskola zászló megy
 esernyő zseb sapka
 kardigán szoknya
 bárány szamár tyúk

---

lyuk virág fa – t piros zöld
 alatt milyen – z
 papucs kék
 húz óra ágy
 gurít cipő nadrág – :
 udvar öntözőkanna
 léggömb rajzol
 golyó könyv

Ádám Éva testvére a
*kis***gáspár***kis*menyhért*kis***boldizsár**
 fekszik íróasztal iszik
 táska van bögre
 játszik ír szőke ki

barna – val mi ?
 apa anya rádió újság
 – ot hol olvas –ból
 ceruza birsalmasajt autó
 építőkocka mit csinál
 bohóc kezében előtt
 oroszlán gyöngy – é – n
 mellett petróleumlámpa ül
 nagymama nagypapa
 kis – m – on be nagy én

golyó könyv lyuk
 léggömb rajzol virág
 bárány szamár tyúk
 kardigán szoknya
 udvar öntözőkanna fa
 gurít cipő nadrág – : – t
 esernyő zseb sapka
 iskola zászló meg
 húz óra ágy piros
 papucs kék zöld
 gágyé **karácsony** – ba
 gyúr szánkó eszik
 alatt milyen – z
 hógolyó hóember
 fel le rá meg egy

a és ki ? autó
 fel le rá meg egy
 lyuk virág fa – t piros zöld
 kis – m – on be nagy én

Ádám Éva testvére a
 hógolyó hóember
 „ HULLÓ KÖNNYE ZÁPORÁN ÁT
 ALIG LÁTJA JÉZUSKÁJÁT ”

H. Barbócz Ildikó

Fedezzük fel Portugáliát! III.

Először a repülőgépről pillantottam meg *Lisszabont*, Portugália fővárosát, amely az Atlanti-óceán mellé, a Tejo folyó öblös torkolatánál, kisebb-nagyobb dombokra épült. A szinte tóvá szélesedő folyó erős sodrásával mély vizű természetes csatornát vájt ki magának, s ezen keresztül dagály idején nagy óceánjárók is feljuthatnak a kikötőbe. A keskeny parti síkságból kiemelkedő, fennsíokban folytatódó dombor festői hátteret ad a fehér és a paszellszínű cseréptetős házaknak. Olyan nagy kiterjedésű a város az agglomerációval együtt, hogy még felülről nézvést is alig lehet szemmel befogni. Nevével minduntalan találkozni lehetett az utunk során: Lisbon angolul, Lisboa portugálul. Egy útikönyv szerint máig is vitatott, hogy az ősidők óta lakott vidéken a luzitánok vagy a brit szigetek felé igyekvő föníciai hajósok alapították-e Lisszabont. A név mindenestre föníciai eredetű, jelentése: vídám tengeröböl. 1260-ban III. Alfonz portugál király már a székvárosává tette, és a 15. század végén az Indiába vezető hajóút megismerése által a világ kereskedelmi központjává, „az óceán hercegnőjévé” vált. I. Mánuel király uralkodása alatt a város számos fényes palotával, gazdagon díszített, mór stílusú épülettel gyarapodott. Történelmének talán letragikusabb eseménye az 1755. november elsején bekövetkezett földrengés, az ennek következtében fellépő szökőár és tűzvész volt, melynek során a főváros szinte teljesen romba dőlt, a halálos áldozatok száma 40 ezer körül lehetett. Az újjáépítés során szabályos, négyzetrácsos utcahálózatot alakítottak ki, a házak magasságát és homlokzatát is egységesítették, arányos tereket és szép parkokat alakítottak ki, a későbbiekben párizsi mintára elegáns sugárutak épültek. Fejlődésében több ízben voltak visszaesések is, pl. amikor a 19. század elején elveszítette legfontosabb gyarmatát, Brazíliát. 1974. április 25-én még forradalom zajlik a falai között, az ún. szegfűs forradalom, mely véget vetett a közel 40 éves diktatúrának. 1985-ben csatlakozott az ország az Európai Unióhoz.

Lisszabon Európa legnyugatibb forgalmas kikötője, a földrész lenyűgöző nagyvárosai közé tartozik, a régit és az újat tökéletesen egyesíti magában. Városnéző sétánkat a folyótorkolat közelében kezdtük a főváros jelképének tekintett Belém-torony megtekintésével, mely világítótorony és erőd is volt egyben ágyúrésekkel, rajta a Mánuel-stílus jól felismerhető jegyeivel. A 16. században épült román és gótikus stílusú mestermű hatalmas, masszív hatszögletű alappal rendelkezik, vaskos oromzatát karcsú tornyocskák övezik. Szerepe a tengerhajózás ellenőrzése volt. Jobbra tőle az óceán kifutó végtelensége, balra a Felfedezések emlékműve, tovább a folyón átívelő, a forradalom időpontjára utaló Április 25-e híd, háttérben a bal parton a 225 méter magas Monsanto-hegy emelkedik, rajta a város minden pontjáról látható, ke-

resztet formáló grandiózus Krisztus-szobor a maga 28 méteres magasságával. A Rio de Janeiró-i szoborhoz hasonló alak karjai Lisszabont és a Tejo folyót ölelik át. Kicsi séta után máris előttünk magasodik a Felfedezések emlékműve, amelyet én inkább tekintek a főváros jelképének, hiszen az ország történelmének lényegére, a felfedező utakra, az Afrikán át Indiáig és Brazíliáig kiterjedő gyarmatosításra utal, s mint ilyen, meghatározó emlékmű és nevezetesség a városban. „Meglepő, hogy a portugálok a XV. és XX. század között a világnak milyen hatalmas részére kiterjesztették tevékenységüket. Talán nem túlzás azt állítani, hogy egy roppant közösségi eposz részesei voltak. A világ történelme nem lehet teljes anélkül, hogy ne lenne számos utalás arra, amit ennek az Európa peremén található, szegény országnak a kicsiny népe véghezvitt. Hogyan volt lehetséges, hogy egy ilyen kis lélekszámú nép ennyi nagy tettet hajtson végre?” – teszi fel a kérdést José Hermano Saraiva *Portugália rövid története* című elemző könyvében. Elnézem a felfedezések és a gyarmatosítások korának kőből faragott emberalakjait a hajót formázó emlékművén, mind egyre magasabba, bátran törnek előre, tekintetük az óceánt pásztázza, elől a legbátrabb egy karavellát tart, mely egy korabeli könnyű vitorlásra hajaz. A feltett kérdésre nem egyszerű a válasz, az ország történelmének behatóbb megismerése adhatja meg az igaz feleletet. A Tejo torkolatából szállt tengerre 1497-ben egy nemesember is, Vasco de Gama, aki az Indiába irányuló tengeri expedíció parancsnoka volt. A két évig tartó út eredményeképpen virágzott fel a fűszer- és selyemkereskedelem India és Portugália között. A monumentumot Tengerész Henrik herceg halálának 500. évfordulója alkalmából 1960-ban állították fel. Közte és a Jeromos-palota között egy nagy márvány szélrózsa és világtérkép színes lapjain lépkedünk, aztán egy gondozott parkban a nyírott bukszusbokrokat, mirtuszokat, hibiszkuszokat csodáljuk meg, a facsoportokba az olíva, a ciprus és a tuja ékelődik be, a park közepén látványos szökőkút (nem lábmosó!). Innen fényképezve sem tudtam teljesen befogni a gigantikus méretű építményt, melynek hossza 300 méter, s ehhez kapcsolódik még egy csarnoktemplom is a 16. századból. Elsőre gótikus hatást kelt gondosan kidolgozott díszítésekkel, pillérfejekkel, a kőcsipkék gazdagságával, a dúsan faragott oszlopokkal. A Mánuel-stílusú Jeromos-kolostor kétszintes kerengőjével valóban remekmű.

Szent Antal nevét automatikusan kötjük össze Padovával, de kevesen tudják, hogy nem ott, hanem Lisszabonban született a 12. század végén. A coimbrai Szent Kereszt kolostorban tanult, s rendkívüli sors jutott osztályrészül. Egy évvel halála után, 1231-ben az egyház szentté nyilvánította. Lisszabonban felkerestük a róla elnevezett Szent Antal-templomot is, helyén állt egykor az a ház, amelyben a szent született. Hozzá imádkozva a templomban piros mécseszt gyújtottam.

Mint minden olyan városban, mely magaslattal bír, a legszebb kilátópontokról gyönyörködhetünk a város és a környék panorámájában. Ez Lisszabonban a Szent

(A szerző felvétele)

György-vár, melyet Portugália első királya, I. Alfonz Henrik hódított meg a 12. század elején. A távolban a hatalmas Krisztus-szobortól vezetett a szem a lenyűgöző hídon át a belvárosig, a piros tetős házak tengeréig, a szabályos híres terekig. Az egyik legszebb az 1755. évi szökőárban elpusztult régi királyi palota helyén, a Tejo folyó partján található. Három oldalról a 18. században épült árkádos hivatali épületek övezik. Fent a kávézóban jóleső pihenő, ebéd gyanánt tea, krumplis fánk, café espresso és almás pite. A galambok és a pávák már-már szentelenül kéregetve mászkáltak a székek között, néhány lehulló falatra áhítozva. Az alacsonyan szálló repülőgépek kezdtek megszokott látvánnyá válni, és emlékeztettek a hamarosan elérkező visszaindulás napjára. Az utcazenészek a legváratlanabb időben és helyen bukkantak fel, többnyire portugál népzene és a másik jellegzetes stílust, a fadót játszva. Idegenvezetőnk jóvoltából ebbe a zenei stílusba is belehallgathattunk a buszon. Közel áll a blueshoz és a dzsesszhez, olykor ezeknek a keveréke. Erős érzelmek, vágyakozás és világfájdalom jellemzi. Mint ahogy az építészetben, a portugál zenében is felfedezhetők a mór, az afrikai és a brazil elemek. Ettől válik széppé és különlegessé. Kellemes volt hallgatni ezt a zenét az utcákon is – hol elandalított, hol felvidített. A hegyről a szintén jelképnek számító sárga

villamossal ereszkedtünk, pontosabban zörögtünk alá a legendás 28-as vonalon. A villamosok születési dátuma 1904. Természetesen felújított változataik futnak ma a síneken, ugyanazokkal a szerkezetekkel, a faburkolatú utastérrel és a jellegzetes színekkel. A mindössze egy szerelvényből álló piros és sárga villamosok mindig zsúfolásig telítettek, a meredek utcákon csak az autók, a buszok, a motorosok, az itteni kis taxik, a city-tukok akadályozzák őket a gyorsabb száguldásban.

Klasszicista stílusú királyi palota a 19. századból, a Kocsi Múzeum 17. és 18. századi hintói, acélból készült, több mint két kilométer hosszú híd a Tejo fölött, az 1998-as világkiállítás supermodern negyedei a tengerek és óceánok élővilágát bemutató különleges Oceanáriummal, meghökkentő építészeti megoldásai harmonikusan léteznek együtt, fonódnak egybe Portugália fővárosában. Az utolsó, estébe hajló alkonyon még oda s vissza megtettük az utat a 12 km hosszú modern Vasco de Gama-hídon. A naplementét éppen elérjük, visszanézve Lisszabon rózsaszín pírban fürdik. A Krisztus-szobor ilyen messzeségből is jól felismerhető támpont. A hangszóróból a buszban portugál zene szól, az énekesnő Andrea Bocellivel énekel duettet. Méltó és felemelő búcsú ez mind Lisszabontól, mind Portugáliától.

Amennyire fenntartásaim voltak eleinte valamilyen oknál fogva a portugál úttal kapcsolatban, és amennyire nem készültem (fel) gondolatban, utólag annál több könyvet, útikönyvet forogtok, olvasgatom őket, böngésem a kicsi várostérképeket, nézem újra és újra a fotókat. Az utazási iroda találó címmel csábított erre az útra: fedezzük fel Portugáliát! Felfedeztük. Egy kicsit. Most már tudom, hogy ez a kicsiny ibériai ország az óceán mentén a csempék, a macskakövek, az eukaliptuszfa, a gótikus katedrálisok és a kétszintes kerengők országa, ahol az eszpresszó íze vetekszik az olaszéval, és ahol még októberben is simogat a napfény. Egy hét alatt mindenhol és mindenkor a történelem és a kultúra nyomaira bukkantunk, tömény szépség ívódott belénk. És ott volt a felejthetetlen találkozás az Atlanti-óceánnal! Azt hiszem, előlről kezdeném az egészet a kezdeti álmatlanság és kialvatlanság ellenére is.

Hazaérkezésünkkor október közepét mutatta a naptár. Az itthoni őszben szeretem a cserszömörce vörösét, az ősz csípős, harmatos, olykor füstös illatát, a köd-szurkáló novembert, aztán az adventi fényeket és az angyalok érkezését. Első teendőim egyike lesz, hogy megveszem a piacon kedvenc őszi virágomat, a krizantémot.

Demeter József

Karanténiáda

Égtáblakok tükrében

*„Kinek szívéből nőtt e satnya fű
s kinek szeméből nőtt ki ez a másik.”
(Jékely Zoltán)*

Örömkönnycsepp-csöpp
Illantó – sose feledi szemem,
Mintha ufo-t látott volna
Saját veteményesünkben.
Szívtükrös édeni álom –
Harmatcsöpp-csepp – zöld
Fűszálon, nem satnyáson –
Ifjú szerelem. Hó-
Harmat-ár –
Ősz-fűszálon,
Karanténiáda – lábon.
Bánat-könnyedébben, hej!
Öreg szerelem. El –
Azért, hogy! Vissza-
Vissza – csak a zöldre,
Csak-csók. Csakis? A
Szár az pedig, mint!
Szeme a körforgás
Szép őszének – /vén-
Asszonyok nyarán/, mind-
Annyiunk életében –
Véglegesen. Le... Igen-

Ám no, hogyha! Csöppre-
Csöpp, csepp-csöpp.
Papírzsepi szerte-
Széjjel – náthás
A Táj – zsebkendő, de!
Hallga csak, hej,
Helga, hallga – vírus-jajra...
Szomjúság a fiatalság,
Gyötör, mitől, illan újból –
Hova-fel a hó, hahó!
Egy fűszálon – világgá.
Harmatolni harmatosabban...
Jajbe-zöld a zöld. Fény-
Szerelem. Zöld. Örökzöld-
Ikeba/r/na – szőke, vörös, és
Csalfa. Egeim éjkékellően –
Földibb tükörképeiben...
Oda-vissza – röpp! Harmat-
Csöppre. Gyógy-
Csepp-csöpp. Csobban, ha!
Könnycsepp. Csók csönd...

Utómottó:

*„Elment, elment az én párom,
világgá ment egy fűszálon.
(Népdal)*

Milyen zöld

Disszidált szobrok
Helyén – minket
Szoborol a Föld. A
Földibb-jó Szülő-
Föld –, ahol! Már
A kék ég sem zöld.

Sose léphettem –
Félre... Eltérítették
A tavaszt. Szívem
Tisztásán az ünnep –
Feléd halad. Néma
Dalárda minden szavad.

Körhinta az esti
Város. Hány árnyékom
Van. Szédülök. Vissza-
Felé tart minden
Irány. Önmagammal
Szembesülök, de!

Ha együtt indulunk
Célba, Rajthoz érünk –
Örök szerelmesen, hogy!
Vers-talapzatunk fölött
A vírusmentes – kéklő ég
Is zengő zöld legyen.

Titok

*„Lemenő, szép Nap volt az arca
S könyörület rajta.” (Ady Endre)*

Nézd, milyen büszkén
Szépül – gyógyultan – tova, ahol!
Egyedül várja, na, vajon ki –
Oda.

Őt követi a Nap, mintha nem
Tudná, hogy nem haza, nem
Hozzám, se hozzád, Héliosz;
Hová,
Mert! Hiába ragyogja ön-
Magát is túl. Őszentülete után –
Vírustalanul – saját fényébe
Hull –

Minő mennyeiien – csillaglik
Balladásan tova, ahol egyedül várja
Valaki, nagyon, de nagyon –
Oda!

*Aki Ady Endrét idézi,
az irdatlan időt igézi.
(Bella István)*

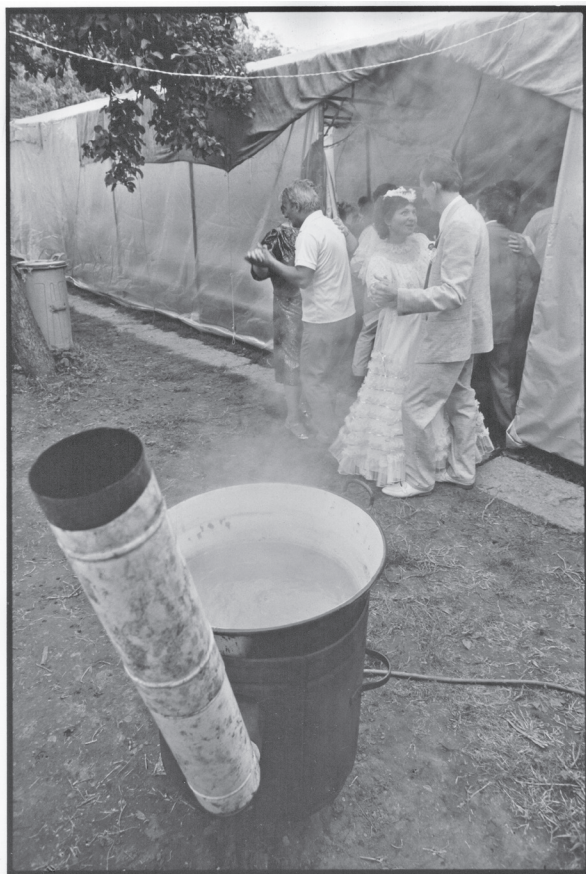
Csoda

1.

Csoda
 Színű szemű
 Lány kopogtat
 Betört-
 Kitört, újra-
 Üvegezett álmom
 Csönd-színű
 Ablakán. Látom,
 Mégse látom –
 Halkan szólít,
 Hallom? Érzem.
 Kinézek.
 Éjfél van, üt –
 Virtuális tavaszt
 Az órám. Szíven.

2.

Valaki
 Tényleg
 Kopogtat. Halkan
 Szólít. Hallom-
 Hallom.
 Nagy öröm. Ő az,
 Ő az. Futok. Ki-
 Nyitom. Telehold!
 A küszöbömön?!
 Csoda-
 Színű szemű volt...
 Sóhajt a
 Magyardellői
 Ódon talpas óra –
 Digitalizáltan –
 Öt perccel
 Pandémiás
 Tél után. Naponta.

© Benkő Imre: Kohásznapi esküvő. Ózd, 1989

Juhász Zsuzsanna

Anyafüggők

Az baleset, volt, főnök. Ahogy Nárcisz önmagába szerelmesen a patakba esett és megfulladt.

Bár hogy lehet megfulladni egy sekély patakban, gondoltál rá? És jobb is volt neki, mert nárcisznak lenni nem jó, hidd el.

De itt most nagyon megszaporoedtak. Hárman lettek hirtelen. Eddig ketten voltak csak. De így nagy lesz rajtunk a nyomás. Egy ilyen kis szervezet nem bír el ennyi önimádót, jól kifejlett, középkorba hajló nárciszt.

Középkor, az. Az lesz itt nemsokára. Inkvizíciós és kínhalál, persze, átvitt értelemben, de nekünk, nem nekik. Ők jól megvannak velünk, őst nélkülünk rosszszul éreznék magukat. Csak nekünk lesz rossz. Mi járhatunk folyton utánuk, hogy vajon mivel bántottuk meg őket. Ráadásul imádnak dolgozni, első ránézésre munkaalkoholistának tünnek. Pedig amiért jönnek igazán, csak mi vagyunk.

Hisz láthatod te is, jól, kitartóan dolgoznak. Magukra is hagyhatod őket, nem kell folyton a fenekükbe, vagyis a nyakukba lihegned, hogy ellenőrizd őket.

Pedig hát nem is mondtam hülyeséget, valszeg ez is hiányzott nekik. A testi-lelki melegség az anyjuktól. Én a totyogós gyerekeimet megfújtam meleggel. Ez egy játék volt. Feküdtek csendben, várakozón. Majd odahajoltam a hasuk fölé, és meleget leheltem rájuk. Nagyon élvezték. És valóban ősi dolog lehetett. Hogy a nagy, erős felnőttnem bánt, a megszokott, mindig jelen levő arc sose bánt. Még akkor se, ha védtelenül fekszenek, csupasz hassal, hanem melegít. Melengeti bennünk az életet. Az életkedvet.

És ezek nem is nárciszok, hanem kis testű, jól fejlett, jól táplált emberek, de tele vannak készséggel, hogy bármitől megsértődjenek. Ezek a modern nárciszok mimózáknak inkább. Legfőbb szükségletük a megsértődés. Folyton dicsérned kellene őket, hogy megelőzd a durcít. De te meg nem szeretsz dicsérni. Szóval bajban leszünk. Mert ennyi mimózával már nem bírunk el. A többiek sárba lesznek tiporva általuk. Meglátod, ők fognak győzni, mert a normálok kifekszenek. Mert a normálok nem értenek semmit. Se a mostaniak, se az újak. Mert nem is adnak okot, de folyton fújni fognak rájuk, furkászni fogják őket. És ez hosszú távon elviselhetetlen.

De jó dolgozók, az biztos. És jönnek is rendszeren. Naná, hogy jönnek, mert nekik van szükségük ránk leginkább. És nem fordítva. Hogy legyen, akire megsértőd-hessenek. Hogy aztán legyen, aki kiengeszteli őket. Aki dicsérgeti.

Ami ugye, a te dolgod lenne, főnök. Engem hagyjál ki ebből. Velem, ha lehet, csak ritkán oszd be őket. Ha azt akarod, hogy ne billenjek meg, csak módjával sózd őket a nyakamba. Mert igyekszem én, de hárommal én se fogok bírni. És te

se és a többiek se. De ne félj, kicsinálni azért nem fognak bennünket. Mert kelünk nekik közönségnek, és én szívesen meg is hallgatom őket, és dicsérgetem is, de sose elég nekik. Sose, olykor még azért is megsértődnek, ha nem a megfelelő szót használom a dicsérethez. És ez végül is nem munkaköri kötelességem, bár a mentális én vagyok, és a főnök te vagy. De a tied se. Neked se kötelességed folyton utánuk járni, és életet lehelni beléjük. Mert azért, hisz' látod te is, olykor nagyon letörtek tudnak lenni. Igen, hangulatemberek.

Főnök, ha mindent tudni akarsz róluk, képzelj el egy kisgyereket, akit hol fel, magasra emel az anyja vagy apja, magasra, boldogan, a maga feje fölé. Imádón, elismerően. Hol a földre dobja, és azt mondja neki, hogy semmit se ér. Tűnjön a szeme elől. Pedig a gyereknek arra lenne szüksége, hogy néhányszor azt hallja, ügyes vagy, jól tetted. És akkor úgy nő fel, hogy ő alapjában véve ügyes és jó ember, képes bármire a tárgyi világgal, és nem képes nagyon ártani a többieknek. Csak ennyi az egész. Mert mindenkinek meg kell kapni a maga dicséret-fejadagját, hogy normál felnőtt legyen.

De a mimózák szülei nem biztosították ezt a mennyiséget, és azért ők keresik, szimatolják, űzik a pozitív visszajelzéseket. Olykor még meg is alázkodnak, hagyják, hogy kihasználják őket, csak hogy egy falat jó szóhoz jussanak. De főleg kiprovokálják, addig piszkálnak, amíg végre mondasz valamit róluk. Csak adj valami visszajelzést róluk. Hogy vannak, léteznek. Mert nekik nem alakul ki valami fix személyiségmagjuk. Valami atombiztos központi mag, tudás önmagukról. Hogy kik is ők valójában. Ami megvédené őket minden rossz, igaztalan visszajelzéstől. Pletykáktól, kifúrástól. Vádtól, aminek nincs alapja. És ezért folyton arra szorulnak, hogy más mérlegeljen helyettük. Ők képtelenek megdicsérni vagy megdorgálni magukat. Mert hol fent vannak, hol lent. Mikor előnti őket az önimádat, fent, az már fokozhatatlan, és mikor előnti őket a bánat odalent, az is. Ők nem tudnak, nem is tudhatnak belenyúlni ebbe a le-fel pattogásba.

Kicsit olyan ez, mint Jézus. Az emberjézus és az istenkrisztus kettőssége. Jézus az Isten szerelmetes egyetlen fia volt, akiben gyönyörködött. Akiben a legnagyobb gyönyörűségét lelte, a tőle született, isteni gyermek. De Jézus volt az is, akit hagyott a kereszten kínhalált halni. Az első igazán jó embert, aki tudott csodát tenni, de ezt csak azért tette, hogy rájöjj magadra, hogy higgy magadban. A magad erejében és a magad jóságában. Hogy fel tudsz állni, hogy képes vagy jót cselekedni mindenkor. De ha rosszul sül el, az se baj, mert amit teszel, jószándékkal teszed. És arról már nem te tehetsz, hogy itt-ott a pokol felé vezető út is jószándékkal van kikövezve. De nem baj, mert majd banni fogod, tanulsz az ilyen döntéseidből is. Mert hatalmad, igazán nagy hatalmad neked van magad fölött. És miért ne lehetnél olykor sikertelen is. Az benne van a pakliban vagy Isten kifürkészhetetlenségében.

És emlékszel Jézus utolsó szavaira? Kétféleképpen fordítják. Mert Jézus se tudta, de azóta az ember se, hogy ki is Isten? Mit is mond Jézus első olvasatban? Elvégeztetett.

Meglett, amit Atyám akart. Atyám, a hatalmas úr. Aki ha akarja, a fiát is feláldozza. De ott a másik olvasat is: Isten, Istenem, mért hagyjál el engem, és mért távozol el az én testemnek megtartásától? Hogy jól van, legyen, legyen a halálom, de legalább tudjam az okát, célját, értelmét. Légy jó Atyám, és ezért ne hagyj kétségek között...

De otthagytá. Hát ezért mondom neked, hogy osszad csak be velem őket. De azért módjával. Mert mi ugyan még többen vagyunk, vagy ha nem is, józanabbak vagyunk. Vagy csak többet, messzebbre látunk, ki tudja.

Hát csak szeresd őket te is. Szeresd, ahogy tudod, amikor tudod, ahogy én is. De igazán jók sose leszünk nekik. Mert keresik, keresik a jó anyát, jó apát, de meg nem fogják találni soha. Mert gondold csak el, hányszor, de hányszor álmódóztak a porban, vagy a házból kiűzve, erdőben, parkban, szoba sarkában, hogy van őnekik. Van jó szülőjük valahol. Mert a gyerek könnyen vigasztalódik, könnyen megvigasztalja magát. De a gyerekálmokból összerakott, összefont apák és anyák tökéletesek, hibátlanok. Márpedig ilyenek nincsenek. Még az istenatyákkal is jobb párbeszédben lenni. Ahogy Jézus akarta volna, ha meg nem hal. Jobb olykor megkérdezni magunktól, kik is vagyunk, azon milyen is az Isten, akit magunk fölé emeltünk.

És persze jó dolgozók, be lehet lelkesíteni őket, és olyankor szárnyakat kapnak. Gyorsak, pontosak, csak hagyni kell őket, főleg egyedül dolgozni. Mert rossz csapatjátékosok. De ha dolgoznak, megélik, amit mindig kellene, azt, hogy magában a cselekvésben, a munkában van a jutalom. Hogy nem kell se dicséret, se semmi. Mert tenni, csinálni valamit, az jó. Olyankor mintha az ember egygé válna a világgal, egygé minden mozgással, minden történéssel, erővel, folyóval. És egygé minden emberrel, aki valami értelmeset csinál éppen. És főleg nem pénzért, hanem csak úgy, a maga öröme, a maga teste és képessége öröme. És ez jó. Nekik, a mimózáknak is jót tesz. Csak olykor nehéz belendíteni őket.

Olykor megnyílnak. Nagy ritkán kiszólnak az önimádat álarcá mögül. És beszélnek, de te, olyanokat mondanak magukról, és olyan hangon, mint te. Mintha sírból szólnának hozzád. Olyan hidegek, kíméletlenek azok a szavak, amiket magukra mondanak. Olyan lassan, hidegen, kimérten ostorozzák magukat, hogy az ember beleborzong. Te, és olyan vékonyka gyerekhangon csinálják mindezt, hogy az ember szíve belesajog. De tényleg, mint egy koporsóba tett kisgyerek, olyanok. És írnak is olykor. Tényleg.

Mint nyitott koporsóban fekvő kisgyerekek, olyanok, akikről a szülei, a világ, az Isten még nem döntötte el, hogy mi legyen velük. Rátrakja-e a fedelet, a koporsóét.

De valójában a szüleiket se lehet kárhóztatni. Ez volt az a nemzedék, amit megzavart a technológiai forradalom, a gyors privatizáció, nyomában a munkanélküliség. És ők vették fel a legtöbb hitelt is. Ők nem tudták először, milyen gyereket is neveljenek.

Önzőt, sikereset, mindenkin átgázolót, könyöklőt, pókerarcút vagy önzetlent, melegszívút, aki jóságával váltja meg a világot, de úgy, hogy közben ő is életben maradjon benne. Ugye, te is érted már őket?

Debreczeny György
egy tucat bagatell

hogyha elmúlt

hogyha elmúlt a járvány
 Hszien-Jangba (地级市) megyék
 agyagkatonának
 harci szekéren fogok
 szolgálatot teljesíteni
 Csin-si Huang-ti (秦始皇帝) seregében
 hogyha
 hogyha valaki azt veszi észre
 magánúton magán
 hogy megboldogult
 vegye tudomásul
 hogy nem is boldogult meg
 vagy ha mégis
 hát semmiképp sem a vírus miatt
 és feltétlenül maradjon otthon

inspiráció

nem tudom mi hajt
 versírásra mi inspirál
 hiszen hashajtót sem szedek

ki viszi át?

a járvány idején
 ki viszi át a szerelmet
 a túlsó partra?

könnyű

könnyű félreérteni
 a félreérthetlent

mindent lehet

legyen nyugodt
 mindent lehet rosszul csinálni

nem látja

még nem látja az alagutat
 az alagút végén

ó emlékezet

a mikrogliasjtek szerepe fontos
 az agyban az emlékezet megőrzésében
 amennyiben fehéregér vagy
 és laboratóriumban kísérleteznek
 rajtad

de ha ezeket a sejteket kiiktatják
 elfelejted a kínzást az áramütést
 a meghurcoltatást
 és egyéb negatív emlékeidet

rendelkezésre áll

teljeskörűen
 rendelkezésre áll
 a hiány

eszméletlen

(J. A. nyomán)

szívében nincs sem apja anyja
 s tudja az okostelefont
 halálra ráadásul kapja

felépült

felépült a fertőzésből
 egy lélegeztetőgép

hamarosan

közös karanténképet készítek
 magammal
 legalább két méter távolságból

félreolvasások 38.

most még időben vagyunk
az időtlenséghez

*

negatív lett az államtitkár

*

Bulvár Kund

*

emelkednek az új ecetszámok

*

rohamtemplomban

*

bort iszik

és vizeletet prédikál

*

aki korábban többször nem hordott

szájmaszkot

arra kérte a szájmaszkokat

hordjanak diákokat

*

külföldi szájmaszkok nem jöhetnek

Magyarországra

csak két negatív teszt után

*

leszedték a síneket a fákrol

újra közlekedhetnek a vonatok

*

az idén százezrek nyaraltak külföldön:

a Balatonon

*

csúcsot döntött a fertőzések

és a vírustagadók száma

*

ismét többfelé van levegő

félreolvasások 39.

szagkorlátnak csapódott egy autó

*

Hegvidék

*

a repterre vezető gyorsforgalmi úton

a kettőből három forgalmi sávot foglalt

el egy kidőlt fa

*

úgy tűnik csalódott a vírus

*

gázolás történt

késelnek a vonatok

*

uralmas parlamentáris demokrácia

*

iskolaőr-járvány

*

a tömeges be nem vándorlás

okozta vészhelyzet

*

egyre gyakoribbak lesznek

a mindent felemésztő magántüzek

*

rezsicsörrentés

*

lézeres örömgomba kezelés

*

be tudta folyásolni a kormány

félreolvasások 40.

indul a folyamatos tisztelés az idősoththonokban

*

tejszíni bírság

*

családfuttatással oldottak meg egy gyilkossági ügyet

*

a szél délután időnként megélenkül a fővárosban csökkenő önmérséklet várható

*

egyre több koronavírussal szabnak ki a bírságok miatt

*

csak semmi szolid dalirtás!

*

súlyos pesti sertés megalapozott gyanúja miatt hallgatták ki

*

egyre több hívságot szabnak ki

*

többet tesznek félre a számvevőszéki elnökök a lakosság szerint

*

szamuráj-kötvény vásárlás lehetőségéről tájékoztatta
a lehetséges befektetőket egy szamuráj

*

a miniszter úrnak van barátja

*

nőtt a veszélyeztetett Gizellák populációja

© Benkő Imre: Vágóhíd. Budapest, 1997

Szüle Tamás

Aforizmák

Hagyaték

Műhelytitkaimat, melyeket másoknak mind odaadtam,
én az idős mester hasznosítottam-e már?

Egy E.T. ítélete

Lásd az emberi fajt; múltját s jelenét ravaszul hamisítja,
ám a jövője előtt ostoba képpel áll.

Ökológiai lábnyom

Büszke környezetvédőink ma talán szaporán kezdjék kutatásaikat
a saját makulátlan tiszta lábnyomaikkal, f.ng.

Koronavírus

Ez kell most a betegnek, hogy nyugalomba vonulván
jókedvvel, kacagással üzze az órát.

Európai Unió

Régi idők hagyománya szerint a remélt haszonért
áruja labanc a magyart, várja a Sátán.

Globalista recept

Emberi kultúrát csinosítva keverd a szivárvány színeit össze,
és az eredményt nézd; barna pizsok.

Black Lives Matter (BLM)

Emberi fajták antagonisztikus gyűlöletét fölszítva könnyen a
Homo Erectus színvonalára jutunk.

Sztaskó Richard

Tisztára ölelt szív

Sarkadi előrébb lépett a sorban, és megpróbált elfeledkezni önmagáról. Eszébe jutott a lány, akit nem mert leszólítani a villamoson. Az ajtó mellett álltak, és a kék szem látványától úgy érezte, bármelyik pillanatban szerelembe eshet. A lány még a pályaudvar előtt leszállt, Sarkadi pedig sajtó szívvel nézett utána.

„Ugyan mit mondtál volna neki? Az ilyen lányok szóba se állnak veled. Nem vagy velük egy súlycsoportban.”

Sajnos, a nőekkel soha nem volt szerencséje. Egyik kapcsolatból bonyolódott a másikba, olyasfajta illúziókat kergetve, amelyeket *szerelem* és *boldogság* címkékkel látnak el a tiszta lelkiismeretű halandók.

Sarkadi megnézte az óráját, és örömmel nyugtázta, tizenhét perc van még a vonat indulásáig. Szerencsére gyorsan haladnak, ha így folytatják, bőven lesz ideje egy cigarettára a peron mellett.

Ismét előrébb lépett. Ketten álltak még előtte, egy vele egykorú srác és egy öregúr. A horgászfelszerelését tartalmazó hátizsák megnyugtató súllyal nehezedett a vállaira. Egyik kezében a vászonba tekert botokat, a másikban a menettérti jegy árát tartotta. Közvetlen járat nincs Damásdig, Szobnál át kell majd szállnia a helyközi buszra, amellyel csupán két megállót megy, utána pedig sétál a folyó mellett északnak, egészen addig, amíg el nem éri a tisztást, ahol már letaposott ösvények jelzik a környéken horgászók jelenlétét.

Korábban úgy határozott, hogy ma léggel próbálja horogra csalni a halakat. Ilyenkor késő ősszel talán jobb a kapás; a halak étvágya megnő, érzik, minden lehetséges tápanyagot el kell raktározniuk télre. Fagyponthoz környékén ugyanis már nehezebb a dolguk.

Egyszer csak arra lett figyelmes, hogy a mögötte álló megkocogtatja a vállát.

– Maga következik.

Sarkadi odalépett a pulthoz, és megváltotta menetjegyét. Míg a pénztáros a jegyeket nyomtatta, volt ideje megfigyelni az arcát: ráncos volt és gondterhelt. A nő felső ajkán a rúzs elkenődött, és látszott, minden egyes alkalommal a szeme alatti karikákkal hiábavaló küzdelmet vív a sminktükör előtt. Erről önkéntelenül is eszébe jutott, a tanatoesztétikai szakember milyen borzasztó munkát végzett az édesanyjával.

Először fel sem ismerte. Egy pillanatig azt hitte, vadidegen asszony fekszik a nyitott koporsóban. Az erőteljes smink teljesen eltüntette a szeretett nőt, Sarkadi pedig nem tudta, a gyász miatt sírjon vagy inkább a látványtól. Valamivel később aztán felismerte édesanyjának jellegzetes vonásait, és amikor megcsókolta a homlokát, az furcsamód meleg volt és puha, pedig arra számított, jéghideg lesz és kőkemény.

A pénztárosnő végül jó utat kívánt, Sarkadi pedig további kellemes napot. Úgy döntött, középen száll fel a vonatra. A balesetektől való beteges féelme miatt nem szeretett sem elöl, sem hátul ülni. Örökösen tartott attól, hogy beléjük rohannak, vagy ők ütköznek frontálisan egy másik szerelvényvel. Miután megállt az utazásra alkalmasnak ítélt kocsi mellett, rágyújtott egy cigarettára.

„Legközelebb, ha úgy adódik, szólítsd le. Több is veszett Mohácsnál, kár aggodalmaskodni egy lány miatt. Kapura lövés nélkül nincs gól, ezt pontosan tudod. Miért ne lehetne egyszer szerencséje egy magadfajtának?”

Természetesen tisztában volt azzal, hogy erre a kérdésre nincs valódi felelet, csak maszatolás. Aki születésétől fogva az örök vesztesek kasztját erősíti, az ott marad az idők végezetéig. Emlékezett rá, hogy a legutóbbi kapcsolata is azért ért véget oly csúfosan és hamar, mert elhitte magáról, több lehet annál, mint ami valójában.

„Pedig szerettem.”

És a lány is szerette Sarkadit, de az ember akkor bizonyul igazán bölcsnek, ha tudja, mikor kell elhagynia a süllyedő hajót. Zita pedig száraz lábbal lépett ki a partra, míg Sarkadit szép lassan elnyelte a hullámzó óceán.

A vonaton alig voltak. Kényelmesen elhelyezkedett egy kopottas posztóval bevont, kissé poros ülésen, a hátizsákját és botjait felrakta a csomagtartó rácsokra. Amikor elindult a szerelvény, lehunyta a szemét, és eszébe jutott, legutóbb tavasszal járt ezen a szakaszon, akkor is az Ipolyra tartott horgászni. Nem volt szerencséje, semmit se fogott, több csalija is odaveszett.

„Talán ma másképp lesz.”

Még másfél óra, és – ha Isten is úgy akarja – érezni fogja a koppintást, ahogy egy domolykó ráharap a vízközt lebegő nedves légyre. Fontos a gyors reagálás, így azonnal bevág majd a hálnak, és finom – ugyanakkor határozott – mozdulatokkal elkezdi maga felé húzni a zsinórt. Míg tart a küzdelem, érezni fogja az ellenállást. Pár pillanat az egész, aztán ott lesz a hal a merítő szákban.

Miután lekezelték a jegyét, bevillant az a cikk, amelyet a napokban olvasott. Egy törékenynek látszó, feldühödött nyugdíjas ok nélkül megtámadta a munkáját végző kalauzt. A rendőrök kitérkezéséig az utasoknak kellett lefogni a hölgyet, nehogy a meglevőnél is nagyobb kárt okozzon. A vallomásából kiderült, a kalauz nézése bosszantotta föl. A sandának tűnő tekintet mögött hátsó szándékot sejtett, és úgy érezte, muszáj föllépnie ellene. Természetesen tisztában van tettének helytelen mivoltával, ám a józan ész sugallta erkölcsi tisztesség mindennél előrébb való. Abban a pillanatban, amikor rászégeződött a kalauz tekintete, kénytelen volt megfedkezni arról, hogy az erőszak minden formáját elítéli.

A megtámadott kalauz végül nem tett feljelentést. Nyilatkozatából kiderült, borzasztóan sajnálja a történetet, és elnézést kér, amiért ilyen kellemetlen hely-

zetbe hozott egy becsületben megöszült, idős asszonyt. Egyáltalán nem haragszik, sérülései is nyolc napon belül gyógyulók, kár szót vesztegetni erre az egészszre.

Sarkadi nem értette az áldozat higgadtságát. Fáradtnak érezte magát. Egy perc sem telt el, már aludt is.

Álmában ott állt a kertben a vén diófa előtt. A sűrű lombkoronán át is érezte a nap erejét. Sokszor mászott fel erre a fára, mert könnyű volt a törzs aljában megkapaszkodni, s onnan továbblendülni a magasabb ágak felé. Most viszont, ha akarta, se tudta volna megmászni. Félelmetesen simának és lecsiszoltnak tűnt a kérge.

Aztán hallotta, hogy nyílik a tornác ajtaja. Megfordult, és a következő pillanatban már a konyhában ült a rozoga lábú asztalnál. Rég nem látott nagyapja, az Öreg ült vele szemben.

– Mit teszel, fiam?

– Mire gondolsz?

Az Öreg válaszát már nem hallhatta, ugyanis eltűnt körülötte minden. Semmit sem látott, csak azt érezte, zuhan, rettenetesen zuhan a végtelen mélybe. Ha földet ér, újra fellobbannak az elfújtt gyertyák, ismét felhangzanak a szélbe

*sóhajtott nevek
tovaröppennek a felhők
megtapadnak a inak
a fenyők tűlevelein harmat csillan
a harangok búcsút intenek
vörös lesz az ég alj
zivatarrá válik a perc
újra visszatér az első együttlét
leomlanak a falak
megrepednek a deszkák
az ajtón kopogtat egy vendég
ponttá válik az iszony
folytonossá lesz a csönd
és tisztára ölelt a szív*

Földet érése lesz a szüreti ünnepség és az a pillanat, amikor a fonatból kibomló haj a vállra hull. Esztendők jönnek, esztendők mennek, mire a végtelen tér tühégynyivé zsugorodik. A zuhanás szomorúsága a feltámadásban reménykedők boldogsága. A szent sem azért könnyezik, mert fáj, hanem mert érzi és érti a szenvedés titkát. Aki tud tanulni, az képes a mából holnapot teremteni.

Sarkadi végül a kalauz hangjára riadt.

– Végállomás, fiatalember. Legközelebb jobban figyeljen!

Sarkadi felállt, kinyújtózott – recsegetett-ropogott a háta –, majd leemelte a hátizsákját és a botokat. A vonatról leszállva megcsapta arcát a kellemes őszi szellő. Tudta, ilyen időben legfeljebb térdig gázolhat a tízfokos vízben.

Ahogy elindult a resti felé, már látta is maga előtt a képet, ahogyan a zsinórt és a csalit előre dobja, és a vízre hulló legyet elnyeli a domolykó.

„Ha szerencsém van, több is akad.”

Eldöntötte, abban a hátralevő tizenöt percben, ami a busz indulásáig van, inni fog. Ott a parton, ahol csak ő lesz és a természet, már nincs helye italnak. A tiszta fej legalább olyan fontos, mint az erős zsinór.

© Benkő Imre: Szovjet csapatkivonás. Hajmáskér, 1990

Farkas Gábor

kisded

jászol
pásztorok
a kisded
és a szűz

a szavak mérlegen mintha
súlyuk által üdvözlénék

faragott hungarocell-gömbök
színes labirintusában világra jönni
szentség

várva a tizedik csapást
Egyiptomot hátrahagyva
mégis Egyiptomban maradva
a nép szitkozódik

„mindezeket a beszédeket megjegyezte,
és szívében forgatta”

/Lukács 2,19/

A kisded beteljesülés
a latroknak.
Foglalt minden segélyvonal.
Harmadnap.

Bizonyosság

Nem tudtam meg semmit
végül,
de már nem is számít.

Csend ül
a tér horizontján:
mint egy
fénykép kifeszítve...

Mindegy
már, hogy mi a vége,

s hogy ki
viszi át a szerelmet.

Mert katarzis nem lett.
Semmi
nem maradt, amikor

magamra találtam –
valahol.

Ott voltál...

Tudom.

Farkas Csaba

A tenger, a tenger

Hogy a szél *mikor* támadt föl, azt Thakács nem tudja. Nem tudhatja, hisz csupán ült, ült Th. az ablak mögött, a szerkesztőségi szobában, szerzetes a cellájában, és alapfokú számítógép-kezelést folytatott. (Írt azaz.) Mikor az utcára lépett, már a lezajlott folyamat eredményét érezkelhette: fújt a szél.

Ez a szél nem téli szél volt, nem fagyos, az utcákon felszabadultan jöttek-mentek az emberek – du. 5 óra felé lehetett, ilyenkor kezdik a munkaerőt kiönteni magukból a munkahelyek –, sehol zsebre dugott kezek, felhajtott kapucnik, sehol fázósan behúzott nyakak, fagy pirosította orcák. Ez a szél csupáncsak szél volt, nagy levegővételekre készítő; „ténylegesen itt a tavasz”, mondta Th. Áprilisvég közeledett. – Thakács már megitta a kávéját az aprócska palacsintázópavilon előtt, melynek hangulata a Balatont idézte föl benne, a Balatonét, amikor rossz az idő. Állt, állt Th., maga elé nézett. Mit látott? Nem tudni; egy bizonyos: arca megtévesztésig olyan volt, mint aki szembenéz a délutáni, félfénylő és fél-hullámzó Balatonnal, előtte, húsz méterre a parttól, cölöpökhöz kötött dióhéjcsónakok himbálódznak, orral mindig szemben a széllel, észak-északnyugatnak mutatva. Egy türkizkék szemű, aranyszőke, napbarnítottnak tűnő, szoláriumozott arcú lány, aki becsomagolt palacsintát kért – két diós, két mákos, két kakaós –, sohasem fogja meg tudni, *saját maga* miért kiáltott föl egyszerűen indokolatlanul, hirtelen: „Az evezővilla beleesett a vízbe!” (Aztán körülnézett, és zavartan elsietett. Nem tudta: a viharzó Balatont, mely hirtelen megjelent előtte s kiáltásra készítette, Thakács gondolta oda.)

A szél forgott, erősbödött, már nem észak-északnyugatról jött, nem a Bakonyból, hanem délről-délkeletről, hosszú, elnyújtott, port kavaró, ablakoknak feszülő rohamokban – a távolban valami felnyögött –, nem főn volt, hanem sirokkó. Lecsapott a városra, egy aszfalton heverő, halványlila, nejlon bevásárlószatyor életre kelt, körözni kezdett a palacsintázó, a tízemeletes panelház, illetve a Spar hátulja közötti területen, láthatatlan csigalépcsőn emelkedett, ment, ment, haladt följebb, már az ég volt a háttere, az ég, mely reggel még kéken derült, és amit mostanra szürke fátyol vont be, ettől a lila nejlon kissé kékes árnyalatot kapott, „medúzák az Égei-tengeren”, közölte magával Thakács. Igen, *azok* voltak ilyenek, ernyő nagyságú, lüktető, égszínkéek, néha lilába, zöldbe játszó árnyalattal, miképp ment a kirándulóhajó – a pörgő, pácolt-faragott kormánykeréknél Mavromati kapitány –, egyre több medúza tűnt föl a tenger tintájában, égszínkéek, neonzöldek, sejtelemlilák, a hajó haladt, a medúzák tányérja félig föl- és félig oldalt nézett, egy helyben lenni látszottak, mintha erejükből csupán arra telnék, a láthatatlan

áramlással szemben megálljanak, s elkerüljék a süllyedést, ám ha abbahagynák a lökötő mozgást, elvinné őket a tenger, nyomtalanul elmerülnének a végestelen mélyben.

– Medúzacsípés – mondta értetlenül a háziorvos a szoláriumozott arcú, türkizkék szemű lánynak, aki megmutatta neki felhólyagzott lábszárát. – Hát maga hol járt, melyik tengernél?

– Én? – kérdezett vissza megrökönyödve a lány. – Napközis tanár vagyok, ki sem mozdultam egész nap az épületből. – Aztán sírva fakadt. – A tenger, a tenger – ismételte a szeles, esti, szívfájdító ég alatt.

© Benkő Imre: Néva. Leningrád. Szovjetunió, 1985

Csatáné Bartha Irénke

Sorok a kockás noteszből

(Radnóti Miklós emlékének)

Szorosan fekszenek
egymáson a sáros-véres holttestek,
hátamra zuhog az ólmos eső,
a víz bőrömig el nem ér,
esőkabátomon csurog lefelé,
s én imádkozni szeretnék.

A fájdalom parazsa marja a lelkem,
a „sárga csillagok” itt is égetnek,
porhüvely-társaimtól nem félek,
egyek vagyunk Isten csillagos kertjében,
ahol a holtak ölelik egymást,
létezik-e mostanság a földön
ennél meghatóbb boldogság?...

Már nem fáj semmim,
az „erőltetett menet” elkoptatta kínjaim,
hosszú viharkabátom betakar, melegít,
az ég kupolájáról az angyal letekint,
halk hegedűszonáta zeng,
síró hangszerét Miklós barátom pengeti...?

Szél indul, csípős, hideg őszi szél,
a fűzfák, mint síró édesanyák, könnyeik
hullatják, az abdai árok örök álmodói fölé
szemfedőnek nagy csendek települnek.
Aranyló harmatcseppek ősziülő fűzfákon díszek,
a felkelő nap fényében remegnek,
igazgyöngyökként gurulnak a földre,
szellő ringatja, napfény csókolgatja,
emlékükkel egy kedves cinkepár röppen az égbé..

Magyar arcon gyalázat vert tanyát

(Sütő András emlékezetére)

A magyar szavak vérpadján,
kifent balták csillanó fényében
Uram, félelemben él maroknyi néped.
Ó, most hová,
s miért pártolt el
mellőlük az isteni kegyelem?

Sütő András, Te megalázott
kisebbségi- glória,
te anyaízú szavaink fejedelme,
szép apostoli arcodon,
szemkiverő gyalázat vert tanyát...!
Mikor a szavak
megbénulnak
magyarázat nincs,
a szemtanú hallgat!...

A magyar szavak vérpadján
látod, értük is imára kulcsolhatod kezed,
ahogy a Biblia megbocsátásra intett,
míg ők köszönetképp egy balkáni éjszakán
melleden vitustáncot járnak s röhögnek...!

Drága Sütő András!
Te pusztakamarási csillag,
Te keresztre alázott lelkiismeret!

Magyar szavak vérpadján átok-cafatok hulltak fejedre,
de talán enyhíti a szenvedést: mert nem lehet
soha olyan fájdalmas a kínja annak,
kit milliók ápolnak, dédelgetnek szívükkel!

A magyar szavak vérpadján, azt a „fekete márciust” idézve,
tudnod kell, érted is imádkozunk.
Engedd szívünkhöz közelebb a tiszta tekintetű szavakat, Uram!
Add, hogy ne baltások gyűlölet-menetben jöjjenek,
de patyolat gyolcsingecskes, tiszta szívű gyermekek,
hogy oldódjanak örökre a szívünkre kérgesedett félelmek!

Szigeti Lajos

Don-kanyar

Katonai térkép fölé hajolt
hadirokkant apám,
honvéd tizedes –
egész hadsereget
bekerített a Don,
áttörés, visszavonulás
(nem 'rugalmas elszakadás')
súlyos vérveszteség
mindkét oldalon.

Tél tábornok indított rohamot
s elszabadultak a gyilkoló gépek
– lánctalpasok, a behemót T34-es,
golyószóró, kalasnyikov kelepelt,
nem számított az emberélet!

Fölperzselt hómezőn
mennyi hősi halott,
sebesült, elvérzett, megfagyott.

Végre elszállt a géppuskafészek,
orra bukott a gyorstüzelő ágyú,
elhallgatott a vijjogó katyusa.

De süvölt még az örült hadparancs:

... kitartás az utolsó emberig!

Molnár Péterné

Ószentannától Nadwornáig

Vitéz Molnár Andor őrnagy a Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély visszavételében

Középszintű katonai képzést és nevelést Pécssett a Zrínyi Miklós M. Kir. Reáliskolai Nevelőintézetben kapott 1921 és 1925 között. (A rejtés időszaka.) 1925-től a Ludovika Akadémián tanult, 1929. augusztus 20-án jelesen végzett a Ludovikán, ezért főhadnagyi ranggal került ki.

Molnár Andor 1925 és 1929 között tanult a Ludovika Akadémián. „Molnár Andor főhadnagy a M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémiát 1929-ben elvégezte és mind az elméleti, mind a gyakorlati vizsgákon a katonai tudományokban való tiszti képzettségét, valamint a katonai szolgálat ellátásához szükséges gyakorlottságát jelesen bebizonyította. A gyalogos csapattiszti szolgálat minden ágára képesítettnek ismeri el.” Az oklevél ennek hitelül állíttatott ki 485. szám alatt Budapesten 1929. augusztus 20-án.

Kiss Ilona Valéria kunszentmiklósi középiskolai tanárnővel már tíz éve vártak egymásra a kaució miatt, mígnem Molnár Andor főhadnagy magánkihallgatásán Horthy Miklós kormányzó oldotta meg a dolgot. Kezességet vállalt a kaució hiányzó részére. Molnár Andor határőr főhadnagyt 1936. szeptember 1-jén helyezték át a nyíregyházi M. Kir. Rákóczi Ferenc 12. Honvéd Gyalogezred II. zászlóalj állományaiba nyírbátori állomáshellyel, ahol ezen a napon főhadnagyi rendfokozattal állományba vétetett, és segédtiszti beosztást kapott. 1938. április 1-jén a zászlóaljtorzsból a 4. századhoz századparancsnokul beosztatott.

(A magyar királyi 12. honvéd gyalogezredet 1920 tavaszán kezdték szervezni a volt magyar királyi munkácsi 11. és a szatmári 12. honvédezredek utódaként. 1930-ban kaptak nevet a honvédség alakulata, ettől kezdve viselte a Nyíregyházán és Nyírbátorban állomásozó 12. gyalogezred II. Rákóczi Ferenc nevét.)

A nyírbátori állomáshelyről kevés szó esett a családban, ezért fiatalkorunkban nem keltődött fel bennünk az érdeklődés, hogy ellátogassunk oda.

Trianon és következményei

1920. június 4-én kötötték meg a trianoni békét a versailles-i Nagy-Trianon palotában, amelyet a győztes hatalmak részéről Nagy-Britannia, Franciaország (Georges Clemenceau), Olaszország képviselői, a vesztes Magyarország részéről pedig Drasche-Lázár Alfréd külügyminisztériumi főtitkár és Bernárd Ágoston munkaügyi és népjóléti miniszter írt alá.

A diktátum a többi vesztes féllel megkötött szerződéshez hasonlóan három rendelkezési körben tartalmazott súlyos „büntetést” és korlátozást. Az első és legsúlyosabb, az ország területének megcsonkítása, vagyis a határrendezés volt, a másodikat a jóvátétel kiszabása, a harmadikat pedig hazánk fegyveres erőinek korlátozása jelentette.

Magyarország az alábbi területeket veszítette el:

- Erdély (az ún. Partium, valamint a Bánság keleti része) Romániához került; – 103 093 km², a Magyar Királyság 31,78%-a.
- az északon Kárpátalja, a Felvidék, a szinte csak magyarok lakta Csallóköz Csehszlovákiához került; – 61 633 km², a Magyar Királyság 18,9%-a.
- délen az újonnan alakult délszláv állam a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett
- a Szerémség, Drávaköz (1163 km²), Bácska és a Bánság nyugati része, valamint a Muraköz (729 km²) és a Muravidék (947,8 km²) – 62 092 km², a Magyar Királyság 19,14%-a.
- egész Horvát-Szlavónország; – 42 541 km², a Magyar Királyság 12,87%-a.
- nyugaton egy sáv Ausztriához került, ahol később az új területekből Burgenland néven önálló tartományt hoztak létre a már aláírt Saint Germain-i békeszerződés alapján; – 3 965 km², a Magyar Királyság 1,22%-a.

A békeszerződés eredményeképp a 325 411 km² összterületű Magyar Királyság elveszítette területének több mint kétharmadát, (az ország Horvátország nélküli területe 282 870 km²-ről 92 963 km²-re csökkent) lakosságának több mint a felét, az 1910-ben még 20 886 487 fős ország lakossága 7 615 117 főre esett vissza.

Az 1. bécsi döntés

1938. november 2-án a bécsi Belvedere palota aranytermében kihirdették az első bécsi döntést. A német–olasz döntőbírósi határozat értelmében az egykori Felvidék területéből 11 927 km² került vissza Magyarországhoz és 869 299 többségében magyar lakos.¹

Visszakerült Magyarországhoz: Galánta, Ungvár, Érsekújvár, Léva, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Kassa, Munkács és Beregszász, az új határvonal a felsorolt városoktól északra húzódott. a cseheké maradt Pozsony és Nyitra.² Mindez a magyar diplomácia pillanatnyi sikere volt, mert háború nélkül sikerült visszaszerezni mind a területet, mind a lakosságot. A magyar királyi honvédség kijelölt csapatai 1938. november 5-én kezdték meg a bevonulást a Felvidék déli részeire.

¹ Gosztönyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992., 15. o.

² Földi Pál: *A Magyar Királyi Honvédség a második világháborúban*. Anno Kiadó, MMVII, 20. o.

November 5-én Horthy kiadta a hadparancsot: „*Honvédek! A Trianon bilincsei alól felszabadult és újjászületett honvédség húszesztendei nehéz várakozás után átlépi a magyar határt, amelyet mindenkor ideiglenesnek tekintettünk. Egymillió testvérünk vár rátok odaát. Az ő számukra két évtizedes megpróbáltatás után ti jelentitek minden reményük és vágyuk beteljesülését. Hazamentek elődeink drága vérével annyiszor megszentelt Felvidékünkre. Ezzel az érzéssel teljen meg lelketek és honvédségünk dicső múltjához méltóan szeretettel zárjátok szívetekbe a visszanyert ősi magyar föld minden lakóját. Büszkén és bizalommal bocsátalak utatokra, azzal a biztos tudattal, hogy az örök igazság jogán és az új életre támadt magyar erő segítségével visszaszerzett magyar területeket soha, semmi szín alatt ne hagyjuk el többé. Isten és a haza nevében előre! Horthy*”³

A kiindulási körzetekben várakozó csapatok megkapták a részletes parancsot a bevonulási hadművelet végrehajtására. A parancsot a székesfehérvári II. hadtest, a budapesti I. hadtest, a miskolci VII. hadtest és a debreceni VI. hadtest hajtotta végre november 5-e és november 11-e között. A négy vegyesdandár november 11-éig befejezte feladatát.

A VI. hadtest 17. gyalogdandárja eberswaldi Siegler Géza altábornagy vezetése alatt Munkácsot és Beregszászt vette birtokba, Beregszászba 1938. november 9-én Molnár Andor főhadnagy vezetésével vonultak be a magyar csapatok.

Beregszászon kb. hat-hét éve jártam. Azt tudtam, hogy apuka szolgált ott, de sokkal kevesebb ismeretem volt arról az időről, mint most. Megnéztük a múzeumot, belépve oldalt egy szűk folyosó húzódott a kiállítási teremmel párhuzamosan. Benéztem, a fal zsúfolásig volt képekkel. Elhatároztam, hogy ezt a sok képet én nem nézem meg. A nagyteremből azonban ezen a folyosón kellett visszajönni, s amint rátekintettem az első képre, rögtön ráismertem, hogy ilyen képeink nekünk is vannak otthon a fényképalbumban. Innen kezdve le sem tudtam venni a szemem a fényképekről. Minden képen apukát kerestem. A képek a beregszászi bevonulást ábrázolták, amint a civil lakosság a bevonuló katonákat fogadta, a mi otthoni képeink pedig a katonákat bevezető Molnár Andor főhadnagyot és a város elöljáróságát ábrázolják.

A trianoni békediktátummal a mai Kárpátalját is elvesztettük. 1920-tól Podkarpatszka Rusznéven Csehszlovákia egyik tartománya volt. Az első bécsi döntés ennek a területnek egy részét is visszaadta Magyarországnak. Ez a helyzet sem a cseheknek, sem a Volosin-féle ukrán kormánynak nem tetszett. Megszaporodtak a határincidensek. A legnagyobb a Latorca-parti városban, a szinte védetlen Munkácson történt, amit a cseh Prchala tábornok csapatai meglepetésszerűen megtámadtak. 1939. január 6-án, vízkereszt hajnalán katonai alakulatokkal megtámadták a várost, a központot tüzérséggel lőtték. Oroszvég és Klastrom környékén páncélosokkal és gya-

³ I. m., 20. o.

logsággal nyomultak előre a kis létszámú honvédséget állomásoztató Munkács felé. A több századnyi cseh katonaság golyószórókkal és páncélozott járművekkel a Latorca folyó hídjánál szándékozott átkelni, rátörve a néhány főből álló határőrökre.⁴

A riasztott magyar katonák, köztük Molnár Andor a 12. honvéd gyalogezred állományában a 4. század parancsnokaként vett részt a Munkács körüli cseh betörés elhárításában, ahol „*mint gépkocsival megerősített puskás századparancsnok századával ellentámadásra indult. Körülbelül nyolcórás utcai harcban a betört ellenséget visszavetette. Lelkesítő, bátor és önfeláldozó magatartásával századát a legnehezebb harctéri helyzetben is előrerendítette, minek következtében az ellenség az azonnali visszavonulást megkezdte.*”

Eredményes tevékenységéért a Kormányzói Dicsérő Elismerés látható jeleként a Magyar Koronás Bronzérem (Signum Laudis) a hadiszalagon kardokkal kitüntetést adományozta a kormányzó.

A hajnali négytől tartó kemény csatában az önként harcoló Rongyos Gárda és a civilek is segítettek.

A csehek részéről nagyon lelketlen volt a támadás időpontja; a görög katolikusoknak szenteste, a római katolikusoknak pedig vízkereszt napja volt. A munkácsiak visszaverték a támadást, és megerősítették az I. bécsi döntés után kialakított határt.⁵

A képen: Imrédy Béla miniszterelnök, Abt Ottó ezredparancsnok, Molnár Andor főhadnagy. Munkács, 1939. január. – Imrédy Béla miniszterelnök január hónapban járt Munkácson, és fogadta Molnár Andor főhadnagyot. Munkácson járva én is kijelöltem képzeletben a helyét a Főtéren.

⁴ Popovics Béla: *70 éve volt a munkácsi vízkeresztű csata*. 1. o.

<http://www.karpataljalap.net/archivum418szam/v3.html>

⁵ Hadtörténelmi Levéltár, Kitüntetési javaslat, 530., Molnár Andor

A munkácsi cseh betörés áldozatainak temetése 1939. január 8-án. A hősi halottakat a Városháza előtt az Árpád téren ravatalozták fel. Magyar áldozatok: Ecsedy Szabó József százados, Koncz József főhadnagy, Rozs József zászlós, Szarka István önkéntes, Chrisztin Péter önkéntes, Sepenthál Ferenc tűzoltó.

Molnár Andor főhadnagy 1939. január 23-án áthelyeztetett, állományba vétetett a M. Kir. „Rákóczi Ferenc” 12. honvéd gyalogezred II. zászlóalj állományából a M. Kir. 24. határvadász zászlóalj állományába, Beregszászba és beosztatott a puskásszázad parancsnokául. 1939. február 21-étől áthelyezték a puskásszázad állományából a portyázószázadba parancsnoknak.

Molnár Andor főhadnagy Csapatparancsnoki Dicsérő Elismerésben részesült 1939. március 4-én.

A M. Kir. „Rákóczi Ferenc” 12. honvéd gyalogezred 1. számú Tiszti parancsának kivonata, amely kelt Nyíregyházán 1939. március 4-én. Az 1. pontban az alábbi dicséretet hirdeti ki: CSAPATPARANCSNOKI DICSÉRET és ELISMERÉS a felsőbb rendelet folytán az ezred kötelékéből f. év január 23-kivált MOLNÁR ANDOR főhadnagy több mint két éven át mint zlj. sgt., majd mint szd. teljesített az ezrednél igen jó és értékes szolgálatot. Fanatikus, bátor és mindenkor tette kész fellépésével alárendeltjeinek mintaképpül szolgált.

Századában bátor, harcos szellemet elszántságot és lelkes kötelességtudást nevelt és fejlesztett.

A Felvidék visszacsatolása alkalmával több ízben, valamint a Munkács város ellen végrehajtott cseh orvtámadás visszaverése alkalmából öntevékeny, merész tetteivel, előjáróinak teljes elismerését és alárendeltjeinek megbecsülését érdemelte ki. A 12-es bajtársak szeretete és jókívánságai kísérik további útján.

Kívánom, hogy katonai pályáján továbbra is kísérije a katonaszerencse, és hogy

munkájával önzetlen szép hivatásunk gyümölcsét, MAGYARORSZÁG régi határainak visszaszerzését mielőbb megérjük.

ABT OTTÓ EZREDES sk. ezredparancsnok

A kiadmány hitelélül: Nyíregyháza, 1939. évi március 7-én.

Tudtul adatott „1939. március 31-én a Felvidék visszacsatolásával kapcsolatos különleges helyzetben tanúsított vitéz magatartásért a Kormányzó Úr Ő Főméltósága legfelsőbb elhatározásával megkapta a Signum Laudist, a „Dicsérő Elismerés Koronás Bronz Emlékérmét hadiszalagon kardokkal.” Budapest, 1939. június 14-én 18025 szám alatt.

1939. január végén a Kis-Huba hadrend keretében állították fel a 24. határvadász zászlóaljat Beregszász székhellyel, és rendelték alá a 7. határvadász dandárnak. Kárpátalja 1939. március 18-án visszakerült az anyaországhoz. Ezzel a ténnyel a trianoni békeszerződés óta Magyarországnak először lett hegyi határa, melynek megvédéséhez hegyi határvadász zászlóaljak és határvadász portyázó századok létrehozása szükségeltetett.

Április 8-án a III. Csoportfőnökség határozott arról, hogy a 24. határvadász zászlóalj Beregszászról Husztra települ, a feladata pedig más alakulatokkal a magyar határ védelme Románia felé.

Molnár Andor főhadnagyot 1939. június 1-jén Beregszászról Husztra helyezték a portyázószázad parancsnoki beosztásába.

A trianoni békediktátumot követően a magyar politika fő célja a területi revízió elérése. A Felvidék egy része az 1938. november 2-án kihirdetett első bécsi döntéssel visszakerült. 1939. márciusában pedig Kárpátalja visszacsatolására került sor.

A magyar politikai és a katonai vezetés 1939-től kereste a lehetőséget a magyar területek Romániától való visszaszerzésére. 1939. szeptember 1-jén kitört a II. világháború. Románia mint Lengyelország szövetségese mozgósította csapatait Észak-Erdélyben és Moldvában. Ezt a tényt a magyar kormány Magyarország elleni fellépésként értékelte.

1939. augusztus 23-án a magyar kormány elrendelte a honvédség részleges mozgósítását, valamint a határ közelében állomásozó csapatok készenlétségbe helyezését. Az 1940. évi nyugat-európai német villámháborús sikerek a szomszédos közép-kelet-európai országokból részleges mozgósításokat váltottak ki, így Magyarországon is. Május 13-án mozgósították a székesfehérvári II., a kassai VIII. hadtestet, az I. hegyidandárt, illetve részlegesen a gyorshadtestet. Ezeket a seregtesteket május 29-étől „gyakorlatozás céljából” Munkács, Ungvár, Beregszász körzetében helyezték el. Ez az esemény újabb román mozgósítási hullámot váltott ki. Május 27-én a szombathelyi III. és a pécsi IV. hadtest alakulatainak létszámfelemelését határozta el a

katonai vezetés. Ekkortájt Románia engedett a szovjet területi követelésnek, ezért június 27-én a magyar kormány teljes mozgósítást rendelt el. A hadsereg vezetése június 29-én elhatározta a határvadász zászlóaljak román határra való előrevonását. A III., IV., V., VI. hadtesteket békehelyőrségeikben vasúti szállításra készítették fel. Válaszul Románia mozgósított, itthon pedig az I. és VII. hadtestet mozgósították. Ezzel a teljes katonai állományra kiterjesztették a mozgósítást.

Molnár Andor százados és a magyar csapat megérkezett Uzonba

1940. augusztus 30-án a második bécsi döntés Észak-Erdélyt Magyarországnak ítélte. 1940. szeptember 5-étől a határvadász zászlóalj részt vett az erdélyi bevonulásban. Menetvonaluk célja Sepsiszentgyörgy volt. Szeptember 13 és november 20-a között határbiztosító feladatokat látott el a demarkációs vonalon. Parancsnoksága Sepsiszentgyörgyre települt.

Az emberiség történelme során mindig védekezett a támadások ellen. Az egymást követő történelmi korokban különböző építészeti megoldások szolgálták a védelmet: árkok, földvárak, várak, várkastélyok, falakkal körülvett városok, bástyák, rondellák, kazamaták, övvár rendszer, erődkomplexumok, ország védelmi vonalak, erődítések.

Különösen az 1938-tól 1940-ig visszacsatolt területek határainak védelme készítette az ország vezetését a keleti határ megerősítésére. Magyarország határa kitoldott, ezért egy új védelmi rendszert kellett kialakítani. Ebben a folyamatban az elsődleges szerepet az adott földrajzi viszonyok jelentették és a keleten megjelenő ellenséggel, a Szovjetunióval.⁶ Meg kellett erősíteni a határokat.

⁶ Az Árpád-vonal szakmai szemmel (1940–1944) ZMNE honlap

A Keleti-Kárpátok erődrendszerének megálmodója és kidolgozója Hárosy Teofil (hadiműszaki törzskari) ezredes volt.⁷

Az erődrendszer megépítésének fontosságáról egyszerű szavakkal győzte meg a katonai és a politikai vezetést: „Ha valamely kert, házhely stb. birtoklását [...] biztosítani akarjuk [...] kerítéssel vesszük körül. A kerítés mindazonáltal soha nem lesz közömbös [...] tiszteletet parancsol. Az ellenség figyelembe veszi, számol vele.”⁸

1940 végére elkészült Hárosy vezetésével a terv, amely hármas védelmi vonalat tervezett: Árpád-vonal, Szent László-állás, Hunyadi-állás. A Hunyadi-állás az akkori Galíciában, a Keleti-Kárpátok lejtői előtt: Turka, Tuchia, Ludvikova, Szmoloda, Zielone, Mikulicsin (Tatarov), Zabie, említik még Nadvornaja, Uscie Put stb. helységeket is. Nem összefüggő rendszer. Feladata, az ellenséget megakadályozni abban, hogy menetből támadhasson az Árpád-vonal védőire. A Hunyadi-állást főként a völgyekben lévő támogatott és műszaki zárral körülvett települések, helységektől alkották. Helységektől volt az a település, amelyet műszaki akadállyal vettek körül (drótakadály, harcokocsiakasztó, aknamező stb.). Az épületeket megerősítették: bejáratait eltorlaszolták, ablakait, homokzsákokkal zárták el. Föld-fa bunkereket, páncéltörő-, lőállásokat létesítettek. A védelmi erőt felkészítették a körkörös védelemre és helységharcra.⁹

A Hunyadi-állás arra is szolgált, hogy a Galíciában harcoló erők ennek fedezetében visszahúzódhassanak a Kárpátokba.

A Szent-László állás az ezeréves határon épült ki a hágók védelmére. Főbb csomópontjai: Orosz, Beszkid (Wolosati), Uzsoki-, Vereckei-, Kisszolyvai-, Toronyai (Viskovi), Légió-, Pantyr-, Tatár- (Jablonkai)-hágók.¹⁰

Az Árpád-vonal magyar határon belüli, völgyzár jellegű védelmi rendszer. A kiépített támpontok, völgyzárak (15–20–40 km mélységben) a hegyeken átvezető valamennyi szorost, hágót, átjárót lezártak: Cirókaófalú, Utcás, Sólak, Malomrét (Fenyvesvölgy), Viharos-Havasköz (Lyuta), Alsóverecke (Szarvasháza, Vezérszállás, Szarvasgereben), Jablonka, (Volóc), Vízköz, Ökörmező, Felsősebes, Szinevér, Alsókalocsa, Oroszmorka, Brusztura, Kőrösmező (Drahobrát), Rahó, Tiszabogdány.¹¹

Apáink, nagyapáink egyedülálló védelmi rendszert hoztak létre Európában. A Keleti-Kárpátok erődítési rendszerének kidolgozásakor figyelembe vették a korábbiakon túl a szökellő, kúszó, magával robbanóanyagot cipelő katonát is, aki eljutott a betonmonstrumig, és fel is robbantja azt. Romániának a szovjetek oldalára való átállását követően a védelmi rendszer jelentőségét veszítette.

⁷ Keleti-Kárpátok erődrendszere, weblap

⁸ I. m.

⁹ Keleti-Kárpátok erődrendszere, weblap

¹⁰ I. m.

¹¹ http://www.rfero.hu/keleti-karpatok_mint_haborus_hadszinter.html

Az 1942 októberében kezdődő szervezési évvel az addig önálló gépkocsizó lövészászló ezredkötelékbe szervezték. Talán az átszervezéssel járó személyi mozgások miatt Molnár Andort 1942 októbere után a gyalogságtól áthelyezték a gyorsfegyvernem egyik csapatnemét alkotó gépkocsizó lövészekhez a kassai 4. gépkocsizó lövészászlóaljhoz századparancsnoki beosztással.

Április 22-én a 2. páncélos hadosztály azt a feladatot kapta, hogy folytassa az előnyomulást, de napközben a támadási terv módosult, Tlumaczyk-tól keletre és Slobodka Lesna-tól nyugatra való támadásra szolt a parancs. A 4. és az 5. gépkocsizó lövészászlóalj sikertelen támadást indítottak Tlumaczyk elfoglalására. A támadás elakadt.¹²

Április 23-án a 3. gépkocsizó lövész ezred (Sándor István ezredes) a XI. hadtest –parancsnokságától Tlumaczyk birtokba vételére kapott utasítást. A támadást 16 óra 15 perckor kezdte meg az ezred, de most sem járt sikerrel. Április 23-áról 24-ére virradó éjjel szakadatlanul harcban állt a településen, amelyet nem sikerült birtokba venni.¹³

Molnár Andor százados az éjszakai harcban már nem vett részt, mert Tlumaczyk településen délután 17 órakor Molnár Andor századost, a Magyar Királyi 4. honvéd gépkocsizó lövész zászlóalj századosát 1944. április 23-án századának élén, támadás közben érte a végzetes sebesülés az orosz hadműveletek alatt. Bevittek a nadwornai kórházba, ahol másnap, április 24-én hunyt el. Ideiglenes sírja a nadwornai görög katolikus templomkertben volt.

Temetés Kunszentmiklóson

¹² I. m. 6. o.

¹³ I. m. 7. o.

A halálát közlő hivatalos iratok tanúsága szerint Tlumaczyk-ban érte a halálos sebesülés. A családi legenda szerint harckocsira tették, a feje Maléter Pál ölében nyugodott. Útközben még harcolni kellett a harckocsi állománynak. Majd beértek a nadwornai kórházba, ahol másnap reggel 9 órakor tért meg a teremtőjéhez. A nadwornai görögkatolikus templom kertjében temették el.

A hamvakat hazahozták, és 1944. július 4-én katonai tiszteletadással Kunszentmiklóson helyezték örök nyugalomra.

Irodalomjegyzék

- *A magyar királyi honvéd gyalogezredek adatbázisa 1920–1944.* – <http://www.hungarianarmedforces.com/gyalogezred/index.html>
- Bene János: *Adatok a magyar királyi ungvári 24. gyaloghadosztály történetéhez (1944–1945)* 1940. – <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/61-69.pdf>
- Bene János – Szabó Péter: *Huszonnégyes honvédek a Kárpátokban. A M. Kir. 24. Gyaloghadosztály története 1944–1945.* Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 1997.
- Bús János – Szabó Péter: *Béke poraikra... Dokumentum-émlékkönyv a II. világháborúban, a keleti hadműveletek során elesett magyar katonákról és munkaszolgálatosokról.* Vareitás '93 Kft., Budapest, 1999.
- Földi Pál: *A magyar királyi honvédség a második világháborúban.* Anno Kiadó, Budapest, 2007.
- Gál Attila: *Armis et litteri. A pécsi M. Kir. Zrínyi Miklós honvéd gyalogsági hadapródiskola történetéből (1898–1944).* Budapest, Petit Real Könyvkiadó, 2001. – <http://mek.oszk.hu/04900/04967/html/>
- Illésfalvi Péter: *Barát vagy ellenség?* In: *Székelyföld*, 2005/10.
- Illésfalvi Péter – Szabó Péter: *Erdélyi bevonulás, 1940.* Határvadász-zászlóalj Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2010.
- Kosztolányi Dezső (szerk.): *Vérző Magyarország. Magyar írók Magyarország területéért.* Helios Nyomda, Budapest, 1928.
- Magyarosi Sándor: *A 27. székely könnyűhadosztály első napjai a keleti fronton.* In: *Acta Siculica*, 2012/2013.
- Maruzs Roland: *Középkereszt, tisztikereszt, lovagkereszt, A Magyar Érdemrend hősi halottainak emlékkönyve.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.
- Püski Levente – Barta Róbert – Gyarmati György: *Magyarország a XX. században I–V.* Babits Kiadó, Szekszárd, 2000.
- Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943.* Püedlo Kiadó, Debrecen, 2003.

- Harmat Árpád Péter: *A trianoni békeszerződés (1920. június 4.)* – <http://tortenelemcikkek.hu/node/244>.
- Szabó József János: *Határőrizet és honvédelem a Keleti-Kárpátokban 1940–1944 között.* – http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf949.pdf
- Szabó József János: *Az Árpád-vonal. A Magyar Királyi Honvédség védelmi rendszere a Keleti-Kárpátokban 1940–1944.* Timp Kiadó, Budapest, 2002.
- Szabó Péter: *A magyar 1. hadsereg galíciai hadművelete.* In: Gosztonyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992. – http://www.hadakutjan.hu/feladatok_2_cikk.php
- dr. Szíjj Jolán (sorozatszerkesztő): *Fond és állagjegyzék a Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok.* Második, bővített kiadás. Petit Reál Könyvkiadó, Danár Nyomda, Budapest, 2002.
- dr. Szíjj Jolán (sorozatszerkesztő): *A Hadtörténelmi Levéltár katonai tanintézeti iratainak repertórium, 1740–1980.* Signifer Bt., Budapest, 2004.

- Molnár Andor fényképeit őrző albumok, családi és katonai iratai, korabeli iratok, újságcikkek, családi fényképek és iratok
- dr. Molnár András adatközlése.

*Kovács Gabriella*¹

Actus tragicus

Mióta nem félek a férfiktól
nő se vagyok. Kikeményedtek látomásaim
külön formát kapott minden szívverés
és külön szívet minden pozitúra.
Ebben a gazdag szívtelenségben
– egyre halkabb zenétől betörő ablakok –
állandó kilátásom van a szeretetre.
Tudniillik, a maximum érzéketlenség is eksztázis
tartalmas, sűrű és istenre fogékony hidegség
nem ördögi, nem rossz. Vállalt kiűztetés
mint mezők vállalják saját felgyújtásukat forró nyarakon.
Mert én nemérteni jöttem és nem is látni át
ég és föld többszörös frusztrációját
csak lankadni a szépet, lassítani magamat
ezt a gyomorból keresztényt, csapvízben halakat.
És lefejezteni magam minden királynak,
a nyilvános vagdalkozás lepkéi szállnak
ágyról ágyra minden egyes este.
Könnyű az Istennek. Nincs esélye a testre.

---

¹ Válogatás az Eszterházy Károly Egyetem, a Miskolci Egyetem és a Babeş-Bolyai Egyetem nemzetközi hallgatói irodalmi pályázatából

Apám ritkán, de szeret

Két bezárt égöv a szemed,
és a színét sem látom soha,
mert cigizel, és a sűrű konyha
szűkén a tüdőd kitölti
minden tered és időd.
És különben ennyi.
Ennyit láthatok belőled,
Te szent és kopasz dolog.
De néha, hallgatom,
ahogyan magadban beszélsz,
tanulom, hogyan káromolsz, remélsz.
De van, nem veszek észre,
ülsz, mint konyhabútorok része,
melyekben se hit, se hanyatló inger.
Könyvet olvasol, a címe „Hitler”.
És mégis, büdös részegen,
mikor kiválsz a bútor éleken
és meggyűlsz mellém,
mint bénában a mozdulat,
hogy szótlán kinyilatkoztasd,
az édesapám vagy,
megszeretlek. Mindenkinél jobban.
És ölelnék, és ölelnél
ebben a kettőzött titokban. De nem.
Mert ilyen a szíved, hideg és meleg,
mint az Istené, ritkán, de szeret.

© Benkő Imre: Hajógyári-sziget. Budapest, 2016

Fülöp Beáta

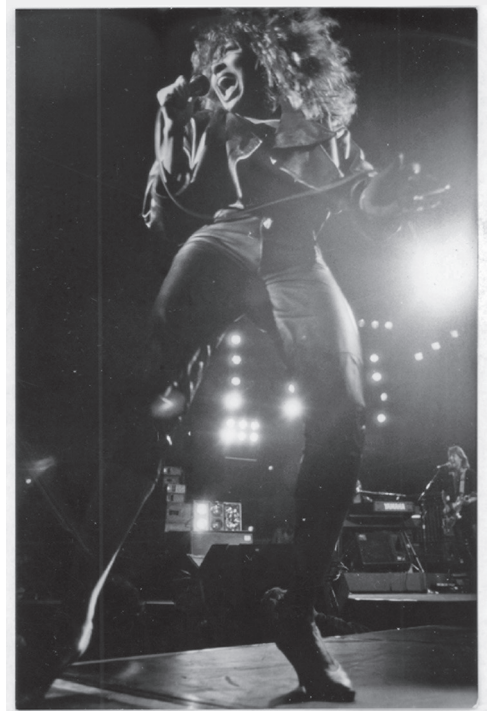
Kincskeresés

Akarom, de nincs.
Hol van az a kincs?
Keresem a nyárban,
Téli éjszakában..
Itt volt egyszer régen.
Keresem ott, mélyen.
Akarom, de nincs.

Sírás és Fájdalom,
Ima az erőm.
Nincs, de akarom,
Legyél a vezetőm!
Keresem a hangot,
Mi melengeti lelkem,
Keresem az arcot,
Mit lassan elfelejtek.
Akarom, de nincs.

Kergetem az időt,
Tán utolérhetem
a bizonytalan jövőt.
Elkapom, és
egyszercsak megáll.
Vele együtt
Majd minden helyreáll.

Akarom, van, nincs, van, nincs. Legyen.
Meg a te akaratod.

© Benkő Imre: Tina Turner. Budapest, 1985

Kopacz Tímea

Rynek Główny

És akkor ütött az óra. Hajnali négy volt. A krakkói köd azonnal elnyelte, ahogy kilépett a klubból. Szemei könnybe lábadtak, fogai önkéntelenül vacogni kezdtek az átkozott hidegtől. Sálát rátekerde az orrára, füleire, csuklyáját meg mélyen a szemébe húzta. Zsebében egy papírba csomagolt Csajkovszkij-zenedobozt szorongatott.

A Rynek Głównyn keresztül vezetett az útja haza, a Kazimierz negyedbe. A központra nyomasztó csendfátyol telepedett, csak lépteinek kopogását és a sál alatti kapkodó lélegzetvételt hallotta. Néha rúgott egyet a földre, hogy megtörje a monoton kipp-koppot.

Távolról egy alak tűnt fel. Fejében lepörgetett minden lehetséges scenáriót, hogy mihez fog kezdeni, merre fog elmenekülni, hogyha az alak úgy döntene, hogy megtámadja. Ahogy közelebb értek egymáshoz, a ködben sikerült kivennie, hogy egy meglehetősen kecses női alak ringatózik felé. Megnyugodott. De azért fejét lesütve, a saját dolgával foglalkozva (ez a dolog a zenedoboz görcsösen való szórításából, valamint a szörnyülködésből, hogy milyen sokat kell sétáljon hazáig, állt) haladt előre. Amint közel értek egymáshoz, rápillantott a nő lábára.

Ereiben egy pillanatra megfagyott a vér. A nő elhaladt mellette, azonban az árnyéka megállt.

Nem, nem.

De igen.

Túl sok alkoholt ivott. Káprázott a szeme.

Ahogy visszaszállt belé a lélek megfordult, de abban a pillanatban elkábult. A nő jó pár méterre haladt már, és látszólag nem zavarta a tény, hogy az árnyéka már nem tart vele. Szólnia kéne neki? Nem, nincs kedve a rendőrségre kerülni, meg aztán ott nem is tudnak jól angolul, az ő lengyeltudásával meg csak kávé tudna kérni tejjel, cukor nélkül.

Lenézett a földre. Nem bírta eldönteni, hogy az árnyék a gazdája után vágyakozott, vagy pedig őt kémlelte. Hirtelen elfogta a vágy, hogy rálépjen. Ekkor azonban az árnyék felkúszott egy sarkon lévő épületre, és a mellette húzódó kivilágított utcára mutatott. Lábai maguktól indultak el abba az irányba, hiába is próbált parancsolni az elméjével nekik. Követte a falakon suhanó árnyékot, közben néha-néha hátranézett, hogy megbizonyosodjon róla, a sajátja nem szökött el. Az árnyék, mintegy gúnyolódva rajta – aki behúzott nyakkal, görnyedve lépkedett a fagyban-ruganyos léptekkel, a karjai gondtalanul lóbálva – ugrált egyik falról a másikra, mígnem egy temető kapujához nem értek. Elszomorodott, hiszen

életében először követett egy ilyen színiszter alakot, az pedig egy ilyen klisé helyre vezette, mint a temető. Azonban az árnyék átsétált az úton, és felkúszott a szemközti ház oldalára. Mikor nem akarta magától meglátni a neki szánt mutatni valót, az árnyék a cégérre mutatott. Egy fogászati rendelő volt. Szíve egy pillanatra megállt, és azt kívánta, bár úgy is maradt volna. *Dr. Krzysztof Nowak.*

Futásnak eredt. Önkívületi állapotban volt, a lábai vitték: el, el, csak minél távolabb. Bevágódott egy sötét kis utcába: ide nem tudja követni az árnyék. Megbotlott, és elvágódott, miközben próbált kikerülni egy eléje szökő macskát. Sem ereje, sem kedve nem volt felkelni. A hideg a csontjáig hatolt, ahogy feküdt az úttesten, és a fekete lyukhoz hasonló eget bámulta, amely sehogy sem akarta magába szippantani. Egy idő után megunt erre várakozni, és elkúszott a legközelebbi épületig, hogy nekivethesse a hátát. Előkotorta a zsebéből a zenedobozt, és kihajtogatta a papírt.

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

Novák Kristóf

Életének 52. évében eltávozott az élők sorából.

Szerető apa, férj és testvér volt.

Felnézett. Az árnyék nem volt a szemközti épületen, mint ahogyan azt várta volna.

Hát persze! Hiszen nem égtek a lámpák. Felgújtotta a telefon flashét. Oldalra fordult, lassan kinyújtotta a mutatóujját, és megbökte az árnyékot.

Balogh Klaudia

Ember

Ember, ma hozzád szólok,
Ki erős vagy és konok,
Makacs, és harcias.
Vagy talán gyenge, gyámoltalan,
Kit a szél elfúj, ha megáll egy nap,
Ki sír, ha a háború élelmet kap.
Ember, állj már meg egy percre!
Épp veled beszélek!
Legalábbis hozzád, neked mondom.
Tudod, tudod-e a célod?
Esetleg a reggeli kávéd iszod.
Neked papolok, már mióta!
Állj meg legalább egy szóra!
Ne rohanj a világ ütemére,
Hisz úgyis lehagy, akkor mi értelme?
Miért viselsz olyan ruhát,
Melyen mintha az úthenger ment volna át.
Mond csak, ki az ikonod,
Van kedvenced? Kit utáznál?
Biztos van, lefogadom.
Azt utáznál, kinek neve nagy. Nem igaz?
Ember, ismerlek, jól tudom ki vagy.
Tudom, mit ettél, mit ittál ma.
Tudom, hogy kávé nélkül már hisztizel.
S azt is tudom, hogy milyen mélyen a szíved.
De te tudod, én ki vagyok?
Érted-e a sorokban mit gondolok?
Rájöttél-e már, hogy mit akarok mondani?
Vagy még mindig futol, mint kit hajt Moby Dick?
Ember, hunyd le a szemed.
Képzeld el a szerelmed, ki azt mondja “nem hiszek”.
“Nem bízom benned” “Nem érdekelysz”. Ember!
Ébredj fel! Nyisd ki szemed.
Érted már? Hiányzol. Értsd már meg.
Várlak, ember, már mióta várlak.

Érted átadtam magam a halálnak.
Tudtam, mikor születel meg,
És tudtam, hogy milyen leszel.
Tudtam, hogy a telefonod fontosabb lesz.
Vagy a laptopod tök mindegy.
Tudtam, hogy hátul leszek a sorban.
De elfogadtam, mert szeretlek.
Ember, tudod már ki vagyok?
Tudod, honnan jöttem, ki mondott?
Ki küldött? Mit csináltam?
Ha még nem, csak hallgass és figyelj.
Többet nem szólalok
De még egy szót kimondok
Addig szajkózom, míg értelmet nem nyer
Ember, én szeretlek téged.

Hubai Gábor

Az ötödik évszak

Rossz döntéseim végül utolértek.
Mellkasom feszül, jön a rémület.
Talán a vérnyomás – valaha mértem.
Egy újabb évszak kezdődik nélküled.

Sokadik ez már, talán az ötödik.
Mindegy is, hiszen, úgysem érdekel.
Fontosabb ennél, hogy hiába minden,
Akármit próbálok, már nem érlek el.

Elmentél és tényleg nem haragszom,
valaki más jött és én maradtam itt.
Csak maradj erős, csak vigyázz magadra,
s ígérem, megtartom jó emlékeid.

Soha ne értsd meg, mennyit jelentettél,
Soha ne értsd meg, mennyit érsz ma is.
Felejtsd el azt, hogy valaha szeretted,
s én elfelejtem, hogy a közös múlt hamis.

Állásod legyen, otthonod és békéd,
találkozz azzal, akit majd megszeretsz.
Alakuljon minden úgy, ahogy szeretnéd,
– tán belőlem is elhull majd, ahogy nevensz.

Hogy velem mi lesz? Azt végképp nem tudom.
Ezt az évszakot is majd átvészelem.
Tudom, nem jössz, bár néha még szeretném,
váróteremmé züllött életem.

Oktagon

A test most csak egy pohár telve félig,
a bulinak már vége, felébred a város.
Kutyát sétáltat egy vén, mogorva néni,
amott „kis aprót” kér egy lánccдохányos.
Hajadba tép a friss hajnali szél is,
beborítja lassan fásult arcodat,
magányos vagy, küzdöttél, de mégis
egyedül kell megvívni már a harcodat
mit jobb szeretted volna inkább mással,
mint a szív helyén egy véraláfutással,
s már esni kezd – talán ma még tisztára mos –
reméled, míg megváltást kívánva,
az Oktogonnál, a megállóban állva,
a halált várod. Vagy egy villamost.

Baliga Béla

Silentio

Kő esik apadó tóba,
Éjszínű permet a mámor...
Csönd kapkod bele a szóba,
Holdruhás képzet a vándor.
Rebbenve mozdul a puszta,
Gondolat lebben az égen.
Álmait mélyen alussza
Csillag, az ég seregében.
Halmokra hullik a pára,
Feketén csillog az ében,
Tegnapok hullnak a mára,
Mindenik elnyugszik szépen.
Hallgatag fekszik a Semmi,
Rejtekin fénynek és árnynak,
Fehérnek illene lenni,
Nem ilyen seszínű vágynak.
Holdudvar-kerítés csillan,
Lepi az eget az ének,
Tagokon éj ere illan,
Alszanak sorban a vének.
Fény-szívvel lüktet a Hajnal,
Senyved és elfogy az álom,
Hegyen át, feltűzött hajjal
Átsuhan nimfai párom.

Balassa Olívia

Állami gondozás

A lelakott, megsárgult falú pesti bérlakás konyhájának omladozó vakolata ránézésre szinte hullámszórt, és néhol szabálytalan szélű lyukakat is kidolgozott magából, salétromvirágot növesztve rajtuk. A konyha köve kopottsűrűn tükrözte vissza a lehajtott fejük szomorúságát. Sarkain lepattogzott négyzetlap kövekből állt össze, amelyek közül néhány annyira elhasználódott már, hogy megrepedt. A bútorzat egy régi, valamikor halványzöldre festett, bevonatától több helyen megszabadult kredencből, egy palackos gáztűzhelyből, mosogatóból és a fal mellett egy, a közepén kifeküdt matracból állt, amelyben akkora mélyedés volt, hogy ha azt a lakásban lakók vízzel megtöltötték volna, akkor akár meg is fürödhettek volna benne. Ez volt Anya birodalma.

Innen hallatszottak be a szobába a sírós hangú kérések. Beszivárogtak az ajtólap melletti réseken és a már itt-ott rozsdafoltos kulcslyukon keresztül is. A Kisfiú már kétértelmű, flusztráló órák hosszú sora óta hallotta odabenn Anya sírós hüppögéseit, amelyek szakadozó panaszos néha szinte rikácsolóvá váló könyörgéseket szakítottak félbe. Odabenn azok új életre keltek. Szertefoszlottak a konyhánál jóval nagyobb, világosabb, szépen kifestett színes helyiségben és ott megváltoztak... Alapzajként töltötték be további funkciójukat.

A gyerekszoba gyerekrezidenciának is beillett volna. Fiús színű: kék, zöld mintás dizájn bútorokkal berendezve, és luxusjátékokkal felszerelve. Anya vette őket azért, hogy a Kisfiú önfeledten játszhasson. Az ajtóval szemben lévő falon hatalmas síkképernyős okostévé terpeszkedett kajánul, szinte teljesen elfoglalva a főfal összes négyzetméterét. Minden körülötte lévő figyelmét magába szippantó feketelyukként működött, állandó társaságot biztosítva a Kisfiúnak. Aljából, mint egy polip hosszú és erős csápjai összekötő zsinórok nyúltak ki. Egyik az X-Boxhoz, másik a laptop-hoz kapcsolódott, a többi csápszínőr pedig a kiegészítők: a kormányok és a joystickok fekete huzala volt. Ezek mind-mind csatlakoztak a feketelyuk tévéhez, a Kisfiú lelki gazdagságát és kreativitását növelendő. A készülék alatt az Alien Blasters 3D valódi virtuális szimulátor, a Motocross 3D valódi motoros szimulátor, és a Racing 3D virtuális kaland valódi autós szimulátor játékok bordósvörös dobozai pöffeszkedtek, tovább tarkítva az összképet. A szoba közepén 2x3 méteres puha és egyszerre kemény Kiddy Farm márkájú szőnyeg tapadt gumialjával a szinte csillogóan fényesre lakkozott parkettához. A szőnyeg közepén egy környezetbarát töltettel ellátott királykék babzsákfotel töltötte be a trón szerepét. Az íróasztal a sarokban IKEA-termék, natúr fenyőfából volt. Anya rendelte az áruházból a Kisfiúnak, aki olyan kevésszer ült le hozzá tanulni, hogy

ennyiért aztán igazán kár volt azt a szegény fiatal fenyőfát megfosztani életének még előtte álló sok-sok lehetőségétől... A szobában édességek is voltak bőven: csoki, cukor, chips, kóla és Bomba! energiaital azért, hogy a Kisfiú fizikailag is elég jól érezze magát. Okostelefon is volt: iPhone XS Max azért, hogy a Kisfiú mindig elérhesse Anyát, ha valami fontos dologra lenne szüksége. Anya sírt a konyhában. Hiába volt a Kisfiú szinte karnyújtásnyira tőle, már nem tudott igazi kapcsolatba kerülni vele. Egyedül volt. Végtelenül elkeseredetten, hónapok óta.

– Kisfiam, tanuljál! Írd le a házi feladatodat, kérlek! Holnap iskola...

Fáradó bömbölését a Kisfiú már nagyon unta. Legszívesebben hangszigetelővel tapasztotta volna be a gyerekszoba ajtajának mindegyik hangbeeresztésre képes részét. Összes ablakát, az ajtaját és még a falaik repedéseit is. Úgy érezte az egész világon neki van a legesleghülyébb anyja. Folyamatosan zavarta őt a játékban.

– Hogy nem tudja abbahagyni?!

Éppen okostelefonján a legújabb telefonos applikációt akarta letölteni, hogy játszasson azzal a cool játékkal, amelyikkel osztálytársai is játszanak a matekórakon a pad alatt.

– Tessék, most Anya hülye vinnyogásától már erre sem tudok odafigyelni! Ez már nem lehet igaz!

Elemi erővel hasított a gyermek gyermeki elméjébe a felszabadító gondolat:

– Állami gondozásba adom! Beadom Apa mellé az intézetbe! Hiszen semmi szükségem nincs már rá sem! Csak hátráltatja a beilleszkedésemet az osztálytársaim közé! Ciki! – mondta, magában egyre inkább lelkesedve, a szabadulás közeledtét jelző új gondolatától.

A ötlettől felszabadultnak érezte magát. Az energiaitaltól pörögve, kipirult arcúval, remegő mellkassal, izzadó tenyérrel, először a konzolt a színes szőnyeghez csapta, majd az ajtót feltépve rohant ki a konyhába, hogy gondolatát pillanatokon belül tettek követhessék. Olyan gyorsan haladt, hogy nekiment Anyának. Ahogy összeütköztek, az arcába ordított.

– Elegendem van belőled! Betelt a pohár! Képtelenség együtt élni veled! Nem tudsz alkalmazkodni! Szedd össze a cuccod! Menj el innen! Indulj! Mehetsz Apa után! Te! Megkeserítet az életem!

Aztán hangtalan csend lett.

Anya kislányára meredt tágra nyílt szemekkel, eltátott szájjal. Leperegtek előtte a vidám babakorszak és az ártatlan kisgyermekkor elérhetetlen távolságból rohanva előtörlülő képei. Egy könnycsepp gördült le csüggedt arcán. Szó nélkül beletörődve a megváltoztathatatlanba, csendesen pakolni kezdett. Nagy fekete táskába rakta kopott ruháit, a bögréjét, a fogkeféjét, és egy fényképet a fiáról. Búcsúzott.

– Megölelhetlek? – kérdezte halkán.

– Nem! – válaszolt a Kisfiú a foga között egy szitkozódást visszafojtva, vállait

hátra rántva anyja ölelése elől. Anya keze élettelenül lehanyatlott, arca bezárkózott, mert száját összeszorította, nehogy megbántsa a Kisfiút valamilyen keresetlen szóval, vagy bármivel, akármivel. Többet nem próbálkozott.

Behúzta táskáján a zipzárt, megfésülte festetlen, kopott színű haját. Még egyszer szétnézett kis konyhájában, majd becsukta maga mögött a bejárati ajtót, és elindult lefelé a lépcsőn. Apa már várta őt a ház előtt, az út másik oldalán.

24 © Benkő Imre: Hanoi. Vietnam, 1983

Rump Tímea

Tescovina határa

ad sinistram

Lidércek csókolgatják a füle tövét,
és egész testében megremeg.
Csikorgó fényel töltődik a haj,
vörhenyes ikreket vonzol maga után.

Nem volt mindig ilyen hosszú.
Gyakran játszott a sziklák peremén,
kavicsból falakat rakott a mohába,
vörös hajszálak csurogtak, mint a rókaprém.

Dobokkal gagyarász a zuhatag fogságában
a két szutykos kisfiú.
Sebeket mar emberségükbe a por.
Hiúzok értelme villan homok szemeikbe.

Gyermek szoptatta kölykét azon a hajnalon,
mikor a gubanc fészülhetetlen.
Vértócsa áztat minden nyoszolyát,
rossznyelvek köpnek vöröset, békát, kígyót.

Egyetlen férfi hallgat,
monoton takarítja fel a csendet.
Porolja polcokról a holdat,
vajúzó leánya mellett.

Magzatingbe csavart placenta
darabok úsznak a levegőben.
Elrongyolódott a vánkos,
kérgékbe ragadt a tisztaság.

Vödörben gőzölgő víz
éget le mezsgyéket.
Szálakba csomózott tettek
zugaiba rakódó következményt.

Alma ha lehull a lombról
kopik arcról a képzelet.
Araszolt a kúthoz pólyált karokkal,
vitte felé a szűk anyag.

Fésűt lelt kávéján akadt
a sörtés indulat.
Hajfonat kaparta tekerte
rőt karvaly bordáit.

Hitte magát szűzen a föld felett,
de apák tiltása hordozott ősi lázakat.
A pataknál karcolt a szakáll,
ajka a vízben szaggatta nővé.

Nem volt ott semmi.
Kenyér, határ, vagy feltámadás.
Tollas csőrükben hordták csak
vörösbeigy színei a pogány zsoltárt.

Verók Attila

Ezer eleven esztendő Egerben

Eger ezer éve (szerkesztette: Kristóf Ilona és Berecz Anita)

Általános jelenség volt a 18. századi Európa nagy részén, így Magyarországon is, hogy módszeresen kezdték el gyűjteni a nemzeti és nemzetiségi kötődésű iratokat, tárgyi emlékeket, megteremtve ezzel a következő évszázad során megvalósuló, nagy kulturális közintézmények (könyvtárak, levéltárak, múzeumok) alapjait. Ennek a felfokozott *patrioticum*-gyűjtésnek természetes velejárója lett, hogy a nemzeti és nemzetiségi erővonalaktól sokszor eltérő regionális, illetve lokális gyűjtemények is kezdtek kialakulni. Ha pedig fizikailag egybehordottt kollekciónak nem is formálódott ki mindenütt, létrejöttek a nagyobb regionális gyűjtemények állományából kiszűrt, jól körülrajzolható földrajzi határokkal rendelkező kistérségek és települések történetét, kultúráját, gazdaságát, etnográfiai sajátosságait, általános életviszonyait stb. bemutató összefoglalások: megszületett a helytörténetírás.

Az embereknek természetes létszükséglete a közösségbe tartozás. Ez identitásunk alapja is. A nemzetállamok kialakulása után természetesen bontakozott ki a nemzeti hovatartozás, a nemzeti önazonosság kérdése, amely mára mindannyiunk meghatározó életérzésévé, lelki építőkövévé vált. Sokkal régebbre, egészen a kisebb embercsoportok alkotta közösségek koráig nyúlik vissza azonban a helyi identitás genezisének jelensége. A legerősebb, minden értelemben megtartó kötelék ugyanis közvetlen környezetünkhöz fűz mindannyiunkat. Ez az éltető közeg mindennapi egzisztenciánk legszilárdabb fundamentuma. Nem véletlen tehát, hogy szülőhelyünkhöz, gyermek- vagy ifjúkorunk élettereihez, de akár érett felnőttként családalapításunk helyszínéhez is mindig szorosabb szálak kötnek bennünket, mint hazánk vagy a nagyvilág egyéb színhelyeihez. Sokakban ez a kötődés csak látens módon bújik meg, mások viszont hangot is adnak neki. Ez a nemes belső kényszer többek között a hagyományörző csoportok, lokálpatrióta egyesületek, tradicionális kézműves tevékenységek stb. működésének motorja. Ugyanez az immanens presszió sarkall többeket arra, hogy intellektuális érdeklődésüknél fogva hely-, illetve régiótörténeti áttekintéseket írjanak. Értő és közérthető módon adva át azokat a helyi közösséget összekovácsoló ismereteket, amelyekhez mások csak nagy nehézségek árán vagy egyáltalán nem juthatnának hozzá, mivel a sors egyéb jellegű feladatokat jelölt ki számukra.

A helytörténetírás nem könnyű munka. Legnehezebb része talán az anyaggyűjtés, a források feltárása, az adatok megfelelő csoportokba rendezése. Ha ez az alaptevékenység elmarad, vagy csak felületes, nincs értelme a nagyközön-

séget érdeklő végtermék, azaz az interpretáció, a nagy összegzés(ek) megírásának sem. Bár a torzó is több a semminél, jobbára hamis képet mutat. Folyamatosan törekedni kell tehát a minél teljesebb ábrázolásra. A tudományos kutatások előrehaladtával, újabb és újabb kútfők napvilágra kerülésével elkerülhetetlenné válik, hogy a korábbi helytörténeti összefoglalásokat időről időre felülvizsgáljuk, az azokban foglalt tudnivalókat újrendezzük, kiegészítsük, továbbírjuk – mindenkor tisztelve a nagy elődök munkássága előtt.

Hasonló szükségszerűség hívta életre azt a jelen írásban bemutatandó, Kristóf Ilona és Berecz Anita szerkesztésében megjelent kötetet is, amely Eger évezredes múltját követi végig a modern kor elvárásainak megfelelően. Az alliteráló cím, melynek nyelvi megformálására ennek a recenzióknak a címe tudatosan játszik rá, már a maga egyszerűségében figyelemfelhívó. Ezt a hatást csak erősítik a múltat és a jelent egy-egy képből ötvöző borítófotók is, melyek Berán Dániel leleményességét dicsérik. A keménytáblás, minőségi papírra nyomott, rengeteg illusztrációval, valamint elegáns formában és emészthető mennyiségben adagolt, tipográfiaileg egymástól jól elkülönített „szövegdózisokkal” ellátott kötet lényegében Nagy József 1978-ban Budapesten napvilágot látott, vaskos Eger-történetét adaptálja népszerű formában, szemet gyönyörködtető képeivel megszólítva azt az olvasói réteget is, amelyiket a pusztá betűtenger csak elrémisztené a könyv kézbevételekor.

Az albumszerű kötetet egy olyan kutatói gárda állította össze, amelynek tagjai az Eszterházy Károly Egyetem és a Dobó István Vármúzeum munkatársai, és évek óta egy város-, illetve régiótörténeti kutatócsoportban végzik tudományos tevékenységüket. Mindannyiuk más-más korszak avatott kutatója, ennek köszönhetően érdeklődési körük teljes mértékben lefedi a tárgyalt ezer év teljes vertikumát. Munkájukat a kötet címlapverzóján nevesített további személyek is segítették ötleteikkel, fotódokumentumaikkal, még publikálatlan kutatási eredményeik önzetlen átengedésével, technikai közreműködésükkel.

A rektori előszót követően Kristóf Ilona, A. Halász Ágoston és Buzás Gergely a középkori Egerbe repítik vissza az érdeklődő olvasót. A honfoglalás korától (9. század vége) a mohácsi csatáig (1526) tartó hosszú történelmi korszakot feldolgozó fejezetben elsősorban az elmúlt évtizedek régészeti ásatásai nyomán kirajzolódó friss ismeretek bemutatása jelenti az újdonságot a Nagy József-féle monográfiához képest. A szöveget szenzációs légifotók, építészeti részletfelvételek, rekonstrukciós rajzok és egy ritkán látott portolán (középkori tengeri hajózási kézikönyvből származó térkép) teszi igazán szemléletessé a korabeli kódexekből már jól ismert iniciálék, miniatúrák, uralkodói és püspöki portrék mellett. Angelino Dulcert 1339-ből származó, az album teljes 22. oldalát kitöltő portolánkivágatán érdemes lett volna jelölni Eger helyét, hiszen az avatatlan szem számára jelen formájában

teljességgel átláthatatlan a vonalak és helynevek részben tótágast álló tömkelege. A fejezetben érdekes és a nagyközönség számára talán kevésbé ismert leírások olvashatók az egri püspökök és a helyi székeskáptalan tartós viszályáról, az egri királysírokról, II. István(?) és Imre király feltételezett végső nyughelyeiről, Eger vasfejű (Ludányi Tamás) és bukolikus dicsfényvel övezett, gondoskodó (Estei Hippolit) püspökeiről, valamint az egykor Egerben járt magyar királyokról (Hunyadi Mátyás, II. Ulászló). A tipográfiaiailag is önálló, keretbe foglalt passzusok sorozata önmagában is élvezetes olvasmányt nyújt azok számára, akik nem kívánnak elmélyedni a középkor komor egri világának átfogó leírásában.

A Magyar Királyság sorsát évszázadokra megpecsételő mohácsi csatavesztés utáni másfél évszázadot mutatja be a következő fejezet, melynek záróakkordja Eger várának töröktől való visszafoglalása (1687). Az áttekintés a korszak kiváló ismerőjének, Borbély Zoltánnak a tollából született, aki ebben a modern összefoglalásban túllép Eger 1552. évi győztes ostromának sablonos ismertetésén, és a vitán felül álló módon jelentős törökverést nem pusztán a Gárdonyi Géza regénye nyomán közszájon forgó várvívás sokszor dagályosnak tűnő toposzával írja le, hanem tágabb kontextusba illeszti azt. Rámutatva ezzel a középkori Magyarországot délről és keletről karéjban körülvevő végvárrendszer egyes várainak szerepére és az egész struktúra működési mechanizmusára. A fejezetben olvashatunk többek között a két magyar király hatalmi vetélkedését az Egri Egyházmegyében leképező kettős püspökállításról, a 16. század közepén zajlott 38 napos ostrom históriájáról, az egri bikavér legendájáról, a püspöki központ ikonikussá váló várának eretnekséggel vádolt, református hitre tért katonáiról, a 17. század utolsó harmadára keleti város képét mutató Eger jellegzetességeiről és a „Felföld kapujának” kevésbé propagált, második ostromáról, amikor a kulcsfontosságú vár az oszmánoktól a Habsburgok kezére került. Ezt a részt is kiváló képek illusztrálják, melyek közül újszerűségük okán kiemelkednek az egri vár rekonstrukciós ábrázolásai, továbbá ritkán látható mivolta miatt Ottavio Baldigara itáliai építész várépítési tervrajza.

A következő fejezet az 1687 utáni polgári típusú, elhúzódozó újjáépítés időszakát tárgyalja, valamint a történeti diskurzusban csak „hosszú 19. századnak” nevezett, 1914-ig tartó éra társadalmi és gazdasági történéseibe enged bepillantást. A bemutatás során megismerkedhetünk Eger város mai címerének Fenessy György egri püspök 17. századi heraldikai jelvényéig visszanyúló történetével, a törökből lett egri újkeresztények beilleszkedésének nehézségeivel, a korszak egri püspökeinek építkezéseivel, Mikszáth Kálmánnak köszönhetően egy különös házasság egri szálával, II. Rákóczi Ferenc egri tartózkodásának körülményeivel, az ország első kórházának és Eger első patikájának történetével, a Líceumhoz kötődő oktatás és háttérintézményeinek sajátosságaival, a magyar Szent Korona egri őrzésének (1809), továbbá Petőfi Sándor, Kossuth Lajos, majd Ferenc József Egerben töltött

napjainak történetével – és még számtalan érdekes mozaikkal Eger történetének színes tablójáról. Az egyes apróbb témák nagyjából egyenlő mértékű tárgyalásának harmóniája egy helyen törik meg: az 1848 utáni pártpolitikai és választójogi események aprólékos ismertetésénél, amely hangsúlyosan a többi tárgyalt rész-téma fölé nő. A túldimenzionálás okára a fejezet szerzői, Berecz Anita és Kristóf Ilona nem adnak magyarázatot, így az olvasó maga próbálhat meg rájönni a rejtély nyitjára. Az ok talán Eger, illetve Heves vármegye kitüntetett szerepével magyarázható a magyarországi parlamentarizmus 19. századi történetében? Itt is olyan különlegességet kell keresnünk, mint az „egriség” (Bakó Ferenc) egyik jellegzetes megnyilvánulási formájában, a Magyarországon, sőt egész Európában a 20. század közepéig egyedülként túlélő, majd a század végén főnixként újjászülető fertálymesterség élő hagyományában? Erre és még sok más kérdésre remélhetőleg választ kapunk majd egy nyilvános könyvbemutató során.

Ez az összetett fejezet nem csupán a fentiekben elmondottak miatt „lóg ki” a sorból, hanem azért is, mert itt az eseménytörténet, illetve a társadalom- és gazdaságtörténet elmondása párhuzamosan futó szálakra szakad, míg a többi fejezetben ez homogén módon valósul meg. Itt a szerzőknek olyan mennyiségű ismeretanyagból kellett még emészthető mennyiségű információt csokorba szedniük, és befogadható körítéssel találniuk, hogy az óhatatlan ismétlődésekkel járó, párhuzamos elbeszélést eredményezett. Az ismétlődések azonban olyan intellektuális eleganciával vannak beleszőve a szöveg finom vásznába, hogy a gyakorlatlan szem nemes egyszerűséggel átsiklik felettük. A kiadvány születésének apropója szempontjából pedig ez a legfontosabb: a széles közönségnek szánt, figyelmet megragadó és érdekességeket közlő, fennakadások nélküli tanulmányozást lehetővé tevő tudományszerűsítő szöveg. Ennek a kritériumnak a kiadvány tökéletesen megfelel. Bizton állíthatjuk, hogy megfelelő reklámozást követően a könyv népes olvasótáborra sem marad el.

Az első világháborút követő egri fejlődést tárgyaló utolsó fejezet szerzője Kozári József, az 50-es évek történetének egyik legkiválóbb helyi kutatója. Értelemszerűen az általa írt rész tartalmazza a legtöbb korabeli fényképet, képeslapot, sőt filmből készített vágóképet, hiszen itt már ilyen típusú dokumentumok is a kutató rendelkezésére állnak. A korszakból igazi „egrikumként” emelhetjük ki az ún. Egri Norma néven elhíresült szegényügyi intézkedési tervet, amelyet 1936-ban Magyar Norma néven országos méretekben is alkalmaztak. Szintén Eger korabeli központi szerepére utal, hogy a katolikus püspöki kar munkáját a 40-es évek végén az esztergomi és a kalocsai érsek bebörtönzése miatt Czapik Gyula egri érsek irányította. Az 1956-os egri sortűz ugyancsak egyedivé teszi szűkebb pátriánk történetét, ahogyan a mára bevásárlóközponttá metamorfizálódó Egri Dohánygyár tevékenysége, az egri bikavér hírnevét módszeresen leromboló egykori Eger-

vin Borgazdaság vagy a Csebokszári lakótelep hagyomány szerint madártávlatból CCCP alakot formáló tömbházai is. A fejezet és egyben a kötet záródátuma 2000. Az új évezred történéseit már egy következő összefoglalás lesz hivatott bemutatni, amikor kellő távolságra kerülünk mindennapi életünk eseményeitől, és higgadt mértéktartással, elfogultságtól mentesen tudunk majd róluk nyilatkozni. Addig is hagyjuk, hogy Eger három kiemelkedő vonzereje: az évszázadok óta használt gyógyvíz, a múlt ködébe vesző eredettel rendelkező szőlőtermesztés és borkultúra (együtt a gasztronómiával) és a fordulatokban gazdag történelmi múlt (szimbólumaként az egri várral) továbbra is turisták tízezreit csalogassa a városba és környékére, akik az ittlakók mellett haszonnal forgathatják a fentiekben bemutatott decens kiadványt.

Zárásképpen két, számomra érthetetlen dologról kívánok még megemlékezni. Nem tudok napirendre térni afölött, hogy a minden tekintetben kifogástalan minőségű albumban hogyan maradhattak benne következetesen helytelen hangrendű toldalékkal ellátott évszámok, noha a kötet gondos nyelvi ellenőrzésen is átesett. Sokkal fogasabb kérdés azonban számomra, hogy a főszerzőt követő archontológiai rész után mintaszerűen összeállított, ajánlott szakirodalom – néhány ritka kivételtől eltekintve – miért nem tartalmazza azoknak a kiadványoknak a bibliográfiai adatait, amelyek a helyi felsőoktatási intézményekben és az érdekségen tevékenykedő kutatók és/vagy kutatócsoportok kapcsolódó tudományos eredményeiről adnak számot.

Apróbb, kizárólag a szűkebb történész szakmát művelők ingerküszöbét elérő egyenetlenségekre irányuló kritikai megjegyzéseim ellenére őszinte meggyőződéssel ajánlom minden érdeklődő helyi és idelátogató vagy akár csupán távolról érdeklődő olvasó számára, hogy elmélyülten tanulmányozza ezt a nagyszerű könyvet, és segítségével vegyen részt abban a textológiai és imagológiai időutazásban, melyet a bemutatott könyvészeti remekmű mindenki számára felkínál.

(Líceum Kiadó, Eger, 2020)

Frang Gizella

Lázadás és megalkuvás

Zentai László: Bolhasípok Jankó városában

Zentai László regénye, a *Bolhasípok Jankó városában* egy igazi tükör – hogy mennyire görbe, azt ítélje meg majd a kedves Olvasó! Még akkor is, ha a cselekménye fikció, ám a szereplők megformálása, a helyszín mozaikjai nagyon is valóságos világot ábrázolnak. Mert a kisvárosra szinte már az első sorokból ráismerhetünk, s később egyre több konkrét helyszín igazolja feltevésünket: Sopron, a vasfüggöny mögötti álmos, poros kisváros elevenedik meg a könyv lapjain. Nemcsak a megidézett határsáv, hanem a ma is létező, emblematisz helyek is azonosítják: a karmeliták hegye, az Erzsébet-kert, a Schmauser, a Rák-patak, Bánfalva vagy éppen Brennbergbánya. Jól körülhatárolható tehát térben, sőt, időben is a történet. Az 1970-es évek adják a fő vonalat, még akkor is, ha néha egy-egy visszaemlékezés nyomán visszaugrunk az időben, vagy a regény végén a már felnőtt Anna tér haza szülővárosába.

A történetet indító időpont sem lehet véletlen: 1977. november 8. Éppen a kötelezően és sablonos lózungokkal megünnepelt Nagy Októberi Szocialista Forradalom másnapja (november 7. – „november hét a szabadság zászlódíszes napja” – ahogy a kötelezően zengett dal mondja)! A kötelező diktatórikus szabadságé, amely megszabja a viselkedést és a gondolkodást, ugyanakkor a holnapok tömege mégis bizonytalanságot, morális válságot mutat.

A lírai cselekmény főszereplője a címben idézett Jankó, a regénybeli Sárosi János, aki a 60-70-es évek Sopronának valós és jellegzetes figurája volt. Alakját G. Nagy Béla fotója is megidézi a könyv borítóján. Hiszen ez a télen-nyáron az utcákat járó, „imbolygó járású, cájgnadrágos, magas ember, kivágott orrú gumicsizmában” mindennapunk része volt: hol cikláment, hol hóvirágot árult a „nagyabécé” árkádjá alatt, hol gondolataiban elmerülve baktatott a Várkerületen. Volt, aki tartott tőle, más sajnálattal figyelte, sokan pedig egyenesen tudni vélték, hogy a kommunista diktatúra tette tönkre az egykor jobbra érdemes férfit, ahogy apám, aki olykor szóba is elegyedett vele – két deklasszált elem jól megérti egymást – szokta volt emlegetni: A Csiszárt... Különc figurája tehát, valós vagy felruházott üldöztetésével, remek választás volt az írótól, hogy főhőssé váljon.

A történet többi figurája közül is jó néhány felismerhető az idézett kort átélő soproniak számára. Ilyen például Tóth II. Zoltán rendőrszázlós, aki még nevében is nagyon hétköznapi, s még abban sem lehet első. És mint ilyen, a munkahelyén kiemelkedni nem tudó, otthon is csak másodiknak számító csehovi kisember a

mások megalázásában leli örömét. Ezért gyűjti be, vagyis viszi a fogdába minden szocialista ünnep előtt Jankót, hogy éreztesse: a korábbi rendszer embere ab ovo lázadónak számít, a népi demokrácia ellensége. Még akkor is, ha emberhez méltatlanul nyomorúságos körülmények között él. A szocializmus fosztotta ki Jankó családját, működik hát a rabló lelkiismeret: a kiraboltat gyűlöli a saját bűnei miatt. Jankó pedig állja a sarat, olykor a pártbizottság épülete előtt flangál, piszkálva a proletárhatalom öntudatát, máskor pedig megvető közönnyel és cinizmussal tekint arra a világra, amely ebbe a helyzetbe taszította. Egyszermind felül is emelkedik rajta, teljes lelki és szellemi szabadságban, önmaga deklarálta függetlenségben, hajlíthatatlan gerinccel. Ez teszi rokonszenvenné az olvasó számára, s a valós alakját és a regénybeli alteregóját ez tette félelmetessé a rendszerrel megalkuvó hétköznapi emberek előtt. Az emberét, aki megéli még a „vasrácsok között is a lélek szabadságát.” A bolondnak tartott, kigúnyolt és félt hétköznapi figura így a következetes erkölcsiségével válik igazi hőssé.

Ebben a világban mindenki függ valamitől, valakitől. Még azok a Sopronból Pestre szakadt magas rangú, arra hiú, azt fitogtató rokonok, barátok is, akiknek élete éppen olyan sivár és kisztílv, mint Sopron lélekben kisembereié. Nem polgárok ők a szó valós értelmében, csupán kisvárosi emberek, hiszen hiányzik belőlük az a kulturális affinitás, öntudat és morál, amely a városi polgárság jellemzője kell, hogy legyen. Álmosan élnek egyformán szürke mindennapjaikat, minden magasztos idea, testi-lelki tartás, gondolkodás nélkül. Egy céljuk van: meghunyászkodva, minél jobban túlélni a kor. A kort, melynek mentalitása önmagában abszurd. Ostoba megalkuvása köszönőviszonyban sincs a keresztényi türelemmel, alázattal. Ahogyan a vörös zászlóra „tűzött” szolidaritásnak sem annak valódi tartalmával. A cenzúrázott gondolat is oly’ távol van a szabadságtól.

Ebben a korban is emberek éltek, születtek, gyűlöltek és szerettek, s azután meghaltak. Ebben az életben nincsenek nagy dolgok, ám a kis hétköznapi események is megteremtik azokat a helyzeteket, amelyekben kirajzolódnak nemcsak az adott korra jellemző magatartásformák, hanem az általános emberi vonások, a jellemek vagy éppen a jellemtelen tulajdonságok, kicsinyes indulatok, nagylelkűség nélküli, beszűkült vonások. Itt is pletykálnak, fecsegnek, vannak mindet nagyon tudó emberek – ezt jelenti a címbéli „bolhasípok” kifejezés.

A realista ábrázolás sajátos emberi jegyeiken keresztül kiemeli őket a szocializmus időszakából, s így napjaink szűk látókörű, kicsinyes alakjainak lenyomataiként is felfoghatók. Természetes ez, hiszen egy regényíró csupán díszletként választ helyszínt és történelmi időt. A szereplők azonban szükségszerűen korokon átívelő jellemvonásokat hordoznak, legyenek azok heroikusak vagy kaffai abszurdak, hogy minden évszázad embere ráismerhessen saját gyengeségeire vagy érényeire.

Egyúttal nemcsak a társadalmi, de a családi elidegenedés fokozatait is megmutatják a kisváros megidézett családjai.

Zentai László alakjai is ilyen sérülékenyek és groteszkek. Hibáik és felismeréseik azonban nemcsak az átlagos emberi létből, hanem egy sajátosan abszurd és tragikus korból is fakadnak. Félelmeiket a diktatúra nyomása erősíti. Tömegemberek, jellegtelenek, mint a tömegáruk és tömeglakások voltak abban a korban. De ugyanúgy tudnak gyűlölni, a hatalomnak éppúgy meghajolnak önként vagy kényszerből, a túlélésért, mint bármely más kor embere. Aki nem áll be a sorba, azt ugyan irigylik, de meg is vetik, kiteszítják, erkölcsileg megsemmisítik. Látlet tehát ez is, az izmusok korokat átívelő szakaszának tragédiáit tükrözve. És az olvasóban Jankó alakja mellett felrémlik azon kevesek alakja, akik meghunyászkodás nélkül maradtak emberek. Büszkén vállalták hajdani polgármesterként vagy tanácsosként az utcaseprést vagy íróként a raktárosi munkát. Az általános „internacionalizálódással” szemben megőrizték erkölcsi tartásukat, hitből fakadó derűjüket... És felsejlenek még sokak, akiket agyonvert, agyonlőtt, felakasztott, megkínzott a karhatalom...

Még a regényben szereplők neveinek többsége is beszédes: a rendőrszászlós, aki csak második, „otthon bizonytalan balekként mozgott saját házában”, „alacsony, öntelt, rosszindulatú, csökönyös” ember. A titkárnő, a Hajlékony elvtársnő. Tóth II. Zoltán neje a felvágott nyelvű, az urát folyton csúfoló Magdolna, aki aztán majd lánya eltűnése után elsőként dőbben rá arra, hogy a legfőbb érték, amire leánya vágyik, a szeretet.

De a kommunizmus jellegtelen valóságában élők mégis nagyon különbözőek, s a túlélési módjaik is markánsan eltérők. Tóth II. az otthoni sikertelenséget éli ki foglyain. Felesége a karrierjében keresi házassági konfliktusainak ellentételezését. Karakai úr, a főbérő halott felesége szellemét idézi mindennapi cselekedeteiben. Nagysimonyi Jenő, a hittantanár a négy fal közötti politizáláson keresztül fogalmaz meg múlt iránti nosztalgiát. A pestiek a csempészett fogyasztási cikkek megszerzésével és a megvesztegetéssel szerzett előnyökkel próbálnak kitűnni az egyformaságból. A nagypapa pedig párttitkárként azért eljárt a templomba is. Szucsánszky elvtárs, a főmérnök, aki a város korabeli elitjéhez tartozik, titokban kéri a rendőrkapitány segítségét lánya eltűnésekor. És nem az emberek szájától fél, hanem a párttól...

Jankó, a nincstelen, kismizmizett, deklasszált alak, akinek szintén egyformán múló mindennapjait felborítja Anna, a diáklány feltűnése, rendíthetetlen jellem. Nemcsak politikai lázadása, hanem férfiúi tartása is kortársai fölé emeli. Tökéletesen megérti a kamaszlány lázadását, szeretetét, sem szóban, sem tettel nem él vissza az egyetlen közös éjszaka kínálta helyzettel. A legtermészetesebb könnyedséggel képes uralni emberi ösztöneit a legnagyobb kísértés közepette is.

Nem tesz mást, mint meghallgatja a lányt, olykor szűkszavúan válaszolgat is neki. És Annának ez fontosabb lesz, mint a be nem teljesült egy éjszakás szerelmi kaland.

Mert Anna, a nővé válás időszakában még maga sem tudja pontosan, hogy férfira vagy egy valódi apára van-e szüksége. Az átbeszélgetett éjszaka után döbben rá, hogy az őket körülvevő szürke világban egy olyan férfiideált keres, akire felnézhet, aki figyel rá és meghallgatja. Jankó ilyen. Ezért marad meg emlékeiben ez a közös éjszaka, szívében pedig az a hűséges, tiszta, különleges érzelm, amely majd visszahozza sok év után is az Erzsébet-kert öreg mamutfenyőjéhez.

Anna lázadása egyszerre a kamaszkor természetes velejárója és az élet mókuskerekével szembeni lázadás. Vagy talán félelem az olykor egyhangú mindennapoktól és az ismeretlen, mégis jobbára kiszámítható jövőtől, a felnőtté válástól? Jankó az, aki rá tudja beszélni a hazatérésre és sorsa vállalására.

A szerző, a regénybeli narrátor, a külső körülményekben látja a két ember szerelmének legfőbb akadályát, mint mondja: „két mély lélek még mélyebb sztoriját élték meg együtt, ami nem mondható szokványosnak, ám ettől még hétköznapi. Egy izgalmas éjszaka története, de ennél nem sokkal több. Egy olyan kapcsolat, ami úgy végződött, hogy el sem kezdődött.(...) mert esélytelenségre ítélte a világ.” Maga a történet, a két lélek alakulása azonban ezt cáfolja. Nem a világ, hanem a belső és örök morál teszi beteljesíthetlenné e kapcsolat szerelmi szálát. A lelkiismeret és a felelősség egymás iránt.

Ugyanakkor ez az éjszaka mégis mindent megváltoztat: látszatra pörögnek tovább a napok, mégsem folytatódik semmi sem úgy, ahogy volt korábban. Két, lélekben megerősödött, teljesebb ember köszön el egymástól a mamutfenyő alatt...

Anna lázadása a cselédsorba taszított nagynéni számára lesz igazán sorsfordító, hiszen ő a sok évtizeden át tartó szomorú behódolását képes megváltoztatni, és teljes jogú családtaggá válhat. Talán éppen az ő példája cáfolja azt az állításként megfogalmazott kérdést, miszerint a lázadás „szűkíti le leginkább a mozgásterünket”. Az otthon felütött Hemingway-kötet Anna szemébe ötlő idézete is az önállóság, egyéniség, morál erejét bizonyítja: „néha éppen azon a ponton leszünk erősek, ahol legjobban megtört az élet”. Rájön, hogy minden rossznak a félelem az oka. A magánéletben is, hiszen a családtagok félnek kimondani vágyaikat, érzelmeiket. És a hatalom is fél, ezért akar megsemmisíteni minden korábbi és örök értéket. Az emberek pedig félnek a hatalomtól, holott éppen nekik kellene ez utóbbit szabályozni. Ezért altatják el lelkiismeretüket és válnak – sokszínű közösség helyett – szürke, unalmas tömeggé...

Zentai regényének valós külső helyszínei mellett ott vannak a családi otthonok. A vezető réteg akkor luxusnak számító házai, a középréteg egyszerű otthonai és a szegények szuterénben lévő megkopott albérlete, amelyben megállni látszik az

idő, dohos levegőjével, lepattogzott zománcú lavórjával, vaskályhájával. A belső élettér – megannyi sajátosan zárt világ – mellett ott a természet a maga romlatlan mivoltában. A regény legfontosabb helyévé is a természet, jelesül az Erzsébet-kert válik. Az Erzsébet-kert, amely egyike az ország legrégebbi közkertjeinek. Az erkölcsös, kulturált, öntudatos polgárság kertje, mely a hagyományos, „ántivilágbeli” polgári létforma jelképévé nemesül a maga abszurditásában. Hiszen a szocializmus uniformizált tömege jár ide kikapcsolódni, s csodálja meg az öreg kaliforniai óriásfenyőt, amely évszázadnál is régebben dacol itt büszkén és megtörhetetlenül az elemekkel.

Minden a mamutfenyőnél kezdődik. Itt időzik Jankó, s ide menekül Anna is. Itt találkoznak, innen mennek a nyomorúságos albérletbe, és ide térnek vissza, hogy elváljanak útjaik. Maga a fa így nemcsak fontos helyszín, hanem jelkép is. Az embertelen hatalommal szembeni lázadás, a tömegeből való kiemelkedés, a testi-lelki tartás jelképe. Korok tanúja és túlélője. Hasonlóan Jankóhoz, aki a régivágású polgár deklasszált képviselője, a nép nevében megtaposott értékek őrzője, a hit erejével mindent túlélő nincstelen.

S hogy milyen szálak bonthatók ki a történetből, azt csak az olvasó asszociációs hajlama határozhatja meg. A nosztalgikus hang pedig megpendülhet mindazokban, akik a regénybeli időszakot átélték, itt, Sopronban, a határsáv öblében. És bár Zentai látásmódja értékmérő és -ítélő, de megbocsátó is. Hiszen hogy’ ne lehetne szeretni a szülővárost, a gyermek felnövekedésének helyét, mégha poros, szürke, megnyomorított szellemű is volt.

Valóban álmosan unalmas és kopott volt? A regény sugallata szerint a külső képet a lélek és a megélt élet festi olyanra, amilyennek az egyes emberek látják. Saját életünket mi tesszük jellegtelenné, ha nem vállaljuk egyéniségünket, sorsunkat, ha mindenben megalkuszunk...

E gondolattal is több Zentai regénye, mint korrajz és szerelmi történet. Több, hiszen a felismerés katarziszát hozza. Ezt megélni nem is kell más, mint az Olvasó nyitott ráhangolódása...

(Civil Flotta Kiadó, Budapest, 2019)

Oláh András

A megmaradás esélyei

Bakacsi Ernő: Árpád álma – A 907-es pozsonyi csata

Izgalmas – és a szépirodalomban mindmáig mellőzött – eseményt, a honfoglalást lezáró pozsonyi csatát választotta legújabb regénye témájául *Bakacsi Ernő*.

A kárpát-medencei magyarság sorsát döntően befolyásoló ütközetről történelmi források alig-alig állnak rendelkezésünkre, sok a találgatás, a feltételezés. A manapság legelfogadottabb tétel talán az, hogy a magyarokkal korábban szövetségi viszonyt kiépítő Arnulf keleti frank király halála után lazult, majd megromlott a viszony a belső hatalmi viszályokkal küzdő frank állam és a magyar törzsszövetség között. A helyzetet súlyosbította az a tény, hogy a régi állapot visszaállításán fáradó Kurszán kündüt, a törzsszövetség szakrális vezetőjét és kíséretét legyilkolták az Arnulf utódával, Lajos királlyal folytatott tárgyalás során.

A magyarokban érthető módon megrendült a bizalom a keleti frankokkal szemben. Ugyanez a másik oldal felé is igaz: az egykor frank fennhatóság alatt álló területek visszaszerzését áhító bajorok – tartva a Kurszán halála utáni esetleges magyar bosszúhadjáratról is – megelőző csapást akartak mérni a magyar törzsekre.

A szerző ennek a hadjáratnak és a nevezetes pozsonyi csatának a történetét dolgozza fel regényes formában. Az események több szálon futnak. Bakacsi Ernő cselekményszövése nyomán párhuzamosan bontakoznak ki a magyar és keleti-frank vezetők elgondolásai. Világossá válnak a szemben álló felek közötti nézetkülönbségek, tanúi lehetünk a vezérek dilemmáinak, láthatjuk a szereplők közötti viszonyokat, a hatalmi kérdésből fakadó problémákat. Ez azért is érdemel különös figyelmet, mert míg az ellenfél oldalán ezek feszültséget, bizalmatlanságot eredményeznek (különösen a kiskorú Lajos törekvései – és az őt kordában tartani igyekvő főurak közötti nézetkülönbség nyomja rá bélyegét a történetre), addig a magyar oldalon a lehetséges vitapontokat is türelemmel kezelik.

Itt fontos szerepe van Árpádnak, aki egységet tud teremteni. De hasonlóan fontos Kurszán fiának, a történetben talán leginkább főszereplőnek tekinthető Fajsznak a hozzáállása, akit nem hatalmi ambíciók vezérelnek, hanem az a törekvés, hogy népét megmentse.

A történetet nem egyetlen főhősre építi, akinek a sorsán keresztül bepillanthatunk a kortörténetbe, hanem egy sokszereplős dráma bontakozik ki. Mégpedig személyes tragédiákba torkolló dráma, hiszen ezen szereplők többsége (Árpád és fiai, az ellenfél oldaláról a fővezérek) áldozatául esnek ennek a küzdelemnek.

Ha mindenki meghal, ki a győztes? – kérdezhetnénk. Nos, a győztes a magyar nép. Amely – ha komoly áldozatok árán is –, de megtarthatta hazáját, a Kárpát-karéjt, s amelynek vezérei és közkatonái életükkel és halálukkal példát mutattak a hűség és becsület kérdésében.

Egy olyan történet bontakozik ki Bakacsi Ernő tolla nyomán, ahol minden szereplő érezhette saját szerepének súlyát. Az ellenfél területére küldött kémek, a felderítők, a tartalékot őrző fiatal levették, a katonák és a vezérek egyaránt. Mindannyian tudták, ha hibáznak, ha rossz döntést hoznak, ha megfutamodnak, az nem egyszerűen személyes kudarc lesz, hanem egy nemzet pusztulását eredményezi. Ehhez a feladathoz egyként nőtt fel a magyar (ungur) és a hozzá csatlakozott, vele sorsközösséget vállaló kabar vagy székely vitéz.

Ha mégis kulcsszereplőt keresünk, akkor a már említett Fajson kívül is akad olyan személy, aki visszatérően megjelenik a regényben – ő Csoma, a fiatal, frissen házasult vitéz, akinek ugyan csupán epizódszerepek jutnak a cselekményben, ám mégis az ő sorsa ad keretet a történetnek. A regény zárójelenete pedig – amikor a harcból hazatérő Csoma megláthatja, megérintheti, kezébe veheti időközben megszületett gyermekét –, a jövőt, a túlélést, a magyarság megmaradását rajzolja meg. Azt a jövőt, amit Árpád megálmodott...

A regény sajátossága, hogy a szerző a legtöbb esetben mellőzi a szimpla eseményleírást. A lényegi információt a szereplők közötti diskurzusokból szerezheti az olvasó. Ezek a párbeszéderek nemcsak arra alkalmasak, hogy kirajzolódjon előttünk a szereplők jellege, hogy általuk ráleljünk cselekedeteik indítékára, hanem egy olyan háttérrel is megrajzolnak, amely a korabeli európai hatalmi viszonyokra is rámutatnak. Ezeket szemlélve pedig a figyelmes olvasó azt is érezheti, hogy az eltelt évszázadok során ezek a viszonyok mintha mit se változtak volna...

Bakacsi Ernő eddig jobbjára XX–XXI. századi témák dokumentarista feldolgozásával vétette magát észre. A jelen kötet – miként azt a könyv előszavában *Kárpáti János* is megfogalmazza – „*eltér ettől a vonulattól (...), a szerző hátrahagyva a személyes tapasztalatok, megélt élmények ismerős terepét, nagy bátorsággal fordult a magyar honfoglalás korának kevésbé beszédes, útvesztő sorát rejtő szelete felé.*”

Mindemellett világos üzenetet fogalmaz meg a regény az olvasó számára: a magyarság megmaradása csakis egységben, egyet akarásban képzelhető el. A megállapítás látszólag triviálisnak tűnhet, de sajnálatos módon azt tapasztalhatjuk: nem mindenki ismeri föl napjainkban sem, hogy a széthúzás, az ármánykodás a pusztulás szélére sodorhatja a nemzetet.

(Hungarovox Kiadó – Budapest, 2020)

Bakacsi Ernő

Pósa Zoltán: Az ezerkettedik, avagy az első éjszaka

Rájöttem Pósa Zoltán titkára. Úgy vélem, e mondathoz fűzni kell némi magyarázatot. Kezdjük azzal, hogy az író is ember. Szellemi, fizikai szükségletei vannak, mint bárki másnak. Ez azt jelenti többek között, hogy iszik is. Nemcsak vizet, néha alkoholt is. Jelentős terjedelmű lista lenne az, amelyik a világirodalom nagyjai ivási szokásait rögzítené. Ez a titok! Ugyanis Pósa nem iszik. Évtizedek óta absztinens. Tehát míg mások isznak, netán a másnaposságot kúrálják ki, addig Pósa ír. Csak így fordulhat elő, hogy az ember alig győzi kapkodni a fejét, mert már ismét megjelent egy Pósa Zoltán-könyv. Félre téve a tréfát, Pósa tényleg nagyon termékeny szerző.

Egy írónak illik ismernie a kortárs irodalmat. Tehát olvasgat, de legtöbbször van kedvenc szerzője is, akitől lehetőleg elolvas mindent, ami a tollából kikerül. Nekem életünkben ilyen volt Sütő András és Végh Antal, a maiak közül – többek között – Ferdinandy György és Pósa Zoltán. Most itt van előttem *Az ezerkettedik, avagy az első éjszaka* című Pósa-könyv.

Pósa nagy szeretettel és nosztalgiával ír könyveiben szülővárosáról, Debrecenről, és több munkájának főhőse ő maga különböző figurákba és idősíkokba helyezve a történetet. Vajon ez is ilyen?– kezdem olvasni a keménykötésű, szép kivitelű könyvet. A bevezető fejezet után minden kiderül. A szebbik nem, a gyönyörű lányok itt is megjelennek, és az is világossá lesz, hogy a főszereplő most is az író. A négy lány közül kettő erdélyi, a másik kettő dúsgazdag, és Martinnal együtt mindannyian egyetemisták Debrecenben. Érdekes megoldást alkalmaz a szerző, belebújik a fia bőrébe. A fiú, Martin apja élményeit, gondolatait, emlékeit írja meg. A bevezető fejezetben a lányok Erdélyben nyaralnak. E részből kiderül a szerző hihetetlen haza- és Erdély-szeretete. Úgy ír az erdélyi városokról, történelmi nevezetességeiről, nagy fiairól, a hitről, hogy könnybe lábad az ember szeme.

Martin némi vacillálás után elhatározza, hogy felkeresi szerelmét, Jutkát, aki apja ifjúkori barátjának a lánya, és felolvassa neki eddigi műveit, novelláit. Persze, ez olyan „Pósásan”, nem szokványosan történik. Az igazi mű, a mondanivaló tulajdonképpen itt kezdődik. A tizennyolc novellát, kis megszakításokkal, Martin és Jutka felváltva olvassa végig, aztán beteljesül az „első éjszaka.”

A tizennyolc írás külön novella, de van közös szál, összefügg. Korunk problémáit, visszás helyzetét, az emberi nagyság és aljasság történéseit hozza az olvasó emlékezetébe tanulságként. Figyelmezteti az emberiséget, hogy Júdás mindig akad, az ellene való küzdelem állandó feladat.

Az első novellában Jugoszlávia szétesésére, a jugoszláv háborúkra lehet ráismerni, ahol a legnagyobb vesztes a harmadik fél, azaz mi magyarok. De a szöveg alapján asszociálni lehet akár az orosz–csecsen, Európa–muszlim konfliktusokra, netán a román vasgárda tevékenységére. A problémákon, a véres eseményeken az amerikai Fullbright ezredes cinikusan vigyorog. Ehhez nem kell magyarázat. Csapong a gondolat a történelem véres útvesztőiben.

Szellem a palackban... Az '56 utáni élet vajúdása. Hogyan éljek, mit tegyek? Hű legyek vagy önmehtagadó, erős kifejezéssel: áruló? A valóság felvetése ez: választani kell(ett). Az író válasza egyértelmű, visszazárja a szellemet a palackba. Úgy vélem, itt inkább az újságíró, mint az író mond véleményyt.

A következő részekben Pósa visszatér az egyetemi évekhez. Nagyon beégett a szerző lelkébe ez az időszak, mert nem tud tőle szabadulni, vissza-vissza tér rá. Írt már erről előző műveiben, de ez nem baj. Az ilyen történelmi traumát, annak tanulságait ismernie kell minden nemzedéknek, hogy mérlegelni tudjon. '56-ot, annak elemzését alaposan górcső alá veszi. Ír az alulképzett, nevetséges, alkoholista párttitkárokról, munkásőrökről, az „igazodó” emberek filozófiájáról. Ha ezeket a fejezeteket egy-egy novellaként fogom fel, akkor a *Dromedár* kiemelkedik közülük. Novellaként az a legjobb.

Korunk bírálata, társadalmi megítélése a 9. fejezet után domborodik ki igazán. Az egyszerű emberek fejével gondolkodva olyan kérdéseket vet fel, hogy mikor volt jobb, mikor éltem én jobban 1990 előtt vagy után? Pontokba szedi az érveket és ellenérveket. Én ilyen összefüggő, jól megfogalmazott bírálatot az 1990 utáni évekről még nem olvastam. Bayer Zsolt szájából hallani hasonlókat. Nem árt a narrációnak az sem, hogy itt tetten érhető az újságíró.

Bemutatja a rendszerváltás utáni munkás helyzetét, aki sajnálja a gyárat, mert úgy érzi, hogy oda a biztonsága. Nem számít a becsület, a tudás. Jönnek a beképzelt „barna irhabundás” szélhámosok, szerencselovagok. Kitűnően mutatja be a legnagyobb veszteseket, az alulképzetteket, akik a kapitalizmus vasfogai között őrlődnek.

Kitűnő a könyv szerkezete, a mondanivaló kordában tartása. Judit és Martin beszélgetései a két novella felolvasása között adják a feszes mondanivaló zord valóságát, ugyanakkor magyarázzák, kiegészítik azt. Ez jó írói fogás, de feltűnő a két egyetemista (csak 20 évesek) rendkívüli nagy tudása a társadalom megítélését illetően. Elgondolkodtató az író szürrealista megoldása is, amikor egy húszéves, meztelen, álló férfiaságával ábrázolt fiú nem a lánynak esik neki, hanem novellát olvasnak egymásnak.

A 12.-nek jelzett írástól négy rövid novella következik. Egy-egy szösszenet a Pozsonyba került íróról, aki részeg másnaposságában medítál, vizionál a helyzetéről. De ez megtévesztő, ez csak a váz. Politika ez a javából, a nemzet féltése. Íme egy félmondat...

„dobhártyarepesztő pozsonykülvárosi nyüzsgés, amelyből már szinte teljesen kifogytak, kifolytak a magyar szavak.”

A Solvejg fejezetet túl elvontnak tartom, kilóg a sorból. Nehéz asszociáció egy norvég parasztlány szenvedéseinek összehasonlítása az erdélyi megpróbáltatásokkal. Nemcsak az értelmiségnek írunk. Persze, úgy is felfogható ez, hogy az író Erdéllyel kezdte, és vele is zárja Martin történetét.

A végén az író visszatér a történet elejére, kiderülnek a dolgok, van beteljesülés. Kimondja a szerző, hogy most, jelenleg jobb a társadalom közérzete, mint 1990 előtt és a rendszerváltás első évtizedeiben. De hogy mindezt hogyan teszi, erről győződj meg MAGAD, kedves olvasó, mert nemcsak szórakoztató művet, de kitűnő társadalmi elemzést is tartasz a kezvedben.

(Coldwell Art Bt., Budapest, 2019)

Jahoda Sándor

Magyar szöveg: Dr. Hársing Lajos

Kaiser László: Dr. Hársing Lajos hivatása. Kalandozás a magyar szinkron és a műfordítás világában

Sokan gondoljuk úgy – én abszolút biztosan –, hogy a magyar szinkronművészet: nemcsak hogy egyedülálló, de – persze nem minden film esetében – világviszonylatban is az elsők között van. Ezek tények. Ehhez nyilván jó filmszövegfordítók, színészek, rendezők, stábok is kellettek, és kellene ma is.

Romhányi József fordításában ismerhettük meg *A Flintstone családot*, és sokan meg vannak győződve arról, *hogy jobb, mint az eredeti*. Vagy: sokan emlékszünk még rá, mi, negyvenesek is, természetesen arra, amikor a televízióban (vagy a mozikban) elhangzott: „Magyar szöveg: dr. Hársing Lajos.”

Az ingyencek emlékezhetnek az efféle „hársingos”, kitűnő átmagyarításos nevek-re: a *Horgász a pácbanból* a kiskutya erre hallgatott: *Takarodj*. A hívószó pedig: *Gyere ide, Takarodj!*... vagy a *Jákob rabbi kalandjaiból* a főhős egyik nőügye... Kinek is a neve: *Teréz Pitykéz*... A főhős neve pedig: *Viktor Fakopáncs* – hogy csak néhányat említsünk.

Ki volt hát dr. Hársing Lajos? Nos, sok mindent megtudhatunk róla, ha Kaiser László legújabb könyvét elolvassuk. A kötet, amely valójában életinterjú dokumentumokkal, ugyan 2003-ban már megjelent (*Dr. Hársing Lajos. Hivatása szinkron dramaturg* címmel), ám ez most egy bővített, gazdagított kiadás, mely idén látott napvilágot. „Tudása akkora volt, hogy – megkockáztatom – a polihisztóri jelző sem túlzás” – fogalmaz a kötet elején Kaiser László. Egyet kell, hogy értsünk Kaiserrel; aki szinkronlektorként volt kollégája a neves szinkron dramaturgnak az egykori Pannónia Filmstúdióban, későbbi nevén a Videovox Stúdióban.

Dr. Hársing Lajost elsősorban mint szinkron dramaturgot ismerhette meg egy egész ország. Ő maga vallotta, hogy: „A legkedvesebbek, amelyekben legtöbb örömet találtam, azok a Funés-filmek...” De számtalan nagyszerű „átültetése” volt. Vegyük például: a *Sok hűhó semmiért* című filmet, Kenneth Branagh 1993-as Shakespeare-filmadaptációját. És még hosszasan sorolhatnánk.

Feltétlenül ki kell térnünk arra a nem elhanyagolható szempontra, hogy: jó, jó, fantasztikus munká(ka)t végzett Hársing Lajos, de azért a magyar színészek, a tehetséges szinkronszínészek (sőt a szinkronrendezők) is kellettek a sikerhez. Vagyis ezek közös produktumok voltak. Számtalan nevet lehetne mondani a szinkronművészek közül (és bizony, ma is sok akad köztük), akik a hangjukkal járultak-járulnak hozzá egy-egy külföldi produkcióhoz, ehhez persze remek szöveg és

fordító is kellett. Mint Kaiser László írja: „Szép és hahotás emlékeket őriztem egy-egy filmjének fordításáról”. Vagyis egy *összeművészeti* – és igenis: *magyar* – alkotásnak örülhettünk a film befogadásakor, nézésekor.

Az egyik különlegessége a könyvnek, amikor *láthatjuk* Hársing Lajost, mondhatni akció közben. Erről maga nyilatkozik egy interjúbán: „(...) mindig gondolnom kell a színészre is; mielőtt leírom – vagy közben –, mondom is, ügyelek arra, hogy ne legyen nehezen elmondható mássalhangzó-torlódás, és hogy meglegyen a szövegnek a belső ritmusa is, ami a színész munkáját és egyáltalán a hitelességét segíti.”

És persze, nem feledkezhetünk meg a feliratos filmekről sem. Hiszen sok jó szöveget készített, vagyis fordított-dramatizált dr. Hársing Lajos, de szívünkhöz – és az ő szívéhez is – mégiscsak a szinkronművészet állt közelebb. Elképesztő munkabírású ember volt. Saját bevallása szerint: „durván számolva legalább negyven filmet fordítottam egy évben.” És ez csak a filmes tevékenysége... Hiszen műfordító is volt, rádiós is, számos rejtvénykönyvet és irodalmi ismeretterjesztő könyvet írt, nem beszélve hosszú tanári tevékenységéről.

Mégis meglepően kevés siker jutott ki neki. „A saját értékrendemben dr. Hársing Lajos a szinkron koronázatlan királya; viszont, ha jól tudom, semmiféle állami filmes kitüntetésben nem részesült, nem számítva a 'helyi' nivódíjakat” – fogalmaz keserűen Kaiser a kötetben olvasható tanulmányában. Egyébként a könyv külön érdeme és érdekessége, hogy a vallató, a nagy ívű életet és szakmai vonatkozásokat bemutató, izgalmas életinterjú mellett egész pontosan után dokumentumok is helyet kaptak: dr. Hársing Lajos lényeglátó megállapításait az irodalmi művek és filmek fordításáról, példákkal igazolva tanulságait, valamint szakmai önéletrajza, életútjának lexikonszerű áttekintése, illetve fontosabb filmszövegfordításainak, könyveinek felsorolása.

Akár szimbolikusan is vehetjük, hogy dr. Hársing Lajos 2000-ben hunyt el. A XX. századi nagy emberek egyikeként. Hiszen, addigra már teljesen átalakult minden – ami addig volt, s itt most nem a szinkronműtermek technikai, műszaki elkerülhetetlen változásaira gondolok. Húsz év telt el azóta. Próféta üzenetként hat ránk ez a rövid mondata: „Szomorú, hogy sokan – nem egészen tudatosan – részt vesznek a szellemi-nyelvi környezetszennyezésben.” Mondta ezt úgy, hogy elég, ha szétnézünk: szó szerint és minden értelemben romlott ez a helyzet.

Életműve mégis reményt ad. Értelmiségi tartása is. Az igazán nagy emberek életműve(i) mindig reményt adnak nekünk. És vannak, akik folytatják. Mert a minőséget mindig tovább kell vinni.

És ő – talán az égből nézve – igazán örülhet ennek.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020)

Bölöni Domokos

Az élet szervező elve: a szeretet

Baricz Lajos: Telehold – Karanténvirágok

Baricz Lajos (1958, Borzont) 1984 óta szolgál, 1990 óta pedig a városiasodó nagyközség, Marosszentgyörgy megbecsült, méltán népszerű plébánosa. Hajléképítő, hitélet-irányító, művelődésszervező, lapszerkesztő (*Harangszó*), hitének és népének önzetlen, elhivatott, elkötelezett munkása. A közösség lelki életének gondozása és a leghétköznapibb értelemben vett népszolgálat azonos súllyal tölti be és táplálja mindennapjait, edzi szervezetét, gazdagítja tapasztalatát: ez ad értelmet az elmének, ez dúsítja ihletét, ez a ritkaság „szervező-elv”: a keresztényi szeretet.

A szeretet „visszasugárzása” a közösség lélektükreiről: tölti fel szívét-lelkét újra és újra életenergiával. Könyve azonban védekezés is. Védekezés és bátorítás. A magányt meg-osztva vészeltethetjük át a nehéz időket, vallja.

Új könyvének előszavában így vezeti be olvasóját a „közös magányba”: „Időnként úgy érezzük, semmire sincs időnk. Sok mindent szeretnénk megvalósítani, sok helyen jelen lenni, de tapasztaljuk, nincs elég időnk. Alig tudunk elcsendesedni, elmélyedni, Istenre, ember-társunkra és önmagunkra figyelni, mert sodor az idő áradata, visz magával.

Aztán az idei év meghozta a lelassulás lehetőségét, sőt a megállást. Két és fél hónapra megállt az élet. Nem volt könnyű átvészelni. Aki kertés házban lakik, annak valamivel könnyebb volt, mert kint tevékenykedhetett, alakíthatta, szépíthette a növényeket, virágokat stb. Több idő jutott a családtagokra, Istenre és önmagunkra. Ez a holt idő segített hozzá, hogy a 'zárt kapuk' mögötti magányomban többet imádkozzam, olvassak, és hogy ne érezzem a bezártságot, gondolatban erre-arra kalandoztam.

Hogy hol, merre jártam, azt szeretném megosztani azokkal, akiket érdekel. Mindenhová nem is jutottam el. De azért nem sóvárgom vissza a belső száműzetés hónapjait. Ahogy jöttek, születtek egymás után, úgy sorakoznak most ebben a *Telehold – Karanténvirágok* című kiadványban. Műfajuk nincs. Írások, szülemények. Ezáltal a holti dő nem maradt holt idő. S hogy hatvanhárom írás van benne, lehetne véletlen is, de éveim számát adja. Ki hitte volna?”

A könyv kedvesen olvastatja magát. Gyermekekori és későbbi emlékek, mesébe illő vagy balladás élethelyzetek, régi és újabb történetek, megélt vagy másoktól hallott tapasztalatok, humoros vagy megrendítően szomorú sorsok sorjáznak, látszólag rendszertelenül, sőt szertelenül. Oldásnak ott a gyergyói kópés vagy a megbocsátóan ránk kacsintó, „bariczos” humor. De ami kévébe fogja valamennyi sorát, mondatát: az a szeretet szervezőelve. Akkor a leghatékonyabb, amikor ki sem mondják.

(F&F International, Gyergyószentmiklós, 2020)

Jámbor Ildikó

Kampaj!

Alattam lüktet a hatalmas város
Máj Google azt mondja:
„ismeretlen”
A fotót még nem azonosította be.

Az eső nagy cseppekben veri az ablakot
Arrébb egy híd-monstrum:
a Szunida folyón.

Távolban a Haneda Airport,
Én levelet írok Weimarba,
Közvetlen sorokat, németül.

Mesés és lüktető kelet,
Folyton hajlongó emberek,
Nincs alattomos gondolat
.....?

A jólét láthatóan elérhető
A szabályokat mindenki betartja
Fúj a keleti szél...

A város befogad
Az égis erő fa rád tekint
Sky Trees - hatalmas látvány

Tornyából kilátni jó
Még bóklászunk egyet az
Asakusán

Sült krumpli – ötszáz jenért
Hűtőmágnés és Nó
Ez 2016-ban Tokió!

A vírus alatt...

Felveri a gaz az udvart, omlik a fal és sír a tető
Nyílnak a nárciszok, és a tulipánok
a kertben a rózsaszirmait bontja-e már?
És a temetőben a hantok? Nincs, aki gondozza.
Szüleim sírján nyíl-e virág?

Vár az az otthon kétórányira innen.
Vár az idő és a kertben a fák?
Fakad-e rügy, vagy megmaradt
rajta a seb?
Itt fekszem bezárva, az ágyon
Horác vidít, meg korbelti írók
verse, és a gépen a filmek...

Mind üzenete egy zaklatott élet.
Harc, zaj, ölés, és durva homály.
Most csendes az élet, kényszer marasztal,
könyvekbe bújik az, ki kivár.

Nemcsak a félelem, nemcsak a kétely
az ész is itt tart a négy fal között:
benne vagyok a korban,
és ...kockáztat sok nyavalyám!

Ki küldte ránk ezt a mételyt?
Próbaidő ez, nem is akármilyen!
Érdemes várni isteni döntést,
Józan emberi tettet, míg a vírus,
az átkos, csendben kimúl,
vagy: vakcina készül
és... megmenekül az emberiség!

Háború ez a sejtek szintjén
még iszonyúbb, mint amit emlegetünk.
Ott csak a fegyver, ott csak a hadtudomány,
itt meg az ármány:
ártalmatlanná nem tehető, és átvihető!
Elválaszt szeretőt, gyereket, jóbarátot,
s össze is köt, mert egyben erős ez a had!

Drotleff Zoltán

Vízparton

Hosszasan, mélázva, csendesen
a vízparton állva merengtem.
Kristálytisztán hullámozott bennem
a tenger, oly lágyan ringatott,
mint gyermekkoromban anyám...
Egy homokból felvillanó kagyló
vonzotta tekintetem, s talán
a belőle egykor elillant élet
bennem is kereste a véget!
Riadtan toltam el magamtól
bűnökre hajlamos létemet,
s egy hullám hűs ölelésében,
ősz fejjel újból megérhettem,
ha akár csöpp pillanatra is,
a Végtelen méltó része lehettem...

Eszedbe sem jutott

Titkos üzenetek sűrűjében élsz,
természet dalát felfogni nem tudod!
Így léted jeleit, hogy is értenéd,
ha Teremtőd még eszedbe sem jutott...

Ki kutatja Istent egy életen át,
még annak is talány minden áldott nap,
léte végén fehérnek látja lapját,
noha az éterből válaszokat kap...

Jellemző hibák

Bűnök, hazugságok, rossz szokások;
jellemző hibák, s mind az emberé,
ám, ha fel tudunk belőlük állni,
ettől válunk igazán emberré!

Amikor engedem

Most nem imádkozom,
ám nem is dolgozom,
semmit sem akarok,
már nyugton maradok.

Bezárom világot,
nem izgat sok álmom,
sem a vad rohanás,
napsütés, havazás,

siker és barátok,
csábító széplányok,
semmi, mi körülvesz,
bármi, mi örült lesz...

Csendemet hallgatom,
ez oly szent alkalom,
amikor engedem,
Csak Isten szeressen!

Ködöböcz Gábor

„Az öröklét nem az időben rejlik, hanem az összhang állapotában”

A független téridő változatai Lukáts János Évek tornya című novellás könyvében

Lényeglátó pontosság, csillámló játékosság, az édeniség képzetét keltő spirituális mélység és magasság találkozik Lukáts János szívet-lelket gyönyörködtető rövid-prózai műveiben. Ami az istenadta hölgyeknél a báj, a kellem és a grácia, az az *Évek tornya* szerzőjénél az elegancia, a szellemesség és a bölcsesség. Nem igazán létezik olyan íróiskola, ahol ezeket az erényeket tanítanák. Aligha kétséges hát, hogy a jelen kötet szerzője tanulhatatlan talentumokkal megáldott író. Persze írónak sem akármilyen, mert líraisággal gazdagon érezett történeteit olvasva teljesen nyilvánvaló, hogy költő lakozik benne.

A reális és szurreális határán mozgó, spontánul áradó elbeszéléseit, meserománcait, naplószerű útirajzait nagyjából a álomlátó realista, illetve a realista álomlátó szemléletmódja határozza meg. A valósággal viszonylag nagy felületen érintkező írásain is átüt a léptéket és mértéket jelentő másik világ hamvas bájjal vegyített mágiája, a rögválóságon fölülelmedő lehetséges világ ígész látomása.

Már a címadó mű olvasása közben tudom, hogy kedvemre való, sőt szívem szerint való történetekkel lesz dolgom. Az öt fejezetben harminchét írást fölvonulató kötet végére érve pedig teljesen bizonyos, hogy a valóban beavatás jellegű elbeszélések lélekbe égett képekkel színezett világa úgymond halottnak hitt rétegeket képes megmozdítani a kellően motivált olvasóban. Az imagináció költői meghatározottsága magyarázhatja azt, hogy a story és history kettős fénytörésében sorjázó írások a szubjektív hitelesség, illetve a hiteles szubjektivitás élményével ajándékozzák meg az olvasót.

A gazdag élmény- és érzékenységformákra támaszkodó, de a történeteket keresetlen természetességgel, minden prózapoétikai szemfényvesztés nélkül elmesélő szerzőről joggal hihetjük, hogy a lélekbúvár, a lélekdonor, a lélekfényező szerepkör sem idegen tőle. Ez a szembeötlő lélektani motiváltság a spirituális realizmus, még pontosabban a tündéri realizmus felé jelzi az utat.

Külön értekezés tárgya lehetne, hogy a mellesleg hatalmas műveltséganyagot görgető, kultúrhistoriai szempontból is roppant figyelemre méltó könyv mi minden tudással, igényességgel, szentenciózus bölcsességgel és heurékaserű felismeréssel lepi meg a kellően figyelmes és érdeklődő olvasót. Álljon itt egy csokorra

való a legemlékezetesebb Lukáts mondatokból. „Az országban a legdiósabb vidék Somogy megye”; „A nap- és holdfogyatkozás mellett holnapfogyatkozás is létezik”; Ady Lőrinc a fiát szerette, a költészetét inkább nevette”; „A legenda tovább él, mint a valóság”; „A boldogság röppenő madár”; „A nagyváros kőbörtön”; „A véletlen, ami nincs, néha meg mintha mégis lenne”; „A badacsonyi a legborabb bor a kontinensen”; „A folyóknak nincsen árnyéka”; „Az obszidiánt az őseember borotválkozásra használta”; „Egy tanárnő világléletében korán kelésre ítéltetett”; „Pedagóguséknál átoksúlyban a jutalom”; „Az egészségesek voltaképpen gyáva betegek, a betegek pedig szimuláns disznók”; „Ha tenger nem kapható, akkor a tó is megteszi”; „A szitakötő és a tiszavirág könnyen lehet tiszakötő és szitavirág”; „Ne légy kerted kirablója, és ne légy rabszolgája”; „A világ és a kertek bennünk élnek, mi pedig a világban és a kertekben”.

Lukáts János okos szívvel és érzékeny elmével megírt, unikális könyve inspirálóan élvezetes olvasmány lehet mindazok számára, akik a külső és belső tájakon tett utazások áldásos eredményeként a világhoz és önmagukhoz is közelebb szeretnének kerülni. Jól tudván azt, hogy az utazás legfőbb célja és értelme maga az út.

(Hungarovox, Budapest, 2020)

Madarász Imre

Rozsdafolt a Nobel-díjon

Matilda Gustavsson: Elitklub. Hatalom és szexuális erőszak a Nobel-botrány mélyén

Már kezdtünk hozzászokni, hogy a világ legrangosabb irodalmi díját, az irodalmi Nobel-díjat évről évre zajos viták kísérik. (A téma olasz vonatkozásairól lásd írásunkat az *Agria* 2015/2. számában.) A legharsányabb polémiát Bob Dylan popzenész díjazása váltotta ki 2016-ban. Azt hittük, annál rosszabb nem jöhet. Tévedtünk. Rá mindössze egy esztendőre, 2017-ben a Svéd Akadémián olyan botrány tört ki, hogy a következő évben, 2018-ban az irodalmi Nobelt ki sem adták, ami korábban csak a két világháború bizonyos éveiben fordult elő, békeidőben pedig egyetlenegyszer (1935-ben). Arra viszont végképp nem volt példa, hogy egyszerre négy akadémikus is lemondjon (köztük az egykori bizottsági elnök, Kjell Espmark, akinek „díjtörténeti” krónikája magyarul is megjelent). Tiltakozásukat fejezték ki így az Akadémiát bemocskoló szexuális zaklatások ellen. Miknek halatán, a „metoo”-mozgalom kellős közepén, a jámbor közvélemény udvariatlan udvarlásokra, terhes telefonálgatásokra, fárasztó e-mailekre, szexista beszólásokra gondolhatott. Azonban kiderült, hogy sokkal ocsmányabb dolgok történtek: brutális nemi erőszaktevések, amelyekről az illetékesek régóta tudtak, ám épp az Akadémia presztízsét óvandó néztek félre vagy söpörték szőnyeg alá a szemetet. Míg nem egy harmincéves svéd újságíró, Matilda Gustavsson tényfeltáró riportban leplezte le, tette közzé a sorozatos visszaéléseket. Most pedig vaskos könyvben beszéli el az ügy történetét, előzményeivel, hátterével, következményeivel. És részben tanulságaival is, mert noha a mű egy világbotrányról szól, korántsem pusztán botránykönyv: tanulságos leckét kínál.

Legfőképpen – megszámlálhatatlanul sokadszor – a hatalom erkölcsromboló hatásáról. Holott főszereplője, főgonosza, Jean-Claude Arnault egy többek által is jelentéktelen, groteszk figurának minősített kalandor, notórius hazudozó, elvetélt művész, kapcsolataival és befolyásával hengegő szerencselovag, akinek a nőkkel való viszonya inkább illetett kocsmá- és börtöntöltelékhez (végül csakugyan börtönbe került két és fél évre), semmint egy kulturális „elitklub” (a Forum) menedzseréhez és egy akadémikus költőné férjéhez. Mármint a hazájában bálványozott, azon kívül kevésbé ismert Katarina Frostensonéhoz, akinek házastársával való cinkossága, gasságaiban és azok elleplezésében, majd harcias védelmezésében megnyilvánuló bűnrészessége csakis azért maradhatott jogi következmények, bírói verdikt, büntetőjogi büntetés nélkül, mert bár magasról lehet nagyot zu-

hanni, aki egyszer fent volt, azt a mélyponttól, a teljes összetöréstől rendszerint megóvja a védőháló.

Íme, hogyan találkoztak egy szexuális ragadozó, nemegyszer alkohollal, droggal elkábított lányok, asszonyok álmukban-megerőszakolója (s nem mellesleg műkincstolvaj, valamint hivatali titkok elárulója, Nobel-akadémikusok, Nobel-díjasok nevének kiszivárogtatója) magánbűnei és a világdíjosztó intézmény közvétkői. Lám, az akadémikusi hatalom véglegessége, tekintélye, ellenőrizetlensége milyen végzetesen párosulhatott (stílszerűen szólva) a sznobizmussal, a karrierizmussal és az opportunizmussal. Arnault nőáldozatai közül döbbenetesen, felfoghatatlanul sokan hallgattak évekig, s akik kevesen mégis megszólaltak, azokkal szemben a kultúrelit, a kultúrhatalom összezárt. Az Akadémia konformizmusból fedezte sokáig „kiválasztott” tagját és annak párját. Vajon nem konformizmusból „engedte visszavonulni” az akadémikusnőt, amikor megfordulván a széljárás, immár a szexbotrányok, a Weinsteinek leleplezése lett a „trendi”? Nem épp lelkesítő perspektíva olyan grémium esetében, amely értékekről ítél a legmagasabb szinten, klasszikussá avat, a világirodalomba kanonizál.

(Alexandra Kiadó, Pécs, 2020)

Tusnády László

Vallomás a magányról és a mindenségről

Madarász Imre: Magasságok magánya. Olasz klasszikusok közelében

Madarász Imre könyvei sorakoznak előttem. Íme, az újabb! Kiváló italianistánk a nagy változások, szellemi mozgások irányát ihletetten követi most is. Magányból indul, abból, amely áldásos, termékeny is lehet, de iszonyúan fájhat is. A magasságok csúcspontjairól a végtelen sejlik fel előttünk, de ráismerünk a saját szívünk „üregeiben fondor cseleit szövő magány”-ra is.

Ezerszirmú lótuszvirág szerepel a tibeti világmagyarázatban, őskép-szimbolikában. Másutt életfáról zeng a rege. Madarász Imre életművében az olasz irodalom tárul eléink ezerszirmú lótuszvirágként, az olaszok világfája. Vizsgálódásainak tárgya nem csupán a művelődésünk „kötelező” része. Nem csupán olyan vigasz, amely feledteti a ránk zúduló „zaj-akvárium”-ot, a tolakodó, olykor elviselhetetlen fény-szennyeződést, hanem minőségileg sokkal több: létünk kontinentális alapzata.

Madarász Imre a szívünkhöz oly közeli művelődés rendkívüli nagykövete a magyar glóbuszon: „Az olasz irodalom történeté”-vel már huszonhét évvel ezelőtt bezárkózhatott volna a siker aranytömlőcébe, de ő „tárgyát”, a magányosság óriásait jobban szereti, ezért nem tud megnyugodni, ezért tér vissza hozzájuk újra és újra. Igazi, eredeti olaszos szemlélet alapján, mert nálunk egyedüli teljesítménnyel képviseli azt az olasz csodát, melynek az a lényege, hogy minden igazi új alapja valamilyen korábbi hagyomány. Az már ugyanis időtlen, ahhoz pedig üdvös visszatérni.

A hatalmas lótuszvirág szirmai új és új tiszta fényben ragyognak előttünk. Az örök megújulás ereje hatja át az embert. Siena északi misztikája és déli életrajongása a gótika korából kacag ránk a könyv elején. Ezt fokozza Cecco Angiolieri harsány hahotája. A zárás, a búcsú a középkorba megy vissza. Umberto Eco „A rózsa névé”-vel a nagy meghasonlást örökítette meg. A nagy szellemi elvonatkoztatás nem Dante magaslatába röpíti a szereplőket, hanem a rejtegetett ikarusi szárnyak is lehullanak, és igazi és tiszta fény nélkül, a szereplőkre vár az örök fekete lyuk.

Három évtizeddel a rendszerváltozás után Madarász Imre cáfolja a megcsontosodott téveszmét, mégpedig Kardos Tibor megállapítását. Ez így hangzik: „amit Petrarca jósol, a tömegfelkelés, a nép talpra szökése. Itt szerepel először az európai költészetben”. Madarász Imre kiemeli, hogy tömegfelkelést Petrarca sehol sem jósolt. „Nem harci riadót fúj, hanem békedalt zeng. A harcot csak 'ultima ratio'-ként fogadja el, akkor, ha a béke megmentésére nincs más esély.” Mindez az „Italia mia” kapsán derült ki.

Justinianus császár tizennyolc tonna aranyába került a Hagia Sophia felépítése. Öt év alatt született meg Konstantinápoly büszkesége. Az olasz városok versengtek egymás között. Melyikük temploma lesz a legnagyobb, a legszebb? Építészet, művészet – a lélek az égbe lendül, szinte száll, mert érzi a test esendőségét. Ezt az utóbbi érzést fokozza, végtelenre növeli a járvány. A szép, misztikus, légies és egyszerre evilági Siena város ma is meglévő dómja csak kereszthajója lenne annak a hatalmas szentegyháznak, amely befejezetlen maradt, mert a lakosok jelentős része meghalt.

A pestis, a fekete halál bekopogtatott az ajtókon. Borzalommal töltötte el a tekinteteket, dermesztette a szíveket. Nem véletlen, hogy Madarász Imre könyvének a harmadik fejezete két nagy járvány irodalmi ábrázolásáról szól: „Fekete halál – ragyogó széppróza. A pestis szerepe Boccaccio és Manzoni fő művében”.

Boccaccio Firenzéjében „az isteni és emberi törvények jeles tisztessége összeomlott és semmivé lett”. Hullarablás, a félelem kiváltotta hedonizmus lett úrrá a városon. Ez elől a szörnyűség elől menekül a tíz fiatal. A járvány így lesz a „*Dekameron*” kerete.

A legnagyobb romantikus olasz író, Alessandro Manzoni mélyen vallásos volt. Felvilágosult gondolkodásával függ össze a „*Jegyesek*”-ben leírt járvány okainak a magyarázata: „Még Boccacciónál is kevésbé hisz a pestis ’isteni büntetés’ voltában: a kórt a harmincéves háború járulékos csapásaként, tisztán földi-immanens okokkal indokolja.” A járvány komoly évszázadok kaptatóiról üzen a mindenkori jelennek és a jövőnek. Az ember esendő. Könnyen hidrává válik. Teljesen kifordulhat emberi voltából. A Manzoni által bemutatott járvány tombolt Lesznóban is. Comenius azt látta, élte meg, hogy a beteget elűzték otthonából. Teljesen magára hagyták. Gonzaga Szent Alajos 1591-ben segítette, gyógyította, a döghalál karmaiból akarta kiszabadítani a szenvedőket. Így esett ő is áldozatul.

Hetvenöt évvel ezelőtt Bartók Béla azt panasolta, hogy tele bőrönddel kell távoznia. Az emberiség nem mindig ébred rá arra, hogy a körülmények hatalmába úgy görnyed, hogy lemond nagy erőtartálékairól. Ezért lehet természetes az, hogy még a legnagyobbak is hagytak maguk után olyan elérhető, kincsekkel telített bőröndöket, amelyeknek a súlyát – lelki gyöngyszemeit nagyon lassan sikerül érzékelni. Pedig azokban igazi érték, szárnyakat lendületbe hozó erő van. Ez a részletekre is érvényes. Michelangelo szobor-szonettje ilyen. Hosszú ideig a nyitóképet ragadták ki a versből. A folytatással jóformán semmit se kezdtek. Valóban lenyűgözi az embert az a látás, hogy egy-egy kőben, márványtömbben szunnyad az eszmei mű. A véső lehántja a fölösleget, és előttünk áll az egyedüli, az igazi remek.

Madarász Imre azt bizonyítja, hogy a költemény igazi értéke, lényege ennél sokkal több. Műalkotásként épp ezzel a teljességgel lesz a michelangelói szobrok méltó társa. Madarász Imre világít rá arra, hogy mind a nagyközönség, mind az irodalomtörténészek egy része megelégedik arról, „hogy a szonett háromnegyedét nem a híres

kötömb-hasonlat teszi ki, hanem az, amit ahhoz hasonlít a költő”. Ha ez nem lenne lényeges, akkor beérhetnénk egy négysoros verssel. Mire szükséges a további három versszak? A művészi megvalósulásra. Michelangelo olyan művet hozott létre, amely Petrarcahoz is méltó lett volna, ha történetesen a XVI. században él. Torquato Tasso is ezt cselekedte lírikusként, amikor a nagy elődjét követte.

Még az általános lángelmékben is kételkednek sokan. A legkiválóbb tudósok is. Madarász Imre éles szemmel figyeli a szellemi mozgást, azokat a folyamatokat, amelyek körülörvénylik a remekműveket. Érzékeli, hogy hol maradt olyan ballaszt, az alkotás eszmei arcát elzáró réteg, amelyet még el kell távolítani. Egyetemistaként még azt éreztem, hogy Michelangelo verseit homályosító üvegen át látjuk. A változásra egy társunk figyelt fel Olaszországban. Kubatov János, szegedi egyetemista Dosztojevszkijról és Pascoliról akarta írni a szakdolgozatát. Ösztöndíjasként Olaszországban tudta meg, hogy élénk érdeklődés támadt Michelangelo költészete iránt. Inkább vele akart foglalkozni. Koltay-Kastner Jenő támogatta. A professzorunk röviden válaszolt: „Accetto Michelangelo” (Elfogadom Michelangelót) – táviratozta, és mosolyogva fűzte hozzá rövid beszámolójához: „Gyanús lesz-e 'valakiknek' ez a két szó?”

A következő tanulmány túl közletről érint engem. Sok-sok mondanivalóm helyett elsősorban köszönetet mondok Madarász Imrének mindazért, amit immáron egy-negyed százada megtett és megtesz azért, hogy munkám eljusson azokhoz, akiket nem zavart meg a nagy félreértés, hamis ítélet semmilyen területen. Itt Tasso kapcsán szólok szinte az „utolsó szó jogán”, hogy nem neki van szüksége ránk, hanem nekünk órá. Hiánya közművelődésünk egyik mélypontja.

Babitsot én is hallatlanul tisztetem. A nagy eposzok elutasítása a téves ítéletek tárházába kerülhetne már akkor is, ha zenei nevelésünk több figyelmet fordítana a testvérműzsákra. Liszt Ferenc kapcsán elhangzik Tasso neve, de a magyar zenerajongó számára még nem lesz világos az, hogy nagy zeneszerzőnk mit kapott Torquato Tassótól. Sőt az olasz zeneszerzők is éltek a belőle áradó hallatlan erővel. Irodalmi élmény nélkül kószálhat a képzelet, az érzelem – akármerre, de az eredeti gyökér az ihlető homályban marad.

Azzal Babits is tisztában volt, hogy a regény a modern kor eposza. Ha pedig ily nagy a közelség, ily természetes a rokonság, akkor bizony az „idejétmúlt” minősítés fölött röppen el az idő, mert az óriások örök honukból tekintenek ránk. Várnak. Ők ráérnek.

„Ha a kádi a vádlód, az Isten legyen a védőd” – hirdeti egy török közmondás. A jog kusza szövevénye végigvonul lét-időnkön, jelen van mindenütt, behálózza a történelmet. Vannak esetek, amelyekben csakis egy fentebbi erőben hihetünk. Ám a felvilágosult ember akár ateista volt, akár deista, érezte küldetése súlyát: akármilyen elvekkkel magyarázzuk is létünket, akármilyen volt is a teremtés, annak a művét nekünk kell folytatnunk – mégpedig emberhez méltóan.

Cesare Beccaria „*A bűnökről és büntetésekről*” írt könyvét Madarász Imre ültette át magyarra. Nem véletlen, hogy annyira szívügye az a kérdés, amely ebben a műben oly újszerűen jelenik meg, és amelyet a felvilágosult gondolkodó oly következetesen fejt ki. Európa jogrendjének ez lett az alapja. Mindez élénk vitákat szült a rendszerváltozás idején, az ezredfordulón, és most, az új rend megteremtése után harminc évvel is.

Időszerűségét a körülmények hatalma szavatolja. Vízi E. Szilveszter jó néhány évvel ezelőtt bizonyította, hogy fennáll a veszélye annak, hogy Európa hosszú távon nem tudja biztosítani, megvédeni jelenlegi jogrendjét.

A magány olykor háttérzeneként van jelen ebben a könyvben. Tudjuk, hogy egy-egy mű kapcsán a magánynak is van szerepe, de a körülmények tisztázása elvonná a teret az új gondolatoktól. Különösen Jean-Jacques Rousseau esetében van igen nagy szerepe a zenének. A vidéki csönd a lélek kincseket érlelő szünetjele. Vittorio Alfieri Madarász Imre Vergiliusa, életútján áldásos ihletésével kíséri őt. Egy-egy nagy alkotó így lehet kimeríthetetlen forrás annak a számára, aki megérzi benne a nagyságot, lelke főnséges voltát.

A két magányos sétáló, a francia és az olasz vátesz, a kor szellemének megfelelően, saját lángeszük sugallatára lát meg hasonló összefüggéseket. Lelki rokonságuk, mély látásuk hozza magával azt, hogy állításaik olykor egyeznek. Madarász Imre ezt emeli ki, és ezzel bizonyítja, hogy az emberi lélek titokzatos áramlásának sokkal bonyolultabb a rendje, folyamata, mint amennyit abból a filológia szigorú eszközeivel észlelni lehet. Mindketten élesen látták, hogy a gyermek szabadnak születik. A bűnök és erények csírái benne vannak a kicsinyekben is. Mindegyikükben a későbbi felnőtt előképe jelenik meg.

Madarász Imre korábbi munkáiban többször foglalkozott azzal a szellemi erővel, amely Alfieritől származott, és áthatotta a Risorgimentót. Ebben a felemelő, szép folyamatban Alessandro Manzoni is jelentős szerepe volt. Ennek kiváló bizonyítéka az 1821 *márciusa* című ódája. „Közös a fegyver, a nyelv és az oltár, / az emlékezet, a vér és a szív.” Míg a „*Május ötödiké*”-nek hat magyar átültetése van, ennek nincs egyetlen magyar műfordítása sem. Váteszi alkotás. Időszerűségét 1848 hozta el. Annak fényében ragyog tovább az idők végezetéig.

Majtényi Zoltánnak köszönhetjük Giosue Carducci „sátáni versé”-nek a szép, művészi magyar megszólaltatását. „1863 szeptemberében, egy éjszaka alatt” írta meg a költő. 1861-ben már megszületett az egységes Olaszország, de Róma csak 1870-ben lett annak a része. Azt a harmadik függetlenségi háborúval szerezték meg az olaszok. A katolikus egyház és a születés gyötrelmét megelő egységes Olaszország ellentéte van a költemény központjában. 1869-ben jelent meg Enotrio Romano álneven.

Carducci lelki rokona volt Zichy Mihálynak. Elég (képzeletben) Carducci verse mellé „*A rombolás démonának a diadalá*”-t elhelyezni. A prométheuszi hős egy-

egy fennálló rend számára sátáni lehet. Maga – a változást akaró – ennek épp a fordítottját látja. Ilyen alapon áll közel Zichy 1878-ban megalkotott festménye Carducci világhához. Ha a jövő látomását véljük felfedezni benne, akkor a cár és a császár igazolja a sejtést a Nagy Háború megérzése kapcsán, de a pápa nem.

Szomorú emléket idéz fel bennem épp ez a kérdés. A híres festmény megszületése után száz évvel Olaszországban vonaton beszélgettem egy olasz mérnöktanhallgatóval. Szerette az irodalmat, ezért lepett meg, hogy Carduccit elutasította. Kiderült, hogy indulatát az táplálja, hogy az I. világháború harcait dicsőítő olasz művekben is Carducci hangját hallja újra. Ez a vélemény félreértésre épül: a Risorgimento jelszavai a saját ellentétükbe csaptak át a világ óriási meghasonlás idején. Erről Carducci nem tehet. Ha a megítélésben elfogultság van, nincs miről vitatkozni.

Mindezt azért teszem szóvá, mert ezzel a jelenséggel elég gyakran találkoztam. Ha nálunk nem tudta valaki megvalósítani magát az elmúlt néhány században, könnyen mondhatta, hogy az osztrák, a német, az orosz nem tette lehetővé. Az olaszok számára ilyen mentség 1870 után (a mi szintünkön) nem volt. Hamarosan százötven éve lesz, hogy meghalt Eötvös József. A fenti jelenségről egy örök törvényszerűséget írt le. Sokan addig tudnak igazán küzdeni, míg van ellenségük. Ha az már nincs, nem létezik, szembe kell nézniük önmagukkal, és ekkor következik be a meghasonlás.

Véleményem szerint az igazi alkotót a körülmények hatalma nem foghatja vissza, míg tollat, ecsetet ragadhat a kezébe, mert lelkében szabad: ott Isten teremtésre sarkalló sugallata él. Gránit a lángész: kortól nem reped meg. Még akkor sem, ha elpusztítják. „Mert a fényt az égről nem lehet lemarni” – írta igaz művészi hittel Lenau.

Immáron Giovanni Verga, a megszorítottak, megalázottak nagy írója szól hozzánk a novellákból, regényekből. A sátán a végzet lapjaival játszik-e olykor? Carducci lelkében nem a fő rossz lobogtatta a tüzet. Hogy következett be mindez? Valami kizökönt. Akaratlanul. Az ünnepi pompában 1870 villódzó fényeit egy felhő vonja be. Maga a Hiány.

Garibaldi ante Portas! Garibaldi ott állt lélekben, Róma kapuja előtt 1870-ben, de a teste egészen másutt volt. A tett nagy megvalósítójára már nem volt szükség. A megszületett új rend önmagát igazolta százötven évvel ezelőtt is, ha ráhivatkozott. Merev szobor lett belőle. Nem a hőrosz, nem a lángész, nem az általa vallott szabadság bajnoka. Egy másik világgraszoló, nemzetmentő eseményről írta Nazim Hikmet: „Mialatt szabadon és bátran rohantunk, / máris léptünk a csapdába.”

Úgy látszik, a nagy fellángolások, csodálatos áramlások végzete az, hogy a csalódás, a meghasonlás tüzes esője hull a megvalósítók nagy részére. Nem lehet ezt azonnal látni. Hiszen a harcok végén egyeztetés van. Oly sok szempont van,

hogy mire figyelembe veszik őket, elvész a lényeg. A hatalomra áhítozók csak egy szempontot tisztelnek – a sajátjukét. Saját érdeküket szolgálják. Ritka a kivétel. Az gyakran egyenletesen gyorsuló mozgással halad, robog rang szerint a mélybe, erkölcs szerint a magasba. Csoda az, ha a többség jól érzi magát egy emberi renden belül, ha a felelősök képesek arra, hogy a közösség életét, rendjét szabadságát tudják biztosítani.

Mihez kezdtek Verga megalázottjai, megszomorítottjai? Szép számban voltak, akik kitántorogtak Amerikába. Az otthon maradottak próbáltak élni, ahogy lehetett – amíg lehetett. Már felillantottam a vérfagyasztó axiómát: a Risorgimento hazafias jelszavai az I. világháború lövészárkaiban tértek vissza. Kifordult világban, feje tetejére állított „rendben” a jelszó is „visszásan” hangzik.

Pascoli tizenkét éves volt, amikor édesapját meggyilkolták. Kitörülhetetlen nyomot, mély sebet hordozott lelkében egy életen át. „*A genfi börtönben*” című versének főszereplője Erzsébet királyné gyilkosa, Luigi Lucheni. A költő úgy fordul hozzá, mintha ő volna a gyilkos ismeretlen apja. Igyekszik megérteni azt, aki nem fogta fel, hogy mit cselekszik. Vannak olyanok, akiknek a lelkében csak a pokolfekete harag, gyűlölet, irigység él. Csak ölni tudnak, gyilkolni. Nem képesek különbséget tenni a jó és a rossz között. Fogalmuk sincs arról, hogy mi az irgalom.

Pascoli a részvét és megértés jegyében foglalkozik a bűnössel, a bűnnel. Akik az áldozatot gyászolták, tudták, hogy Sziszi szerette a magyarokat. Kedvenc költője Petőfi volt. „Az apostol” zsarnoklőről szól. Királynénk tragikus élete során sok mindent elképzelhetett jövőjéről, de ezt a véget nem. Mit láthatott merénylője tekintetében a végzetes, utolsó pillanatban? Nem tudjuk. Sokan úgy vélték, hogy csakis szörnyeteg jelenhetett meg előtte. Pascoli az irgalom, a megértés jegyében így hajol le ahhoz, akit a legkevésbé lehet megérteni. Magát az örült, gyilkos cselekedetet így utasítja el.

Ezzel a fájó vallomással állítja helyre a megrázott, megzavart világrendet. Nem akart félelmet kelteni. Nem gondolhatott arra, hogy Luchenihez hasonló, elszánt tettesjelöltek lesznek eszközemberei a huszadik század két iszonyú világégésének. Ezekben a legborzasztóbb tetteket a lelkiismeret nélküli emberek követik majd el.

Rettenet, borzalom tölti el a lelkünket, ha Lucheni tettét idézzük fel. Ez az érzés tetőfokra hág, ha Federico De Roberto „*A félelem*” cím elbeszélését idézzük magunk elé. Madarász Imre Alfierit említi: dicsérte a régi rómaiakat, mert templomot emeltek a Félelem számára. Avicenna kimutatta, hogy a félelem következtében még az állatok is elpusztulhatnak. Az indiánok ősi hitében nagy szerepe volt a félelemnek. Van olyan teológiai magyarázat, amely szerint a félelem eltávolít az Istentől és önmagunktól. Tehát a legyőzése meghatározó célja az embernek. De Roberto elbeszélésének a hősei eleve nem győzhetik le a félelmet, mert olyan parancsot kell teljesíteniük, amely azonos a halálos ítéletükkel. Az apokalipszis „globalizmusa” győz.

Az a rend alapja. A közvetlen felettesek ezt tudják, de nincs irgalom. A parancsot megszegőre halál vár.

Az I. világháborút megjárt magyar katonák is gyakran emlegették, hogy Petrarca legfontosabb szavát „pace, pace, pace” (béke, béke, béke) az olasz katonák gyakran boldogan mondták, suttogták, ordították, mert ez jelentette az életet a számukra. Túl voltak a veszélyen. Az irgalom kérdése már az ellenség kezében volt. Nehéz volt oda eljutni, a veszélyzóna két helyről fenyegetett halállal: az olasz tiszt feladata is az volt, hogy akár fedezékből löje agyon azt, aki meghátrál, a parancsot nem teljesíti.

De Roberto elbeszélésében ez az alaphelyzet a legvégzetesebb, mert a kijelölt helyre igyekvőket, oda kényszerítettek céllovászek várják. A váratlan sortűz, a gránát nem okozott ekkora félelmet, mert lehetett reménykedni. Itt viszont az utolsó szalmaszál tört el, égett a semmibe. Maradt a várakozás. Ki, mikor kerül sorra. A háború vágóhíd jellege ekkor a legvilágosabb: „a félelem legyőzéséhez emberfeletti erő kell; akkor az akaratnak meg kell feszülnie, merevednie, akár egy kötélnek, mint a mészáros kötelének, mellyel áldozatát a vágóhídra hurcolja.”

Madarász Imre drámai erővel idézi fel a novella légkörét. A haláltánc utolsó kijelölt szereplője – áldozata megdöbbenő fordulatot hoz: „Éppen az a Morana, aki a líbiai háború veteránjaként egyedül viseli bronzérem 'kék szalagját', a parancsszóra azt feleli: „Hadnagy úr, én nem megyek. (Signor tenente, io non ci vado)”. A parancs megtagadása halált és szégyent zúdíthat a katonára, de neki, túl az életen és a halálon talán már egyre megy. Ugyanis öngyilkos lesz. Ezzel minősíti a háborút: az is öngyilkosság.

Mindezt a hadnagy szerette volna elkerülni. Értésítette feletteseit, hogy parancsuk képtelenség: „fölösleges mészárlás” (inutile strage). Madarász Imre felhívja a figyelmet arra, hogy ez a jelzős szerkezet egyezik „a korabeli pápa, XV. Benedek a világgégés ellen tiltakozó szavaival.” A világ nagyjai közül csak ez a pápa volt az, aki felemelte a szavát a trianoni döntés ellen.

Szicília külön világ. Távoli olasz lét. Hosszú ideig iszlám uralom idegenítette el Európától. 1091-ben a normannok üzték ki az arabokat. Mintha a hamu alól pálma akart volna magasba szökellni, a görög emlékeiről híres föld lantosai olasz húrokon kezdték bűvös éneküket. Az olasz művelődés többszólamúságának rendkívüli helye ez a föld. Leonardo Sciascia regényeiből tudhatjuk, hogy maguk az olasz félsziget lakói is úgy mennek oda, mintha idegenben keresnék a rendkívüli élményeket. Valamilyen frissítő kaland várna rájuk. Luigi Pirandello létünk nagy viszonylagosságát látta meg. Népi hagyomány és modern világlátás vegyül művészetében. Harminc évvel ezelőtt egy agrigentóra eső átlagkereset negyede-harmada volt annak, ami egy modenaira jutott.

Az olasz művészet lényegesen szegényebb volna a szicíliai remek nélkül. Ötven évvel ezelőtt olyan nyugdíjas, USA-beli szicíliaiakkal találkoztam az Etnán, akik

évente felzarándokoltak erre a szinte kultikus helyre. A helyiek érzik a táj, az ottani föld, víz, levegő és fény lelket örökre magához kötő, a testet olykor nagyon messzire röpitő erejét. Nagy eltávolodás és nagy közelség. Tomasi di Lampedusa erről a világról tudott újat mondani úgy, hogy a céhbeliek elképedtek tőle. Szívesen „lenullázták” volna egész valójában, csak ne kellett volna érezni az időtlenségnek azt a képtelen erejét, amely „*A Párduc*”-ból árad. Ma már látjuk, és örülhetünk annak, hogy lehet benne újat felfedezni. Ezt teszi Madarász Imre meggyőző, közvetlen hangon.

„Magasságok magánya” – két szó és egy remek könyv lehető legtömörebb foglalat. A magány mindig létezett valamilyen módon, de a népművészet remekei bizonyítják azt, hogy hajdan nagyobb volt az összhang egy adott közösség és az egyén között. Az elidegenedés fokozódásával nőtt a magány. A művész ezt olykor különös módon éli meg. Ihlető forrása is lehet. Elmélyülhet a munkájában. Fájhat neki, hogy nem tudja átölelni az egész emberiséget, de még inkább kínozhatja az, ha látnia kell, hogy végképp nincs rá szükség. Ha egy picike jel ezt cáfolja, akkor képes a kősziklából is tiszta forrást fakasztani. Örülhet akár a magánynak is. Rilke esete nem egyedüli: a Volgán utazva volt hatalmas istenélménye, az olasz művészet érezte meg vele azt az egyedüli boldogságot, amelyet más nem adhat meg. Érett művészként is szólt a magányról, ám amikor egy lány rajongója, tisztelője megírta neki, hogy szívesen feloldaná azt, ő egyet kért: „Tisztelje a magányomat!”

Nekem is ez a célom. Tisztelem ennek a remek könyvnek a nagyjait. Feltűnő vagy rejtőzködő magányukban igyekeztem követni mindazt, amit Madarász Imre feltárt velük kapcsolatban. Magamat részben ismételnem kell, ha többszólamúságról beszélek. Mentségemre szóljon, hogy erről maga a szerző tehet, mert színesen, érdekesen, tömören ad elő oly kérdéseket, amelyek titoktárna-mélyébe különben nagyon nehéz lejutni.

Többszólamúság! Az európai zene nagy és egyedüli vívmánya. Hatását még ma is nehéz felfogni, megérteni, mi több: megmagyarázni. Egész életünkben, többféle tevékenységünk közepette több mindenre kell figyelniük ugyanabban a pillanatban, de ennek az egy időbeli többfelé ágazó lelki folyamatnak az igazi élményét a zene adta meg. Maga az érzés, a befogadás szépsége új világot nyitott meg az ember előtt. Gondolkodásunkat is átalakította. Több út nyílt egyszerre a felemelkedés előtt, és hasonlóan sok a nagy zuhanásra. Az elme ragyogó fénye időnként egyre tompította a szív hangjait. Az itáliai művészet óriási érdeme az, hogy igyekezett mindig érzékelni, visszaadni a szív titok-zenéjét.

Ezek érintették meg Madarász Imre lelkét több mint negyven évvel ezelőtt. Kiapadatlan forrásra talált az olasz művészetben. Mindezt a feltáró munkát magyar emberként végzi. Töretlen szorgalommal építi művelődésünket mindannyiunk javára.

(Hungarovox, Budapest. 2020)

Herédi Rebeka

Hangsúlyok a kortárs magyar irodalomban

Kortárs Hangan '20 (szerkesztette: Jónás Zoltán, Káélné Kovács Rita)

Válogatás az Eszterházy Károly Egyetem, a Miskolci Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem nemzetközi hallgatói irodalmi pályázatából

A *Kortárs Hangan* pályázat tizenöt éves múltja tekint vissza: a Miskolci Egyetem és az akkor még főiskolaként működő Eszterházy Károly Főiskola közös kezdeményezéseként valósult meg az első pályázási lehetőség azon hallgatók számára, akik írással foglalkoztak, és késztetést éreztek arra, hogy írásaik ne csak egy szűk kör számára legyenek elérhetőek. Az akkori pályázat fókuszában József Attila állt, ám hamarosan világhossá vált, hogy ki kell tágítani a perspektívát, és egy évente megjelenő antológiát kell létrehozni.

A fent említett perspektívátágítás, nemcsak az évente – rendszerint áprilisban – való kortárs kötetet takarja, hanem a más felsőoktatási intézmények felé való nyitást is, így a 2006-os évben csatlakoztak a körhöz a sárospataki és a jászberényi hallgatók. A 2007-es év szintén releváns lehet recenzióm szempontjából, mivel az azóta is futó pályázat itt nyerte el végleges elnevezését, a *Kortárs Hangan* címet. Ki lehet még emelni – a pályázat volumenét hangsúlyozva – a 2011-es évet, amikor a Kárpát-medence felé nyitottak a szervezők, így biztosítva publikálási lehetőséget a határon túli hallgatók számára. Szintén fontosnak mutatkozik 2015, a pályázat tizedik éve, amikor egy óriási lépést tett a pályázat a tehetséggondozás irányába, ugyanis sor került az első műhelymunkára, ahol 15-20 hallgatónak adatott meg a lehetőség íráskészségének fejlesztésére professzionális szinten. A nagyfokú szakmaiságot a műhelyvezető személye biztosítja, aki folyamatosan publikál, az irodalmi életben szervesen jelen van, ezáltal rálátást ad, és tapasztalatot nyújt a tehetséggondozás során. A tehetséggondozás a pályázat egyik legnagyobb erőssége, a szakmai műhely 2020-ban, szemben például a 2015-ös évvel, már nemcsak egyszer ad lehetőséget szakmai fejlődésre a hallgatók számára, hanem egy évben kétszer is. A műhelyek rendszerint egy tavaszi és egy nyári időpontra esnek, a nyári általában egy teljes hetet jelent. 2020-ra a műhelyvezetői gárda két főre bővült, a műhelyeket Magolcsay Nagy Gábor és Kollár Árpád vezetik. Fontos kiemelni azt is, hogy a legsikeresebb pályázók nemcsak a jelen recenzió keretén belül tárgyalt antológiában kapnak megjelenési lehetőséget, hanem különböző irodalmi lapokban (*Irodalmi Szemle, Várad, Helikon, Agria, A vörös postakocsi, Előretolt helyőrség*) is. A lapdíj sorsáról mindig az adott irodalmi lap dönt.

A *Kortárs Hangan* tizenhatodik kötete jelent meg ebben az évben. Mivel egy irodal-

mi pályázatról van szó, a pályaművek alkotóit négyfokú dobogón szokták elhelyezni. A helyezést egy hosszabb, bírálati, kritikai folyamat előzi meg: a hallgatók művei többszintű értékelésen vesznek részt teljesen anonim módon (a hallgatók neve helyett kód szerepel azonosításul). Ebben az évben összesen húsz hallgató részesült valamilyen helyezésben vagy egyéb díjazásban (rektori díj, Magyar Írószövetség díja, Erdélyi Magyar Írók Ligájának díjazása). Emellett hat lapdíjas lett a 2020-as évben. Azoknak a pályázóknak is lehetőségük nyílik publikálásra neves irodalmi lapokban, akik nem kaptak különdíjat. Írásom nem vállalkozhat arra, hogy az összes díjazottat felsorolja, a visszatérő díjazottak között van azonban Bod Réka Barbara, Csató Anita, Galda Gábor Attila, Kovács Újszászy Péter, Kulcsár Edmond-Mihai, Rump Tímea, Uraky Noémi. A felsorolt szerzők mindegyike helyezést ért el az idei pályázat során is. Vannak azonban olyan szerzők is, akiknek a nevét nem találjuk meg a kötet végén szereplő „A jelenlegi kötetben szereplők eredményei korábbi pályázatainkon” címsor alatt. Ilyen például az egyik első helyezett, Kovács Gabriella, a második helyezettek közül Dobosy Tímea, Covaciu Norbert, a dobogó harmadik fokáról Bertalan Tímea Magdolna, a különdíjasok közül Baliga Béla, valamint Ollé Tamás, s ez azt mutatja, hogy egyre bővül a pályázók köre, akik között nemcsak a bölcsészettudományi, hanem az orvosi, a műszaki vagy a természettudományi karok hallgatói is ott vannak. E sorokat olvasva az az elképzelésünk támadhat, hogy a kötet kizárólag az irodalom határán belül mozog, ez azonban korántsem igaz. A publikálási lehetőség nyitott a képzőművészek felé is, így többek között az Eszterházy Károly Egyetem Vizuális Művészeti Intézetéből is szép számmal szoktak megjelenni rajzok, képek. Az illusztrációk a kötetben központi szerepet töltenek be: az irodalmi alkotásokat bontják szakaszokra, oly módon, hogy kapcsolódjanak az adott szakasz témájához, hangulatvilágához.

Az antológia ennek megfelelően összesen három kategóriát ölel fel, a beérkezett műveket lírai és epikai csoportra és képekre bonthatjuk. A líra esetében nincs terjedelemmel kapcsolatos korlátozás, az epikai műveknél azonban csak kétoldalas szöveggel lehet pályázni. Ennek eredményeképpen az epika leggyakoribb műfaja – nemcsak a 2020-as kötetre vonatkoztatva, hanem a korábbiakra is – a novella, de elő szoktak fordulni regényrészletek is. A pályázók körében gyakoriak a szabadversek, néhány közülük mellőz szinte mindenféle központosítást (Nánia Csilla: *egyetlen kérdés csupán*, Simon Flóra Veronika: *Horror vacui*). Megfigyelhető tendencia a prózaversek kedveltsége is. A szerzők közül Irlanda Kristóf pályamunkái tipikusan ebbe a kategóriába sorolhatók, már-már egy történetet mesél pl. a *Bunker* című verse. Az emlékezés képzetkörére hívja fel a figyelmet már az első sor is, a múlt idősíkját használva: *Óvóhelyet építettünk a mocsárban*. Az emlékezés képzetkörét erősíti és nyomatékosítja az *emlékeim mocsarába* szószerkezet, majd mondja ki végül a *felejtés* főnév. Szintén a történetmondás technikájával él Irlanda Kristóf másik verse, a *Kulcs*. A történetet ismételtelen az emlékezés kelti életre, a múlt és a jelen szembeállítását a szintagmák szintjén (múlt idő síkja és a vers utolsó sorában kimondott *ma*), amelynek eredményeképpen

világossá válik a vers kezdő- és záró sorába foglalt időintervallum, amely a múlt és a jelen között feszül.

Az emlékezés motívuma meglehetősen népszerű téma az idei kötetben. Ezt dolgozza fel többek között Laczkó Emőke, Boka Henrietta, illetve Ollé Tamás 1923 című pályaműve. Az emlékezés és a múlt képzetköre akaratlanul is bevonja asszociációs síkjába az elmúlás és a halál témáját. Egyes pályaművek már a címadással is egyértelműsítik, kinyilatkoztatják a halál tematikájához való kapcsolódást (Csató Anita: *Gyázmunka*, Kovács Edmond-Mihai: *Epitáfium*, Mulyad Szilvia Vivien: *A sírásó rémálma*).

A kötetben gyakran megjelenő témák közé tartozik az állatok megjelenítése. A legbeszédesebbek ebben az esetben Kovács Újszászy Péter versei (*Orángután, Egy vándorcirkusz érkezése*) vagy Galda Gábor Attila *farkasszem* című pályaműve, amely melé szinte odakívánczik a hasonló hangulatvilágot és tematikát felmutató *Kiömlött hold* című vers Rump Tímeától. A felsorolt versek többnyire nem követnek semmiféle struktúrát, mellőzik a rímeket, a központozás technikájával elvétve élnek. Az antológiában azonban találhatóak olyan pályaművek is, amelyek a formabontás egyértelmű szándékával íródtak. Ezen intenció egyik leglátványosabb példája Bod Réka Barbara *Parancsaim* című verse. A formabontást jól mutatja a verskezdés, amely egy olvasási segédletet mellékel a megértés érdekében. A szándék enyhébb példája lehet Kopacz Tímea *Ö-k(ö)rök* vagy Kovács Ádám Máté *Egy csésze kávé* című kalligramja.

A kötet utolsó pályaműve az *Apám ritkán, de szeret* című vers Kovács Gabriellától. A cím automatikusan kapcsolódik a családtematikához, amely a negyedik leggyakoribb témát jelöli a 2020-as *Kortárs Hangan* antológiában. A cím tulajdonképpen egyetlen mondatot takar, hasonló címadási technikát követ Galda Gábor Attila verse (*Misell a konyhában sámlin ül*), tehát egyfajta ténymegállapításként is értelmezhetők: a megállapítás különbségét az affektivitás szintjén tudjuk megragadni. Az egyik az érzelmi kinyilatkoztatás hiányát mutatja meg a gyerek szemszögéből, Galda Gábor Attila versének címe mindenféle érzelmi viszonyulást mellőz, a helyzetmegjelölés szándékával él, a figyelem fókuszába így Misell kerül, és az ő pozícionáltsága fejtődik ki a vers további részében.

A *Kortárs Hangan* antológia célja publikálási és tehetség gondozási lehetőség biztosítása a felsőoktatásban tanuló hallgatók számára. A kezdeményezés annak idején hiánypótlónak bizonyult, a *Kortárs Hangan* azóta már hagyományt teremtett. Egyik legfontosabb eredménye a pályaművekből összeállított antológia, amely évről évre magas színvonalú, s izgalmas képet ad arról, hogyan viszonyulnak a mai egyetemisták az irodalomhoz, mi foglalkoztatja őket, s hogyan tudják megfogalmazni saját életérzésüket. Az antológiában való megjelenés egy részüknek csak sikeres próbálkozás, egyszeri kísérlet, de néhányan talán éppen innen indulhatnak el a költői-írói pálya, az országos elismertség felé.

(Agria-Humán Kiadó, Eger–Miskolc–Nagyvárad, 2020)

Oszlánczi Krisztina

„Leszek sehol – és mindenütt leszek”

Drága Zsuzsa, Zsuzsi, Zsuzsika!

Bárhogyan is szólítottunk, mindannyiunknak a kedves, elegáns és minden helyzetben végtelenül elhivatott munkatársunkat, barátunkat jelentetted.

Az Eszterházy Károly Egyetem és a Tittel Pál Könyvtár múltját, fejlődését és jelenét 35 éven keresztül követted, építetted. Szeretetteljesen gondoztad intézménytörténeti gyűjteményünket, amely az egyik legnagyobb kincse az állományunknak. A webiránytű szolgáltatásunk is nevedhez fűződik, mely a digitális világban nyújt kapaszkodót.

Számos kiadóval és szervezettel ápoltál kiváló kapcsolatot, hogy nívós kiállításokkal, előadásokkal, kiadványokkal gazdagodjunk. Nagy tisztelője és számos szakmai programban együttműködő kollégája voltál partnerkönyvtárainknak.

A szakma jeles képviselőivel dolgoztál a budapesti bizottságban, hogy a szerzőink minél eredményesebben tudják a publikációikat rögzíteni. Végtelen türelemmel, precizitással és hozzáértéssel kezelted az egyetem tudományos adatbázisát, ebben megnyugtató profizmussal támogattad alkotó művésztanárainkat is.

Szakavatottként otthonosan mozogtál az irodalomtörténet, irodalomelmélet, a magyar nyelvészet bármely területén, nélkülözhetetlen segítséget nyújtva ezzel a szaktanszékeknek, oktatóinknak, hallgatóinknak és olvasóinknak. Többen évek-évtizedek után is Hozzád fordultak kéréseikkel vagy akár egy tartalmas beszélgetés erejéig.

Drága Zsuzsa! Édesanyádtól tudjuk, hogy a kedvenc virágod volt a királyliliom. Az egyetlen virág, amit Krisztus nevének nevez az Újszövetségben. A fehér liliom a tisztaság, az ártatlanság, az alázatosság szimbóluma, isten akaratára való hagyatkozást, a gondviselést jelképezi. Ebben kell bízunk, ebből kell erőt merítenünk, mert

Kell ott fenn egy ország
Mely talán ránk is vár
Kell ott fenn egy ország
Amit senki nem talál
Kell ott fenn egy ország
Mely bárkit átölel
Kell ott fenn egy ország
Amit sosem rontunk el

Ott vársz majd ránk, Hidegkutiné Borikával, Juhász Tiborral, Guszmanné Ágival és Balgáné Irinával, hogy újra egy jót beszéljünk a munkáról, az ünnep- és hétköznapokról, mindenről, ami ezt a kis közösséget összeköti.

Drága Zsuzsa! Versek között éltél. Versek ölelésében, amelyek mindent kifejeznek, amit ember érezhet. Reményik Sándor soraival búcsúzunk Tőled:

*Fáradtságom adom az esti árnyak,
Szívemet vissza a szivárványnak.
Megnyugvásom a tiszta csöndes égnek.
Mosolygásom az őszi verőfénynek.
Sok sötét titkom rábízom a szélre,
Semmit se várva és semmit se kérve.
Kik üldöztek át tüskén, vad bozóton:
Kétségem az örvényekbe szórom.
A holtam után ne keressetek,
Leszek sehol – és mindenütt leszek.*

(Elhangzott Kun Zsuzsanna, az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet könyvtárosának búcsúztatásán 2020. október 29-én az egri Rozália temetőben.)

Szekeres Mária

fészek ...

fészek vagyok, biztos, és meleg.
melegem csak neked tartom,
megpihenni, laknod bennem lehet.
szállhatsz, ha étked keresed,
szállhatsz ezer ég felett, de éjszakára
visszavonz mindig örök melegem.
a diadalmas suhanásban is szüntelen
ott vagyok veled: tested emlékszik,
izmod ereje fáradtában engem keres.
az Ég vagyok, a Végtelen pontja neked,
egy csöppnyi biztos hely a Semmi felett...

Csend a tengerek fölött

Tudom, hogy van csend a tenger fölött,
mikor a hullám önmagába visszahull!
A tajték csöndje, a víz érintése...
mely igazából Béke, Béke, és a suhanó
sirályok szárnyán tapadó Örök Fény
mindig meleget sugárzó emléke...
Tudom, hogy van néma pirkadás, mikor
a Fény egyszer csak áttöri a fáradó
sötétség tabernákulumát, és a győzelem
nem esetleges többé, a víz felett eloszlik,
szivárvány lesz minden magányba zárult
rózsaszín halál, és csend a tengerek fölött...

E számunk szerzői

- Adamik Tamás (1937) Budapest
Aknay Tibor (1944) Budapest
Anga Mária (1955) Eger
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
A. Túri Zsuzsa (1971) Genf
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Baka Györgyi (1951) Érd
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Balassa Olívia (1969) Lőrinci
Baliga Béla (1984) Gyimesközépplok
Balogh Klaudia (2001) Feketeardó
Benkő Imre (1943) Budapest
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Bíró József (1951) Budapest
Bobory Zoltán (1946) Székesfehérvár
Bottyán Judit (1933) Szarvaskő
Bozók Ferenc (1973) Mosonmagyaróvár
Böloni Domokos (1946) Marosvásárhely
B.Tóth Klára (1955) Budapest
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csáky Anna (1938) Győr
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Debreczeny György (1958) Budapest
Deák-Sárosi László (1969) Budapest
Demeter József (1947) Ballószög
Domonkos László (1951) Budapest
Drotleff Zoltán (1940) Székesfehérvár
Farkas Csaba (1965) Szeged
Farkas Gábor (1977) Szigetszentmiklós
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fellinger Károly (1963) Jóka
Frang Gizella (1966) Sopron-Brennbergbánya
Fülöp Beáta (2001) Szászrégen
Gósi Vali (1954) Győr
Hadnagy József (1950) Debrecen
H. Barbócz Ildikó (1952) Eger
Herédi Rebeka (1993) Eger
Hubai Gábor (1991) Miskolc
Jahoda Sándor (1976) Budapest
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Juhász Zsuzsanna (1958) Budapest
Kaiser László (1953) Budapest
Káliz Sajtos József (1950) Soponya
Kégl Ildikó (1976) Miskolc
Kis Pál István (1951) Szekszárd
Konczek József (1942) Pomáz
Kopacz Tímea (Kolozsvár)
Kovács Daniela (1976) Debrecen
Kovács Gabriella (Csíkszereda)
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Lajtos Nóra (1977) Debrecen
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczy László (1941) Eger
Lukáts János (1943) Budapest
Madarász Imre (1962) Üröm
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Mihályi Molnár László (1953) Szepsi
Molnár Péterné (1942) Kunszentmiklós
Móritz Mátyás (1981) Budapest
Mózes Huba (1941) Miskolc
Nagyatádi Horváth Tamás (1974) Zámoly
Nagy Zita (1987) Eger
Németh András (1956) Budapest
Németh István Péter (1960) Tapolca
Olasz Valéria (1956) Győr
Oláh András (1959) Mátészalka
Oszlánczi Krisztina (1973) Eger
Petrozsényi Nagy Pál (1942) Kecskemét
Pintér Márta Zsuzsanna (1961) Eger
Pozsgai Györgyi (1954) Budapest
Radnai István (1939) Budapest
Rump Tímea (1995) Eger
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Serfőző Simon (1942) Eger–Budapest
Sipos Erzsébet (1956) Eger
Sólyom Sándor (1943) Keszthely
Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Szekeres Mária (1948) Újrónafő
Szigeti Lajos (1940) Budapest
Szíki Károly (1954) Eger
Sztaskó Richard (1987) Budapest
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Szüle Tamás (1952) Kismaros
Tamás Tímea (1962) Nyíregyháza
Török Nándor (1965) Budapest
Tusnády László (1940) Sátoraljaújhely
Vadász János (1951) Budapest
Veres Tamás (1976) Cegléd
Verók Attila (1975) Eger
Véghelyi Balázs (1983) Százhalombatta
Vitéz Ferenc (1965) Debrecen

E számunk illusztrációit Benkő Imre fotográfus készítette.